

Inkeri Lamér

KOTONA RUOTSISSA

Suomalaisten asumisuria Göteborgissa

KOTONA RUOTSISSA

Suomalaisten asumisuria Göteborgissa

Inkeri Lamér

**SIIRTOLAISUUS-
INSTITUUTTI**

Turku 2020

Julkaisuja 32, 2020
Siirtolaisuusinstituutti

Copyright © Siirtolaisuusinstituutti & kirjoittaja

Kansikuva: Salme Paasonen kotitalon portailla Kyrkbyssä. Kuva: Jukka Tuominen.

ISBN 978-952-7167-86-1 (nid.)
ISBN 978-952-7167-87-8 (pdf)
ISSN 2343-3507 (painettu)
ISSN 2343-3515 (verkkójulkaisu)

Painosalama Oy, Turku 2020

Sisällysluettelo

Kartat, kuvat, kuviot ja taulukot	5
Kirjoittaja	7
1. Johdanto	9
2. Kun koti-Suomesta lähdettiin	11
3. Asuntopolitiikan vertailua.....	13
Ruotsi.....	13
Miljoonaohjelma.....	14
Suomi.....	15
Aravalaina-järjestelmä.....	16
Suomen ja Ruotsin vertailua.....	17
4. Göteborgin suomalaisalueet.....	19
Haga.....	22
Olskroken	23
Gamlestaden.....	24
Kortedala.....	26
Bergsjön.....	26
Biskopsgården.....	28
Angered.....	29
5. Aineisto ja metodi	31
6. Koti Göteborgissa.....	33
Raija ja Tarmo Hallikainen.....	33
Arvo ja Lempi Kiviniemi	36
Sisko Halonen – Leevi Immonen	42
Liisa Sabell	49
Eija ja Unto Moilanen.....	53
Aarne Kakkuri.....	60
Martta Wermundsén	63
Hilkka Hakala	66
Erkki Hiltunen	69
Seija Epäily.....	72
Marjatta Forstén	75

Salme Paasonen	79
Inkeri Suomela	84
Milja ja Pekka Oksman	90
Matti Harju ja Tuula Hämäläinen	95
Nappi, Jouko Olsén	99
Pirkko Metsälä	103
Arvo Laaksonen	106
Pirkko Honkavaara	108
Meeri ja Kari Aro	112
Aila ja Jyrki Ruuskanen	120
7. Loppupäätelmiä, eli mistä lähdettiin – mihin päädyttiin.....	127
Mistä katto pään päälle?	129
Kaveria ei jätetä – pulaan	130
Omaan asuntoon.....	131
Omistusasunto	132
Statusalueet	134
Keskustan vetovoima.....	135
Mökki – vapaa-ajan asunto.....	136
Kotisaunan lauteilla.....	137
Kodin esineet ja kotiseutu	139
Suomi vai Ruotsi, vai molemmat.....	142
Epilogi – Jalanjäljet.....	144
Sanasto.....	146
Lähteet	147
Haastattelut.....	150
Liite	151

Kartat, kuvat, kuviot ja taulukot

Kartat

1. Suomalaistaustaisten prosenttiosuus Göteborgin väestöstä 2018 eri asuin-
alueilla 21
2. Haastateltavien kotipaikkakunta Suomessa. 128

Kuvat

1. Miljoonatalo-alue Siriusgatan, Bergsjön 15
2. Rintamamiestaloalue Pieksämäeltä 1960-luvun lopulla 17
3. Maaherrantalo yleistyi 1800-luvun loppupuolella. Talon pohjakerros oli ki-
veä ja kaksi kerrosta puuta. Kuvassa yksi Hagan peruskorjatuista taloista 20
4. Vanhan Olskrokenin takapiha pyykkitupineen ennen saneerausta 23
5. Uutta ja vanhaa Gamlestadenia, rakenteilla uusi maamerkki, resecentrum 25
6. Kerrostalon seinämää Bergsjössä. Kuva voisi olla mistä tahansa betonilähiöstä 27
7. Akaciagården, suomalainen senioritalo Gårdstenissa 30
8. Arvo ja Lempi Kiviniemi keräävät antiikkiesineitä, tässä olohuoneen nukke-
kaappi 42
9. Vanhaa Olskrokenia, etäällä Borgaregatan 15, missä Eija ja Unto Moilanen
asuivat 55
10. Salme Paasonen kotitalon portailla Kyrkbyssä 80
11. Artillerigatan, suomalaisten hyvin tuntema katu. Kampaamossa työskenteli
Inkeri Suomela 86
12. Kari ja Meeri Aro kunnostavat Hindåsin talonsa puutarhaa 116
13. Haga on kokenut muodonmuutoksen, kun vanhoja maaherrantaloja on
kunnostettu 136
14. Entinen Suomi-koti Hvitfeldtsplatsenilla, jossa 1960-luvulla oli harrastus-
toimintaa nuorille suomalaisille 141
15. Muraali, Saturnusgatanin talon pääty Bergsjössä 145

Kuviot

1.	Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike 1945–2014	12
----	---	----

Taulukot

1.	Esimerkki: Suomen ja Ruotsin asuntojen hallintamuoto vuonna 2000	18
2.	Haastateltavat	31
3.	Ensimmäinen asunto Ruotsissa	130

Kirjoittaja

Inkeri Lamér muutti Helsingistä Ruotsiin, Göteborgiin syksyllä 1977 yhdessä perheensä kanssa.

Hän on työskennellyt Ruotsin radion toimituksessa Göteborgissa suomenkielisenä toimittajana lähes 30 vuotta. Sen jälkeen hän on tutkinut Göteborgin suomalaisten työvoimasiirtolaisten elämää.

Vuonna 2015 ilmestyi suomalaisista telakkatyöntekijöistä kertova kirja *Raskas metalli*.

Kirja on myös ruotsinnettu nimellä *Tung metall* (2017).

1. Johdanto

Aloitin asumistutkimukseni syksyllä 2015. Eurooppaan saapuneet pakolaisjoukot olivat viestinten päivittäisiä puheenaiheita. Televisiossa näytettiin jalan vaeltavia kulkueita. Miten asuttaa sadat tuhannet pakolaiset? Jopa eteläiseen Ruotsiin pystytettiin telttaleirejä pakolaisten majoittamiseksi. Suunniteltiin parakkikyliä ja järjestettiin tilapäismajoituksia leirintäalueille. Kirkot avasivat ovensa kodittomille.

Samanaikaisesti käytiin julkista keskustelua suurkaupunkien asuntopulasta ja hintakierteestä. Varoitettiin hintojen ylikuumenemisesta ja asuntokuplasta. Asumisen eriarvoisuus näyttäytyi räikeämpänä kuin koskaan. Asuminen on edelleen julkisen keskustelun päivittäisiä aiheita. Vaikka muutoksia on tapahtunut, eivät ne ole merkittävästi vaikuttaneet asuntotarjontaan, hintakehitykseen tai asumisoloihin.

Nykyihmiset ovat liikkuvaa väkeä. Harva meistä elää elämänsä synnyinseudullaan. Useimmat muuttavat jo nuorina opiskelun tai työn perässä toiselle paikkakunnalle. Moni muuttaa myös toiseen maahan, tilapäisesti tai pysyvästi. Moni muuttaa useita kertoja. Asuntoa vaihdetaan elämäntilanteen mukaan, oli syy sitten opiskelu, työ, perhe-elämä tai vaihtelun halu ja uteliaisuus. Jotkut muuttavat myös pakon edessä, sotaa tai vainoa pakoon tai paremman elämän toivossa.

Maahanmuuttajien asumisolot ovat nousseet esiin ruotsalaisessa yhteiskuntatutkimuksessa eri yhteyksissä. Myös ruotsinsuomalaisten asumista on sivuttu tutkimuksissa aiemminkin. Erityisesti Göteborgin suomalaisia tutkinut Hanna Snellman käsittelee myös asumista teoksessaan *Sallan suurin kylä – Göteborg*. (Snellman 2003)

Olin seurannut Suomesta Ruotsiin työn perässä muuttaneita telakkatutkimuksessani *Raskas metalli*. (Lamér 2015) Jo siinä yhteydessä sivuttiin myös asumista. Onhan asuminen ihmiselle samanlainen perusasia kuin työ. Nyt halusin perehtyä tarkemmin suomalaisten työvoimasiirtolaisten asumiseen.

Keskeinen kysymykseni oli, miten asumisura heijastaa Ruotsiin asettumista, vaikka moni tänne tullessaan ei aikonut jäädä maahan pysyvästi.

Minkälaisesta asunnosta oli lähdetty, kun muutettiin Ruotsiin? Oliko asunnon puute jopa yksi muuton vaikutin? Mitä toit tullessasi Suomesta? Oliko muuttokuormassasi tutut tavarat vai vain matkalaukku, joka sisälsi henkilökohtaiset tarvikkeet? Miten sait katon pään päälle, kun tulit Ruotsiin? Oliko ensimmäinen majapaikka tuttavien tai sukulaisen luona? Miten oma asunto järjestyi ja miten asumisura eteni? Milloin alkoi tuntua siltä, että asunnosta oli tullut koti? Onko koti muutakin kuin asunto? Kantaako ihminen kodin tunnetta sisällään vai liittyykö se ulkoisiin tekijöihin, esineisiin tai ihmisiin? Turvallisuus, mitä se merkitsee? Ehkei yhteistä nimittäjää ole, vaan meillä kullakin on omat, jopa tiedostamattomat, koodit, joiden tulee täytyä tunteaksemme olevamme kotona.

Nyt olen kuullut 29 Suomesta Ruotsiin muuttaneen muistelun asumisesta. Asuminen ei ole irrallinen tapahtuma, vaan kytkeytyy tiiviisti työhön ja toimeentuloon. Asuminen on henkilökohtainen kokemus ja sitä ohjaavat monet muut elämäntapahtumat, avioliitto tai ero, lasten saanti tai ikääntyminen. Jokainen tarina on ainutkertainen. Kertojan kokemus, sellaisena kuin hän sen juuri kertomushetkellä muistaa.

Kun etsin halukkaita haastateltavia, eräs nainen sanoi, "voi ei, en minä halua muistella asumistani, se tuo mieleen vain ikäviä asioita". Näin se on, meidän kaikkien kohdalla, jotka olemme ehtineet elää pitkän elämän. Asuntoon liittyy muistoja, niin iloisia kuin kipeitä.

Olen kiitollinen teille kaikille, jotka olette kertoneet elämästänne ja asumisestanne. Tapaamiset ovat olleet minullekin usein elämän juhlahetkiä. On istuttu kahvikupin ääressä ja muisteltu.

Suuri kiitos myös entiselle radiokollegalleni Jukka Tuomiselle, joka tarjoutui ottamaan valokuvia kirjaani varten. Kuvat luovat kertomuksiin ulottuvuuden, jota teksti ei koskaan yksin pysty välittämään. Kiitos myös toimittaja Ari Setälälle, joka on lukenut käsikirjoituksen ja kommentoinut sitä, samoin professori Jarmo Lainiolle, joka on käynyt läpi käsikirjoituksen. Bostadsbolagetin lehdistövastaava Malin Pethrus on auttanut kuvien hankinnassa, samoin Suomen arkkitehtuurimuseon amanuenssi Anna Autio. Arkkitehti Panu Savolainen on laatinut kartan, mistä kiitos. Suomen kielen huoltaja Riina Heikkilä Kielen ja kansanperinteen laitoksen kielineuvostosta on tarkistanut sanaston ja Terra Lamer on huolehtinut siitä, että tietokoneeni toimii. Ja ennen muuta, suurkiitokset Siirtolaisuusinstituutin toimitusjohtaja Tuomas Martikainen, tutkimusjohtaja Elli Heikkilä, vastaava tutkija Miika Tervonen ja hallintojohtaja Kirsi Sainio.

Nämä kertomukset ovat osa ruotsinsuomalaista historiaa, joidenkin muuttajien kokemuksia asumisesta ja elämisestä. Haastateltavani jakavat monien muiden Ruotsiin muuttaneiden suomalaisten kokemukset asumisesta, asettumisesta Ruotsiin. Ratkaisujamme ohjailevat poliittiset päätökset ja yhteiskunnan muutokset. Ei ole sattumanvaraista, miten myös suomalaisten askeleet Göteborgissa ovat kulkeneet.

2. Kun koti-Suomesta lähdettiin

Millainen oli se Suomi, josta suurin joukoin lähdettiin Ruotsiin 1960–1970-luvuilla? Maaseudun jälleenrakennustyö oli saatu sotien jälkeen päätökseen. Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta evakuoituille ihmisille oli järjestetty asunto ja jonkinmoinen toimeentulo. Suurista maatiloista lohkottiin pientiloja ja uudisraivauksella saatiin uutta viljelysmaata. Asutustilat rajattiin usein myös valtion omistamista maista. Nämä pientilat jäivät vähitellen kannattamattomiksi. (Korkiasaari ja Tarkiainen 2000, 137)

Sodan jälkeen syntyneille suurille ikäluokille ei maaseudulta löytynyt työtä. Näistä nuorista suurin osa muutti muualle, joko Suomen kasvukeskuksiin tai Ruotsiin. Ruotsiin muutettiin jopa kyläkunnittain, kuten Hanna Snellmanin kirja Sallasta osoittaa. (Snellman 2003, 97)

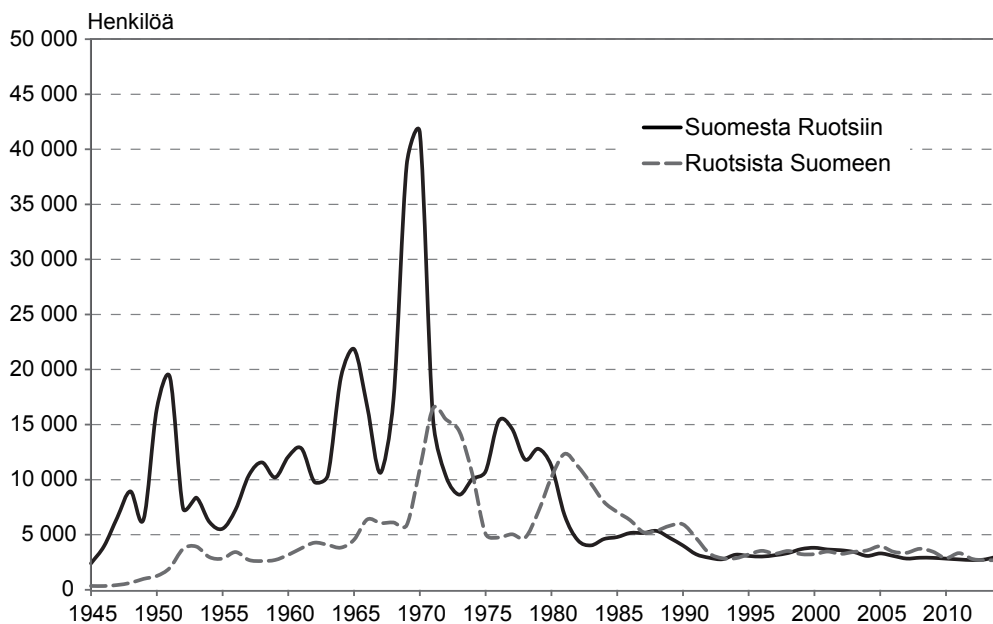
Suomessa työpaikat keskittyivät Etelä-Suomen kaupunkeihin, mutta niistä ei ollut helppoa löytää asuntoa. Asuntopula oli kova pommitusten tuhoamissa kaupungeissa. Useat perheet joutuivat ahtautumaan samaan asuntoon. Helsingissä ihmisiä asui tilapäisasunnoissa, jopa pommisuojoissa aina vuoteen 1956 asti. (Kummala 2004, 4) Muualta tulevat saivat tyytyä alivuokralaisasuntoon, mikä ei aina merkinnyt edes omaa huonetta. Vuokrasopimus oli usein tilapäinen, asuntoa joutui etsimään jatkuvasti. Näin kertoo yksi haastattelemani:

Olin Helsingissä töissä ihan hienossa liikkeessä keskustassa, mutta asumistilanne oli siellä aivan surkea. Asuin alivuokralaisena yhden alkoholisoituneen naisen luona. Se oli yksiö Kalliossa, joten siinä samassa huoneessa nukuttiin toinen toisella seinällä ja toinen toisella. Ei se ollut kivaa. (Inkeri Suomela)

Jouni Korkiasaari vahvistaa tämän kirjassa *Suomalaiset Ruotsissa*. Hänen mukaansa muuttoa Ruotsiin lisäsi olennaisesti asuntotilanne. ”Sodanjälkeinen asuntopolitiikka keskittyi tukemaan maaseudun asuntotuotantoa, kun taas työtä tarjoavissa kaupungeissa asuntoja ei rakennettu riittävästi”. (Korkiasaari ja Tarkiainen 2000, 137) Asuntojen rakentamista hidastutti myös materiaalipula. Sodan aikana monet tuotantolaitokset olivat tuhoutuneet, ja ne oli saatava toimintaan ensisijaisesti. (Kummala 2004, 4)

Ruotsiin oli helppo lähteä, sillä vuonna 1954 tuli voimaan yhteispohjoismainen sopimus, jonka mukaan Suomesta Ruotsiin muuttaja ei tarvinnut passia eikä oleskelulupaa. Ruotsiin tulijat olivat useimmiten nuoria, vasta koulunsa lopettaneita. Monilla oli ennestään tuttuja Ruotsissa, joten ainakin aluksi löytyi katto päälle.

Tiedot muuttaneiden lukumääristä vaihtelevat, mutta esimerkiksi vuosina 1950–1979 Suomesta Ruotsiin siirtyi yli 400 000 ihmistä. Ruotsissa asuvien Suomen kansalaisten määrä oli enimmillään heti suuren muuttoaalton jälkeen, jolloin se oli yli 200 000. Useimmat asettuivat ensin Tukholman seudulle ja Keski-Ruotsin suurille teollisuuspaikkakunnille. (Korkiasaari ja Takiainen 2000, 156; ks. kuvio 1)

Lähde: Tilastokeskus, väestönmuutostilastot, www.stat.fi

Kuvio 1. Suomen ja Ruotsin välinen muuttoliike 1945–2014. Lähde: Tilastokeskus, väestönmuutostilastot, www.stat.fi.

Moni siirtyi vähitellen etelämmäksi ja Göteborg, Ruotsin toiseksi suurimpana kaupunkina ja suurena teollisuuskeskuksena, veti puoleensa. Vuonna 1970 Göteborgissa asui jo 11 634 Suomen kansalaista. Kymmenen vuotta myöhemmin, vuonna 1980, suomalaisia oli lähes 14 000. (Statistisk Årsbok 1981) Paluumuuton ja kansalaisuuden vaihdon vuoksi samoin kuin laskutavan muutoksen seurauksena Göteborgissa arvioidaan nykyisin (2018) asuvan n. 7000 ensimmäisen polven suomalaista, 11 500 toisen polven ja saman verran kolmannen polven ruotsinsuomalaista, eli yhteensä noin 30 000 suomalaistaustaista asukasta. Kun Göteborgin asukasluku kokonaisuudessaan on 572 000, niin suomalaistaustaisten osuus on noin 4,5 prosenttia väestöstä. (Göteborgs stad, stadsledningskontoret 2018)

Koko Ruotsissa suomalaistaustaisia lasketaan olevan runsaat 700 000 (Sisuradio 2017). Luvut ovat arvioita, sillä nykyisin useimmat ovat Ruotsin kansalaisia, joita tilastoissa ei aina näy. Ruotsissa ei pidetä kieleen eikä etnisyyteen perustuvaa tilastoa.

3. Asuntopolitiikan vertailua

Voisi luulla, että asuntopolitiikka on samanlaista kaikissa Pohjoismaissa, etenkin Suomessa ja Ruotsissa. Meillä on sama ilmasto, sama historia ja pitkälti sama yhteiskuntarakenne. Pohjoismaissa on lisäksi painotettu tavoitetta hyvästä asumisesta kaikille, myös vähävaraisille. Miten tähän tavoitteeseen päästään, siinä eroavat Suomen ja Ruotsin käytännöt, joita esittelen suppeasti seuraavassa. Maiden välillä on suuria eroja, mikä on arvoitus, pohtii Bo Bengtsson pohjoismaisen asuntopolitiikan vertailua käsittelevässä kirjassa *Varför så olika?* (Bo Bengtsson ym. 2014, 14)

Ruotsi

Ruotsin asuntopolitiikan johtajatuksena on pitkään ollut: asunto, sosiaalisena oikeutena (ruots. *bostaden som social rättighet*). Toinen asumispolitiikan perustavoitteita on, että mitään hallintamuotoa ei tule suosia rahoitus- tai verohelpotuksin (ruots. *neutralitet mellan upplåtelseformerna*). Tämä ei koske vain yleishyödyllisiä tai vuokra-asuntoja vaan vuodesta 1974 lähtien myös asumisoikeus- ja omistusasuntoja. Tunnusomaista Ruotsin asuntopolitiikalle on myös käyttäjien, niin vuokralaisten kuin vuokranantajienkin, vankka järjestäytyminen. Missään muussa maassa ei vuokralaisjärjestöllä ole lähimainkaan niin suurta vaikutusvaltaa kuin Ruotsissa.

Ruotsin asumisjärjestelmän peruspilarit voikin tiivistää seuraavasti:

1. Yleinen asuntopolitiikka ilman yksilöllistä tarveharkintaa, jota kuntien kontrolloimat yleishyödylliset asuntoyhtiöt ohjaavat.
2. Integroidut vuokramarkkinat, joilla on selvä yhteys yksityisten ja yleishyödyllisten vuokra-asuntojen kesken.
3. Korporatiivinen järjestelmä, jossa vuokraneuvottelut käydään vahvasti keskitetyn vuokralaisliikkeen eri osapuolten kesken.

Tähän voisi vielä lisätä osuustoiminnallisuuden vankan aseman ja omistusasuntojen vähäisyyden kerrostaloissa, mikä on kansainvälisestikin silmiinpistävää. Järjestelmän osat ovat samalla kietoutuneet yhteen, joten yksi edellyttää toista. (Bengtsson 2014, 119–121)

Toisen maailmansodan jälkeen teollisuuden voimistuminen veti väkeä kasvukeskuksiin. Niissä asuntopula oli huutava. Valtiopäivien päätöksellä käynnistettiin vuon-

na 1965 ns. miljoonaohjelma, jonka tavoitteena oli rakentaa miljoona uutta asuntoa. Tässä onnistuttiinkin niin hyvin, että vuoteen 1974 mennessä oli rakennettu 1 005 578 uutta asuntoa. (Boverket 2018)

Miljoonaohjelma

Miljoonaohjelman taustalla oli pitkään jatkunut asuntopula, kuten edellä todettiin. Päättäjät olivat tietoisia siitä, että tarvittiin poliittisia toimenpiteitä tilanteen korjaamiseksi. Asuntopolitiikan tavoitteet muotoutuivat 1960-luvulla. Miljoonaohjelmaa lähdettiin toteuttamaan siltä pohjalta. Johtoajatuksena oli valtiopäivien mietinnön määritelmä: ”terveellinen, tilava, hyvin suunniteltu, tarkoituksenmukaisesti varusteltu, laadukas asunto kohtuuhintaan kaikille”. (Proposition 1967, 172)

Rakennustoimintaa tuki valtio edullisin lainoin ja kunnat tarjoamalla tonttimaata asuntojen rakentamiseen. Asuintalot rakennettiin teollisuusperiaatteella, mikä suosi suuria rakennusyhtiöitä. (Boverket 2018)

Teollisesti valmistetuista betonielementeistä rakennetut vuokratilat kohosivat usein vasta kaavoitetuille alueille kaupunkien ulkopuolelle. Pinnanmuodostus ei ollut rakentamisen esteenä, vaan epätasainen maasto jyrättiin ja kallioita louhittiin. Esimerkiksi Göteborgissa kunta otti haltuun koko Angeredin pitäjän, joka kaavoitettiin uudeksi asuinalueeksi. Sinne nousivat monille suomalaisille tutut betonilähiöt, kuten Hammarkullen, Hjällbo, Gårdsten ja Rannebergen. Suurin osa miljoonaohjelman aikaan rakennetuista asuintaloista oli kolmikerroksisia, mutta myös korkeita kerrostaloja rakennettiin.

Talojen varustelutaso oli ajanmukainen, jokaisessa asunnossa oli kylpyhuone ja parveke ja talossa oma pesutupa. Luonto oli lähellä, koska asuinalueet oli usein rakennettu koskemattomaan luontoon.

Miljoonaohjelman kiinteistöt omisti kunta ja asunnot olivat aluksi vuokra-asuntoja. Vuokrat määräytyivät valtakunnan tasolla kiinteistönomistajien ja vuokralaisjärjestöjen välisissä neuvotteluissa.

Pian kuitenkin huomattiin uusien betonilähiöiden varjopuoleet. Asuntoja oli yhtäkkiä liikaa. Vuokraamattomia asuntoja oli tyhjillään. Alueille muutti usein asukkaita, jotka tulivat muualta Ruotsista tai ulkomailta, 1970-luvulla varsinkin Suomesta. Oli rakennettu nukkumalähiöitä, joissa asuttiin, mutta työpaikat sijaitsivat muualla ja palvelut olivat vähäisiä. Seurauksena oli segregatio ja eristäytyminen. Pikarakentamisen seurauksena talot olivat nopeasti korjauksen tarpeessa. Putkisto rapistui nopeasti ja ikkunanpuitteet lahoivat. (Boverket; Bengtsson 2014, 150; Lindvall 1996, 7; Eriksson 1996, 39-40; Brattberg 1996, 63) Tyhjiä asuntoja oli niin runsaasti, että osa taloista purettiin myöhemmin. Esimerkiksi Göteborgin Kortedalassa jopa räjäytettiin korkea kerrostalo vuonna 1985, tarkemmin sanottuna 17.4. Paikallinen päivälehti

Kuva 1. Miljoonatölar-alue Siriusgatan, Bergsjön, Lähde: Bostadsbolaget, Kuva: Jonas Björn.

Göteborgs-Posten otsikoi päivää myöhemmin tapahtumaa "*Höghuset försvann på två sekunder*" (Kerrostalo katosi kahdessa sekunnissa). Lehti kertoo edelleen, että kyseessä oli pohjoismaiden mittavin 10-kerroksisen asuintalon räjäytys. (Göteborgs-Posten 18.4.1985)

Suomi

Suomessa ei julkinen valta ole yhtä näkyvä asuntopolitiikan toimija kuin Ruotsissa. Suomen asuntopolitiikka muodostuu julkisen ja yksityisen sektorin osapuolista ja näiden moninaisten toimintojen yhteensovittamisesta. Tavoitteena on kohtuuhintainen asuntotuotanto. Vuokrasäännöstely purettiin Suomessa vaiheittain 1990-luvulla. Se tapahtui aikaisin muihin länsimaihin verrattuna. Sitä voi pitää merkittävänä suunnan muutoksena suomalaisessa asuntopolitiikassa. Se vähensi entisestään valtion osuutta ja vahvisti yksityisten markkinoiden merkitystä. Valtion rooli on ollut auttaa lainoituksin heitä, jotka eivät onnistu asunnon hankinnassa omin voimin. (Kettunen & Ruonavaara 2015, 42)

Suomessa on pyrkimyksenä, että jokainen talous hankkii oman asunnon joko ostamalla yksityisiltä asuntomarkkinoilta tai rakentamalla itse. Ajatus omasta asunnosta on ollut hallitseva, minkä myös käytäntö osoittaa. Sodan jälkeisenä aikana kehitettiin erityinen epäsuora omistusoikeus eli asunto-osakeyhtiö, mikä mahdollisti sen, että asunnon voi omistaa myös kerrostalossa, eli asunto-osakkeen hankinta.

Asuntopolitiikka on ollut luonteeltaan sosiaalipoliittista. Tavoitteena on ollut auttaa talouksia hankkimaan asunto yksityisiltä asuntomarkkinoilta, tai kannustaa oman kodin rakentamista. Toisaalta viime aikojen asuntopula on pakottanut yhteiskunnan tukemaan vähäosaisten asunnon saantia sosiaalisin toimenpitein. On sovellettu tarveharkintaa ja subventioita, valtion asuntolainoja ja valtion tukea sosiaalisten asuntojen rakentamiseen. (Ruonavaara 2014, 277–278)

Aravalaina-järjestelmä

Aravalainasta muodostui yksi Suomen asuntopolitiikan keskeisimmistä ohjausmenetelmistä sotien jälkeen. (Lujanen 2004, 338) Aravalaina-järjestelmä kehitettiin sodan jälkeisen jälleenrakentamiskauden asuntotuotannon vauhdittamiseksi. Valtion subventoimin lainoin pyrittiin tuottamaan kohtuuhintaisia, määrätyt laatukriteerit täyttäviä asuntoja. Aravarahoituksella rakennettiin niin vuokra-asuntoja kuin omakotitaloja, asumisoikeusasuntoja ja opiskelija-asuntoja. Järjestelmän avulla rahoitettiin vuosina 1949–2005 kaikkiaan 727 000 asunnon rakentaminen eli 47 prosenttia Suomeen tuona aikana rakennetusta asuntokannasta. Vuokra-asuntoja näistä oli 55 prosenttia. Järjestelmällä oli tarkoitus saada asuntotuotanto käyntiin erityisesti kaupunkitaajamissa. Arava saattoi myöntää valtion tukemia, halpakorkeisia lainoja kaikille rakentajille, olivatpa ne sitten kuntia, yleishyödyllisiä tai yksityisiä rakennuttajia tai yksittäisiä perheitä. Asunnot oli tarkoitettu pienituloisille, mutta lainaehtojen vaatimus, 60 prosenttia omarahoitusosuudesta, merkitsi käytännössä sitä, että asunnot menivät pääosin hyvätuloisille. Pienituloisten ainoa mahdollisuus aravarahoitukseen oli hartiapankkirakentaminen, eli rakennettiin omakotitalo itse. (Wikipedia 2018; Kummala 2004, 10/Arkkitehtuurimuseo; ARA.fi.)

Maaseudulla tavallisin talotyyppi oli tuolloin ns. rintamamiestalo. Sodan jälkeisessä Suomessa myös materiaalipula oli suuri. Suomen arkkitehtiiliitto osallistui talon suunnitteluun, jotta rakennuksen laatuvaatimukset pystyttiin täyttämään. ”Standardoinnin tuloksena syntyi pientalotyyppi, lautaverhoiltu, harjakattoinen, puolitoistakerroksinen omakotitalo. Rakennuksen keskellä olevan yhden savupiipun ympärille sijoitettiin kaikki asuintilat. Nelijakoisessa alakerrassa oli eteinen, kaksi huonetta ja keittiö. Keittiö oli erotettu muista asuintiloista, toisin kuin perinteisessä maalaistuvassa. Yläkerrassa oli kaksi päätyhuonetta, jotka voitiin rakentaa asuinkäyttöön myöhemminkin. Talossa oli usein myös kellarikerros.” (Kummala 2004, 12/Arkkitehtuurimuseo)

Kuriositeettinä mainittakoon vielä Ruotsin lahjatalot Suomelle. Talvisodan jälkeen vuonna 1940 Ruotsissa järjestettiin mittava kansalaiskeräys Suomen valtion auttamiseksi. Keräyksen tuotolla hankittiin 2000 esivalmistettua puutaloa, jotka viimeisteltiin Suomessa ja pystytettiin pääosin asutuskeskuksiin. (Kummala 2004, s.12)

Kuva 2. Rintamamiestaloalue Pieksämäeltä 1960-luvun lopulla. Lähde:Arkkitehtuurimuseo, kuva: Olli Lehtovuori.

Suomen ja Ruotsin vertailua

Vuonna 2017 Ruotsin asuntokanta käsitti hieman yli 4,8 miljoonaa asuntoa, Suomen vastaava luku oli 3 miljoonaa asuntoa. Ruotsissa 43 prosenttia asui pientaloissa, Suomessa 52 prosenttia. (SCB, Bostadsstatistik 2017; Tilastokeskus, Asuntokanta 2017)

Suomen ja Ruotsin asuntokannan hallintamuodot eroavat huomattavasti toisistaan. Selkeä ero on, että Suomessa omistusasuntoja on enemmän. Ruotsissa puolestaan kunnallisia tai ns. yleishyödyllisiä vuokra-asuntoja (ruots. *hyresrätt*) on runsaasti, Suomessa kunnalliset vuokra-asunnot ovat pääasiassa sosiaalisia. Ruotsissa myös huomattava osa asunnoista on osuustoiminnallisten yhtiöiden hallinnassa, eli ns. asumisoikeusasuntoja (ruots. *bostadsrätt*). Suurimmat osuustoiminnalliset asuntoyhtiöt ovat HSB ja Riksbyggen. Nämä hallinnoivat valtaosaa asumisoikeusasunnoista. (Bengtsson 2014, 122; Ruonavaara 2014, 279) Oheisesta taulukosta (ks. taulukko 1) ilmenee Ruotsin ja Suomen asuntojen hallintamuodot.

Toisen maailmansodan jälkeen niin Suomessa kuin Ruotsissakin vallitsi suuri asuntopula. Suomessa jälleenrakennusohjelman tuloksena panostettiin etenkin maaseudun rakentamiseen. Ruotsissa asuntojen rakentaminen keskitettiin kasvukeskusten ympä-

Taulukko 1. Esimerkki: Suomen ja Ruotsin asuntojen hallintamuoto vuonna 2000.

	Ruotsi	Suomi
Omistusasunto		
Omakotitalo	39	34
Kerrostalo-osake		30
Asumisoikeus	17	1
Vuokra-asunto		
Yleishyödyllinen	23	
Valtion tukema		16
Yksityinen	21	16
Muu		3
Yhteensä	100	100

Lähde: (Bengtsson 2014, 122; Ruonavaara 2014, 279)

ristöön, mihin nousi suuria vuokralähiöitä. Suomessa kannustettiin oman asunnon hankintaan, Ruotsissa yleishyödyllisiin vuokra-asuntoihin. Molempien järjestelmien tavoitteena oli tukea turvallista asumista.

Tilanne on jonkin verran muuttunut 2000-luvulla. Ruotsissa on viime vuosina muutettu vuokrataloja omistusasunnoiksi. Asuntopula ja asuntojen hintojen nousu, etenkin suurkaupungeissa, on johtanut Ruotsissa alituisen poliittiseen keskusteluun uusien asumisratkaisujen kehittämiseksi. Asuntoja rakennetaan lähes yhtä kiihkeästi kuin miljoonaohjelman aikaan, mutta julkinen keskustelu jatkuu ja etenkin suurkaupungeissa asuntopula on pysyvä ongelma. Uudisasunnot ovat usein liian kalliita niille, jotka asuntoa tarvitsevat, olipa sitten kyse vuokra- tai omistusasunnosta. Suurkaupunkien ongelma on lisäksi ns. harmaat vuokramarkkinat, eli toisen käden vuokra-asuminen/alivuokralaisasunto, mikä johtaa asumisen turvattomuuteen. Tämä ei virallisissa tilastoissa näy, mutta monilla, etenkin muuttajilla on siitä omakohtaisia kokemuksia. (Bengs 2015, 45–46)

Suomen ja Ruotsin asuntopolitiikka eroaa siis melkoisesti toisistaan. Tätä on selitetty polkuriippuvuuden käsitteen avulla. Kun yhteiskunnassa päätetään harjoittaa tietynlaista politiikkaa, on suunnanmuutos myöhemmin vaikeaa. Aikaisemmin tehdyt päätökset vaikuttavat niihin mahdollisuuksiin ja vaihtoehtoihin, jotka ovat käytettävissä. (Kettunen & Ruonavaara 2015, 35)

4. Göteborgin suomalaisalueet

Kun matkailija saapuu Göteborgiin, voi kaupungin keskustasta saada idyllisen, lähes pikkukaupunkimaisen, kuvan. Hollantilaisten aikanaan rakentamat kanavat ja kaupungin jakava Götajoki rytmittävät ydinkeskustaa monien puistojen ohella. Pitkään vallitsi myös tilanne, jolloin keskustaan ei rakennettu korkeita rakennuksia maapohjan epävakauden vuoksi. NykYTEKniikan keinoin kohoaa korkeita hotelleja ja konttorirakennuksia vanhan rakennuskannan ylle. Lisebergin 110 metrin korkuinen torni on saanut seurakseen Gothia Towerin kolme hotellitornia ja lisää maamerkkejä on tulossa.

Tällä hetkellä (vuonna 2018) kaupunkikeskusta on kokemassa perusteellista muodonmuutosta. Pilvenpiirtäjiä kohoaa keskustaan ja suunnitteilla on Ruotsin korkein rakennus Karlatorni Hisingenille. Sen korkeus on 245 metriä, kun esimerkiksi Malmön Turning Torso on 190 metriä korkea. Samanaikaisesti on meneillään maan alle ja maan pinnalle rakennettava suurimittainen liikennejärjestelyjen verkosto Västlänken, joka vielä toteuttamisvaiheessakin puhuttaa päättäjiä. Jokirannan joutomaita ja ratapihaa muunnetaan tehokkaiksi konttoreiksi ja houkutteleviksi asuinalueiksi, kun taas raskas liikenne ohjataan maanalaisille väylille. Kaupunkimaiseman ilme muuttuu hetki hetkeltä.

Suomalaiset työläiset tulivat 1950- ja 1960-luvuilla varsin erilaiseen kaupunkiin. Ydinkeskustan, 1900-luvun alussa rakennetut, asuinalueet olivat ränsistyneitä. Näistä, vanhan Hagan ja Olskrokenin purkutuomiolla olleista rähjäisistä kortteleista saivat suomalaiset työntekijät tilapäisen majapaikan.

Göteborg jakautuu hallinnollisesti 21 kaupunginosalautakuntaan. Nämä eivät kuitenkaan noudata kaupungin historiallista kehitystä pienistä kaupunginosista. Monien mielestä juuri pienet, omaleimaiset, kaupunginosat luovat tyypillisen Göteborgin ilmeen, mikä kaupungilla edelleen on huolimatta yli puolen miljoonan väkiluvusta. Perinteisten kaupunginosien muotoutumiseen ja ominaislaatuun vaikutti topografia, sijainti ja syntyajankohta. Pohjanmereen laskeva Götajoki, jonka ympärille varhainen asutus ja elinkeinoelämä kasvoi, on kaupungin ydin. (Hansson ym. 1993, 10)

Asuntojen puute jatkui 1800-luvun loppupuolelta aina 1960-luvulle asti. Valtaosa väestöstä asui ahtaasti ja surkeissa asunnoissa. 1800-luvulla työläisten asunnot olivat enimmäkseen yksikerroksisia puutaloja. Rakentamisessa noudatettiin perinteistä, rannikolle tyypillistä, mallia, jossa talot kiipeilivät pitkin kalliorinteitä. 1870-luvulta lähtien alettiin rakentaa ns. maaherrantaloja.

Enimmillään jopa yli 60 % Göteborgin asukkaista asui näissä taloissa. (Carlson 2014, 76) Maaherrantalot leimaavat edelleen Göteborgin vanhoja kaupunginosia. Nimensä

Kuva 3. Maaherrantalo yleisty 1800-luvun loppupuolella. Talon pohjakerros oli kiveä ja kaksi kerrosta puuta. Kuvassa yksi Hagan peruskorjatuista taloista. Kuva: Jukka Tuominen.

ne saivat Göteborgin silloisen maaherran Albert Ehrensvärdin mukaan. Maaherrantaloissa pohjakerros on rakennettu kivistä, kaksi muuta kerrosta puusta ja talossa on pieniä asuntoja useille perheille. (Hansson 1993, 48)

Toisen maailmansodan jälkeen, kun teollisuus kasvoi ennätysmäisesti, tarvittiin myös uusia asuntoja. Ensimmäiset modernit asuinalueet kohosivat 1950-luvulla Kortedalaan ja Järnbrottiin. 1960-luvulla käynnistettiin valtiopäivien päätöksellä laajamittainen asunnonrakennusohjelma, ns. miljoonaohjelma. Göteborg teollisuuskaupunkina oli yksi merkittävimmistä kasvukeskuksista ja miljoonaohjelman tehokkaimmista toteuttajista. Asunnonrakentaminen teollistui, kun valmiista betonielementeistä rakennettiin suuria asuinalueita usein ennestään koskemattomaan luontoon. (Hansson, Einar 2003, 60) Miljoonaohjelmasta tarkempi kuvaus asuntopolitiikkaa käsittelevässä luvussa 3.

Suomalaiset, jotka tulivat Göteborgiin työn perässä 1950-luvulta lähtien, eivät ensimmäiseksi ajatelleet asumista. Työ oli tärkein, mutta asuakin piti. Suuret työnantajat joutuivat pian huomaamaan, että työntekijöitä ei saatu, ellei heille voitu tarjota myös asuntoa. Suomalaiset muuttajat osoitettiin silloin purkutuomiolla oleviin taloihin, joita siihen aikaan sijaitsi kaupungin keskustassa, Hagassa ja Olskrokenissa. Gamlestadenin tehtaille tulevat saivat työsuhdeasunnon tehtaan läheisyydestä. Jotkut teollisuusyritykset, kuten Volvo, pystyttivät asuntoparakkeja poikamiesten työsuhdeasunnoiksi. Nämä sijaitsivat yleensä tehtaan läheisyydessä, jopa yrityksen alueella. Eriksbergin telakka

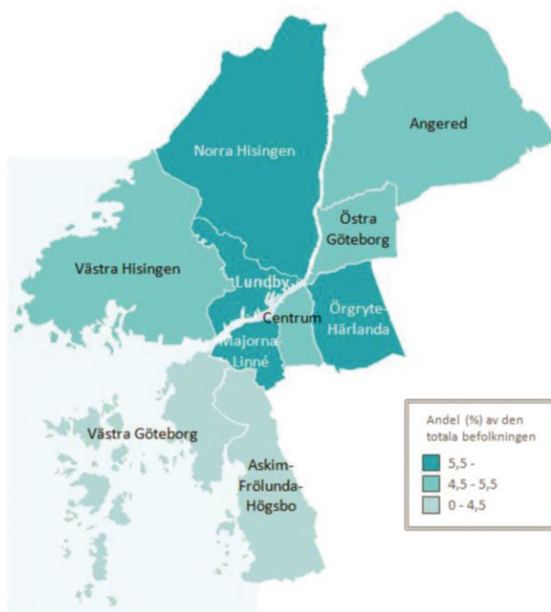
ankkuroi kaksi asuntolaivaa telakan tuntumaan Götajoen rantaan. Työmatka oli lyhyt, mutta asuminen poikamieshotellin tapaisessa laivassa ei houkutellut. Useimmat muuttivat sieltä pois niin pian kuin mahdollista. (Lamér 2015, 87–88)

Kaupungin laajetessa välimatkat työn ja asunnon välillä kasvoivat. Myöhemmin, kun miljoonaohjelman taloja valmistui, monet saattoivat siirtyä upouusiin asuntoihin keskustan ulkopuolelle. Ensimmäiset miljoonalähiöt nousivat Angerediin ja sen liitännäislähiöihin sekä Biskopsgårdeniin ja Bergsjöhön (kts. Kartta 1). Nämä koilliset kaupunginosat ovat sittemmin olleet perinteisesti ns. suomalaisalueita ja ovat osittain edelleenkin. 50-luvulla rakennettu Kortedalan kaupunginosa on vieläkin merkittävä suomalaisalue.

Myöhempinä vuosina moni suomalainen on hakeutunut muihin kaupunginosiin, myös kaupungin ulkopuolelle, mutta jotkut alueet ovat edelleen suomalaisten suosiossa. Asuntoa on saatettu vaihtaa, mutta aluetta ei.

Biskopsgårdenissa on asuttu melkein koko ajan, vaikka eri osoitteissa. Me on viihdytty täällä. Minä en ois millään lähtenyt Bergsjöhön asumaan eikä Gårdsteniin tai muualle. Työpaikkakin oli lähellä, pyörällä kuljin töihin. (Milja Oksman)

Tarkastelen seuraavassa muutamia asuinalueita, joilla haastateltaviani on asunut ja asuu. Vanhoja alueita edustavat työläiskaupunginosina tunnetut Haga, Olskroken ja Gamlestaden. Uusia lähiöitä Angered liitännäisineen, Biskopsgården, Kortedala ja Bergsjön. Göteborgissa on näiden lisäksi muitakin seutuja, joilla suomalaisia on perinteisesti asunut, kuten Hisings-Backa, Tuve ja Frölunda. Nykyisin monet suomalaiset ovat hakeutuneet myös muihin kaupunginosiin, mutta jotkut alueet ovat selvästi edelleen suomalaisten suosiossa, kuten oheinen kartta vuodelta 2018 osoittaa.

Kartta 1. Suomalaistaustaisten prosenttiosuus Göteborgin väestöstä 2018 eri asuinalueilla. Tummin alue, yli 5,5 %, keskivihreä alue 4,5–5,5 %, vaalea alue 0–4,5%. Lähde: Göteborgs stad, Stadsledningskontoret/statistik.

Näiden alueiden asukkaat ovat pääasiassa ensimmäisen polven suomalaisia. Mielienkiintoista olisikin vertailla, miten toisen ja kolmannen polven ruotsinsuomalaiset ovat sijoittuneet, mutta se ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin. Esittelen kaupunginosat pääosin siinä järjestyksessä, kuin haastattelemani henkilöt ovat niihin muuttaneet.

Haga

Haga sijaitsee nykyisen Göteborgin sydämessä, vaikka olikin alkuaan ydinkaupungin ulkopuolella. Haga on ensimmäinen esikaupunkialue, josta 1800-luvulla kasvoi tiivis työläiskaupunginosa. Asukkaat ahtautuivat täpötäysien asuntojen ohella talojen kelleihin ja vintteihin. Kaikille ei riittänyt edes kattoa pään päälle. Lapsia oli paljon ja sairaudet levisivät kurjissa asunnoissa, joista peseytymismahdollisuudet puuttuivat. Käymälä oli pihan perällä. 1800-luvun loppupuolella Hagaan nousi runsaasti kapakoita ja siitä tuli eräänlainen viihde- ja huvikeskus. Kaupungin päättäjät eivät katsoneet menoa hyvällä silmällä. Kunnan asunto-oloja koskevassa raportissa sanottiin mm. että ”näissä asunnoissa varttuu heikko, sairaalloinen ja lyhytikäinen heimo, josta ei ole voimia vaatimaan ruumiilliseen työhön. Juopottelu, prostituutio, paheet ja rikokset ovat proletariaatin surkeita hedelmiä.” (Carlson 2014, 75—)

1870-luvulta lähtien Göteborgiin alettiin rakentaa maaherrantaloja, jotka edelleen ovat leimallisia Hagassa. Kun suomalaisia alkoi tulla kaupunkiin 1950-luvulla, olivat monet näistä taloista jo rapistuneita ja purkutuomiolla, mutta kelpasivat paremman puutteessa vasta tulleeille. Moni joutui kuitenkin muuttamaan muualle purku-uhan verukkeella. Asunnot olivat suosittuja, vaikka mukavuuksia ei ollut, sillä vuokra oli alhainen. Myöhemmin kun Hagaa alettiin saneerata, useat taloista jäivät paikoilleen ja peruskorjattiin. Myös purettujen talojen tilalle rakennettiin usein entiseen tyyliin sopivia asuintaloja, joten Hagan ilme on nykyäänkin pikkukaupunkimainen.

Tämä ympäristö oli aivan mahtava silloin. Oli kapakoita vierä vieressä ja laulu ja soitto kaikui iltamyöhään. Jos melu ulkona kävi liian voimakkaaksi, kaadettiin ämpärillinen vettä ikkunasta seinustalla istuskelevien niskaan. Kyllä ne silloin hiljeni. Hintataso oli palkkaan nähden halpa. Nuorisolle se oli aivan ihannepaikka. Minä asuisin tässä vielä tänäkin päivänä, mutta jouduimme muuttamaan, kun sanottiin, että talo puretaan. Mutta ei sitten purettukaan. (Matti Harju)

Hagan luonne on muuttunut. Saneerauksen jälkeen sekalaisesta työläiskaupunginosa-
sta tuli moderni, ydinkeskustan vetovoimainen asuinalue. Asuntojen hinnat nousivat, joten asujaimisto vaihtui tyystin. Viihtyisät sisäpihat ovat yksityisalueita, joihin vain asukkailla on pääsy. Keskeiset kadut muutettiin kävelykaduiksi ja niiden varsilla on trendikkäitä putiikkeja ja kahviloita. (Hansson 1993, 78)

Olskroken

Olskroken kuuluu Göteborgin kantakaupunkiin. Se sijaitsee keskustan koillispuolella ja rajoittuu useaan kaupunginosaan. Alueelle on tunnusomaista läpikulkuliikenne. Sekä raitiotiekiskot että junanraiteet halkovat sen. Läntinen runkorata (Tukholma—Göteborg) rakennettiin vuonna 1856 ja Olskrokenin asema edelsi pääteasemaa. Hevosraitiovaunujen aikaan 1900-luvun alussa raitiolinjan päätepysäkki oli Borgaregatanilla, nykyisen torin kohdalla. Jo varhain alueen läpi johti Länsi-Götanmaalta tulevan liikenteen pääväylä. Tämä entinen Riddaregatan on nykyisin kaupunginosaa rajaava moottoritie. Olskrokenissa sijaitsi myös majatalo muualta tuleville. Olskrokenin pohjoisosaan rakennetut ensimmäiset kivitalot ovat jäljellä. Ne rakennettiin rautatieläisten ja Gamlestadenin tehtaan toimihenkilöiden asunnoiksi 1800-luvun lopulla. Kaupunginosaa luonnehdittiinkin 1900-luvun alkupuolella rautatieläisten ja toimihenkilöiden asuinalueeksi.

Olskrokenin keskusta, missä tori nykyään sijaitsee, oli kaavoitettu työläiskaupunginosaksi ja 1900-luvun alussa sinne oli rakennettu pääosin maaherrantaloja lähiympäristön tehtaissa työskenteleville. Monilapsisen perheen koti oli huone ja keittiö. Usein asuntoon majoitettiin vielä alivuokralainen asumiskustannuksia jakamaan. Asunnoissa oli ahdasta, mukavuuksia ei ollut, taudit levisivät ja köyhyys vallitsi.

Kuva 4. Vanhan Olskrokenin takapiha pyykkitupineen ennen saneerausta. Lähde: Gamla Redbergspojkarnas fotosamling
Kuva: Jukka Tuominen.

Rakennukset olivat purkutuomiolla jo, kun suomalaisia muutti niihin 1950–1960-luvuilla. Taloja ei kunnostettu, vaan ne pääsivät rapistumaan. Mutta 1960-luvulla moni Suomesta muuttanut sai tilapäisen asunnon purettavasta Olskrokenista.

Ensimmäinen asunto oli purkotalossa, vanhassa Olskrokenissa. Huone ja keittiö, jossa meitä asui kolme, minun lisäksi veli ja serkku. Toinen veli asui samassa talossa. Suomalaisia asui siellä paljon. Ethän sinä saanut asuntoa mistään, silloin kun tulit, ellei ollut rahaa ja suhteita. (Erkki Hiltunen)

Kiinteistöyhtiö Göta Lejon alkoi ostaa purkutuomiolla olevia taloja jo 1960-luvulla, mutta ränsistyminen vain jatkui. Kaupunginvaltuusto päätti vuonna 1973 koko alueen saneerauksesta ja viimeinen kiinteistö pakkolunastettiin vuonna 1980. Siten tämä viimeksi jäljellä ollut yhtenäinen työläiskaupunginosa hävisi. Uusi, nykyinen, Olskroken valmistui 1983. (Olskroken 2018.)

Gamlestaden

Göteborgin Gamlestaden ei muistuta monista suurkaupungeista tuttuja vanhan kaupungin tunnusmerkkejä, kortteleita kapeine kivitaloineen ja sokkeloisine kujineen. Kaupunginosaa on pitkään leimannut suurteollisuus. Näkyvimpänä kohoa SKF:n kuulalaakeritehtaan mahtava punatiilinen julkisivu. Nimi Gamlestaden on kuitenkin oikeutettu, sillä kaupunginosa muotoutui Göteborgin edeltäjän, Nya Lödösen, paikalle.

Teollisuusyhdyskunta alkoi kasvaa 1880-luvulla, ja entiset maatilat (ruots. *landeri*) saivat väistyä teollisuusyritysten tieltä. Pääasiassa tekstiilitehtaana toiminut Gamlestadens Fabriker AB perustettiin 1881. Tämän yrityksen suojissa nuori insinööri Sven Wingqvist teki nerokkaan keksintönsä kuulalaakerista, josta sai alkunsa Svenska Kullager-Fabriken vuonna 1907. SKF:stä kasvoi jättiyritys, mikä kansainvälistymisestä huolimatta vieläkin hallitsee Gamlestadenin profiilia. SKF:n tiloissa kehittyi Volvo, joka itsenäistyi vasta vuonna 1935 ja siirtyi Hisingenille. (Atlestam ym. 2000, 17)

Myös asujaimisto vaihtui. Entisten torpparien, renkien, piikojen ja muun palvelusväen tilalle tulivat teollisuustyöntekijät. Heille oli saatava asuntoja. Ensimmäiset työläisasunnot olivat yksikerroksisia puutaloja, jotka siirrettiin Gamlestadeniin Annedalista. 1900-luvun alkupuolella Gamlestadens Fabriker rakensi tehtaan läheisyyteen uusia kivitaloja. Pieniä työläisasuntoja rakennettiin ahtaiden pihojen ympärille. Asuntoihin piti mahtua mahdollisimman monta. Teollistumisen kasvaessa kaupunkeihin muutti lisää väkeä ja asuntopula oli huutava. Tämä johti kurjistumiseen, mikä kaupungin johdon ja porvariston oli pakko huomata. Emily Dicksonin säätö rakennutti Gamlestadeniin 1916 yksitoista yksikerroksista puutaloa ja myöhemmin 1930-luvulla

Kuva 5. Uutta ja vanhaa Gamlestadenia, rakenteilla uusi maamerkki, resecentrum. Kuva: Jukka Tuominen.

kolme kaksikerroksista rakennusta. Suuri osa näistä taloista on edelleen jäljellä kunnostettuina. Ne kuuluvat nykyisin Göteborgin kaupungin säilytettäviin rakennuksiin kulttuurihistoriallisesti arvokkaina. (Atlestam ym. 2000, 19–20)

Vuonna 1917 kaupunki vahvisti suunnitteluinsinööri Albert Lilienbergin laatiman Gamlestadenin kaupunkisuunnitelman, minkä jälkeen asuntorakentaminen vauhdittui. Uusia asuintaloja rakennettiin aina vuoteen 1960 asti. Talot on sittemmin peruskorjattu ja ne hallitsevat alueen kaupunkikuvaa. (Atlestam ym. 2000, 20)

Gamlestadenin tehtaas värväsi työntekijöitä myös ulkomailta kovan työvoimapolan aikaan 1950-luvulla. Osassa tehtaas asuntoja asui silloin pääasiassa ulkomaalaisia ompelijoita ja aukiota talojen keskellä alettiin kutsua Euroopan pihaksi. ”Sitten muutettiin Gamlestadeniin asumaan. Sanottiin Euroopan piha, kun siellä asui niin monta eri kansallisuutta”. (Martta Wermundsén)

Tällä hetkellä (2018) Gamlestaden on muutosten kourissa. SKF:n punatiilinen rakennuskompleksi muuttuu monitoimikeskukseksi, jossa on sekä liikehuoneistoja, ja virkistyspaikkoja että putiikkeja. SKF on saanut luvan rakentaa alueelle uuden pääkonttorin. Muidenkin vanhojen rakennusten oheen kohoa korkeita konttoritaloja ja läpikulkuliikenne pirstoo alueen.

Kortedala

Kortedalan kaupunginosa syntyi ennen miljoonalähiöitä 1950-luvulla. Sitä ennen alueella oli maaseutumaista asutusta. Suurin osa asukkaista asui omissa pientaloissa ja vuokrasi viljelysmaata kunnalta. Moni oli töissä myös Göteborgin kaupungin teollisuuslaitoksissa tai verstaissa. Asutusta alueella oli ollut 1700-luvulta lähtien. 1800-luvun puolella Kortedalan maita vuokrasivat laidunmaiksi lähiseudun maanviljelijät.

Suuri muutos maisemassa tapahtui, kun Kortedalaan alettiin rakentaa kerrostaloja 1950-luvulla. Ensimmäiset asukkaat pääsivät muuttamaan uusiin, kolmikerroksisiin taloihin Månadsgatanille ja Kalendervägenille 7. marraskuuta 1953. Kalenteri onkin ollut lähteenä, kun Kortedalan katuja nimettiin. Kaupunginosa kasvoi nopeasti. Moderneja kerrostaloja rakennettiin ja taloissa oli sekä parveke että kylpyhuone ja kellarissa pesutupa. Iskulauseena olikin ”Terveellinen asunto kaikille”. (Andersson ym. 1993, 4–)

Kortedala ei ollut vain nukkumalähiö, vaan siellä oli sekä posti, pankkeja että ravintoloita, koulu, kirjasto ja kirkko. Myös teollisuutta oli jonkin verran. Kirjaston kohtalo on ollut aivan äskettäin (2018) vaakalaudalla, mutta asukkaiden aktiivisuus on pelastanut sen ainakin toistaiseksi. Miljoonaohjelman myötä Kortedalaan rakennettiin uusia kerrostaloalueita ja kiihkeimmän rakennusbuumin seurauksena vuokra-asuntoja jäi tyhjilleen. Alueelta jopa räjäytettiin yksi korkea kerrostalo vuonna 1985. Kortedala on suhteellisen väljästi rakennettu. Viheralueita on lähellä ja useat raitiovaununlinjat kuljettavat nopeasti kaupungin keskustaan, vaikka Kortedala sijaitseekin noin seitsemän kilometriä pohjoiseen Göteborgin keskustasta.

Monille suomalaisille Kortedala tarjosi ensimmäisen mukavuuksin varustetun asunnon. Useat muuttajat ovatkin jääneet pysyvästi Kortedalaan. Asuntoa on ehkä vaihdettu perheen tarpeiden mukaan ja siirrytty vuokra-asunnosta omistusasuntoon. Torin laidassa sijaitseva kokoontumistila Kortedala Forum oli 1970-luvulta saakka monet vuodet yhtenä suomalaisten tanssi- ja juhlatilana. Tanssien lisäksi Suomalaisseurat järjestivät siellä joka syksy perinteeksi muodostuneen kulttuuri-illan ”Suomi soittaa laulaa ja tanssii” aina vuoteen 2008 asti. (Kyllönen, 2018, puhelinhaastattelu)

Bergsjön

Bergsjön kaupunginosa on keskustasta noin puolen tunnin raitiovaunumatkan päässä. Matkalla sukelletaan tunneleihin, koska raitiotie on puhkaistu kallioiden läpi. Bergsjön on Göteborgin maantieteellisesti korkein kaupunginosa. Vesitornista katsottuna 150 metriä merenpinnan yläpuolella. Maasto on epätasaista, vuoria ja laaksoja sekä kalliojärvi, kuten nimikin sanoo. Bergsjön on nuori kaupunginosa, joka rakennettiin lähes koskemattomaan luontoon. Paikalla on tosin ollut asutusta ennen ajanlaskumme alkua, josta todistavat monet muinaislöydöt. Bergsjön kadut ja torit on nimetty avaruuster-

Kuva 6. Kerrostalon seinämää Bergsjössä. Kuva voisi olla mistä tahansa betonilähiöstä. Kuva: Jukka Tuominen.

mein. On Rymdtorget ja Komettorget. Kadun nimiä ovat esimerkiksi Stjärnbildsgatan, Siriusgatan ja Tyko Brahe-gatan.

Metsät ja viheralueet ympäröivät 1960-luvulla rakennettuja kerrostaloja. Alue on pirstaleinen, koska jokainen rakennusurakoitsija rakennutti talokolossinsa asvaltlin, jyrkänteiden ja piikkipensaiden rajaamaan ympäristöön. Autoliikenne on ohjattu asuinalueen ympärille, joten pihapiirit ovat usein autottomia eikä läpikulkuliikennettä ole. Raitioliikenne jakaa kaupunginosan kahtia, mutta raiteet sijaitsevat enimmäkseen tunneleissa. Ilma on edelleen puhdasta, ja ulkoilumahdollisuudet ovat hyvät. Moni suomalainen sai aikanaan modernin vuokra-asunnon usein upouudessa kerrostalossa.

Alkuun talot olivat pääasiassa kunnallisia vuokrataloja. Myöhemmin osa asunnoista muutettiin asumisoikeusasunnoiksi. Huoneistoja oli vuokraamatta 1970–1980-luvuilla, minkä jälkeen taloja saneerattiin, jotta asunnot olisivat houkuttelevampia. Viihtyvyyden lisäämiseksi esimerkiksi yksi Teleskopsgatanin tyhjiällä olleista betonitorneista muutettiin kollektiivitaloksi. Aloitteen tekijänä oli Chalmersin tekninen korkeakoulu, mutta vuokralaiset itse saivat päättää yhteistilojen käytöstä. Myöhemmin Bergsjön asunnot ohjattiin pääasiassa muualta tulevien vuokra-asunnoiksi. Nykyisin valtaosa asukkaista on pakolaisina Ruotsiin muuttaneita. Lapsia ja nuoria on paljon ja väestön keski-ikä on alhainen. (Hansson ym. 1981, 280; Bergsjön 2008, 8–)

Suomalaisia on alueella asunut runsaasti viime vuosiin asti. Siitä kertoo se, että Bergsjössä on edelleen aktiivinen Suomi-seura sekä Kalastus- ja retkeilykerho (Ka-Re), jonka sauna ja kokoontumistilat omassa talossa ovat ahkerassa käytössä.

Biskopsgården

Biskopsgården sijaitsee Götajoen pohjoispuolella Hisingenillä, mutta on lähellä keskustaa ja hyvien kulkuyhteyksien päässä. Samalla se jää eristyksiin lähikaupunginosista, mikä johtuu osittain ympäröivästä maastosta, osittain asutuksesta. Alueella on pitkä asumishistoria, mutta nykyinen asutus käsittää lähinnä laajoja kerrostaloalueita. Nykyisen Biskopsgårdenin rakentaminen alkoi 1950-luvulla, kun tarvittiin nopeasti uusia asuntoja kasvavan teollisuuden työntekijöille. Hisingenillä sijaitsivat sekä suurtelakat että Volvo. Näiden työntekijöille tarjoutui Biskopsgårdenista asunto lähellä työpaikkaa. Niin myös moni suomalainen sai modernin asunnon uudesta Biskopsgårdenista.

Biskopsgårdenia laajennettiin rakentamalla miljoonaohjelman mukaisia asuin-kortteleita. Lähiössä on enimmäkseen kunnallisia vuokrataloja, mutta viime vuosina myös omistusasuntojen määrä on lisääntynyt, koska osa entisistä vuokrataloista on muutettu asumisoikeusasunnoiksi, ”insatseiksi”. Varsinainen Biskopsgården käsittää kolme aluetta eli Södra ja Norra Biskopsgården sekä Länsmansgården. Kaupunginosa tunnistaa katujen nimistä, jotka viittaavat sääolosuhteisiin, kuten Vintervädersgatan tai Stormvädersgatan. Tämänhetkisen kaupunginosaajaon mukaan siihen kuuluvat myös Svartedalen ja Jättesten.

Raitiotie jakaa Biskopsgårdenin kahteen osaan. Toisella puolella on enimmäkseen omistusasuntoja, toisella puolen vuokrataloja. Raitiotiellä liikennöi kolme eri linjaa ja matka kaupungin keskustaan kestää viisitoista minuuttia. Työpaikkoja on niukasti, työttömyysaste on korkea. Vuokrakerrostaloissa asuu enimmäkseen Euroopan ulkopuolelta tulleita maahanmuuttajia. Nämä suurperheet asuvat ahtaasti, koska taloissa ei ole tarpeeksi isoja huoneistoja. Suomalaisia muutti alueelle jo varhain, koska monet työskentelivät lähiseudun teollisuusyrityksissä. Suurin osa heistä myös jäi alueelle. Moni muutti takaisin Biskopsgårdeniin eläköidyttyään. (Biskopsgården, Arbetsgrupp Stadsbyggnadskontoret 2008)

Biskopsgården on viime vuosina saanut kielteisen maineen, koska siellä on tapahtunut useita ampumavälikohtauksia. Ne ovat useimmiten rikollisjengien välienselvittelyjä, joihin vain satunnaisesti alueen muut asukkaat joutuvat mukaan. Siitä huolimatta asukkaat eivät mielellään muuta muualle, sillä luonto on lähellä ja yhteydet kaupunkiin hyvät.

Naapurin rouva sanoi, ettei tuonne puistoon kehtaa enää mennä kesäisin. Siellä on iso lampi ja penkkejä ja polkuja. Ja sinne on laitettu hienot leikkipuistot lapsille, mutta ei sinne uskalla mennä. (Seija Epäily)

Angered

Angered käsittää oikeastaan monta kaupunginosaa, jotka satelliitteinä liittyvät Angeredin keskusta. Angered liitettiin Göteborgiin varsin myöhään vuonna 1967. Angered ja Bergum olivat siihen saakka itsenäisiä pitäjiä. Teollisuuden kasvu ja sitä seurannut muualta tulevien työntekijöiden tarve pakottivat Göteborgin hankkimaan uusia maa-alueita asuntojen rakentamiseksi. Muutaman poliitikon radikaalilla päätöksellä pitäjät liitettiin Göteborgiin ja kaavoitettiin miljoonaohjelmaan sopivaksi asuinrakennusalueeksi. Angered oli ollut varsin harvaan asuttua, mutta uuden suunnitelman mukaan sinne oli määrä rakentaa koti 130 000 asukkaalle sekä 70 000 työpaikkaa. (Hansson ym. 2005, 6; Hanson ym. 1981, 330)

Angeredin rakentaminen on miljoonaohjelman malliesimerkki. Etenkin Gårdstenissa toteutettiin laajassa mitassa teollista asuntojen rakentamista. Valmiit betonielementit kuljetettiin paikalle ja samanlaisia talorivistöjä kohosi ennestään asu-mattomalle alueelle. Kallioita räjäytettiin maan tasalle, jotta saatiin rakennuspohjaa suurille kerrostalorivistöille. Gårdstenia voi hyvällä syyllä nimittää betonilähiöksi. Itse asuntojen varustelutaso oli korkea. Ne olivat kansankoti-idean mukaisesti valoisia, keittiö moderni, huoneet helposti sisustettavia. Asunnoissa oli parveke ja isommissa huoneistoissa kylpyhuoneen ohella toinen WC. Taloissa oli myös ikkunallinen pesutupa. (Hansson ym. 2005, 8)

Angered on jo sinällään kuin kaupunki omine keskustoineen ja kaupunginosineen. Angered centrum vihittiin käyttöön 1978. Sitä ennen olivat valmistuneet Gårdsten, Lövgärdet, Rannebergen, Hjällbo ja Hammarkullen. Pikaraitiovaunu kulki jo silloin Hjällbon ja Hammarkullenin läpi Angeredin keskusta, mistä yhteysbusseilla pääsi muihin satelliittilähiöihin. Suomalaisia on perinteisesti asunut runsaasti Angeredissa, etenkin Hjällbossa ja Gårdstenissa. Angeredissa on ollut myös useita suomalaisseuroja ja Gårdstenissa oli pitkään suomalainen kansankorkeakoulu, joka toimii edelleen monikulttuurisena oppilaitoksena.

Gårdstenissa on myös Göteborgin ainoa suomalainen senioritalo Akaciagården. Talossa on 47 senioriasuntoa, sekä yhteisiä tiloja, mm. sauna ja pesutupa sekä olotila. Akaciagårdenin omistaa kunnallinen Gårdstensbostäder AB. Yhtiön tiedottaja Anki Pettersson kertoo, että asunnot, yksiöt ja kaksiot, ovat vuokra-asuntoja, vuokrat ovat samaa tasoa kuin muidenkin vastaavien asuntojen vuokrat Gårdstenissa. Senioriasuntoon pääsee 55-vuotiaat ja sitä vanhemmat. Taloon on jono, mutta asunnon saantiin ei vaikutu, onko yhtiön entinen asukas. Monet suomalaiset haluavat asua omakielisessä ympäristössä ja kokevat myönteisenä vuorovaikutuksen naapurien kanssa, Anki Pettersson tähdentää. (Pettersson, puhelinhaastattelu 31.5.2018).

Kivenheiton päässä Akaciagårdenista sijaitsee suomalainen päiväkeskus Iltatähti, joka toimii itsenäisenä yhdistyksenä. Siellä on järjestettyä toimintaa ja kahdesti viikossa omakustannushintainen lounas. Aiemmin Iltatähdellä oli palkattu toimihenkilö, mutta nykyisin päiväkeskusta hoidetaan vapaaehtoisvoimin. Lövgärdetissä on suo-

Kuva 7. Akaciagården, suomalainen senioritalo Gårdstenissa. Kuva: Jukka Tuominen.

malainen vanhainkotosasto Rauhala, jossa on asunto 12 vanhukselle sekä demensiaosasto Onnela, jossa on 8 paikkaa. Näihin on useimmiten jono ja tulevaisuudessa on odotettavissa, että tarve suomenkielisestä hoivapalvelusta kasvaa. (Göteborgs stad, Stadsledningskontoret 2018)

Omasta kokemuksestani muistan, että tein suoran radiolähetyksen Gårdstenin suomalaisimmalta kadulta 1980-luvulla. Kolmikerroksiset talorivit reunustivat pihaa, jossa oli runsaasti puita ja pensaita. Aasukkaat huutelivat parvekkeelta pihan yli toisilleen, suomeksi. Lapset leikkivät pihalla suomalaisia perinneleikkejä, kurupiiloa ja polttopalloa. Vuokratalossa oli myös suomalaisten asukkaiden rakentama sauna.

5. Aineisto ja metodi

Olen haastatellut 29 Suomesta Ruotsiin muuttanutta henkilöä, jotka asuvat Göteborgin seudulla. Heistä osa on pariskuntia (9), osa yksin asuvia naisia (8), osa yksin asuvia miehiä (3). Varhaisimmat tulivat 1950-luvulla, myöhäisimmät 1970-luvun loppupuolella. Joillakin oli perhe ja lapsia jo muuttaessaan, yksi oli itse lapsi ja muutti vanhempiensa mukana kolmen kuukauden ikäisenä, yksi oli kouluikäinen muuttaessaan yhdessä sisarustensa kanssa isän luo Göteborgiin (Taulukko 2).

Taulukko 2. Haastateltavat.

	nainen	mies	kaikki
Yksin asuva	8	3	11
Pariskunta	9	9	18
Yhteensä	17	12	29

Monet kertojista löytyivät Göteborgin suomalaisista eläkeläisseuroista. Kävin useissa yhdistyksissä kertomassa telakkakirjastani *Raskas metalli* ja siinä yhteydessä sanoin suunnittelevani asumistutkimusta. Tiedustelin samalla, oliko joku halukas kertomaan omasta asumisurastaan. Puolet haastatelluista löytyi sillä tavoin. Joitakuita olin haastatellut aiemmin kirjoittamaani telakkatyöläisistä kertovaan kirjaan (Lamér 2015), jotkut ilmoittautuivat kuultuaan muuta kautta hankkeestani, muutamat tiesin muista yhteyksistä. Sain tietää esimerkiksi yhden pariskunnan muutosta Turkkiin. He edustavat sitä ruotsinsuomalaisten ryhmää, joka eläkepäivinä muttaa lämpimämpään maahan. Valtaosa haastatelluista oli minulle ennestään tuntemattomia. Joitakuita olin tavannut radiotyöni yhteydessä.

Tavoitteenani oli haastatella suomalaisia, jotka tulivat Ruotsiin töihin suuren muuton aikaan 1950–1970 -luvuilla. Pariskuntien kohdalla tästä oli joitakin poikkeuksia. Kaikki kertojat ovat olleet työelämässä pitkään, mutta olivat haastatteluhetkellä eläkkeellä. Haastatteleman henkilöt ovat työskennelleet monilla eri aloilla. Useimmat teollisuudessa, jotkut hoitoalalla tai sosiaaalialalla. Jotkut ovat vaihtaneet alaa tai ammattia vuosien mittaan. Jotkut ovat kouluttautuneet uuteen ammattiin.

1950–1970-luvuilla muuttaneet olivat tullessaan nuoria, mutta ovat nyt eläkeiässä. Lapset ovat muuttaneet pois kotoa ja monet heistä perustaneet oman perheen. Olen tietoisesti halunnut tuoda esiin ns. ensimmäisen polven, eli Suomesta Ruotsiin muuttaneiden, asumiskokemukset. Lasten perheisiin kenties viitataan, mutta he eivät kuulu tämän tutkimuksen piiriin. (Se voisi sinänsä olla kiinnostava tutkimuskohde.)

Olen halunnut kuulla sellaisten henkilöiden kokemuksia, jotka eivät itse tulisi kirjoittaneeksi niitä muistiin. Tavoitteena on ollut dokumentoida suuren muuton vuosina Ruotsiin tulleita ja tänne asettuneita suomalaisia.

Haastattelujen runkona on ollut puolistrukturoitu kysymysluettelo (Liite 1.), mutta keskustelut on käyty melko vapaamuotoisesti. Olen nauhoittanut keskustelut ja kirjoittanut ne puhtaaksi. Tämän jälkeen haastateltavat ovat lukeneet oman muistelunsa, tehneet tarvittaessa korjauksia ja täsmennyksiä ja hyväksyneet ne kirjallisesti. Useimmat esiintyvät tutkimuksessa omalla nimellään ja ovat antaneet kirjallisen suostumuksen muistelun julkaisemiseen kirjassa. Muutamien kohdalla on sovittu peitenimen käytöstä. Kirjaa varten olen editoinut tekstejä välttääkseni toistoa ja lisätäkseni luettavuutta. Olen kuitenkin pyrkinyt säilyttämään jokaisen kertojan oman puhutavan. Autenttisuuden vuoksi olen myös säilyttänyt kertomuksissa ruotsinsuomalaisten yleisesti käyttämät ruotsinsuomalaiset sanat (esim. *insatsi*, *altaani*, *pentry*). Kirjan lopussa on sanasto, jossa sanat on suomennettu ja ruotsinnettu yleiskielelle.

Olen tavannut kaikki henkilöt heidän kotonaan, yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Pariskunnat ovat yleensä olleet läsnä koko keskustelun ajan. Haastattelut olen useimmiten tehnyt erikseen kummankin kanssa. Minut on otettu ennakkuulottomasti vastaan ja olen syvästi kiitollinen siitä, että kaikki ovat suhtautuneet ”tungettelijaan” avoimesti ja ystävällisesti. Ei voi pitää itsestään selvänä, että kotiin päästetään ulkopuolinen, joka kyselee usein intiimejäkin asioita. On istuttu keittiön pöydän ääressä tai olohuoneen sohvassa. Olen saanut kysyä ja kiertää vapaasti kodeissa. Kotiin liittyy usein myös perhe. Lapsista tai lasten perheistä puhuttaessa olen välttänyt nimien käyttöä. Puhutaan tyttärestä tai pojasta ja lastenlapsista.

Kertomukset julkaistaan kronologisessa järjestyksessä sen mukaan, milloin kertoja on muuttanut Ruotsiin ensimmäisen kerran. Pariskunnat ovat saattaneet tutustua vasta Ruotsissa, joten heidän kohdallaan kertomusjärjestys on ensimmäisen muuttajan mukainen. Muuttovuosi on ilmoitettu kertomuksen lopussa. Haastateltavani ovat, kuten aiemmin sanoin, nuorina Ruotsiin muuttaneita. Vanhimmat 1930-luvulla syntyneitä, nuorimmat 1950-luvun kasvatteja. On paikallaan kysyä, miten tarkkaan he pystyvät elämänkulkuaan ja asumistaan muistelemaan? Lähtökohtanani on ollut, että muistelijan oma kertomus on tutkimuksen perusta. Jokainen kertoja on voinut vielä täydentää tai täsmentää muisteluaan, kun on lukenut sen jälkeenpäin kirjallisessa muodossa.

6. Koti Göteborgissa

Raija ja Tarmo Hallikainen

Koti Kortedalassa, juuret Suomessa

Kortedalasta on tullut Raijalle ja Tarmolle pysyvä paikka, joskin ensimmäinen yhteinen koti löytyi naapurikunnasta Partillesta. Tarmo oli ennen sitä asunut lähes koko ikänsä Ruotsissa, sillä hänen vanhempansa muuttivat Suomesta, kun hän oli kolmen kuukauden ikäinen.

Tarmo kertoo:

”Olin aivan pieni, kun perheeni muutti Outokummusta Ruotsiin vuonna 1950. Asuimme vuoden Värmlannissa ennen kuin muutimme Jonserediin, Göteborgin ulkopuolelle. Vanhempani menivät töihin Jonseredin tehtaille, me saimme asunnon työn puolesta. Asuimme siellä sitten niin, että aloitin jo koulunkin. Se oli pieni koulu ja meitä oli samassa luokahuoneessa ensimmäisestä neljänteen luokkaan asti. Siihen aikaan ei suomen kielen opetuksesta ollut tietoaakaan, joten kävin koko koulun ruotsiksi. Kotonakin puhuimme sisarusten kesken ruotsia. Vanhemmat puhuivat suomea, mutta me vastasimme enimmäkseen ruotsiksi. Vasta kun tapasin Raijan, opin uudelleen suomea.

Lapsena asuin vanhempieni kanssa tehtaan asunnossa Bokedalenissa vähän Jonseredin ulkopuolella. Se oli vanha linna. Valtavan hieno talo. Meitä asui siinä neljä perhettä, kaksi alakerrassa ja kaksi yläkerrassa. Meillä oli oikein iso olohuone, se oli kuin tupa, voi sanoa. Siinä oli keittiö ja aika iso halli ja kaksi makuuhuonetta. Talo purettiin ja me jouduimme muuttamaan. Olin silloin noin 12-vuotias. Se oli todella hieno paikka. Ainoa haitta oli se, että rautatie kulki läheltä, mutta siihen tottui. Muutimme sieltä Stårterediin, Partilleen. Siellä asuimme kerrostalossa.

Asuin vanhempieni luona siihen asti, kun muutimme Raijan kanssa yhteen. Olin armeijassa juuri silloin, kun tapasimme Raijan kanssa ensimmäisen kerran. Se tapahtui Bergsjön järvellä, missä minä olin siskoni perheen kanssa ja Raija kavereineen. Se ei vielä johtanut pidempiaikaiseen seurusteluun, mutta sitten tapasimme uudelleen tansseissa Kortedalassa. Muutimme yhdessä Partilleen, Björndammenille ihan uusiin taloihin. Vanhempani muuttivat sinne samoihin aikoihin ja asuivat pihan toisella puolella.”

Raija kertoo:

”Tulin Ruotsiin vuonna 1969. Olin 16-vuotias, kun tulin tänne suureen maailmaan. Sallassa meillä oli omakotitalo. Siinä oli kaksi makuuhuonetta, olohuone ja keittiö. Ja sitten tietenkin sauna ja muut ulkorakennukset. Isä itse oli sen rakentanut, minä olin silloin jotain 6-vuotias. En ollut vielä koulussa silloin. Ennen sitä asuimme hirsimökissä. Mulla on kaksi veljeä ja kaksi siskoa. Meillä oli siskon kanssa yhteinen huone ja pojat nukkui pirtissä. Mun pikkusisko on mua yhdeksän vuotta nuorempi, niin että hän nukkui vanhempien makuuhuoneessa.

Minä lähdin varhain kotoa. Koulun jälkeen oli sellainen tunne, että pitää lähteä muualle. Pääsin sitten tänne Göteborgiin tutun perheen mukana heidän lapsiaan hoitamaan. Sain siellä oman huoneen, mutta mun sisko asui siellä myös. Se oli Bergsjössä.

Pari vuotta myöhemmin menin tehtaalle töihin ja muutimme siskon kanssa yhteiseen asuntoon. Sekin oli Bergsjössä, ihan lähellä siinä. Silloin ei ollut vaikea saada asuntoa. Siinä oli kaksi huonetta ja keittiö. Se oli silloin uusi, Göteborgshemin vuokra-asunto. Mutta siinä välissä, ennenkuin muutin yhteen Tarmon kanssa, asuin muutaman kuukauden alivuokralaisena Stjärnildsgatanilla. Mun sisko oli tavannut kaverin, joka oli muuttanut siskon luo, joten minä muutin pois.”

Yhteiseen kotiin

”Tarmon kanssa me sitten tavattiin tansseissa Kortedalassa ja alettiin seurustella. Emme olleet ikinä puhuneet siitä, että muuttaisimme yhteen, mutta hän oli puhunut siitä kotona vanhempiensa kanssa, koska he olivat muuttamassa. Minä asuin silloin alivuokralaisena.

Se meni niin, että olin silloin jo tehtaassa töissä ja Tarmo tuli hakemaan minut, kun työvuoro loppui. Ja hän alkoi sitten puhumaan, että tiätkö mitä minä oon ajatellu. No en minä tiiä, sanoin. Hän sanoi, muutettaisko me yhteen asumaan. Niin minä sanoin että *mitä*, kuulinko minä oikein. Joo, että muutetaanko me yhteen? No minä sanoin että joo, miksei me voida muuttaa. Minähän olin alivuokralaisena ja olimme seurustelleet jo jonkin aikaa, mutta ei oltu puhuttu siitä. Ja hän sanoi, että hän on puhunut äitinsä ja isänsä kanssa ja nekin tykkää, että se on ihan okei. Ja että ne muuttaa kans sinne samalle kadulle. No me alettiin sitten suunnitella sitä. Menitiin Tarmon vanhempien luokse ja puhuttiin enemmän siitä. Tarmon äiti oli niin ihanasti tehynyt voileipiä ja siellä sitten suunniteltiin. Olin kyllä tavannut Tarmon vanhemmat aikaisemminkin.

Björndammenin talot oli silloin aivan uusia, vastarakennettuja. Siellä ei ollut ketään asunut ennen meitä, ja muutimme sinne yhtäikaa Tarmon vanhempien kanssa. Ne oli vuokra-asuntoja ja niihin oli aivan helppo päästä. Saimme kaksi huonetta ja keittiön. Se oli koko alue ihan uusi. Tarmon vanhemmat asuivat pihan toisella puolella. Keittiön

puolelta oli avara näköala. Ei ollut naapureita heti vastapäätä. Ja luonto siinä oli lähellä, metsää ja järviä. Nythän sinne on rakennettu ihan hirveesti.

Muutimme sinne vuonna 1973, heti joulun jälkeen. Olimme viettäneet joulun vielä Tarmon vanhempien luona Stårteredissä. Olimme menneet kihloihin silloin syksyllä. Mehän olimme niin nuoria, Tarmo vähän yli parikymppinen ja minä 19 vuotta. Olin jo silloin töissä Estrellalla ja sieltä oli hankalat kulkuyhteydet. Minulla ei ollut siihen aikaan ajokorttia. Kun oli iltatuuri töissä, niin bussilla pääsi Partilleen siihen hautausmaan luo. Siitä jouduin kävelemään koko mäen ylös yöllä, kun tulin kotiin. Mutta eihän silloin osannut pelätä, niin kuin tänä päivänä”, Raija huudahtaa!

”Asuimme siellä kolme vuotta. Sitten minun sisko muutti Suomeen ja hänen asuntonsa tässä Söndagsgatanilla oli myytävänä. Ostimme sen ja muutimme tänne. Siitä lähtien on asuttu Kortedalassa, vaikka siitä asunnosta muutimmeekin sitten tähän, jossa on asuttu jo 37 vuotta. Siihen aikaan Estrella oli vielä Kortedalassa, joten minulla oli ihan kävelymatka töihin. Meillä ei vielä silloin ollut lapsia, mutta kun muutettiin, niin minä odotin ja sain ensimmäisen lapseni. Kaksi vuotta myöhemmin syntyi sitten toinen tytär ja silloin muutimme tähän. Tämä oli vähän isompi asunto, niin että tytöt sai oman huoneen ja meillä oli makuuhuone.”

Istumme Raijan ja Tarmon kanssa olohuoneessa. Samalla puolella taloa on keittiö ja välissä ruokailutila, jonka Tarmo on tehnyt myöhemmin poistamalla väliseinän. Olohuoneesta pääsee lasitetulle parvekkeelle ja sieltä avautuu näkymä kerrostalojen ympäröimälle isolle pihamaalle. Makuuhuoneet ja kylpyhuone ovat kadun puolella.

Kortedala rakennettiin 1950-luvulla ja talot sijoittuvat väljästi maastoon. Kadun toisella puolen on omakotitaloja, ja niiden takana metsikkö, johon katu päättyy, joten alue on varsin rauhallinen. Tarmo ja Raija kertovat, että metsikön toiselle puolen on rakenteilla korkeita kerrostaloja ja alkuperäisen suunnitelman mukaan katu oli määrä jatkaa sinne asti. Se olisi merkinnyt huomattavaa läpikulkuliikennettä. Aukkaiden vastalauseet saivat kaupungin muuttamaan suunnitelmiaan, joten läpikulkuliikenteeltä vältytään. Sekä nykyinen että edellinen asunto ovat HSB asumisoikeusasuntoja. Tarmo ja Raija ovat yhtiöön tyytyväisiä, talous on hyvä ja vuokrat ovat pysyneet kohtuullisina. Ei ole tarvetta muuttaa muualle.

”Olemme keskustelleet siitä edes takaisin, mutta päätyneet aina siihen, että emme muuta muualle. Tyttöjen huone on nyt vierashuoneena ja lapsenlapset ovat joskus yötä. Tämä on myös oikein rauhallinen alue. Kaikki, jotka on käyneet täällä ihastelevat laajoja viheralueita ja siisteyttä. Naapurit ovat pysyvää väkeä. Monet ovat asuneet täällä siitä asti, kun talo rakennettiin, oliko sen nyt vuonna 1953 vai 1954. Naapureiden luona saatetaan joskus käydä. Lähinaapurustossa asuu pariskunta, jonka poika syntyi samaan aikaan kuin meidän esikoinen. Heidän kanssaan on pidetty yhteyttä siitä asti eli lähes 40 vuotta.”

Säännöllinen yhteys Suomeen

”Suomessa käydään melkein joka kesä, Sallassa äidin luona. Hän muutti isän kuoleman jälkeen kirkonkylään, mutta vanha kotitalo on jäljellä. Tänä kesänä olemme tosin ensimmäistä kertaa vuokranneet lomamökin. Meitä lähtee täältä sinne isompi porukka.

Minulla on ollut säännöllinen yhteys kotiseutuun. Sisaruksistani kolme asuu siellä ylhäällä.”

Kun kysyn, onko teillä koskaan ollut ajatusta muuttaa Suomeen, Raijan päättäväinen vastaus on: ”Ei!” Suomi on kuitenkin monin tavoin läsnä: ”Nuorempana tuotiin lapinaiheisia esineitä. Nuorempi tyttö on oikea Suomen friikki. Hän käy Suomessa useammin kuin vanhempi. Hän arvostaa Suomea ja opettaa pojalleenkin, että täytyy tietää, mistä meidän juuret on lähtöisin. Hän haluaa kannustaa sitä.” Raija arvioi.

Kun olen jo lähdössä, Tarmo tulee ulko-ovella vastaan käsissään pyykkikori täynnä puhdasta pyykkiä. Talossa on oma pyykitupa, kuten useimmissa kerrostaloissa. Pyykituvassa on kolme konetta ja yksi kuivausrumpu. Lisäksi on erillinen kuivaushuone. Pyykituvan varaamisessa ei ole ongelmia. Tällä hetkellä on päivittäin neljä kolmen tunnin vuoroa. Se toimii hienosti, molemmat sanovat.

Tarmo Hallikainen s. 1950 Outokumpu
Ruotsiin 1950

Raija Hallikainen s. 1953 Salla,
Ruotsiin 1969

Arvo ja Lempi Kiviniemi

80-vuotiaana uuteen taloon

Arvo ja Lempi olivat asuneet omakotitalossa Göteborgissa vuosikymmeniä, mutta halusivat eläkevuosina muuttaa maalle. Naapurikuntaan Lerumiin, entisen kesämökin tilalle, pystytettiin ruotsalainen valmistalo, Myresjöhus. Tontilla oli kokoa 3000 neliötä. Mutta aloitetaan yli 50 vuoden takaa.

Arvo kertoo:

”Minä olen kotoisin Etelä-Pohjanmaalta, Kurikasta. Isoisä oli tullut sinne muualta päin ja ostanut pienen tilan, jonka nimi oli Kiviniemi. Hän otti sen sitten myös sukunimekseen.

Ruotsiin tulin ensimmäisen kerran 1953 kaverin kanssa. Täytin silloin 18 vuotta. Tulin aluksi Boråsiin. Siihen aikaan piti vaihtaa junaa Hallsbergissa ja Herrljungassa. Siellä asemalla tuli yks poika juttelemaan meille suomea. Hän oli myös matkalla Boråsiin siskonsa kanssa. Meillä oli matkalaukut, ja asemalla oli pitkä jono jättämässä matkatavaroita säilöön. Me tehtiin samoin, mentiin jonoon ja jätettiin matkalau-

kut säilytykseen. Lähdettiin kävelemään kaupungille ja kuunneltiin tarkkaan, missä kuulisi suomea. Se oli elokuun kolmas päivä. Ja sitten niin lämmin ja meillä kauhee jano!" Arvo muistelee.

"Tavattiin suomalaisia poikia ja sanottiin, että ostakaa nyt meille juotavaa. Mentiin kioskille ja ostettiin juomaa. Sitten kysyttiin, että mistä täällä vois lähteä kysymään töitä, voitteko tulla tulkiksi. Ne sanoi, että ette te mitään tulkkia tartte, meette vain sinne Algotsin portille ja sanotte 'arbete'. No mentiin sinne ja porttivahti kysyi, että minkä maalaisia te olette, mutta eihän me ymmärretty mitään. No, porttivahti avasi oven ja siihen tuli työhönottaja tulkin kanssa, nuori tyttö. Ja seuraavana päivänä päästiin töihin."

Asunto järjestyy

"Asuttiin muutama päivä pienessä hotellissa, mutta siirryttiin toiseen majapaikkaan. Se oli Neljäs Huvilakatu (IV Villagatan). En muista numeroa. Istuttiin ulkona matkalaukkujen päällä ja jahkailtiin, että kumpi menee sisään. No kaveri meni ja tuli takaisin ja sanoi, no niin, täällä meillä on hieno huone. Siellä on pianot ja kaikki. No me oltiin siellä sitten muutama vuorokausi, mutta se maksoi yhtä paljon kuin hotelli. Eihän meillä ollu varaa semmoisia hintoja maksaa.

No sitten meitä auttoi eräs henkilö, Alpo Yliluopa. Algotsilla oli asuntoja naisille, muttei miehille. Alpo auttoi meitä niin, että saatiin asunto. Se oli vähän kaupungin ulkopuolella. Se oli kahden perheen talo. Tai kaksikerroksinen talo ja siinä asui kaksi perhettä. Yläkerrasta meille vuokrattiin pieni huone. Siinä ei ollut mitään keittomahdollisuutta. Vessa oli, mutta ei pesumahdollisuutta. Me kävimme yleisessä saunassa. Asunto oli tosiaan kaupungin ulkopuolella. Sen toisen perheen isäntä oli bussikuski, mutta hän osti sitten auton, niin me päästiin talvella hänen autossaan kaupunkiin. Siinä asuttiin kaverin kanssa melekein vuosi. Mentiin Suomeen kesälomille ja kaveri jäi Suomeen. Minä tulin takaisin.

Sitten vuonna 1955 jouduin armeijaan. Olin 11 kuukautta Suomen armeijassa. Sen jälkeen olin Vaasassa vuoden töissä, mutta vuonna 1957 tulin takaisin. Ja siitä lähtien on täällä oltu. Tulin jälleen Boråsiin. Silloin ei enää ollutkaan niin helppoa saada töitä, mutta kun menin samaan paikkaan salin pomon luokse hän sanoi, että huomenna töihin. Asuin tuttujen poikien luona sen kaksi viikkoa mitä Boråsissa olin. Olin kesällä tavannut Vaasassa tutun, joka asui Skövdessä ja hän oli sanonut, että siellä on töitä. No silloin ei ollut puhelimia, niin että kirjeitse hoidettiin asiat. Hän oli lähettänyt minulle Suomeen kotiin kirjeen ja sain sen sitten vähitellen. Kun olin ollut Boråsissa kaksi viikkoa, sanoin salin pomolle, että en viihdy täällä.

Siirryin Skövdeen Volvolle. Siellä oli sitten parakit. Parakilla asuin suunnilleen kolme vuotta. Ne oli oikein fiksuja asuntoja. Kolme semmoista slängaa. Siinä asui pelkästään suomalaisia. Kaksi poikaa oli aina samassa huoneessa. Siellä oli keittomahdollisuus, mutta eihän siellä paljon muuta kuin kahvia keitettiin. Joskus kananmunia.

Tehtaan ruokalassa syötiin. Parakissa oli sauna ja muutenkin hyvät pesumahdollisuudet. Siellä tutustuin moneen poikaan. Jaa, kyllä niissä kolmessa parakissa 50–60 poikaa asui, suomalaisia.

Skövdestä ajettiin aina autolla Boråsiin tansseihin. Ja vuonna 1958 syksyllä tapasin siellä Lempin. Keväällä 1961 mentiin kihloihin ja loppuvuodesta naimisiin.”

Asuntotilanne vaikea Göteborgissa

”Vuonna 1960 muutin Göteborgiin. Minä pyysin kesälomaa Skövdestä viikkoa aikaisemmin, kun Lempillä alkoi kesäloma. Niin ne sanoi, että jos antaa yhdelle, pitää antaa kaikille. No, minä sanoin, että tiedän kyllä, miten sen saa. Minä lopetan. Oltiin loma Suomessa. Loman jälkeen tulin sitten Göteborgiin.

Tullessa katselin Volvoa, mutta menin SKF:lle ja sain sieltä töitä, niin että siellä olin kolmisen vuotta. Lopetin, kun minusta siellä oli vähän heikko palkka. Sanoin osastopäällikölle, että pitäisi saada vähän enemmän rahaa. Niin se sanoi, että miksi sinä olet SKF:llä jos haluat 10 kruunua tunti. No minä sanoin, että kyllä sen verran pitäisi tänä päivänä saada. Sanoin itseni irti. Minulla oli siinä jo vähän ylimääräistä työtä. Minulla oli siihen aikaan pieni pakettiauto, jolla tein vähäisiä muuttoja suomalaisille. Tämän firman omistaja kysyi, että lähtisinkö hänelle työnjohtajaksi. Minä sanoin että miksei, jos palkasta sovitaan. Ja siellä olinkin sitten melkein eläkeikään asti. Siinä oli jätepaperin lajittelua ja kuljetuksia.

Silloin kun muutin Göteborgiin oli melkein mahdottomuus saada asunto. Sain sitten Utbystä semmoisen vinttihuoneiston, johon muutimme yhdessä Lempin kanssa. Siinä oli keittiö, mutta peseytyminen oli heikkoa. Asuttiin siinä varmaan puoltoista vuotta. Muutettiin sieltä Gamlestadeniin epämoderniin asuntoon. Kaasulla piti lämmitellä. Asunnossa oli kahden perheen yhteinen vessa, mutta pesumahdollisuus oli huono. Kävimme Gamlestadenin saunassa. Se oli siinä Brahegatanilla, Medborgarhusetin yhteydessä. Se oli SKF:ää vastapäätä ja talo on vieläkin jäljellä. Nyt ne on kunnostettu ja yhdistetty kaksi pientä asuntoa yhdeksi. Göteborgista ei ollut helppoa saada asuntoa 60-luvun alkupuolella.

Me saatiin sitten Kortedalasta kerrostaloasunto. Talo oli rakennettu 50-luvulla. Siinä oli kaksi huonetta ja keittiö ja kaikki mukavuudet. En muista montako vuotta siinä asuttiin. Vuonna 1975 ostettiin talo Gärdsåsista. Kiinnostus omaan taloon oli kova. Kävimme katsomassa siellä päin montakin taloa, koska tyttö kävi koulua Kortedalassa, ja hän sanoi että hän ei vaihda koulua. Yhtä taloa kävimme katsomassa Stora Björnissä. Ei sekään kaukana ollut, mutta tyttö ei tullut edes autosta ulos. Sanoi, ettei halua siihen taloon muuttaa. Gärdsåsiin rakennettiin kaksi taloa saman kadun varteen. Toinen oli kiinnostavampi, mutta se oli myyty sillä aikaa, kun olimme kesälomalla Suomessa. Toinen oli vielä myymättä, sekin oli vasta rakennettu. Siihen sai sitten valita ite vähän tapetteja ja sellaista. Tontti oli siinä 800 neliötä, talo oli puolitoistakerroksinen ja siinä

oli 160 neliötä. Työkaverit sanoivat, että älä hyvä mies osta niin kallista taloa, et ikinä saa rahojasi takaisin. Sitä rakensi yksi rakennusmestari poikansa kanssa. Hän tuli meille kotiinkin juttelemaan, että ostakaa nyt talo, se on teidän ainut mahdollisuus. No sitten tosiaan saatiin raha-asiat kuntoon ja ostettiin se. Ja se oli vielä samana syksynä. Se jälkeen hinnat jo nousivatkin. Siinä asuttiin sitten 40 vuotta.”

Kaupungista maalle

”Mökin olimme hankkineet täältä Gråbosta jo aikaisemmin, vuonna 1970. Mökkipaikka löytyi sillä tavoin, että käytiin aina tuossa Mjörnillä kalassa ja telттаilemassa. Siinä oli niin paljon hommaa, kun kannettiin ensin kaikki telttavehkeet kellarista autoon ja autosta laiturille ja laiturilta veneeseen ja sitten saareen. Siellä piti sitten pystyttää telttat ja panna leiri pystyyn. Siinä oli niin paljon työtä, että alettiin katsella löytyisikö lähietäisyydeltä mökki.

Tuossa Mjörnin asemalla oli talo ja sitä vähän katsottiin. Mutta se ei oikein kiinnostanut, kun siinä perustus oli vähän murtunut. Niin meklari sanoi, että hänellä on toinenkin paikka. Ja toi tänne sitten. No pyydettiin hintaa. Siihen aikaan se ei maksanut paljon, siihen hintaan ei saisi tänä päivänä edes puolta asuntovaunua. Sähköä ei ollut ja se veti hintaa alas. Olikohan se nyt 470 kruunua liittymismaksu sähköverkkoon. Otettiin sähkö ja meillä työmaalla oli firma, joka teki kaikki sähkötyöt. Yksi oppipoika veti kaapelit ja sähkömies kävi tarkistamassa. Tässä oli silloin mökki ja varastorakennus, mutta tuo sauna rakennettiin vuonna 1980. Tämä alue oli nimittäin rakennuskiellossa, niin että tänne ei saanut rakentaa mitään. Mökki oli noin 40 neliötä, siinä oli pieni keittiö ja pieni makuuhuone ja aika iso oleskeluhuone. Minkäänlaisia pesumahdollisuuksia ei ollut. Järvi oli lähellä. Olimme täällä vain viikonloppuina”.

Nyt on mökin paikalle noussut melkoinen pytinki. Talossa on 164 neliötä. Tyypitaloa jatkettiin niin, että saatiin yksi makuuhuone lisää. ”Mutta kyllä on töitäkin tehty,” Arvo painottaa.

”Tässä oli tontilla paljon puita ja kun ne oli kaadettu, oli kanto kannon vieressä ja ne piti saada pois. Kaivinkone oli vetämässä kantoja ylös ja niitä poltettiin kaksi talvea entisessä talossa. Sitten saatiin tontti kuntoon. Oli sitä mökkiäkin kunnostettu. Kun tontti vapautui rakennuskiellosta, rakennettiin itse sauna. Koskisen Riston (hanuristi ja muusikko) isä oli muurari, niin että hän teki muuraustyöt. Se on puilla lämmitettävä sauna.”

Miten sitten syntyi päätös myydä talo kaupungissa ja rakentaa tänne ympärivuotinen asunto?

”Oltiin eläkkeellä jo molemmat ja ajateltiin, että tulee kalliiksi asua kahdessa paikassa, niin että päätettiin myydä kaupunkitalo ja rakentaa tänne. Sitähän ne ihmetelivätkin tuolla kunnassa, että 80-vuotias alkaa rakentamaan vielä”, naurahtaa Arvo ja lisää ”enhän minä itse tässä paljon mitään tehnyt, tämä oli valmis sillä tavoin, että seinät tuli valmiina.

Me muutettiin tänne viime vuonna marraskuussa, niin että vajaa vuosi on asuttu. Kaupunkitalo myytiin kesällä. Tämän piti tulla valmiiksi aikaisemmin, mutta se viivästyi. Perustuksessa oli ongelmia samoin pohjalaatan kanssa ja sokkeli jäi viimeistelemättä. Se on vielä tekemättä ja nyt käydään neuvotteluja sokkelin maalaamisesta. Tuohon olohuoneen ulkopuolelle tulee myös terassi. Tyttärellä on mökki tässä lähellä, niin että asuttiin siinä lähes puoli vuotta, kunnes päästiin muuttamaan. Siinä ei ollut mitään vaikeuksia”.

Talo on yksikerroksinen ja lämmitys toimii kiertoilmaperiaatteella. Olohuoneessa on iso puilla lämmitettävä kiviuni, mikä varastoi lämpöä, ja polttopuuta löytyy omalta tontilta.

”On yksi talvikausi asuttu. Viime talvi oli melkein lumeton, joten vielä ei ole paljon lumitöitä ollut. Naapurit ovat enimmäkseen ympärivuotisia asukkaita. On tässä tyttären mökki, ja pari muuta, jotka on kesäasuntoja. Alue ei kuulu kunnan vesijohtoverkkoon, mutta meillä on naapurin kanssa yhteinen vedenpuhdistamo,” Arvo selvittää.

Syntymäpäiville Suomeen

”Suomessa käytiin viimeksi tänä kesänä. Siellä ei ole mitään kiinteää paikkaa, mutta nuorin sisko on elossa. Hänellä on maatila kotikunnan naapuripitäjässä Ilmajoella. Sisarusten lapsiin pidetään yhteyttä. Nyt käytiin myös juhlimassa Lempin sukulaispojan 40-vuotispäivää. Poika oli täällä minun 80-vuotisjuhlissa, ja tuli luvattua, että mennään hänen syntymäpäivilleen Suomeen. Samalla käytiin Oulussa sisaren lasten luona, jonne sisar Ilmajoelta tuli myös.”

Kysyn onko koskaan ollut ajatuksia palata Suomeen, kun kuitenkin siellä olit nuorena poikana vielä vuoden verran välillä ennen kuin palasit tänne takaisin? Arvo vastaa päättäväisesti: ”Eio, ei ole ollut ajatustakaan, että lähettäisiin Suomeen takaisin. Sitä on sentään niin pitkään täällä asuttu. Ja siellä ei ole tosiaankaan enää kuin se yksi sisko, eikä siellä viitti toisten tiloissa olla.”

Saunan seinustalla on Suomen ja ruotsin lippu ja Arvo osoittaa, että lipputangossa liehuu ruotsinsuomalaisten viiri. ”Olin Ruotsinsuomalaisten valtuuskunnassa siihen aikaan, kun oli tuosta lipusta puhe. Sanoin siellä, että aion kertoa jälkeläisilleni, että kun minusta aika jättää, ruotsinsuomalaisten lippu on puolitangossa”.

Arvo on edelleen mukana Bergsjön Suomi-seurassa, missä on toiminut 33 vuotta, osan aikaa puheenjohtajana. Seurassa oli vilkasta toimintaa ja säännöllisiä tansseja, joihin saatiin orkesterit Suomesta. Ne oli suosittuja, Arvo muistelee. Hän oli myös seuran edustajana Ruotsinsuomalaisten eläkeläisten piirissä 17 vuotta, siitä 7 vuotta puheenjohtajana.

Lempi on Arvon kanssa keskustellessamme mennyt muokkaamaan vihannesmaata. Huhuilemme häntä sieltä kertomaan omia muistojaan:

Häihin Ruotsiin

Lempi kertoo:

”Alkuaan olen lähtenyt Haapavedeltä, mutta asuin kaksi vuotta Vaasassa ennen kuin muutin Ruotsiin. Meitä oli 11 sisarusta, niin että kyllä siitä jouti lähteäkin, vaikka isä olisi mielellään pitänyt kaikki kotona. Se oli maatalo ja töitä olisi kyllä riittänyt. Vanhempi siskoni asui jo silloin Ruotsissa ja täältä tuli hääkutsu. Minä tulin tänne juhannushäihin yhdessä isän ja äidin sekä isonsiskon perheen kanssa. Isä sanoi, että jouluun asti saat olla. Mutta täällä minä vielä olen. Se oli vuosi 1957. Ne häät oli Boråsissa ja sinne minä jäin.

Asuin nuoremman siskoni kanssa yhdessä. Se asunto tuli mun siskon työpaikan kautta. Siinä talossa oli kolme huoneistoa. Meillä oli huone ja yhteinen keittiö niiden toisten kanssa. Yksi tuttu tyttö, joka asui siellä mieskaverinsa kanssa oli sanonut kahdelle pojalle, jotka tuli sinne, että tuolla asuu kaksi tyttöä. Käykää kysymässä lähtisivätkö ne tanssimaan. No me lähdettiin. Siitä se sitten alkoi. Me mentiin kihlohin ja naimisiinkin, mutta minä asuin vielä Boråsissa. Aloin sitten odottaa lasta, niin sanoin, että kyllä nyt pitää yhteinen koti löytää. Göteborgista oli vaikea löytää asuntoa. Me asuttiin alkuun omakotitalon yläkerrassa Utbyssä. Tyttö syntyi silloin. Sitten muutettiin omaan yksioön Gamlestadeniin. Siitä asti on Arvon kanssa asuttu yhdessä.”

Arvo edellä kertoi miten he siirtyivät Gamlestadenista Kortedalaan ja sieltä omaan taloon Gärdsåsiin. Kysynkin Lempiltä, miltä tuntuu nyt, kun he ovat muuttaneet uuteen taloon, jossa on iso piha, puutarha ja kasvihuone?

”Tämä on kiva. Minä tykkään hirveesti asua maalla. Pihatöitä on paljon, on laitettu ruohokenttää ja viljelyksiä. Hyvä kun on töitä. Ei tule aika pitkäksi. Aikaisemmin tein paljon käsitöitä. Nyt ei ole laitettu kangaspuita tänne sisälle, koska kutomisesta tulisi paljon pölyä. Mutta kyllä kutominen nyt riittääkin. Aiemmin kudoin ikkunaverhotkin. Täällä meillä on vain säleiverhot, eikä tässä muuta tarvitse. Makuuhuoneeseen ehkä laitan verhot,” Lempi suunnittelee.

”Suomessa käytiin joka kesä niin pitkään, kun jommankumman vanhemmat eli. Nyt käydään harvemmin. Hiljattain oltiin sukulaispojan 40-vuotispäivillä. Syntymäpäiville on kiva lähteä ja häihin, mutta kaikkiin hautajaisiin ei aina viitsi. Niitä on ollut liikaa viime vuosina. Suomeen oli halu palata alkuvuosina. Silloin ajattelin, että tämä on väliaikaista. Mutta sitten kun on perhe, niin mihin sitä sitten lähtee. Ei Suomesta ole ollut tarpeen myöskään tuoda tavaraa. Tuo rukki on Arvon äidin. Ja minä osaan kyllä kehrätä, ja olen kehrännytkin, joten käytössä se on ollut,” Lempi lisää.

”Naapurien kanssa ei kovin paljon olla tekemisissä. Tytöllä on mökki tuossa vieressä ja hän on kesäisin siellä ainakin viikonloppuina, minkä töiltä ehtii. Minä viihdyn täällä oikein hyvin. Olisin mielelläni ollut täällä kaikki kesät silloinkin, kun oli mökki, mutta Arvolla oli silloin niin paljon luottamustehtäviä. Ja olihan se kaupunkitalokin hoidettava. Suunnittelimme tänne muuttoa monta vuotta, mutta sitten se tuli yhtäkkiä. Kun pantiin talo myyntiin, se meni heti. Mutta kaikki on järjestynyt. Ja tämä on vähän kuin palaisi lapsuuteen ja maalle”. Lempi tuumii.

Kuva 8. Arvo ja Lempi Kiviniemi keräävät antiikkiesineitä, tässä olohuoneen nukkekaappi. Kuva: Jukka Tuominen.

Lähtiessä kiinnitin vielä katseeni Mjörnin järveen, joka kimmeltää päätien toisella puolen. Arvo oli kertonut, että heillä on siellä edelleen venepaikka ja kalastusoikeus.

Arvo Kiviniemi s. 1935 Kurikka
Ruotsiin 1953

Lempi Kiviniemi s. 1940 Haapavesi
Ruotsiin 1957

Sisko Halonen – Leevi Immonen

Koti kummallakin

Tapaan Siskon ja Leevin Lundbyn omakotialueella Göteborgissa. Tänään he ovat Leevin luona vietettyään viikonlopun Siskon kodissa Boråsissa. Näin he ovat asuneet kaksi ja puoli vuotta. Puoli viikkoa Boråsissa, puoli viikkoa Göteborgissa. He tapasivat tansseissa Boråsissa kolmisen vuotta sitten ja päätyivät vähitellen vuoroasumiseen, kun kumpikaan ei malttanut luopua mukavasta kodistaan. Aika näyttää, miten pit-

kään vuorottelua jatkuu, mutta toistaiseksi kiintopiste on niin Göteborgissa kuin Boråsissakin. Molemmat muuttivat nuorena Suomesta. Molemmilla on takanaan pitkä avioliitto, perhe ja työ. Molemmat ovat ehtineet eläkeikään. Kumpikin kertoo kokemuksistaan:

Komeiden poikien perään

Sisko kertoo:

"Mie olin Rovaniemellä töissä kaupassa. Ruotsista tuli tuttuja käymään ja kuulimme työkaverin kanssa heiltä, että ruotsalaiset pojat on niin komeita. Niin me ajateltiin, että me lähetään kans Ruotsiin. Menimme työnvälitystoimistoon ja teimme hakemukset. Me olimme niin nuoria, seitsemäntoistavuotiaita. Siinä ei mennyt kuin viikko, niin saatiin liput sinne ja työpaikka oli Algotsin tekstiilitehtaassa Boråsissa. Minun piti sitten mennä kotiin, neljän kilometrin päähän, ja kertoa lähdöstä isälle ja äidille. Rovaniemellä olin asunut viikot veljen luona ja viikonloput lapsuuden kodissa maalla. Minä olin vähän huolissani, että mitähän vanhemmat ajattelee, niin sanoin, että olen saanut paremman työpaikan Haaparannalta. En minä uskaltanut sanoa, että se oli Boråsissa. Tiesin, etten olisi päässyt, jos olisin sanonut. Meitä lähti sitten kolme tyttöä, työkaverini lisäksi serkkutyttö joka oli vanhempi. Tämä oli tammikuussa 1961.

Tulin Boråsiin ja meidät haettiin asemalta ja vietiin asuntoon. Heti seuraavana päivänä mentiin Algotsille töihin. Asunto oli tehtaan omistamassa talossa, ja niissä asui vain Algotsin työntekijöitä. Siinä oli kaikki suomalaisia tai oli myös joitakin kreikkalaisia. Ne oli kaksikerroksisia taloja ja nehän tuntui kauhian hienoilta. Oli vessat sisällä, kun maalla oli ulkovessa. Siinä oli huone ja iso olohuone ja meitä oli kolme tyttöä siinä. Mutta en asunut siellä kauaa. Jouduin sieltä pois, kun olin alkanut seurustella. Heti ensimmäisenä päivänä, kun olin tullut Boråsiin, tapasin mun tulevan mieheni. Hänen kanssaan olin sitten naimisissa 38 vuotta. Hän oli suomalainen ja oikein komia mies." Sisko painottaa ja naurahtaa, mutta vakavoituu ja jatkaa hetken mietittyään: "Voin sanoa, että jos hän jotakin naista rakasti, se olin minä, mutta hän ei pitänyt naisia arvossa. Hän oli viinamies, niin että minun elämä ei ollut helppoa.

Me muutimme aluksi hänen siskon luo asumaan. Yritimme hankkia omaa asuntoa, mutta sitä ei saatu mistään. Kävi sitten niin, että hänen toisella siskollaan oli insatsileegenheetti ja hän muutti isompaan, niin me saatiin ostaa se. Siinä oli huone ja keittiö ja kaikki mukavuudet. Ne oli silloin uusia taloja, HSBn. Samoja taloja missä nyt asun. Vaihdoimme sitten aina isompaan, kun lapsia syntyi. Kun toinen lapsi tuli, vaihdoimme kakkoseen ja kolmas niin kolmoseen.

Töissä olin koko ajan. Kun ensimmäinen poika syntyi, oli äitiysloma vain kolme kuukautta. Muistan kun juoksin tauolla Algotsilta imettämään poikaa hoitopaikkaan, joka oli ehkä viidensadan metrin päässä. Ja viikonloput olin aina yksin lasten kanssa, kun mies oli menossa. Mutta kyllä meillä taloudellisesti oli ihan hyvin. Välillä meillä

oli oma talo ja myöhemmin rivitalo. Kun ostimme aikanaan talon, siinä ei ollut sauna, mutta se rakennettiin heti, niin että sauna oli valmis, kun muutimme.

Mökki meillä oli samaan aikaan, mutta lapset jäivät aivan minun vastuulleni. Olimme naimisissa 38 vuotta. Pääsin sitten hänestä eroon niin, että kun lapset olivat aikuisia sain heiltä tukea. Keskimmainen asui Stenungsundissa ja haki minut sinne. Mies tuli noutamaan minua sieltä, mutta tytär sanoi, ettei äiti ainakaan nyt lähde. Sit- ten erosimme ja mies muutti mökille, jonka laittoi talviasuttavaksi.

Minä lähdin silloin Kanarian saarille. Siellä tapasin sitten ruotsalaisen miehen, jolla oli siellä oma asunto. Asuin puoli vuotta siellä ja puoli vuotta täällä. Olin kirjoilla tyttären luona. Minulla oli kuitenkin mökki täällä Göteborgissa, Kärassa, niin että oli oma paikka. Tätä kesti 15 vuotta. Se oli Gran Canariaalla, lähellä St Augustinia, missä asuu paljon ruotsalaisia. Pelasin siellä paljon golfia ja olin aktiivinen kirkon touhuissa. Pa- lasin sitten kuitenkin takaisin. Olin liian paljon kaikessa mukana eikä aurinko oikein sovi minulle. Terveyteni ei kestänyt sitä. Palattuani etsin asuntoa täältä Göteborgista. Olin myynyt mökin, joten minulla oli vähän rahaa, mutta kaikki oli niin kalliita, kol- me, neljä miljoonaa.

Kun entinen mieheni kuoli ja lapset sai periä hänen mökkinsä, niin he sanoivat, että osta asunto Boråsista. Löysin sitten tämän nykyisen asunnon Trandaredistä. Minä en tapaa kehua, mutta sellainen maksaisi Göteborgissa ainakin kolme miljoonaa kruunua, ja minä sain sen alle miljoonalla Boråsista huhtikuussa 2014. Se oli täysin peruskorjattu ja siinä on kolme huonetta ja keittiö. Se on oikein hieno. En malta siitä luopua, vaikka nyt asunkin puoli viikkoa Göteborgissa.”

Leevi kertoo:

”Minä olen syntynyt Kurkijoella Laatokan rannalla. Sieltä lähdettiin sotaa pakoon vii- meisen kerran syyskesällä 1944. Olin silloin seitsemänvuotias. Ensimmäinen vuosi oltiin Isossakyrössä, Etelä-Pohjanmaalla. Sieltä meidät siirrettiin varsinaiseen sijoituspaik- kaamme. Kurkijokelaiset sijoitettiin Vampulaan, Alastarolle ja Pöytyälle. Vampulasta me saatiin sitten sellainen pika-asutustila, jossa oli viisi hehtaaria peltoa. Karjalassa meillä oli ollut vielä pienempi tila, sillä isä oli kalastaja Laatokalla. Saimme myös met- sää. Ensin se oli yhteismetsä, mutta myöhemmin saimme oman metsäpalstan noin seitsemän kilometrin päästä asumuksesta.

Se oli kylmä tila niin, että siinä ei ollut mitään rakennuksia. Siihen me sitten ra- kennettiin parin vuoden sisällä ensiksi navetta, sitten asuintalo ja ulkorakennus. Puu saatiin omasta metsästä. Siellä oli sellaisia kiertäviä sirkkelisahaajia, jotka teki parrua ja lankkua ja lautaa rakennuspuiksi. Se oli tyypillinen, sodan jälkeinen talo, kaksi huonet- ta ja keittiö, palomuu- ri keskellä ja vintti. Keittiössä oli leivinuuni ja hella. Leivinuunin perä oli jo pirtin puolella niin, että se lämmitti olohuoneenkin. Meitä oli silloin kuusi henkeä, mutta minulla on monta sisarusta, joista osa oli jo lähtenyt maailmalle. Minä olen pahn- nan pohjimmainen ja olin vielä koulussa. Ensin lähipaikkakunnilla, mutta

myöhemmin pääsin oppikoulun toiselle luokalle Lahteen, missä sisareni asui perheineen. Siellä kävin oppikoulun loppuun ja pääsin ylioppilaaksi vuonna 1958.

Sitä ennen olin ollut jo kesätöissä täällä Göteborgissa, missä kaksi vanhempaa sisartaani asui. Sain silloin asua sisareni luona. Ruotsin kesistä oli se hyöty, että kirjoitin ruotsista laudaturin. Koulun ja armeijavuoden jälkeen kävin Ruotsissa tienaamassa opiskelurahaa mm. suklaatehtaassa ja satamassa, mutta palasin Suomeen ja opiskelin Helsingin yliopiston Maa- ja metsätieteellisessä tiedekunnassa tarkoituksena valmistua agronomiksi. Kun opiskelurahat loppuivat, tulin takaisin Ruotsiin ja sain töitä Volvosta. Kun olin sitten työskennellyt siellä pari, kolme vuotta, ansaitsin niin paljon, etten olisi saanut sellaista palkkaa valmiina agronomina Suomessa. Lisäksi olisi vielä tullut opintolainat. Siihen aikaan piti ottaa yksityistä lainaa, nykyisenlaista opintolainajärjestelmää ei vielä ollut.”

Leevi sai töitä Volvon tiedotusosastolla ja Volvo järjesti hänelle koulutusta eri vaiheissa. Hän oli mm. oppaana Volvon kuuluisan sinisen junan esittelykierroksilla ja piti huolta Suomesta tulevista opintoryhmistä, joita kävi Volvolla usein.

”Asuin Torslandassa vuodesta 1965 vuoteen 1967. Se Torslandan asunto oli Volvon järjestämä, mutta jouduimme ottamaan viisi huonetta ja keittiön, koska pienemmät asunnot olivat menneet muille. Aluksi meitä asui siinä kolme poikaa, mutta vaimoni muutti tänne myöhemmin. Siellä nousi myös vuokra lähes kaksinkertaiseksi 375 kruunusta 700 kruunuun. Silloin sieltä lähti puolet suomalaisista muualle.

Olin myös perustanut perheen. Meillä oli häät kesällä 1965 ja puolisoni valmistui opettajaksi Jyväskylästä 1966 niin, että hänen tarvitsi vain käydä joitakin aineita tenttimässä. Meidän tytär syntyi keväällä 1967 ja silloin asuimme vielä Torslandassa. Syksyllä muutimme tähän lähelle, Långströmsgatanille. Se oli kolmas päivä syyskuuta. Muistan sen siitä, että samana päivänä siirryttiin Ruotsissa oikeanpuoleiseen liikenteeseen. Se oli vuokra-asunto ja siinä asuimme sitten perheen kanssa. Siinä oli neljä huonetta ja keittiö, mutta vuokra oli paljon matalampi kuin Torslandassa”.

Haave omasta talosta toteutui

Leevi kertoo, että monen suomalaisen haaveena oli siihen aikaan hankkia oma talo ja jatkaa: ”Mutta minun ruotsalaiset työkaverini siellä Volvolla olivat monet jo 15-vuotiaana asettuneet asuntojonoon ja saivat sitten vuokra-asunnon ehkä 10–15 vuoden päästä. Niiden ei tarvinnut ajatella samalla tavalla, koska he tiesivät saavansa vuokra-asunnon ennen pitkää. Mutta suomalaiset, jotka olivat Suomessa asuneet omakotitalossa ja tulleet tänne myöhemmin, haaveilivat omasta talosta.

Me säästimme vaimoni kanssa sen verran, että pystyimme hankkimaan oman talon. Tämä talo maksoi 180 000 kr, se oli vuosi 1970.”

Leevi muistelee, että talo löytyi lehti-ilmoituksen perusteella. Talo on rakennettu 1956–1957, ja sijaitsee Lundbyn omakotialueella kaupungin vuokratontilla. ”Aluksi

tontin vuokra oli muistaakseni 408 kruunua vuodessa. Ja silloin vuokraa nostettiin 20 vuoden välein. Sitten se muuttui niin, että vuokra nousee kymmenen vuoden välein. Nyt viimeksi se oli 8 100 kruunua vuodessa ja viimeiset kolme vuotta 12 000 kr vuodessa. Tontin pinta-ala on 567 neliötä. Nämä puutarhat oli alkujaan suunnitellut tanskalainen, vai oliko se skoonelainen arkkitehti, ja tässä oli silloin 24 hedelmäpuuta. Alakerrassa on keittiö ja olohuone ja makuuhuone ja yläkerrassa makuuhuone ja tyttären huone. Iso kellari on myös ja sauna, mutta sitä ei nykyisin käytetä. Kun urheilin paljon nuorempana, kävin Volvon saunassa Sörgårdenilla, siellä oli hyvät saunat. Vaimoni ei pitänyt saunomisesta. Nyt sauna on enimmäkseen varastona”, Leevi toteaa.

”Kyllä me käytiin muitakin taloja katsomassa, mutta että juuri tähän päädyimme, siihen vaikutti toisaalta hinta ja toisaalta se, että se oli niin lähellä entistä kotia. Puutarha miellytti myös. Alkuun viljelimme paljon tomaatteja tässä talon aurinkoisella seinustalla. Kun muutimme, tytär oli kolme ja puolivuotias. Meillä oli suomi kotikielenä, mutta täällä hän oppi ruotsia muutamassa viikossa, koska naapurustossa oli ruotsalaisia lapsia. Koulussa hän sai myös tunnin viikossa suomen kielen opetusta, mutta siihen aikaan se otettiin jostain muusta aineesta pois.”

Leevi asui sitten perheineen talossa vuodesta 1970. Tytär perusti oman perheen ja muutti pois ja vaimo kuoli pian eläkkeelle jäätyään.

”Vaimoni siirtyi sitten tuonilmaisiin vain muutama vuosi sen jälkeen, kun oli jäänyt eläkkeelle. Minä olin silloin jo eläkkeellä ja tyttärellä oli oma perhe. Tuntui oikealta asua tässä, vaikka jäinkin yksin. Olin aina viihtynyt täällä. Suomeen ei ollut ajatustakaan muuttaa, sillä lapsenlapset olivat minulle tärkeitä jo silloin. Olin tyttären poikien kanssa iltapäivisin, kun he pääsivät koulusta, nuorempi oli vielä esikoulussa. Ulkoilutin koirat ja vietimme lasten kanssa fiikkahetken. Pääsin kotiin, sitten kun vanhemmat tulivat töistä. He asuvat noin kymmenen kilometrin päässä Björlandassa.”

Leevi muistelee myös Volvon kuuluisia asuntoparakkeja, joskaan ei itse niissä koskaan asunut. ”Vanhalla Volvolla ne oli pitkiä, yksikerroksisia rakennuksia. Siinä oli käytävä keskellä ja huoneita molemmin puolin. Useimmissa oli kaksi vuodetta huoneessa. Yhteiskeittiö ja siinä yhteinen jääkaappi. Myös vessat ja peseytymistilat olivat käytävässä.

”Torslandan Volvolla niitä kutsuttiin sitten ”bostadspaviljonger”, asuntopaviljongeiksi. Ne oli saman tapaisia. Muistelen, että siellä kiersi myös porttivahti tarkastamassa, ettei rikottu yleisiä järjestyssääntöjä. Asuminen oli kai aika halpaa vapaisiin markkinoihin verrattuna, mutta eihän siellä monikaan kovin kauaa viihtynyt.

Siellä asui sitten myös yksi espanjalainen kaveri, José. Hän jutteli kaikkien kanssa ja oppi nopeasti sekä suomea että ruotsia. Siinä parakkien kulmalla oli oikein hyvä makkarakioski. Siinä oli hyvät muusit ja makkarat. Ja kun pojat lähti porukalla sinne, niin José oli ensimmäisenä ja sanoi ’korv och potatismos’. Hän oli opettanut suomalaispojat sanomaan: ’det samma här’, niin koko jono sai saman annoksen,” Leevi muistelee.

Sisko puolestaan muistaa, miten Boråsissa oli tyttöjen asuntola, missä alakerrassa asui valvoja. ”Kaikkihan olivat nuoria silloin. Tytöt vetivät sinne ikkunasta poikia ja nämä tulivat myös ulos ikkunasta, ettei valvoja nähnyt. Minä en siellä koskaan asunut.”

Sisko kertoo:

"Ei minulla koskaan ole ollut ajatusta palata Suomeen. Vanhempanikin muuttivat sitten tänne ja monet sisaruksista on asunut Ruotsissa. Boråsissa olin ommellut ensin Algotsilla ja sitten Eiserillä ja hoitanut lapsia. Minulla oli niin huono selkä, että jäin sairaskirjoille. Aloin sitten käydä koulua. Suomessa olin käynyt vain seitsemän luokkaa kansakoulua. Isä olisi halunnut, että menen emäntäkouluun, mutta minä tykkäsin etten ala lehmiä hoitamaan. Täällä kävin peruskoulun ja lukion ja luin vielä Boråsin korkeakoulussa. Olin sitten työssä konttorissa, mutta ei minun selkäni kestänyt sitä kirjoituskoneen ääressä istumista. Olin siellä monta vuotta, mutta oli pakko lopettaa ja sain sairaseläkkeen."

Sisko kertoi alussa tulleen Ruotsiin kun toiset tytöt kertoivat, että täällä on niin komeita poikia. Kysynkin Siskolta, miten on, onko komeita miehiä löytynyt? "Enhän minä niitä ole hakenut, mutta komeita ovat olleet. Mutta senhän piti olla ruotsalainen ja nämä ovat olleet suomalaisia. Olihan minulla ruotsalainen mies tässä välillä, mutta hän ei ollut niin komea kuin suomalaiset," Sisko arvioi pilke silmäkulmassa.

Suomen tuliaisia

Kysyn Siskolta ja Leeviltä oliko jotain mitä halusi tuoda Suomesta?

Sisko:

"Suomesta ei juuri mitään tullut mukaan, kun sieltä lähdin. Minulla oli vain pikkuinen matkalaukku ja siinä vähät vaatteet ja muuta välttämätöntä. Vanhemmat antoi rahat sen ostoon. Mutta sitten myöhemmin, kun Suomessa käytiin, halusin ostaa suomalaista lasia. Aina ostin jotakin, kun kävin. Ja nyt kun näkee niitä lasiesineitä kirpputorilla ne ovat niin halpoja, että harmittaa, sillä siihen aikaan ne maksoivat paljon. Lapsuuden kodista en ottanut mitään myöhemminkään. Toiset siskot ehkä veivät enemmän, mutta minä en koskaan ole ollut sellainen, että haamuaisin tavaraa."

Leevi:

"Ruokatuotteitahan aina halusi tuoda. Joka kesä käytiin Suomessa yhtä kesää lukuun ottamatta. Silloin 'Suomi' kävi täällä. Vaimoni veli oli Nuutajärven lasitehtaalla töissä ja poikkesimme melkein joka vuosi siellä. Hän ja hänen vaimonsa tekivät meille löytöjä. He varasivat esineitä, mitkä heidän mielestään olivat parhaita. Saimme niitä sitten tehtaan myymälästä paljon halvemmalla. Niissä saattoi olla joku vika, jota ei edes huomannut. Saatiin sieltä paljon hienojakin lasituotteita."

Näin kertoivat Sisko Halonen ja Leevi Immonen aiemmasta elämästään. Kumpikin oli jäänyt yksin, mutta viimeiset kolmisen vuotta he ovat jatkaneet elämäänsä yhdessä tavattuaan tansseissa Boråsissa.

Tanssi toi yhteen

Leevi on aina harrastanut urheilua ja liikuntaa. Pohjana oli jo lapsuudessa hankittu kunto koulumatkoilla. Silloin pisin pyörämatka kouluun oli 21 kilometriä yhteen suuntaan. Ruotsissakin urheiluharrastus jatkui, kunnes polvivamma rajoitti sitä. Tanssiminen on silti sujunut.

Miten he sitten tapasivat?

Sisko: "Minä olin tullut sieltä Kanarian saarilta pois ja muuttanut Boråsiin. Minun siskot sanoivat, että mene tanssimaan. Mutta minä sanoin, että en mie sinne yksin. Ja he koettivat keksiä kavereita, joiden kanssa mie nyt menisin sinne. Ei siitä tullut mitään. Sitten minun vuotta nuorempi sisko täytti 70 vuotta. Suomesta tuli velipoika vaimoineen ja he on kovia tanssimaan. No meillä oli ne syntymäpäiväjuhlat, mutta sieltä piti lähteä jo puoli yhdeltätoista pois. Ja Boråsin Suomiseura järjesti samanaikaisesti Borås Parkilla tanssit, niin me mentiin sinne ja siellä oli Leevi. Siitä se sitten alkoi. Hän antoi puhelinnumeron." "

Leevi: "Olin tullut Boråsiin tansseihin, kun siellä Borås parkilla ja Rotundassa oli hyvät lattiat ja siellä oli suomalaista tanssimusiikkia. Göteborgista tapasi lähteä aina pari–kolmekymmentä henkeä sinne tansseihin. Minä olin sillä kertaa ihan omalla autolla eikä tainnut olla ketään kyydissäkään."

Sisko: "Niin sitten vielä Leevi sanoi, että hän voi viedä minut kotiin, mutta minä sanoin, että mulla on tuttuja täällä ja pääsen heidän autossaan. Mutta ne tutut pojat oli jo ehtineet lähteä. Leevi ei ollut vielä lähtenyt, niin sanoin, että voitko nyt sitten viedä minut kotiin? Niin hän vei minut kotiin ja minä meinasin antaa pusun poskelle, mutta siihen se jäi. Hän lähti sitten ajamaan Göteborgiin. Hän oli antanut puhelinnumeron, niin minä soitin parin viikon kuluttua, sen jälkeen kun ne Suomen vieraat oli lähteneet."

Tämä oli syksyllä, syyskuun lopulla. Ensimmäisenä jouluna olin kipiä ja vietin sen tyttären luona Stenungsundissa. Helmikuussa sitten alettiin olla yhdessä. Olimme Virossa, Pärnussa kymmenen päivää ja nyt tulee kolmas kerta, kun lähdetään sinne kylpylään. Äskettäin olimme Boråsin Suomiseuran matkalla Maarianhaminassa. Ne on niin mukavia ne bussimatkat. Siellä on bingoiltoa ja mukavia jutun kertojia."

Molemmat miettivät, milloin he alkoivat olla puoli viikkoa Boråsissa ja puoli viikkoa Göteborgissa. Olisiko se ollut helmikuussa.

Sisko: "Tähän asti tämä ratkaisu on sopinut, mutta kuinka kauan sitä jaksaa. Onhan se hirviää pakkaamista ja minä enimmäkseen teen sen aina, kun muutetaan paikasta toiseen. Pitää muistaa ottaa kaikki tärkeimmät tavarat mukaan. Mutta tähän asti se on toiminut hyvin."

Leevi: "Minun on vaikea luopua tästä, kun olen asunut tässä omassa talossa lähes 50 vuotta. Enää ei pysty kaikkia hommia tekemäänkään polven takia, mutta tämä on rauhallinen paikka ja tutut ihmiset. Ne tekee muuton vielä vaikeammaksi."

Sisko: "Ja mulla on Boråsissa tosi hieno asunto. Talo on uudelleen renoveerattu ja mulla on kolme huonetta ja keittiö. Trandaredissa. Ja meillä on harrastukset molem-

missa paikoissa, joten sekin vaikuttaa. Boråsissa tanssimme aina lauantaisin ja siellä on eläminen halvempaa. Boråsissa on niin iso se Suomiseuran tila, kun siellä on 600 jäsentä edelleenkin. Täällä Göteborgissa käymme aina maanantaisin eläkeläisyhdistyksen tiloissa laulamassa karaokea ja sen jälkeen on kiire Souvarien seuraan senioritansseihin. Onneksi ne sijaitsevat lähellä toisiaan”.

Sisko Halonen, s. 1943 Rovaniemi
Ruotsiin 1961

Leevi Immonen s. 1937 Kurkijoki, Karjala
Ruotsiin, ensimmäisen kerran 1956.

Liisa Sabell

Sydän Suomessa turva Ruotsissa

Liisa lähetettiin kuusitoistavuotiaana yksin Savosta Ruotsiin. Määränpäänä oli Göteborg ja sisaren perhe, johon hän sai tulla hoitamaan lapsia. Liisan elämään mahtuu monta dramaattista käännettä. Ensimmäistä niistä hän ei edes itse muista.

”Kun minä synnyin, äiti sairastui ja joutui melkein heti sairaalaan. Hän kuoli, kun olin 18 kuukauden ikäinen. Jouduin kasvatuskotiin, missä sain olla 16-vuotiaaksi. Kaksi päivää ennen joulua kasvatusäitini kertoi, etteivät he voi pitää minua sen jälkeen, kun täytän kuusitoista, koska sosiaali ei enää maksa minusta korvausta. Syntymäpäiväni on toisena joulupäivänä. Luulin, että he heittää minut ulos heti, kun täytän 16. Biologiset vanhempani olivat paenneet Karjalasta Savoan, Vuoriniemen kylään. Äiti oli kuollut ja isä oli sodassa. Minulla ei ollut ketään sukulaisia, ei mitään paikkaa mihin mennä, olin koditon. Minä vain itkin. Mutta kasvatusisä sanoi, että jos mummo heittää sut ulos, minä lähdän mukaan. Sitten päivä toisensa jälkeen kului, ja helmikuussa minulle sanottiin, että saan lähteä Ruotsiin. Heidän tytär asuu Göteborgissa ja saan mennä hoitamaan hänen lapsiaan.

Pitkäperjantaina 1957 tulin Göteborgiin. Isä toi mut lentokentälle. Isän viimeiset sanat oli, 'Nyt lähtee mun viimeinen tytär ja paras tytär.' Minähän en ollut hänen biologinen tyttärensä. Ja hän jatkoi: 'Missä tahansa maailmassa kuljet, pidän aina sinua kädestä kiinni.' Ne oli minun eväät tänne. Hän oli aina opettanut, että ole silleen toisille, kuin haluat toisten olevan sinulle. Mulla oli hirveän paljon sitä isän viisautta mukana, kun tulin tänne. Olin sitten suurin piirtein vuoden hoitamassa heidän tyttärensä lapsia. Minä rakastin hänen lapsiaan, mutta en häntä. Hänellä oli väärinkäyttöongelmia enkä ymmärtänyt sitä heti, kun olin niin nuori. Vasta vähitellen ymmärsin, mistä hänen vihanpuuskansa johtuivat.

Opin sen verran ruotsia, että pystyin lukemaan Göteborgs-Postenia. Siinä oli ilmoitus, jossa haettiin piikaa Örgryteen. Ja mieluiten suomalaista. Minä otin hoitolapset

kärkyyn ja menin sinne ja sain piian paikan. Parempaa työpaikkaa ei olisi voinut saada. Minä opin kaikki siellä,” Liisa painottaa. ”Rouva oli rehtori ja miehellä oli rautakauppa. Heillä oli kolme lasta. Ja talossa oli kolmetoista huonetta ja keittiö. Minulla oli oma huone. Olin siellä kolmisen vuotta.

Minä sain 150 kruunua kuukaudessa ja ruuan ja asunnon. Mutta minun olisi oikeastaan pitänyt maksaa, niin paljon minä siellä opin. Opin valmistamaan tavallista arkiruokaa ja juhla-aterioita. Siellä oli hienoja juhlia ja opin miten tarjoillaan. Minulla oli musta asu ja valkoinen esiliina. Olin ainoa apulainen siellä. Ainoastaan keväällä ja syksyllä oli lisäapua, kun siirrettiin talvivaatteet säilöön ja pestiin ikkunat ja syksyllä, kun pantiin kesävaatteet talvisäilöön. Se oli minulle sekä talouskoulu että lastenhoitokoulu. Lasten kanssa opin myös ruotsia. Tapasin sitten tulevan mieheni eikä hän halunnut, että olen sellaisessa työpaikassa, missä minulla on vapaata vain joka toinen keskiviikkoiltapäivä kahden jälkeen. Kaikki pyhät olin töissä.”

Örgryten huvilasta purkutaloon Hagaan

”Kun olin tavannut mieheni ja menimme naimisiin, saimme alivuokralaishuoneen Sofiagatanilta. Asuimme siinä puolisen vuotta. Sitten aloin odottaa vauvaa ja silloin tämä perhe, joka vuokrasi meille sen huoneen, auttoi meitä niin, että saimme Hagasta kaksi huonetta ja keittiön. Se oli vuonna 1961. Se oli Skolgatan 13 ja se oli ainoa talo, mikä sitten revittiin. Mutta asuimme siinä melkein neljä vuotta. Ainoat mukavuudet oli, että vesi tuli ja WC oli. Keittiössä oli puuhella, mutta me ostimme itse pienen kaasulieden, jossa oli kaksi liekkiä. Kaakeliuunit lämmitettiin puilla. Pesuhuone oli kellarissa, missä lapset pestiin paljussa. Kerran viikossa käytiin Valhallabadetissa kylpemässä. Mutta se vanha Haga oli ’jättemyysigt’. Kaikki tunsivat kauppoissa toisensa. Se oli tosi kiva,” Liisa muistelee.

”Taloa ei päästy purkamaan, ennen kuin meille oli löytynyt uusi asunto. Talonomistaja järjesti meille sitten Länsmansgårdenista ihan uudesta talosta kaksi huonetta ja keittiön. Mun mies tienasi just sen verran, että vuokranantaja laski, että me pystytään vuokra maksamaan. Minä olin nimittäin lasten kanssa melkein kymmenen vuotta kotona. Länsmansgårdenissa asuimme seitsemän ja puoli vuotta. Kun lapset kasvoivat, meillä oli tyttö ja poika, tarvitsimme enemmän tilaa. Saimme sitten Biskopsgårdenista, Friskvåderstorilta, neljä huonetta ja keittiön, kahdeksannesta kerroksesta. Sekin oli vielä vuokra-asunto.”

Rivitalosta tuli koti

”Me yritimme säästää niin paljon kuin mahdollista saadaksemme oman asunnon. Minä olisin halunnut omakotitalon, mutta mun mies sanoi, että sinä tapat itsesi työnteolla, jos aletaan taloa maksaa. Vaikka olin silloin kotona päivisin, tein firmoihin käsitöitä

ja siivosin iltaisin, joten sain rahaa. Ostimme sitten tämän rivitalon Tuvesta. Nämä oli neljä vuotta vanhoja taloja silloin. Kävimme katsomassa monia taloja ja olimme ihastuneita yhteen taloon. Se oli pieni mökki Värvåderstorin alapuolella. Siinä oli suomalainen omistaja. Talossa oli sauna ja vaikka mitä. Mutta pankki ei antanut meille lainaa. Syyksi sanottiin, että omistaja oli ostanut ja korjannut talon ja halusi myydä sitten keinottelumielessä. Me olimme jo silloin molemmat Ruotsin kansalaisia.

Loppusysäyksenä oli, että asuntonamme vuokraa nostettiin reippaasti. Mieheni oli sanonut vuokrasopimuksen irti välittömästi, kun vuokra nousi. Minä olin hädissäni, että mihin me nyt joudumme. Mutta kun tulimme tähän taloon, niin sanoin miehelleni heti tuossa portilla, että jos meidän rivitalo pitää ostaa, niin tämä on meidän. No me katsottiin talo läpi ja sanottiin välittäjälle, että me olemme hyvin kiinnostuneita. Välittäjä ilmoitti, että hänelle tulee toinen pariskunta katsomaan viidentoista minuutin päästä. Jos olette kiinnostuneita, teidän pitää päättää heti. No me päätettiin siinä paikassa ja me saatiin tämä. Ei ollut edes hinnasta puhetta. Muistelen, että talo maksoi 270 000 kr. ja se oli vuosi 1975. Tää oli maksanut alun perin 65 000 kr. Sen jälkeen hinnat ovat nousseet huikeasti.”

Rivitaloalueelle on viime aikoina muuttanut paljon lapsiperheitä. Liisa sanoo, että hän on alueen pitkäaikaisimpia asukkaita. Monet naapureista ovat vaihtuneet, mutta hän tulee hyvin toimeen kaikkien kanssa. Talo on kaksikerroksinen. Alakerrassa on keittiö, kylpyhuone ja iso olohuone. Yläkerrassa oli aluksi neljä makuuhuonetta, mutta myöhemmin muutettiin kaksi pienempää huonetta yhdeksi TV-huoneeksi. Nyt Liisalla on siellä makuuhuoneen lisäksi ompeluhuone ja vierashuone. Talon takana on pieni puutarha ja suojatulle etupihalle tullaan puisesta portista, joka luo maalaismaiseman tuntua. Liisa sanookin, että hänellä oli taloa hankittaessa tiedostamaton halu löytää paikka, joka muistutti lapsuuden kotia Suomessa.

”Olin myöhemmin Volvolla töissä ja särjin selkäni siellä. Sen jälkeen lähdin lukemaan. Luin seitsemän ja puoli vuotta yhtäjaksoisesti. Kävin ensin peruskoulun, Suomessahan olin käynyt vain seitsenvuotisen kansakoulun. Sitten kävin lukion ja yliopistossa opiskelin sosionomiksi. Työskentelin sitten sosiaalitoimistossa pääasiassa lasten ja nuorten parissa.

Olen ollut mukana monissa ruotsalaisissa seuroissa, mutta nyt, eläkevuosina, olen suomalaisessa eläkeläisseurassa. Lapseni sanovat, että annan seuralle kaikkeni. Tapaankin esitellä itseni, että olen seurassa ’allt i allo och lite till’ (kaikki kaikessa ja vähän enemmänkin). Olen hyvä organisoimaan ja ehkä joidenkin mielestä liiankin määrällävä,” Liisa naurahtaa.

Öljylamppu ja keritsimet

”Suomessa kävimme alkuun noin joka neljäs vuosi. Silloin kun äiti oli huonokuntoinen, kävimme useamminkin. Samoin, kun mieheni isä tuli vanhemmaksi, kävimme monta kertaa. Mutta kun vanhemmat olivat poissa, ei enää käyty niin usein. Mulla on veli, joka

asui Helsingissä, ja hän kävi täällä neljäkin kertaa vuodessa, kun olin nuori. Mutta eihän minulla siellä ole enää ketään." Liisa pitää tauon, ennen kuin jatkaa. Hänen on selvästi vaikea kertoa: "Suomeen ei ole ajatusta muuttaa. Siellä minulla ei ole paikkaa, mihin mennä. Ruotsi on paikka, mistä minua ei ole ajettu ulos. Suomesta lähtiessä minulla oli vain pieni ruskea matkalaukku, missä oli kaikki, mitä omistin. Sama matkalaukku oli vielä, kun menin sinne piian paikkaankin.

Mutta minulla on nyt sieltä kotoa öljylamppu, minkä valossa luin läksyni lapse-
na. Sitten minulla on emalinen muki. Se ostettiin minulle kouluun. Katsos, minä olin hirveän vilkas ja pudotin kamalasti esineitä. Aina meni astiat rikki. Ja heti seuraavana päivänä pudotin sen emalimukin, niin että siitä lohkesi emalia. Isällä oli valkoista maalia, ja hän maalasi sen kohdan, ettei äiti huomaisi. Ehkä hän huomasi sen, mutta ei siitä tullut mitään sanomista. Se muki on seurannut mukana. Sitten minulla on reikäkauha, millä munkkeja paistetaan ja keritsimet. Ne on minulle aika tärkeitä. Minulla oli nimittäin hirveän kihara tukka. Äiti kun kampasi sitä, se teki kamalan ki-
peetä. Olisinkohan ollut yhdeksänvuotinen, kun suutuin niin kamalasti, kun se sattui niin kovasti, että otin keritsimet ja leikkasin molemmat letit poikki. Näihin kaikkiin esineisiin liittyy oma muistonsa."

Liisa asuu tilavassa rivitalossa yksinään. He erosivat miehensä kanssa 35 vuoden yhteiselon jälkeen.

Liisa kertoo: "Minä sanoin, etten katso miehiin päinkään sen jälkeen. Ei mennyt kuin kahdeksan kuukautta, niin rakastuin silmittömästi. Olin täysin myyty nainen. Mutta me ei muutettu yhteen. Kumpikin asui omassa asunnossaan. Me ostettiin kesämökki yhdessä aika läheltä, Lilla Edetistä, se oli meidän yhteinen paikka. Me mentiin sinne suoraan töistä monta kertaa. Mutta olimme päättäneet, ettemme muuta yhteen ennen kuin olemme eläkkeellä. Ennätimme olla neljä vuotta yhdessä, niin hän sairastui vakavasti. Hän oli puoli vuotta sairaalassa tehohoidossa ja joutui pysyvästi pyörätuoliin. Sitten lääkäri kysyi minulta, mitä mahdollisuuksia meillä olisi muuttaa yhteen. Hän ei koskaan voisi asua yksin. Me emme olleet naimisissa. Minä sanoin, etten voi päättää sitä yksin. Minun täytyy keskustella lasteni kanssa. Hehän olivat aikuisia silloin. Mutta en voinut ajatella häntä vanhainkodissa, mihin hänet olisi sijoitettu, joten hän muutti luokseni. Hän oli virkeä ja leikkimielinen ja yritti sinnikkäästi päästä liikkumaan. Hän eli sitten vielä 16 vuotta ja se oli meille molemmille rikasta aikaa, vaikka tietenkin raskasta ja vastuullista. Jäin myös eläkkeelle muutamaa vuotta ennen eläkeikää.

Mökki meillä oli koko ajan. Sinne oli vaikea päästä, koska parkkipaikalta oli kii-
vettävä vielä 21 rappua. Alkuaikoina, kun poikani asui Göteborgissa, hän kantoi yh-
dessä miniäni kanssa mieheni pyörätuolissa mökille. Loppuaikoina ajoimme sinne ja joimme kahvit ulkona, niin olimme kuitenkin siellä, mikä oli ollut meidän yhteinen paikka aina."

Liisaa summaa elämäänsä, johon on sisältynyt vaikeita kokemuksia. Hän osaa kääntää ikävät asiat myönteisiksi korostamalla, että on oppinut kokemuksistaan paljon: "Ja mulla on koti, josta kukaan ei voi sanoa, että ala vetää!"

Liisa painottaa vielä lopuksi:

"Ruotsissa minua ei koskaan ole kohdeltu huonosti. Mut on aina hyväksytty semmoisena kuin olen. Minä rakastan Suomea ja minä olen suomalainen ihan sydänjuuriani myöten! Mutta minä rakastan myös Ruotsia ja tunnen sen sydämessäni. Ruotsi on antanut minulle turvan ja tuen."

Liisa Sabell s. 1940 Mikkeli
Ruotsiin 1957

Eija ja Unto Moilanen

Kotiseutu Hisingenillä

Punainen omakotitalo Hisingenin Lundbyssä on ollut Eijan ja Unton koti yli 40 vuotta. Viime aikoina on hiipinyt mieleen ajatus toisenlaisesta asumisratkaisusta. Ikä painaa ennen muuta kellariin ja yläkertaan kiivetessä. Ruotsiin Unto oli muuttanut 16-vuotiaana poikasena ja hän ehti asua useassa paikassa, ennen kuin he muuttivat yhteen. Eija oli tuttu jo kouluajoilta, mutta muutti Ruotsiin myöhemmin.

Unto kertoo:

"Olen kotoisin Oulusta. Siellä asuttiin vuokra-asunnossa kaupungin laitamilla. Koulun jälkeen olin heti töissä. Mulla oli sellainen asiapojan homma siellä Oulussa. Pari tätiäni asui täällä Ruotsissa ja lomalla käydessään ne houkuttelivat, että lähde mukaan. Tulin sitten tarkoituksena huolehtia tädin lapsista, kun täti on töissä. No, minä ajattelin, voinhan minä lähteäkin, olin vähän kyllästynyt siihen asiapojan työhöni. Täti ei saanutkaan pitää työpaikkaansa, joten minua ei tarvittu. Piti keksiä muuta. Se oli lähellä Noraa ja asuin tädin luona. Toinen täti asui Svartåssa, Degerforsin lähellä, vain noin 50 kilometrin päässä. Siellä oli maalaistaloja, niin ajattelin, että menen bondelle töihin. Ja sainkin sitten työpaikan. Olin nimittäin saanut jo Suomessa moottoripyörän ajokortin, joten sain ajaa traktoria. Sain asua heidän luonaan. Mulla oli oma huone ja se oli niin kuin hotellissa olisi asunut. Ruokaa oli pöydässä ja kahvia oli termospullossa. Ja työt oli niin mukavia. Isäntä näytti mulle illalla, mitä seuraavana päivänä piti tehdä ja sitten tuli talon väkikin illalla siihen. Rahaa minä en juuri saanut, mutta täysi ylöspito oli. Olin siellä parisen kuukautta kesäaikaan. Siellä oli kaikenlaisia touhuja. Vähän peltotöitä ja traktorin ajoa.

Olin niin nuori, ettei ollut helppo saada muita töitä. Mutta sitten pääsin rautatehtaan sahalle apusahuriksi. Se oli raskaampaa hommaa kuin maatyöt. Ja siinä piti osata myös tekniikka, että miten lankut heitetään siihen linjalle. Mutta koska olin vielä alaikäinen, tuli kysymys siitä, kuka vastaa, jos jotain sattuu. Siellä nimittäin sattui

onnettomuuksia. Tunsin yhden suomalaisen perheen, joka suositteli minua tehtaan johdolle ja sanoi, että kyllä he voivat taata.

Asunto järjestyi rautatehtaan parakissa. Ne oli sellaisia yksikerroksisia taloja, käytävä keskellä ja huoneet molemmin puolin. Jokaisella oli oma huone, sellainen kolme kertaa kaksi metriä. Ne oli kalustettuja, niin että oli sänky ja pöytä ja sai ostaa sitten omia vehkeitä, kuten radion. Liinavaatteet vaihdettiin talon puolesta ja kerran viikossa siivottiin. Talon päädyssä oli yhteinen keittiö, mitä kaikki saivat käyttää. Siinä pystyi laittamaan yksinkertaisia ruokia. Jääkaappikin oli, mutta se oli vähän sitä sun tätä, kun se oli yhteinen. Pesumahdollisuudet oli myös, suihkut ja niin. Saunakin oli. Mun velipoikakin oli siellä ja me kyllästyttiin sitten siihen parakkiasumiseen. Se oli lauantai-iltaisain vähän semmoista levotonta, kun otettiin kaljaa.

Me veljeni kanssa vuokrattiin tehtaan läheltä semmoinen vanha, tyhjilleen jäänyt, pieni omakotitalo, tai se oli puoli taloa, siinä toisella puolella asui joku muu. Tämä oli jo syksyä. Ja kun tuli talvi, niin eihän me arvattu kuinka hitonmoinen homma se oli pitää lämpimänä se talo. Me oltiin jo silloin rautatehtaalla töissä, onneksi eri tuurissa. Niin että me vuoron perään lämmitettiin sitä. Ja sanottiin, että ei saamari, uutta talvea ei enää oteta. Se oli puulämmitteinen, niin että piti hommata puita. Sieltä sahaltahan minä sain niitä ilmaiseksi, kun olin siellä ollut töissä. Mutta se tuli kuitenkin kalliimaksi asua siinä kuin parakissa, niin että keväällä muutimme takaisin parakkiin.

Menin sitten armeijaan Suomeen, Kokkolaan, ja palasin takaisin. Jatkoin rautatehtaalla vielä vuoden verran, mutta kun se oli tuurihommaa, kyllästyin siihen. Aamutuuri alkoi neljältä ja loppui kello kaksitoista. Ja sitten taas kahdestatoista kahdeksaan illalla. Iltakahdeksalta alkoi yötuuri mikä kesti neljään aamulla. Ja lauantaituuri loppui kahdelta ja sitten se alkoi taas kahdelta maanantaina. Kyllästyttiin siihen yhden kaverin kanssa ja päätettiin, että muutetaan paikkaa.”

Göteborgiin

”Tultiin sitten Göteborgiin. Se oli vuosi 1965. Täällä oli jo muutamia tuttuja, joita olin tavannut Degerforsissa. He vakuuttivat, että Göteborgissa on töitä. Pääsin Götaverkenille ja sitä kautta sain yhteyden henkilöön, joka hommas meille huoneita. Ja me päästiin yhen talon alakertaan asumaan täällä Hisingenin Lundbyssä. Se oli sellainen pikku-nen kellarihuoneisto. Siinä asuin sitten sen kaverin kanssa, mitähän siinä meni, vuosi. Kaveri tapasi sitten tyttöystävän ja minäkin olin jo tavannut Eijan. Kun kaveri muutti tyttöystävänsä luo Mölndaliin, niin kävin sitten hakemassa Eijan tänne. Se oli kesälomien jälkeen. Olimme menneet naimisiin jo joululomalla, mutta Eija oli vielä Suomessa.”

Eija kertoo:

”Olin jo 23-vuotias ja ammatissani kampaajana Oulussa, ennen kuin muutin Ruotsiin vuonna 1966. Olimme Unton kanssa tunteneet jo pitkään. Suomessa asuin vielä van-

Kuva 9. Vanhaa Olskrokenia, etäällä Borgaregatan 15, missä Eija ja Unto Moilanen asuivat. Lähde: Gamla Redbergspojkarnas fotosamling, Kuva: Jukka Tuominen.

hempien luona ja kun sitten muutin tänne Unton luo, asuimme alkuun siinä kellari-asunnossa, joka oli aika alkeellinen. Siellä ei voinut keittää ruokaa, kahvia vain. Vessa ja pesumahdollisuus oli, mutta ei se ollut hyvä. Minun piti tietenkin ryhtyä hankkimaan töitä ja asunto oli sellainen. Asuimme siinä vain kuukauden verran sen jälkeen, kun olin muuttanut. Etsimme koko ajan asuntoa ja saimme sitten kesähuvilan Hjuvikista, meren rannalta. Saimme asua siellä talvikauden, toukokuun loppuun, kunnes omistajat muuttivat sinne kesäksi. Silloin muutimme Olskrokeniin.”

Unto: ”Se huvila oli mahtava paikka aluksi, kun muutimme sinne, kun ei vielä ollut kunnan talvi. Siinä oli komea merinäköala. Näki kun laivat kulki. Mutta sitten kun tuli pakkaset se oli niin hiton kylmä. Ikkuna oli jäässä, jopa sisäpuolelta, niin että ei siitä nähnyt mitään. Silloin oli vielä lentokenttä Torslandassa, niin että me jouduimme ajamaan lentokentän läpi, että pääsimme sinne asuinpaikkaan. Ja kun kone laskeutui, jouduimme odottamaan ennen kuin saimme ajaa kentän läpi.

Sieltä muutettiin sitten keväällä Olskrokeniin, Borgaregatan 15. Arendalilla oli sellainen kaveri, joka hommas asuntoja ja järjesti meillekin tämän, mutta se ei ollut mitenkään Götaverkenin asunto. Se oli purkutuomiolla oleva vanha talo ja siinä me sitten asuttiin. Siinä asui kaikenlaista porukkaa. Siellä oli paljon suomalaisia, mei-

dänkin tuttuja. Se talo purettiin, kun uusi Olskroken rakennettiin. Se meidän talo oli ihan siinä, missä nyt on tori. Heti ensimmäinen talo tieltä päin oli panttilainaamon talo. Ja meidän talo oli seuraava. Göta Lejon omisti nämä talot ja siihen kuului vielä seuraavakin talo, numero 13.”

”Asuimme alkuun siipirakennuksen ensimmäisessä kerroksessa. Talossa oli suomalainen talonmies ja hän sai sitten muualta asunnon ja kysyi minulta, voisinko alkaa vicevärdiksi. Minä sanoin, että voisinhan minä alkaa. Saimme sitten vapaan asunnon ja puhelimen. Siihen aikaan puhelimet maksoi aika paljon. Eikä ne tehtävät niin hankalia olleet. Jos esimerkiksi aamulla oli satanut lunta, riitti, että teki pienen käytävän ja loi lumet sitten myöhemmin.

Ne oli sellaisia maaherrantaloja, kuten sanottiin. Ensimmäinen kerros oli kiveä ja kaksi kerrosta puuta. Päästiin muuttamaan pois sieltä siipirakennuksesta ja nähtiin kadulle. Ikkunat oli kadun puolella, kun ennen oli nähty vain pihalle. Siinä oli huone ja keittiö. Vessa oli yhteinen käytävän toisella puolella asuvan kanssa. Vain kylmä vesi tuli keittiöön eikä pesumahdollisuuksia ollut. Yhteinen pesutupa oli pihan perällä, mutta ei me paljon sitä käytetty vaan pestiin pesulassa.”

Unto ja Eija muistelevat yhdessä miten se nyt olikaan, Eija on sitä mieltä, että keittiössä oli kaasuhella, mutta Unto vakuuttaa, että keittiössä oli puuhella ja sähkölevy. Olohuoneen puolella oli öljykamiina lämmityksen vuoksi ja sitä lämmitettiin dieselöljyllä. ”Siellä oli kyllä kakluuni, mutta me ei lämmitetty sitä puilla,” sanoo Unto. ”Keittiön puuhellasta tuli oikein mukava lämpö. Kyllä meillä kaasuhellakin oli jossakin vaiheessa, koska muistan, että poletit loppui aina väärään aikaan. Kun oli pitkiä pyhiä, oli vaikea löytää paikkoja, mistä poletteja sai ostaa. Talohan oli määrätty purettavaksi, mutta asuimme siinä kolmisen vuotta.”

Unto kävi saunassa työpaikalla ja Eija Valhallan uimahallin saunassa. Kun ensimmäinen lapsi syntyi, lämmitettiin pesuvesi keittiössä hellalla.

Villiä menoa Olskrokenissa

Unto kertoo:

”Alue oli purkutuomiolla jo silloin, kun otin sen talonmiehen tehtävän. Taloihin ei enää otettu uusia asukkaita ja siinä vapautuikin sitten huoneistoja. Ja sitten kävi niin, että kun asunto vapautui, asukkaat jätti oven auki ja kuks fluks, siellä oli valot illalla ja minä ihmettelin, kuka hitto asuu tuolla. Eikä se tietenkään ollut laillinen asuja, niin että se piti häätää ulos sieltä. Se kuului minun tehtäviini. Ja minun kuului jakaa vuokralaput joka kuukausi henkilökohtaisesti vuokralaisille. Suomalaisia ei asunut monta siinä talossa, mutta lähellä kylläkin oli useita. Ja sitten siinä asui yksi tuttu, Teuvo. Hän asusti vastapäätä meidän entistä majapaikkaa.

Ja siinä sattui semmoinen tapaus, että samassa rapussa asui yksi mies. Ja Teuvo sanoi, että sieltä tulee hirveä haju hänenkin asuntoonsa, niin ettei siellä voi olla. Se oli

matala, kaksikerroksinen talo, alapuolella oli vain pesutupa. Eikä siinä rapussa ollut muuta kuin ne kaksi asuinhuoneistoa. Minä menin katsomaan ja se naapuri oli jättänyt oven lukitsematta. Ja kun minä aukaisin oven, niin valehtelematta koko lattia oli moskan peitossa. Siinä oli kaksi senttiä tupakan tumppia ja likaa, mikä haisi. Siinä oli matto lattialla, mutta mattoa ei edes näkynyt, kun sen päällä oli niin paljon roskaa ja kaikenlaista. Ja se kaveri asui siellä. Ja kun hän tuli ulos, puku päällä, ei koskaan olisi uskonut, että hän asuu sillä tavalla. Niin Teuvo, joka oli sen naapuri, joutui teippaamaan ovensa kiinni joka ilta, ettei oven raosta tule sitä kamalaa löyhkää. Se mies majaili siellä varmaan vielä puoli vuotta sen jälkeen.”

Olskroken oli tuohon aikaan varsin levotonta seutua. Unto pudistaa päätään muistelllessaan:

”Siinä oli vielä se panttilainaamo ihan vastapäätä. Ja kerran kun istuttiin olohuoneessa ja katsottiin TV:tä niin kauhia mekkala alkoi kuulua pihalta. Kun katsoimme ulos ikkunasta niin siellä mies kantaa ompelukonetta kohti panttilainaamoa ja nainen huutaa perässä, ‘et vie sitä konetta sinne, se on meidän ainoa leipä!’ Siellä asui kaikenmaalaisia, mutta suomalaisia hyvin paljon.”

Monenlaista hommaa sattui purkutalon talonmiehelle, milloin vesihana oli aiheuttaa vedenpaisumuksen, milloin tyhjillään olevan asunnon putket jäätyivät talvella, kun asuntoa ei lämmitetty, ja keväällä alkoi vettä vuotaa alakerran huoneistoon. Talonmiehen ovelle saatettiin kolkutta jopa kello kolme yöllä, kun apua tarvittiin. Etuna oli ilmainen asunto ja erillinen korvaus lumitöistä talvisaikaan. ”Mutta sieltä oli hyvää muuttaa pois,” Unto tuumii. Hän muistelee myös aikaa, kun siirryttiin oikeanpuoleiseen liikenteeseen:

”Oikeanpuoleiseen liikenteeseen siirryttiin, kun vielä asuimme Olskrokenissa (3.9.1967) Olimme kyllä saaneet karttoja kotiin ennen sitä, mutta kun oli yksisuuntainen katu, se muuttuikin toiseen suuntaan yksisuuntaiseksi. Se oli viikonloppu, mutta aioin ajaa kokeeksi työmaalle, että tietäisin, miten sinne arkena ajetaan. Mutta kun olimme puoli kilometriä ajaneet, huomasin että kaikki tiet oli tukossa, joten palasimme takaisin. Kadulta piti saada autot pois ja ne piti kaikki parkkeerata koulun pihamaalle väliaikaisesti, jollei ollut omaa parkkipaikkaa.”

Takaisin Hisingenille

”Kun Tingstadstunneli valmistui, muutimme Hisingenille ja Lundbyhyn. Sain silloin työkaverilta asunnon. Siitä piti maksaa vähän kynnysrahaa, tai se oli oikeastaan korvaus siitä, että he oli hankkineet sinne sälekaihtimia ja sellaista. Mutta jo ennen kuin muutimme Fyrklöversgatanille, olin ilmoittanut työmaalla tälle yhdyshenkilölle, joka hommas eri puolilta asuntoja, että haluamme muuttaa. Kävin ainakin kerran kuussa kysymässä sieltä, että mitenkä on? Niin hän sanoi aina, että minun nimi on ensimmäisenä listalla. No kerran minä sitten kysyin, että missä se lista sinulla on? Niin hän alkoi

etsiä eikä löytänyt. No ei mennyt kauaa aikaa niin hän otti pomon kautta yhteyttä ja sanoi, että nyt on yksi huoneisto vapaana, oliko se nyt Biskopsgårdenissa vai Länsman-sgårdenissa. Mutta viikko pari ennen tätä, minä olin lukenut Göteborgin Postista, että siellä oli käärmelähtenyt yhdestä huoneistosta. Ja se majaili jossain ilmastointilaitteissa, niin että se pystyi olemaan puolikin vuotta siellä. Niin minä sanoin, vähän leikilläni, että kuule, en minä mihinkään käärmetarhaan halua muuttaa. Olin nimittäin juuri silloin saanut työkaverilta Fyrklövergatanin asunnon.

Ja se oli vähän sen jälkeen kun tunneli valmistui." (29. maaliskuuta 1968)

Eija ja Unto muistelevat sitten kuin yhdestä suusta: "1970 se oli kun muutettiin. Siinä oli neljä huonetta ja keittiö. Siinä oli kaikki mukavuudet, paitsi ei hissiä ja se oli kolmas kerros."

Eija muistelee: "Tyttö ja poikakin olivat jo syntyneet, mutta olivat pieniä, niin että siinä sai miettiä jättääkö lapset vai kauppakassit, kun kiipeää kolmanteen kerrokseen."

Unto muistelee: "Se oli Göteborgshemin asunto. Vuokratalo, joka oli varmaan rakennettu tämän miljoonaohjelman aikaan. Se oli sellainen kaikulaatikko. Olohuoneeseen ja makuuhuoneeseen kuului hyvin naapurista. Siinä asuimme viitisen vuotta ennen kuin muutimme tähän omaan taloon, jossa nyt olemme asuneet vuodesta 1975."

Mutta ennen sitä Eija ja Unto olivat käyneet tunnustelemassa Suomessa mahdollista paluumuuttoa. Moni muutti takaisin silloin, kun lapset tulivat kouluikään.

Unto: "Me käytiin Etelä-Suomessa Raumalla, kun Eijalle tuli koti-ikävä. Minulla ei koskaan ollut koti-ikävää. Minä olisin saanut oman alani töitä, mutta palkka oli pienempi. Ja asunto sitten, se oli vanhanaikainen epämoderni rakennus. Siinä olisi pitänyt olla viidestä kymmeneen vuotta ennen kuin olisi saanut uudemman. Se oli vähän aikasemmin kuin tyttö olisi aloittanut koulun. Silloin mietimme, mitä tehdä. Moni työkaveri muutti Suomeen silloin, kun lapset alkoi tulla kouluikään."

Eija: "Ja minä olisin varmasti saanut Suomessa töitä kampaajana. Mutta nyt se tuntuu, että oli aivan hyvä näin. Eihän sitä nyt tule muutettua, kun lapset asuu täällä. — Ja kyllähän Suomestakin olisi asunnon saanut jos olisi ollut rahaa. Haaparannalle on muuttanut moni meidänkin tuttu, kun se on niin lähellä Suomea. Nyt käymme Suomessa joka toinen kesä, kotiseudulla Oulun puolella. Mutta nykyään lennämme, emme enää aja autolla sinne asti."

Oma tupa, oma lupa

Unto: "Kun asuimme Fyrklöverkadulla, olimme jo muutaman vuoden ajan katselleet omaa taloa. Paikka oli siinä ratkaiseva, halusimme täältä Hisingenin puolelta, kun työpaikkakin oli Arendalilla ja Eijalla oli kampaamo tässä lähellä."

Eija: "Ja tyttö kävi jo koulua. Hän joutui kuitenkin vaihtamaan koulua, mutta se oli tässä lähellä, parinsadan metrin päässä. Katoimme kyllä vähän laajemmaltakin alueelta, mm. Kärrasta."

Unto: "Tästä oli sitten ilmoitus lehdessä. Tässä oli asunut perhe, jolla oli kuusi lasta. Ihmettelimme, miten he olivat mahtuneet tähän."

Istumme alakerran olohuoneessa ja keittiö sijaitsee vieressä. Pesutilat ja WC on kellarissa ja yläkerrassa on makuuhuoneet. Taloa ei varsinaisesti ole laajennettu, mutta sauna on rakennettu, samoin autokatos. Ikkunat on vaihdettu ja muuta remonttia tehty tarpeen mukaan. "Sehän siinä omakotitalossa on, että pitää tehdä remonttia koko ajan," Eija tuumii.

Eija ja Unto asuvat nyt talossa kaksistaan, lapset ovat muuttaneet pois, mutta molemmat asuvat lähellä. Vähitellen he ovat alkaneet ajatella muuttoa kerrostaloon, missä asunto olisi samassa tasossa, kun portaissa liikkuminen tuottaa hankaluuksia.

Eija "Meillä on kesämökki Lerumissa ja olemme katselleet vähän huoneistoja niin täältä kuin sieltäkin. Lerumissa se olisi miljoonan halvempi kuin Göteborgissa. Mutta täällä on harrastukset ja lapset. Ei sieltä niin usein tulisi lähdettyä kaupunkiin."

Unto: "Mökki meillä on ollut vuodesta 1985. Se löytyi sillä tavoin, että meillä on tässä lähellä naapuri ja hän aina sanoi, että tulkaa käymään heidän kesäpaikassaan Lerumissa. No me sitten kerran mentiin. Hän sanoi, että tuo viereinen mökki on myytävänä. Se oli sellainen höylähirsitalo, mutta ympäristö oli kasvanut niin, että se oli kuin viidakko. Siinä oli paljon töitä. Tontti on 1 600 neliötä, Se on Aspen-järven rannalla. Mökki on ehkä 15 metriä vedenpinnan yläpuolella, niin että siinä on paljon kalliorinnettä. Sauna on rannassa, se on itse rakennettu. Siinä oli vain sellainen ränsistynyt pesutupa ennen. Ja siinäkin pitää nousta rappuja. Mutta tonttia ei voi kokonaan hyödyntää, koska se on suurelta osin kalliotontti.

Mökki on niin lähellä, että siellä käymme talvellakin kerran kuussa. Aikaisemmin käytiin hiihtämässä ja luistelemassa. Talvellakin siellä pärjää, kun on takka ja sähkölämmitys, mutta ei se varsinaisesti talviasuttava ole. Kesäisin vietämme siellä kolmisen kuukautta."

Eija pohtii: "Jos jomman kumman myy mökin tai tämän talon, niin se on tämä, minkä myy ja mökin pitää. Ei jaksakaan kahta puutarhaakaan enää hoitaa."

Unto: "Oli meillä suunnitelmia muuttaa talveksi etelään, kuten moni tekee. Mutta nyt ei kunto ole semmoinen."

Suomesta ei myöskään ole paljon tuotu. Unto tuli niin nuorena, ettei hänellä ollut juuri tavaraa ja Eija toteaa, että kyllä kaikki henkilöautoon mahtui, mitä hän mukanaan toi.

Unto: "Alkuaikoina asuimme kalustetuissa asunnoissa. Olskroken oli ensimmäinen, mihin piti ostaa keittiön pöytä ja niin. Sitä mukaa kun rahaa tuli, ostettiin huonekaluja. Siinä vastapäättä, oliko se nyt Bondegatanilla, oli huonekaluliike, jota piti suomalainen. Ja me haluttiin petisohva, kun tulee vieraita ja sen saa muuten pieneen tilaan. Mun vanhemmat asui silloin Laxåssa ja me päätettiin lähteä sinne viikonlopuksi, kun ne oli siellä huonekaluliikkeessä sanoneet, että se petisohva tulee vasta ensi viikolla. No me tultiin kotiin sunnuntai-iltana niin se petisohva oli meidän ulkopuolella käytävässä. Onneksi ei kukaan ollut varastanut sitä."

Nykyisessä talossa on asuttu yli 40 vuotta eli pitkälti yli puolet Ruotsin vuosista. Naapurit ovat osin vaihtuneet, mutta ovat hyvän päivän tuttuja. Jos nähdään, niin jutellaan, mutta ei sen enempää.

Unto Moilanen s. 1944 Porvoo
(kotoisin Oulusta)
Ruotsiin 1961

Eija Moilanen s.1944 Oulu
Ruotsiin 1966

Aarne Kakkuri

Poronsarvet Suomen muistona

"Olen kotoisin Keuruulta. Siellä oli aika monta isoa maalaistaloa ja Murtomäen suku omisti kunnan melkein kokonaan. Kotona ei ollut juuri maata, mutta pari lehmää oli. Tavallinen talo, isä valtion hommissa, meitä lapsia oli paljon." Näin Aarne muistelee lapsuusympäristöään, kun istumme nykyisen kodin, Rannebergin lähiön kerrostalo-asunnon olohuoneessa.

"Ruotsiin lähtö kävi niin, että mun sisko tuli kesälomalle kotia ja tuli puhetta siitä, että Ruotsissa on hyvä olla. Seikkailumielessä ajattelin, että minä voisin lähteä koittamaan. En ollut vielä seitsemäätoista täyttänyt silloin, vuonna 1961. Tulin sitten siskon kanssa. Pääsin hänen luo asumaan ja työpaikkakin löytyi Gamlestadin tekstiilitehtaalta. Hän asui siinä Trastgatanilla tehtaan asunnossa. Ne oli vanhoja tiilitaloja ja purettu aikoja sitten. Eikä niissä mukavuuksia ollut, kamiina oli, öljykamiina ja keittiössä kaasuhella. Siskolla oli perhe ja neljä lasta, niin että ei siinä kauan voinut asua. Sain sitten tehtaan kautta asunnon Eurooppapihassa. Sitä taloa sanottiin Eurooppapihaksi, kun siinä oli kaikki Euroopan kansalaisuudet edustettuina. Siinä oli pääasiassa yksiöitä tai kaksioita. Minä asuin yksinäni yksiössä. Se oli sellainen puolimoderni. Lämmitys oli, mutta kylmä vesi. Pesumahdollisuuksia ei ollut. Saunassa kävin aina jossakin. Gamlestadenin kylpypaikka oli lähellä. Siellä kävin saunassa, se oli oikein hyvä. Muistan myös, että siellä oli suomalainen kylvettäjä. Siellä oli kahvibaari, että sai juoda kahvia. Melkein kaikki saunassa oli suomalaisia. Ruotsalaiset ei paljon saunoneet siihen aikaan. He kävivät siellä alhaalla kylpemässä. Eurooppapihassa asuin vuoden verran.

Palasin sitten takaisin Suomeen. Olin siellä pari vuotta. Samalla reissulla kävin armeijankin, mutta armeijan jälkeen palasin heti Ruotsiin. Muutin sitten Suomeen uudelleen keväällä 1967, kun mun isä sairastui. Äiti oli yksin isän kanssa kotona, niin ei hän pystynyt sitä yksin hoitamaan. Piti kulkea sairaalan ja kodin väliä edestakaisin. Olin silloin seitsemän kuukautta kotona. Mutta se oli alun pitäen väliaikainen päätös. Ei Suomi mitenkään houkutellut. Sitten kun isä kuoli, minun pari

vuotta vanhempi veli muutti Suomeen ja minä muutin Ruotsiin. Hän asui sitten kotitalossa äidin kanssa. Meitä oli paljon sisaruksia, ja moni on asunut Ruotsissa. Minä olen kaikista nuorin.

Kun tulin takaisin, menin SKF:lle töihin ja olin siellä 40 vuotta. Aluksi olin yhden kaverin luona alivuokralaisena muutaman kuukauden. Sitten tapasin tulevan vaimoni ja me muutettiin yhteen. Saatiin Bergsjöstä asunto ja muutettiin sinne. Se oli ihan uusi talo Stjärnbildsgatanilla. Niitä valkoisia taloja, ei siinä ollut kuin kolme tai neljä kerrosta, koska ei ollut hissiä. Meillä oli kaksi huonetta ja keittiö. Se oli yhteinen koti ja siinä asuttiin lähemmäs viisi vuotta. Sitten muutettiin Bergsjössä Kvadrantgatanille. Sekin oli uusi talo. Sehän oli koko Bergsjön uutta siihen aikaan. Siinä sitten asuttiin jonkin aikaa. Sitten ostettiin, tai no, tavallaan, kynnysrahalla, Herkulesgatanilta asunto. Siinä oli halpa vuokra. Ne oli vanhempia taloja, mutta niissä oli kaikki mukavuudet. Paitsi että siinä oli kaasuhella. No kaasuhella oli muuten hyvä, mutta leipominen ei siinä oikein onnistunut. Se uuni on semmoinen. Siinä oli kaksi huonetta ja keittiö ja kokolattiamatot, niin kuin siihen aikaan piti olla. Se oli vuosi 1972. Silloin oli jo yksi tytär. Kaksi muuta lasta syntyivät myöhemmin.

Se oli hirviän lämmin ja mukava asunto ja siitä oli lyhyt matka joka puolelle. Se talo on jäljellä vieläkin. Kjellberg osti sen sitten. Talo remontoitiin täysin ja siihen taakse rakennettiin vielä uusi talo. Sen takia me sieltä muutettiin, kun hän nosti vuokria niin paljon remontin jälkeen. Siinä olisi ollut sama vuokra kuin uudessa talossa Bergsjössä. Mutta kyllä me siinä viisi vuotta reilusti asuttiin. Sitten muutettiin taas Bergsjöhön, Siriusgatanille. Siinä houkutteli se, että siinä oli sauna ja päästiin sinne silloin, kun se oli muilta suljettu, koska tunsin sen asunnonvälittäjän. Siriusgatan oli alussa rauhallinen, mutta se meni vähän huonommaksi.”

Oma talo perheen tarpeiden mukaan

”Sittenhän me ostettiin rivitalo-osake tuolta Gårdstenista, Malörtsgatanilta. Se oli ihan uusi. Silloin, kun tehtiin kaupat se ei ollut vielä valmiskaan. Siinä oli muutamia samanlaisia valmiina, niin että näki. Oli suuri ero, kun oli omat saunat ja muut. Se oli kaksikerroksinen ja siinä oli kolme makuuhuonetta, olohuone ja keittiö. Oma pihamaa, johon sai marjapensaita ja muuta. Siinä asuimme taas viitisen vuotta. Sitten nousi hinnat siellä aika hyvin, niin kaikki innosti, että myykää. Ja kyllähän me tehtiin siinä aika hyvä bisnes. Jos sanotaan suoraan, että me maksettiin siitä 18 500 kruunua ja saatiin yli 500 000 kun myytiin. Se oli 1981, kun muutettiin sinne. Se oli ennen kuin tämä kiinteistövero tuli. Siitähän kaikki varoittivat. (Fastighetsskatt 1984:1052)

Me ostettiin sitten Sandeslättskrokenista semmonen kolmikerroksinen rivitalo. Silloin meillä oli jo kolme lasta. Se tuntui silloin hyvältä vaihtoehdolta, kun lapset oli kaikki vielä kotona. Siinä asuimme siihen asti kun vaimoni kuoli. Lapset olivat silloin

jo muuttaneet pois. Minä otin sitten uuden vaimon, mutta hän ei tykännyt tulla siihen. Myin talon vuonna 2001. Se ei ollut taloudellisesti ollenkaan hyvä kauppa. Tappiota tuli. Oli huono aika myydä.

Asuimme uuden vaimoni kanssa ensin hänen asunnossaan puoli vuotta. Sitten ostimme talon Gunnilseästä. Se oli kans uusi talo. Se oli iso talo, koska luulimme, että saamme paljon vieraita. Emme sitten saaneetkaan. Meillä oli kummallakin kolme lasta ja heillä perheet. Ajattelimme, että he käyvät usein ja ovat yötä. Mutta niin ei käynytkään. Siinä ei ollut sauna, mutta siihen aikaan kävin työpaikalla SKF:n saunassa. Muutimme sitten Svartedaleniin, josta ostimme rivitalon. Se oli kyllä mukava paikka, mutta kun vanhuus tulee, ei se oikein toiminut. Muutimme tavalliseen kerrostaloon. Silloin asuimme vielä täällä Rannebergissä neljä–viisi vuotta yhdessä. Nyt olen asunut tässä yksin runsaat viisi vuotta.

Tähän asuntoon muutin sillä tavalla, että kun erottiin, näin taloyhtiön ilmoitustaululla lapun, että eräs italialainen halusi vaihtaa asuntoa. Hänellä oli tämä ja mulla kolmonen myöskin täällä Rannebergissa. Minä tykkäsin, etten yksin jää kolmoseen. Niin me sitten otettiin Bostadsbolagetin konttoriin yhteyttä ja vaihto järjestyi mutkattomasti. Tämä asunto oli sikäli hyvä, että tämä oli remontoitu vuotta aikaisemmin, koska tämä oli palanut. Kaikki kaappien ja komeroitten ovet oli vaihdettu. Ja maalattu. Ei se kai sen paremmin ollut palanut, savuvaurioita vain.”

Aarnen kaksio sijaitsee kerrostalon viidennessä kerroksessa. Ikkunoista avautuu näkymä pitkälle Vättlefjällin luonnonpuistoon. Sohvaa vastapäätä on televisio ja kirjahylly. Seinällä on vanha hääkuva ja tyttärenkin hääkuva. Perheen valokuvia on esillä runsaasti muutoinkin, omat vanhemmat ja Aarnen sotilaskuva. Kaikki kolme lasta asuu Göteborgissa ja lastenlapsiakin on jo kuusi. Lasten perheitä Aarne tapaa joskus. Aarne sanoo, ettei ennätkään asunnossa olla muuta kuin yöpymässä. Hän on aktiivinen usean Suomi-seuran toiminnassa, joten kotiin ehtii usein vasta iltamyöhään. Ranneberg on rauhallinen paikka asua.

”Jotkut voi moittiakin, mutta riippuu paljon siitäkin, missä rapussa asuu. Ulkoilumahdollisuudet on hyvät ja kesällä voi grillata pihassa. Mulla ei ole naapurien kanssa sen kummemmin tekemistä, koska olen niin paljon poissa täältä päiväsaikaan. Tors-taina tai perjantaina minulla on pesutupa. Saunakin talossa on, mutta se maksaa erikseen. Käyn joskus Ka-Reen saunassa tai muualla. Angered Centrumissähan on meille eläkeläisille ilmainen sauna kaupungin urheiluhallin yhteydessä.”

Aarne on asunut aika monessa paikassa ja vähän eri puolilla Göteborgia. Kysyn, onko jokin paikka tuntunut enemmän kodilta kuin muut? Aarne vastaa epäröimättä:

”Kyllä minä olen ollut aina kotonani. Kun on muutettu, on uudesta asunnosta tehty koti pikkuhiljaa. Eikä se Suomi ole minulle mitään antanut.”

Tosin siteet Suomeenkaan eivät ole täysin katkenneet. ”Sinne ei ole mitään aikeita muuttaa, mutta siellä tulee käytyä silloin tällöin. Ensi syksynä on tarkoitus lähteä Lappiin kalaan. On sovittu jo kaverien kanssa. Turussa asuu entinen naapuri ja yksi kavereista omistaa kesämökin Lapissa, niin sinne on tarkoitus mennä”, Aarne kertoo.

”Olihan minulla mökki siellä saman järven rannalla kolmekymmentä vuotta. Se oli Posiolla ja siellä käytiin joka kesä. Vaimon sisko oli naimisissa yhden talonomistajan kanssa, ja häneltä ostin paikan. Vaimon kuoltua en enää halunnut mennä sinne. Kaikki muistot tulivat mieleen. Suunnitelmat, mitä oli tehty, jäi kesken. Sain sen heti kyllä myytyä. Posion muistona on tuossa eteisen seinällä poron sarvet. Mökin lähellä asui yksi isäntä, jolla oli poroja, niin että ne on ihan posiolaisen poron sarvet.”

Seuratoimintaan Aarne meni mukaan vasta eläkkeelle jäätyään, vaikka sisar oli houkutellut mukaan aikaisemmin. Ka-Re-kerhon eläkeläisyhdistys Ankkurit on pyytänyt Aarnea puheenjohtajaksi. Siitä päätetään seuraavassa vuosikokouksessa.

”Sen kummempia elämänmuutoksia ei ole suunnitteilla. Päivä kerrallaan mennään eteenpäin.” Se on Aarnen elämänfilosofia.

Aarne Kakkuri s. 1944 Keuruu
Ruotsiin 1961

Martta Wermundsén

Ruotsi ei ole pettänyt minua koskaan

Martta muutti Ruotsiin vuonna 1962 Pudasjärveltä. Hän tuli Göteborgiin tutun perheen mukana, joka oli kesälomalla Suomessa. Työn sai helposti, mutta asunnon saanti oli vaikeaa.

”Asuin aluksi tämän tutun perheen luona, jonka kanssa tulin, mutta muutin sitten yhteen kahden muun tytön kanssa. Ensin asuimme keskikaupungilla Götabergsgatanilla vanhassa talossa. Siinä oli huone ja keittiö ja makuuhuone. Sisäpiha oli aivan asfalttia, aurinkoa ei näkynyt koskaan. Se oli niin ikävä paikka. Sitten muutettiin Gamlestadeniin asumaan. Sitä sanottiin Euroopan pihaksi, kun siellä asui niin monta eri kansallisuutta.

Se kolmas tyttö lähti sitten Suomeen, kun se ei viihtynyt täällä ollenkaan. Asuin siinä sitten sen toisen tytön kanssa. Minähän löysin sitten kaverin, tulevan mieheni. Se tyttö ei tykännyt siitä yhtään, että hän on aina yksin. Meille tuli siinä sitten vähän erimielisyyksiä, kun hän alkoi nimitellä minua. Kävi kuitenkin niin, että se tyttö lähti pois ja asunto jäi minulle ja tulevalle miehelleni. Se oli kolmikerroksinen talo, näitä maaherrantaloja. Mutta se oli kylmä. Vessa oli rappukäytävässä, kylmä vesi tuli sisään, mutta pesuvesi piti lämmittää, eikä siinä oikein mitään pesupaikkaa ollut. Gamlestadenin Medborgarhusetissa sai vuokrata kylpyammeen ja kylpeä siellä. Siellä kävimme kerran viikossa. Saunaa siellä ei silloin ollut ja mieheni kaipasi sitä kovasti. Hän oli sellainen saunaihminen kun olla voi. Hän kävi Volvolla saunassa, kun oli töissä siellä.

Minä menin aluksi ompelijaksi Gamlestadenin tehtaille. Ompelin siellä lakanoita ja tyynyliinoja sekä pöytäliinoja. Myöhemmin minäkin menin Volvolle ja olin siellä eläkeikään asti.

Tämä Gamlestadenin asunto oli alkuaan tehtaan järjestämä, mutta sain pitää sen vaikka muutin Volvolle. Gamlestadenin tehtaalla työt alkoi vähentyä, kun ompelutyöt siirrettiin Norrköpingiin. Asunnon vuokrasopimus oli minun nimissäni. Me asuttiin siinä, kun oli menty yhteen ja saatu lapsi, mutta se oli niin kylmä, että lapsi oli aina sairas. Siinä oli kyllä keskuslämmitys, mutta patterit oli aina aivan haaleat. Gamlestaden on hirveesti muuttunut niistä ajoista. Se talo, jossa asuimme, on vielä jäljellä, mutta se on uusittu kokonaan. Näitä pieniä asuntoja on pantu kaksi yhteen, niin on saatu enempi huoneita. Siellä asui monta eri kansallisuutta. Suomalaisiakin asui paljon. Moni oli SKF:llä töissä.

Me saatiin sitten huone ja keittiö Wieselgrensplatsenilta. Asuttiin siinä vuosi. Samasta talosta vapautui kaksi huonetta ja keittiö. Siinä me asuttiin sitten hirveen monta vuotta. Siellä syntyi toinen lapsi ja työt tulivat jo kouluikään ennen kuin muutimme sieltä. Wieselgrenin asunto alkoi käydä ahtaaksi kun tytöt kasvoivat. Minä menin sitten asunnonvälitystoimistoon. Silloin rakennettiin niitä vuokrataloja sinne Backaan. Saatiin sieltä neljä huonetta ja keittiö. Sillä seudulla asui paljon suomalaisia. Se oli hyvä asunto ja lämmin. Ja siinä oli kaikki mukavuudet.”

Omaa taloa korjaamaan

”Ostettiin oma talo Backasta, Ramadan-hotellin takaa. Talo oli silloin huonossa kunnossa, mutta me remontoitiin se kokonaan. Siinä asuttiin sitten yli 20 vuotta. Tytöt oli jo muuttaneet kotoa, kun muutettiin Gårdsteniin Salviaterassille. Se oli ihan uusi paritalo. Silloin olimme jo eläkkeellä ja ajattelimme, että tämä on meidän eläkepäivien koti. Suunniteltiin, että vietetään siellä vanhuuden päivät. Mutta ei se sitten niin mennytkään. Mies sairastui ja kuoli.

Asuin siinä paritalossa vielä melkein kaksi vuotta. Mutta siinä oli makuuhuone ylhäällä. Minulle tuli artroosi polveen ja se sattui niin kipeästi, kun piti aina rappusia kulkea. Ja olihan se liian suuri yhdelle ihmiselle, 128 neliötä. Aloin sitten suunnitella, että muutan. Tytöt pani aluksi vähän hanttiin, mutta sitten ne huomasi, että olin ihan tosissani. Nuoremman tytön kanssa alettiin sitten katselemaan asuntoja. Olihan niitä asuntoja, mutta ne oli niin huonossa kunnossa, että olisi pitänyt tehdä paljon työtä ja enhän minä pysty enää siihen.

Sitten huomasin internetistä, että Eriksbergille valmistuu uusia taloja ja niissä on asuntoja myytävänä. No mennään kattomaan, tyttö sanoi. Ja on se niin kaunis tämä. Mutta ajattelin, että tämä on liian kallis, kun Gårdstenin talosta ei saa niin paljon myynnissä. Mutta tyttö tutki sitten asiaa ja sanoi, että kyllä sinulla on varaa. Eikä minun tarvinnut ottaa yhtään velkaa. Talo oli niin uusi, että vasta tämä rappukäytävä oli valmis, mutta

muuta vielä rakennettiin. Oli kuin olisi muuttanut rakennustyömaalle asumaan, kun porattiin ja hakattiin ja piha oli täynnä rakennustarvikkeita. Mutta nyt olen asunut tässä kolme vuotta ja kaikki on kunnossa. Tässä asuu paljon nuoria ihmisiä. Ne on oikein mukavia ja tervehtivät aina. Joidenkin kanssa jään juttelemaan pihalla. Varsinaista yhteistoimintaa asukkaiden kesken ei ole. Jotkut järjestävät sisäpihalle glögitapaamisen joulun alla, mutta usein on ollut niin sateinen sää, ettei se ole houkutellut monia.”

Istumme Martan vielä uutuuttaan hohtavassa keittiössä. Pöytä ja tuolit ovat vaaleaa puuta. ”Ostin tähän uuden pöydän, kun entinen ei olisi sopinut. Ylimääräiset huonekalut ja muut tavarat myin Blocketissa, internetillä, kun kaikki tavara ei tänne mahtunut.” Martan asunnossa on kolme huonetta. Keittiö avautuu olohuoneeseen. Parveke antaa omalle pihalle ja keittiöstä on näkymä vastakkaiselle puolelle Pölsebohun, vanhalle telakka-alueelle. Makuuhuone on olohuoneen vieressä ja kolmanteen huoneeseen, joka sijaitsee keittiön vieressä, pääsee eteisestä. Se voisi olla myös makuuhuone, mutta Martta on sisustanut sen ruokailuhuoneeksi.

Eriksberg on entistä suurtelakka-aluetta, johon on rakennettu asuintaloja ja niitä nousee koko ajan lisää. Telakan pukkinosturi kohoaa talojen välissä ja siinä lukee edelleen suurin kirjaimin ERIKSBERG muistuttamassa alueen menneestä ajasta. ”Ympäristö on mukavaa. Kun lähtee kävelylle, voi aina valita erilaisen reitin. Siihen on hyvät mahdollisuudet.” Asuinympäristö on ollut aina tärkeä, kun asuinpaikkaa on valittu.” Kun kysyn Martalta vieläkö hän suunnittelee muuttoa muualle, hän vastaa päättäväisesti: ”Minä en lähde mihinkään. Tämä on minun viimeinen asunto. Tytötkin asuu tuossa ihan lähellä. Ja ne pyörähtää täällä tämän tästä”.

Perheellä on edelleen mökki Smoolannissa. Se rakennettiin jo, kun tytöt olivat pieniä. Nuorempi vuoden vanha. Ensin ostettiin tontti ja sitten tehtiin mökki. ”Aivan aluksi rakennettiin kuitenkin sauna, eihän sitä nyt mökkiä voi olla ilman saunaa,” Martta muistelee. ”Minä käyn siellä joka kesä, mutta kun on pari viikkoa ollut haluaa tulla kotiin. Tytöt käyvät siellä usein ja lapsenlapset ovat viihtyneet siellä aina. Järvi on vieressä, niin pääsee uimaan.”

Norjalainen anoppi rakasti määmiä

”Suomessa käytiin joka kesä alkuun, kun mökkiä ei ollut. Sen jälkeen vierailtiin harvemmin. Nyt kun olen yksin, käyn joka toinen kesä. Mutta en enää autolla lähde, vaan lennän. Kotiseudulla, Pudasjärvellä, asuu kolme siskoa. Veljiä on myös, mutta yksi asuu muualla. Vanha kotitalo on veljen hallussa, mutta maataloutta ei enää ole. Sinne olen aina tervetullut, sisarukset oikein odottavat, että tulen käymään. Meillä on oikein hauskaa siellä. Laitetaan yhdessä ruokaa ja joillakin on kesämökit siellä. Kokoonnuetaan kaikki sinne silloin.”

Kun kysyn, kumpi on kotimaa, Suomi vai Ruotsi, Martta vastaa empimättä: ”Tämä Ruotsi. Olen Ruotsin kansalainen. Tytöt alkoivat sitä ehdottaa, kun alkoivat aikuistua.

Silloin ei voinut olla kaksoiskansalainen ja kun se tuli, mun mies sanoi, että mitä me sillä Suomen kansalaisuudella teemme. Se oli myös kallis.”

Milloin sitten alkoi tuntua, että tämä Ruotsi on kotimaa? ”Se oli silloin kun minun vanhemmat oli kuolleet. Vaikka kotitalo on jäljellä, ei se enää tunnu kodilta, kun vanhemmat ovat poissa. Mun veli on paljon muuttanut sitä kotitaloa. Se on vaan nimellisesti lapsille koti. Täällä Ruotsissa on kaikki, lapset ja lastenlapset. Ruotsi ei ole pettänyt minua koskaan. Täällä olen saanut kaikki mitä minulla on. Kun äiti täytti 80 vuotta, hän sai paljon lahjoja. Kun hän sitten kuoli, päätettiin, että jaetaan lahjat lasten kesken. Sieltä on muistona Iittalan kaunis vaasi. Silloin, kun asuin vielä Suomessa, kävin kiertävän naiskotiteollisuuskoulun. Kudoin siellä puolipellavaisen ruokaliinan. Se oli kotona pöydällä aina, kun oli juhlia. Äidin kuoleman jälkeen sanoin, että haluan tuon liinan, kun olen sen itse kutonut. Mun sisko ja sen mies toi sen tullessaan, kun he kävivät täällä. Se on nytkin tuolla ruokahuoneen pöydällä. Se on ollut käytössä aina, kun tulee vieraita. Tai kun on juhlia, syntymäpäiviä ja ristiäisiä tai muita.

Äidillä oli aina niin ikävä, kun lähdin sieltä, mutta isä sanoi, että miksi Suomi ei järjestä nuorisolleen töitä, kun päästää ne menemään! Olisin halunnut käydä koulua siellä, mutta niitä oli niin harvassa, ettei koulutuspaikkoja riittänyt. Rovaniemellä kävin vuoden mittaisen Lapin kansankorkeakoulun. Siellä oli yleissivistäviä aineita ja se oli oikein avartava. Ainoa vaihtoehto oli sitten tulla tänne. Pisimmän ajan olin Vollolla töissä, lähes 30 vuotta. Sieltä jäin sitten eläkkeelle. Ja minun mies oli siellä myös.

Mieheni isä oli norjalainen, mutta oli asunut Suomessa. Mieheni vanhemmat asuivat täällä Bollebygdissä. Olimme heidän kanssaan paljon tekemisissä aina, kun oli juhlapyyhiä ja lasten syntymäpäiviä. Lastenlapset olivat heille kaikki kaikessa. Heillä ei ollut muita lapsia kuin minun mieheni. Siitä tuli minunkin perheeni täällä. Anoppi rakasti määmiä ja vein sitä hänelle monta tuokkosta aina pääsiäisenä. He kuolivat jo 1980-luvulla. Nyt käyn hoitamassa siellä heidän hautojaan.”

Martta Wermundsén s. 1939 Pudasjärvi
Ruotsiin 1962

Hilkka Hakala

Mihinkä sitä nyt kotoansa lähtee

Hilkka Hakala muutti Ruotsiin vuonna 1962 miehensä Reinon kanssa. Vanhin tytär oli silloin vuoden vanha. Mies oli tullut kuukautta aikaisemmin ja järjestänyt asunnon ja hankkinut työn. Hilkka on kotoisin Karijoelta, Etelä-Pohjanmaalta. Hän muistelee aluksi lapsuuskotiaan.

"Se oli maatalo, ei mitenkään iso, mutta kumminkin. Meitä oli äiti ja isä ja viisi lasta.

Isän kohtalo oli tuberkuloosi, hän kuoli 1960. Äiti jäi yksin lasten kanssa, nuorin poika oli seitsemän vanha. Minä olin aikuinen. Me oltiin menty kihloihin mun miehen kanssa vuonna 1959. Meillä oli kesäkuulla 1960 häät Karijoella. Häät kesti kolme päivää, eikä sellaisia varmaan ole sen jälkeen Karijoella nähty. Isä kuoli sitten marraskuulla. Äiti jäi yksin ja oli 87 vuotta vanha, kun kuoli.

Mun miehen isä sai Himangalta valtion kylmän tilan ja houkutteli meidät sinne. Oltiin siellä joulusta kesäkuuhun 1962. Oli tarkoitus ryhtyä sitä tilaa hoitamaan. Mutta ei siitä mitään tullut. Asuimme mieheni isän kanssa siinä talossa, Ainalin kylässä. Talo oli aika hyvässä kunnossa, mutta sieltä oli pitkä matka kirkolle, kun asioille piti lähteä.

Sitten tultiin Ruottihin. Mieheni lähti kuukautta ennen ja minä ja tyttö muutettiin äitini luo Karijoelle. Sieltä tultiin tänne. Mieheni oli saanut töitä ja asunnon työn puolesta Mölndalissa. Se oli alkuun sellainen pieni huone, olisikohan ollut puolet tästä nykyisestä olohuoneesta. Se oli kerrostalo, jossa oli sellaisia pieniä hellahuoneita. Hellassa poltettiin rimoja. Mies toi niitä työmaaltaan. Siinä asuttiin muutama kuukausi. Sitten saatiin kumminkin sellainen asunto, missä oli kaksi huonetta. Tammi-kuussa saatiin sitten niistä kylmistä taloista, niikuin sanottiin, asunto. Talvella 1963, kun oli kylmä, niin vesijohto jäätynyt. Kamiina oli nurkassa ja sillä lämmitettiin. Olikohan se hiiliä tai jotain semmoista, millä lämmitettiin. Puuseet oli ulkona. Mitään pesupaikkaa ei ollut. Mölndalissa oli sellainen yleinen sauna, niin siellä käytiin peseytymässä. Pyykkitupakin oli aika kaukana. Se kuului taloon, niin että siellä sai käydä pesemässä pyykkiä. Kyllä siellä jonkinmoisia pyykkikoneitakin oli, mutta en muista. Vesi tuli sisään, silloin kun vesijohto ei ollut jäässä. Siinäkin oli puuhella. Ne asunnot oli ihan siinä tehtaan alueella.

Sitten saatiin asunto Krokslätts Parkgatanilta. Siinä oli kaksi huonetta ja keittiö. Se oli kerrostalo, ja se on siellä vieläkin. Asuntoon tuli myös vesi ja kellarissa oli yhteiset suihkut. Saunaa ei ollut, ne ei paljon saunasta piittaa, ruotsalaiset", Hilikka toteaa. "Pyykkitupa oli myös ja kuivaushuoneet. En muista varmasti, mutta se oli myös tehtaan järjestämä vuokra-asunto. Siinä asuttiin vuoteen 1969, joulukuuhun asti.

Sitten muutettiin tänne Bergsjön puolelle. Mies oli metsuri ja oli vaihtanut työpaikkaa (Skogssällskapet) silloin syksyllä myrskyn jälkeen. Sitä metsätyötä oli silloin paljon, myrskyn tuhoja raivattiin. Hän sai sitten työpaikan puolesta täältä Bergsjöstä työsuhteasunnon. Siinä Bergsjön Suomi-Seuran nykyisten tilojen takana oli ihan metsässä kolme omakotitaloa ja me saatiin niistä yksi. Siinä oli huono vesi. Metsässä, talon takana, oli lähde, ja mies laittoi sieltä letkun taloon, niin saatiin lähdevettä. Sauna tehtiin sitten myös. Meillähän oli kesällä sika ja lampaita ja vasikkakin. Siinä oli iso tontti ja metsääkin. Sika ja vasikka sitten tapettiin ja syötiin. Oli joulukinkku omasta takaa. Olin ollut Mölnlyckessä töissä, mutta enhän minä sinne voinut kulkea Bergsjöstä, niin että olin kotona jonkin aikaa. 1972 aloitin sitten SKF:llä ja olin siellä kultakelloon saakka."

Omassa talossa pian 40 vuotta

Vuonna 1980 jo kolmilapsiseksi kasvanut perhe muutti omaan taloon Gärdsåsiin, missä Hilka edelleen asuu. Talon entinen asukas rakennutti uuden talon ihan viereen. Tontit olivat sen verran isoja, että ne saatettiin jakaa. Hilkan talo on rakennettu vuonna 1947. Näin Hilka muistelee talon ostoa:

”Tilattiin sitten Göteborgs-Posten, ja seurattiin siitä onko taloja myynnissä. Kävimme katsomassa useampaakin paikkaa, mutta päädyttiin tänne. Tämä on rauhallista seutua, keskellä omakotialuetta. Sauna rakennettiin kellariin heti. Siinä oli ennen kylpyhuone ja valtavan iso kylpyamme. Olikin iso homma saada amme sieltä pois, koska se oli oikein valettu lattiaan kiinni. Muuten ei ole mitään isompaa remonttia tehty. Tapetteja vaihdettu ja sellaista. Keittiön kaapitkin ovat entisellään,” Hilka toteaa.

Talossa on kellari, jossa on sauna ja pesutupa. Aikaisemmin siellä oli gillestuga, mutta tytöt on nyt tyhjentäneet sen ja tyttären poika on tuonut sinne valtavan isot rummut. Se on hänen musiikkistudio. Ensimmäisessä asuinkerroksessa on keittiö, olohuone ja makuuhuone. Yläkerrassa tyttöjen huoneet, vaikka kaikki kolme lasta ovatkin jo kauan sitten muuttaneet omiin oloihinsa. Poika asuu Helsingissä, tytöt Ruotsissa. Mies kuoli kymmenen vuotta sitten. Sitä muistellessa kyyneleet nousevat Hilkan silmiin vieläkin. Nyt hän asuu yksinään isossa talossa. Tytöt käyvät melkein päivittäin. Poika on tulossa vaimonsa kanssa Suomesta vierailulle tulevalla viikolla, kun on loma-aika.

Kun kysyn, onko hänellä ollut ajatusta muuttaa muualle isosta talostaan, hän vastaa: ”Mihinkä sitä nyt kotoansa lähtee”. Hilkan liikkuminen on vaivalloista, mutta tytär auttaa käytännön asioissa. Kaupungilta hän ei ole pyytänyt apua.

Suomeen muutto oli suunnitteilla

”Aikanaan oli vakaa aikomus palata Suomeen. Talon piirustuksetkin oli jo valmiina, siinä olisi ollut talon paikka, miehen kotiseudulla, Isojoella, mutta en nyt muista mikä siinä tuli. Lapset eivät vielä silloin olleet koulussa. Tämä talokin hankittiin myöhemmin ja silloin oli jo selvää, että tänne jäädään. Kesäisin kävimme aina Suomessa. Viime vuosina on käyty tyttären kanssa Helsingissä pojan luona. Viime vuonna oltiin veljeni luona Jämtlannissa.”

Kun kysyn onko Suomesta tuotu muistoja mukana Hilka huudahtaa, ”katso seinille” ja osoittaa vanhaa ruusuryijyä olohuoneen seinällä.

”Kun äitee kuoli niin minä sanoin heti, että minä otan tuon ryijyn. Eikä toisilla ollut siihen sitten mitään sanomista.” Ryijyyn on kudottu valmistusvuosi 1939. Sen on Hilkan äiti itse kutonut. Toisella seinällä on kaksi kirkkoaiheista ristipisto-ommeltua taulua. ”Siinä on meidän molempien, mieheni ja minun, kotikirkot, Karijoen kirkko ja Isojoen kirkko.”

Hilkka on tehnyt paljon käsitöitä itsekin, kutoanut mattoja ja poppanoita. Hän on myös aktiivinen suomiseuroissa, Ka-Re-kerhossa ja Bergsjön Suomi-Seurassa, missä on ihan perustajajäseniä. Mies lauloi myös seuran Da Capo -kuorossa.

Suomen radiota Hilkka kuuntelee ahkerasti. Tytär on asentanut digitaalaradioon Ruotsin radion suomenkielisen kanavan, Sisuradion. Siinä on lisäksi useita Suomen paikalliskanavia. "Varsinkin vanhaa musiikkia on mukava kuunnella", Hilkka sanoo.

Kun asetumme keittiöön kahvipöytään. Hilkka kehottaa erityisesti maistamaan ässiä. Kaneliässät on tuotu suoraan Suomesta. Talon ympärillä on vanha puutarha, jossa on sekä marjapensaita että omenapuita. Perunaa viljellään myös ja vähän juurikasveja. Pieni kasvihuonekin on tontin sivustalla.

Hilkka Hakala s. 1938 Karijoki
Ruotsiin 1962

Erkki Hiltunen

Mitä sinne Suomeen lähtee, kun on kaikki täällä

Erkki tuli Ruotsiin ja Göteborgiin 16-vuotiana yhdessä serkkupojan kanssa. Majapaikka oli tiedossa, sillä Olskrokenissa asui ennestään kaksi vanhempaa veljeä. Göteborg on ollut kotikaupunki siitä asti, vaikka armeija vei välillä Suomeen ja työt muihin maihin.

"Ensimmäinen asunto oli purkotalossa, vanhassa Olskrokenissa. Huone ja keittiö, jossa meitä asui kolme, minun lisäksi veli ja serkku. Toinen veli asui samassa talossa. Suomalaisia asui siellä paljon. Ethän sinä saanut asuntoa mistään, silloin kun tulit, ellei ollut rahaa ja suhteita. Tai olit naimisissa työpaikan kanssa, jos oli työsuhdeasunto. Siitä lensi ulos heti, kun lopetti työpaikassa. Esimerkiksi tämä Gamlestadsfabriken, niillähän oli asuntoja siellä Olskrokenissakin. Niissä asui 5–6 tyttöä, oli huone ja keittiö. Talonmiehellä (ruots. *vicevärd*) oli siihen aikaan hurjat oikeudet. Kun jokin asunto vapautui, hän saattoi järjestää asunnon, mutta piti antaa penkin alta rahaa. Sen talonmiehen vaimo oli suomalainen ja se järjesti monille suomalaisille asunnon. Tulin vuonna 1964 ja asuin siinä samassa paikassa kolmisen vuotta. Ne oli vanhoja taloja, mukavuuksia ei ollut, vessat oli pihan perällä. Se oli melkein kuin maaseutua. Minä kävin vanhemman veljeni kanssa joskus saunomassa Nödingessä, missä Ka-Re-kerholla oli silloin talo hienolla paikalla järven rannalla."

Olskrokenin purkusunnitelma oli tuolloin jo vireillä. Vanhoja taloja ei enää korjattu. Alue ränsistyi entisestään.

"Gamlestadeniin muutettiin, sitten kun olin käynyt armeijan Suomessa. Se oli vuosi 1967. Me ostettiin vaimon kanssa asunto Gamlestadenista. Sekin oli vanha talo.

Asunto maksoi siihen aikaan 3000 kruunua. Se oli silloin paljon rahaa. Kyllä sekin oli jonkinlainen pimeä kauppa. Ei muuten olisi ollut minkäänlaista mahdollisuutta saada asuntoa. Huone ja keittiö, ei lämpöä eikä mitään, mutta vessa oli sentään sisällä. Pesumahdollisuudet oli huonot. Kävimme saunassa Folkets Husissa, joka oli siinä lähellä. Vaimo kävi myös joskus suihkussa tyttökaveriensa luona.

Gamlestaden oli siihen aikaan aivan eri näköinen kuin nyt." Erkki huokaa ja pitää tauon muistellen: "voi, voi se oli aivan erilainen. Sävejoen vanhan sillan kupeessa oli hurjan iso puisto. Siihen tapasivat Gamlestadenin asukkaat, lähinnä Balkanin maista tulleet pakolaiset, kokoontua lauantaisin ja sunnuntaisin. Niillä oli piknikit siellä, ukot pelasivat jalkapalloa ja emännät pitivät huolta lapsista. Ja niitä oli paljon, enimmäkseen jugoslaaveja. Se oli hieno paikka ehdottomasti. Siinä on vielä pikkuisen jäljellä puistoa, mutta nyt siihen on rakennettu uusi silta ja uusia liikennejärjestelyjä." — Erkki kuvailee.

"Talothan on nyt restauroitu täydellisesti. Osa on purettu ja rakennettu kokonaan uudelleen," Erkki jatkaa. "Tuossa SKF:n kuulalaakeritehtaan takana oli varsinainen röttelökylä. Ne oli tosi rähjäisiä rakennuksia. Niissä asuttiin, vaikka lämpöä ei ollut, vesi kannettiin sisään ja oli ulkovessat. Asuntoihin ei saanut edes vuokrasopimusta, koska ne olivat jo silloin purku-uhan alla. Ei ollut minkäänlaista kontrollia keitä siellä asui. Suomalaisiakin siellä majaili."

Gamlestadeniin alkoi jo 1800-luvulla nousta teollisuutta. Gamlestadens fabriker, tekstiilitehtaat aloittivat jo 1880-luvulla. Myöhemmin aloittivat SKF ja Volvo. Tietyissä kortteleissa oli asuntoja tehtaiden työläisille.

"Suomalaisia asui Gamlestadenissa paljon ja ihan viime vuosiin asti siellä toimi suomalainen kauppa, josta sai ostaa niin suolakurkkuja kuin lenkkimakkarakin."

Vapaa-ajantoimintaa muistellessaan, Erkki mainitsee Suomi-Seura Sisun, joka on lopettanut toimintansa jo aikoja sitten.

"Ensimmäinen Suomi-Seura, minkä muistan, oli Suomi-Seura Sisun. Se toimi jo 60-luvulla. Sitten oli myös tämä suomalainen kirkko, joka toimi Danske kyrkanin tiloissa. Me tehtiin sinne alakertaan sellainen pingishuone. Tapiseerattiin ja maalattiin veljeni kanssa. Käytiin siellä aina pelaamassa pingistä. Siellä oli myös ruotsin kursseja. Siellä nuorena poikana touhuttiin," Erkki muistelee.

"Se oli vuonna 1964. Silloin ei ollut vielä paljon muuta. Finlandia-seura tuli sitten. Ne pelas alussa lentopalloa. Se oli hyvä porukka, sai pronssia Ruotsin mestaruuskilpailussa. Minäkin kävin katsomassa, kun ne harjoitteli tuolla Nylösen koululla. Tansseihin lähdettiin viikonloppuisin Boråsiin. Siellä oli paljon suomalaisia tyttöjä Algotsilla ja muissa tekstiilitehtaissa. Täällä oli tansseja myös Hällingsjössä. Siellä oli suomalainen keilaklubi, joka järjesti. Lindomen Suomi-Seura perustettiin sitten myös. Ne oli hyviä pelaamaan lentopalloa. Minä en sitä niin paljon pelannut, pesäpalloa kyllä. Olin mukana, kun Karhu perustettiin vuonna 1964. Sehän aloitti Bergsjössä, mutta siirtyi sitten Gårdsteniin. Tein kaikki putkihommat seuran taloon, kun se rakennettiin. Jäsen olen ollut aina, välillä olin myös johtokunnassa ja varapuheenjohtajanakin.

No sitten kun oli jo perhe ostettiin insatsi HSB:ltä, Backasta, uudesta talosta. Se maksoi silloin 3 630 kruunua. Ja siinä on asuttu siitä asti eikä aiota muuttaa. Siitä tulee nyt jo 46 vuotta. Kun tuonne Backatorpiin alettiin rakentaa omakotitaloja, pantiin heti nimi varauslistaan. Olin siihen aikaan paljon matkahommissa, vain viikonloput kotona. Mietittiin, että onkohan se talon osto oikein viisasta. Siinä on paljon hommia, puutarhan hoitoa ja muuta. Kun ei ole kotona viikolla, jäisi kaikki hommat viikonloppuun. Se ei tuntunut oikeelta. En yhtään kadu, ettei ostettu sitä taloa.”

Mökki keskellä kotipeltoja

”Silloin, kun tulin, ei ollut minkäänlaista ajatusta, että jäisin tänne.” Kun kysyn, milloin päätit jäädä tänne, onhan Ruotsissa tullut asuttua yli 50 vuotta. Erkki naurahtaa:

”En minä vissiin vieläkään ole oikein päättänyt. Armeijan kävin välillä Suomessa, mutta tulin takaisin. Mitä sinne Suomeen lähtee, kun on kaikki täällä. Meitäkin oli seitsemän lasta, vanhemmat olivat syntyneet äiti nollakuusi, isä nollaviisi.”

Erkki on kotoisin Laihialta, mutta vanhemmat olivat Karjalan evakkoja.

”Saatiin semmoinen pikkuinen maatila sieltä, eihän siinä mitään elantoa kaikille olisi ollut. Suomessa käytiin useammin niin kauan kuin äiti eli. Isä kuoli jo aikaisemmin. Nyt ei ole kuin veli siellä. Sitten mulla on honkarakennesauna siellä. Rakensin sen keskelle peltoa, kun pellot myytiin ympäriltä pois. Ei tarvitse kysyä keneltäkään, saanko tulla kylään, kun menen Suomeen. Veljellä on avaimet siihen. Vanhempien kuoltua tehtiin sellaisen sopimus sisarusten kanssa, että myydään pellot, mutta jätettiin päätalo paikoilleen. Veli pitää siitä huolta. Sovittiin, että se sisaruksista, joka on viimeksi hengissä, laittaa sen pois. Siskot ja veljet, niillä on jo tuota ikää, minä olen nuorimmainen. Meitä on kolme täällä Ruotsissa, sisko ja veli minun lisäkseni. Minä olen sopeutunut tähän yhteiskuntaan. Olen Ruotsin kansalainen, mutta en ruotsalainen. Suomalainen, mutta Ruotsin kansalainen. Ruotsia olen oppinut elämän koulussa. Ei silloin mitään ruotsin kursseja ollut, kun tulin, enkä ruotsia osannut, mutta maailma opettaa. Minä oon pärjännyt täällä aika hyvin.”

Erkillä on ollut vuosikymmeniä oma firma, mutta nyt, kun virallinen eläkeikä on jo täynnä, hän on vähentänyt työntekoa. Kysyn, ajatteletko muuttaa joskus Suomeen, kun siellä on oma mökkikin? Erkki pudistaa päätään:

”Ei, ei. Siinä on kyllä sauna ja parvekkeet ja gillestuga ja takat ja niin, mutta se on kesäasunto. Ja se lapsuuden koti, se on niitä sodan jälkeen rakennettuja rintamamies-taloja. Kyllähän sen tietää, mikä standardi silloin oli. Kaksi huonetta ja keittiö ja vintti. Siihen kuului silloisen mittapuun mukaan kohtalaisen iso maatila, mutta eihän se nykyisin ole mitään.”

Erkki muistaa myös ensimmäisen Suomen matkansa Ruotsiin muuton jälkeen:

”Se oli silloin, kun täytin 18 vuotta. Ajoin ajokortin Suomessa. Olihan minulla jo oma auto silloin ja ajoin sen Suomeen. Parkkeerasin sen sinne elokuvateatterin taa. Menin

maanantaina autokouluun ja perjantaina mulla oli ajokortti. Osasin liikennesäännöt ennestään, koska minulla oli moottoripyöräkortti ja traktoriakin olin ajanut. Autokoulussa oli pakollinen ajo seitsemän tuntia ja sitten inssiajoon Vaasaan. Suomessa ajokortin sai helpommin. Ei se enää nykyisin kävisi.” Erkki naurahtaa.

Erkki Hiltunen s. 1948 Laihia
Ruotsiin 1964

Seija Epäily

Asunto oli kiven silmästä haettava

Seija Epäily syntyi Lappeenrannassa talvisodan aikana. Sieltä perhe joutui lähtemään evakkoon useampia kertoja. Kouluvuodet hän asui synnyinkaupungissa. Sen jälkeen tie vei Helsinkiin ja Ruotsiin.

”Niin kauan kun kävin koulua, asuin Lappeenrannassa. Muutin sitten 16-vuotiaana Helsinkiin. Mun sisko asui siellä ja asuin ensin hänen luonaan. Asunnon saanti oli siihen aikaan Helsingissä hirveän vaikeaa. Muutin tyttökaverin kanssa pieneen huoneeseen alivuokralaiseksi. Äiti tuli myöhemmin Helsinkiin ja asuin sitten yhdessä äidin ja veljeni kanssa. Vuokrasimme omakotitalon yläkerran Puistolasta. Siinä ei ollut mitään mukavuuksia. Vesi noudettiin kaivosta pihalta. Kaikkiaan asuin Helsingissä 7–8 vuotta.

Ruotsiin muutin syksyllä 1963. Oli sellainen elämisen halu ja uteliaisuus. Halusi kokeilla jotain muuta. Veljeni, joka jo asui Ruotsissa, tuli kesällä Suomeen perheineen ja lähdin heidän mukanaan. Hän oli ollut Ruotsissa sotalapsena ja asui Göteborgissa. Asuin aluksi heidän luonaan Masthuggetissa. Ne vanhat talot purettiin sitten kokonaan ja tilalle rakennettiin uusia.

Etsin kauheesti asuntoa, mutta se oli aika vaikeeta. Siihen aikaan oli asunnoissa kynnysraha, niin kuin sanotaan. Pimeesti piti maksaa entiselle vuokralaiselle. Se oli siihen aikaan aivan yleistä, että piti maksaa. Minä kävin katsomassa yhtä asuntoa, josta veljeni oli saanut vihjeen. Se oli Hagassa kivitalon ensimmäisessä kerroksessa. Ja ne oli sanoneet, että siellä on öljykamiina, niin kuin siihen aikaan oli, ja jääkaappi. Mutta se jääkaappi oli työnnetty komeroon, eikä sitä siis ollutkaan. Tämä perhe, joka muutti pois, niille syntyi viides lapsi, ja sosiaaliviranomaiset eivät antaneet niiden asua siinä enää. Ne oli saaneet asunnon Länsmansgårdenista. Ja ne halusivat 3 000 kruunua kynnysrahaa. Se oli paljon rahaa. Ja veljeni oli sitä mieltä, että se on räikee hinta. Nehän saa uudet mööpelit asuntoonsa sillä hinnalla.

No sitten minä sain Kungstenistä asunnon. Se oli huvila, mutta omistaja itse ei asunut siinä, vaan vuokrasi muille. Meitä oli muistaakseni kolme asukasta siinä. Jouduin

muuttamaan, kun talon omistaja myi talon, ja sen piti silloin olla tyhjänä. Sitten mulla oli hätä taas. Mutta sain Mölndalista semmoisen asunnon, että pääsin asumaan yhteen pieneen huoneeseen ja keittiöön. Ja siitä mun ei tarvinnut maksaa kuin 600 kruunua kynnysrahaa. Sen omistaja oli myös yksityinen.

Sitten tapasin mieheni, menttiin naimisiin ja hänellä oli vähän isompi asunto Lindholmenilla. Sekin oli epämoderni. Mun miehen serkku asui siinä samassa talossa ja hänellä oli kaksi huonetta ja keittiö. Hän rakensi talon Landvetteriin, niin me päästiin muuttamaan hänen entiseen asuntoonsa. Se oli vähän isompi, eikä siinä ollut mitään kynnysrahaa. Siinäkin oli vain kylmä vesi ja kaasuliesi. Öljykamiina oli kytketty kaakeliuuniin. Ja minä muistan, kun talvi tuli, niin öljykamiina ei lämmittänyt koko asuntoa ja alakerrassa oli varasto, niin että sekin oli kylmä.

Pesumahdollisuuksia ei ollut. Kun poika syntyi, jouduin lämmittämään isolla kattilalla vettä keittiön hellalla ja kaatamaan se kylpyammeeseen kamiinan eteen. Siinä oli lämpimämpää kylvettää lapsi. Meillä oli keittiön ovi aina yön aikana kiinni, niin että keittiö oli kylmä. Öljykamiina lämmitti huoneen ja makuuhuoneen. Mitään yhteistä pesupaikkaa ei talossa ollut. Vessa oli ulkona. Minulla oli sellainen vanhanaikainen pesukone, millä pesin vaatteita. Siihen piti lämmittää vesi. Ja siellä oli vielä vanha virta, niin että pesukone piti kytkeä muuntajien kautta. Vanha Lundbybadet oli siinä lähellä, vastapäätä Götaverkeniä, niin että siellä kävimme peseytymässä. Siellä oli kylpy tai sauna. Naisilla oli sauna torstaisin ja miehillä perjantai-iltaisina. Siellähän me käytiin sitten lastenkin kanssa ja yritettiin pestä ammeessa, kun he olivat pieniä.

Kun olimme asuneet Lindholmenilla kolme tai neljä vuotta, minä menin vuokralautakuntaan, koska se talo oli purkutuomion alla. Me saatiin sitten muuttaa vähän aikaisemmin, kun se talo purettiin. Vuokralautakunnan kautta saatiin Biskopsgårdeniin asunto. Se oli sitten jo modernimpi, mutta ei sekään ollut uusi talo. Me haettiin kolmen huoneen ja keittiön asuntoa, mutta niitä ei ollut. Olisi ollut kaksi huonetta ja keittiö tai sitten neljä. Me otettiin neljä huonetta ja keittiö. Sehän tuntui ihan luksukselta. Siinä asuttiin siihen asti, että ostettiin Landvetteristä oma pieni talo. Sitä me sitten alettiin laajentaa ja korjata. Siellä asuttiin, kunnes erosimme mieheni kanssa ja minä ostin osakkeen tuosta Vintervädersgatanilta."

Takaisin Biskopsgårdeniin

"Palasin jälleen Biskopsgårdeniin. Ne oli HSB:n taloja, rakennettu 1960-luvulla. Tällä puolen on omistusasuntoja. Tuolla raitiovaunukiskojen toisella puolen on vuokrataloja. Siinä asuin vielä sen jälkeenkin, kun lapset olivat muuttaneet pois. Sitten vaan tuli sellainen ajatus, että tää on vähän liian korkealla. Ajattelin, että kauankohan näitä rappuja jaksaa kävellä. Olin kyllä silloin vielä työssä. Tämän nykyisen asunnon ostin vasta, kun jäin eläkkeelle. Minulle oli tärkeää, että on parveke. Siinä edellisessä asunnossa oli kyllä parveke myös, mutta se oli talon päädyssä ja siellä tuuli aina. Tämä on lasitettu, mutta

kesällä se taas on joskus liian kuuma, kun aurinko paistaa. Olohuoneen ikkuna ja sen takana oleva parveke ovat etelään päin, joten aurinko paahtaa pitkään. Katselin tätä taloa jo heti, kun olin ajatellut muuttaa. Kävin katsomassa toisiakin kaksioita, mutta ne olivat pienempiä, 55 neliötä ja minä halusin 60 neliötä. Niin kuin se viisi neliötä olisi jotain merkinnyt,” Seija hymähtää.

Biskopsgården on rakennettu pääasiassa 50-luvun lopulla. Hisingenin suurten teollisuusyritysten, telakoiden ja Volvon työntekijät tarvitsivat asuntoja, ja silloin Biskopsgårdenin kumpuilevaan maastoon nousi Norra ja Södra Biskopsgården. Kaupunginosassa on osin korkeita tornitaloja, osin maastossa polveilevia, yleensä nelikerroksisia, kerrostalorivistöjä. Kaupunginosan halkaisee raitiotie, jonka toisella puolen on pääasiassa HSB:n (ja muiden) asumisoikeusasuntoja, insatseja, toisella puolen korkeita vuokratotaloalueita. Seija sanoo, että ympäristö on viime vuosina paljon muuttunut, kun vuokratotaloihin on sijoitettu pakolaisia tai muita maahanmuuttajia.

”Naapurin rouva sanoi, ettei tuonne puistoon kehtaa enää mennä kesäisin. Siellä on iso lampi ja penkkejä ja polkuja. Ja sinne on laitettu hienot leikkipuistot lapsille, mutta ei sinne uskalla mennä.”

Viime aikojen ammuskelut ovat saaneet asukkaat varovaisiksi, vaikka kaikki tapaamani sanovat, etteivät he halua muuttaa muualle, ja että heidän ympäristönsä on rauhallinen.

Kangasteleeko sitten Suomi koskaan Seija mielessä? Haluaisiko hän sinne muuttaa?

”Ei, ei”, Seija vakuuttaa päättäväisesti. ”kolme ensimmäistä vuotta minä ikävöin Suomeen, mutta sen jälkeen en. Olen kyllä käynyt Suomessa usein, varsinkin aikaisemmin. Nyt ovat kaikki lähisukulaiset, äiti ja sisko ja siskontytärkin kuolleet. Viimeksi kuoli sisko Helsingissä. Nyt alkaa olla vain kolmannen polven sukulaisia, joihin ei enää ole niin läheistä yhteyttä. Ne on niin nuoria, ettei samat asiat enää kiinnosta. Göteborgissa asuu poika ja kaksi lapsenlasta.

Olisikohan se ollut vuonna 1990, kun siskoni täytti 70 vuotta. Olimme silloin Heinolassa, missä siskon tyttärellä oli mökki. Silloin kävimme ohimennen myös Lappeenrannassa. Jotkut paikat muistuvat mieleen, mutta kaupunki oli muuttunut niin paljon, että ei siitä paljon tunnistanut. Yksi koulukaverini asuu Tukholmassa, ja hän kertoi, että hän on käynyt Lappeenrannassa, missä hänen vanhempansa asuivat pidempään. Hän oli tavannut joitakin koulukavereita, mutta en minä ole siellä käynyt. Helsingissä kävin viimeksi Suomi-seuran kanssa, mutta en tavannut sukulaisia, koska he olivat silloin töissä ja koulussa.”

Onko sitten jokin asunto tuntunut eniten kodilta?

”Kyllä se oli tuo Vintervädersgatanin asunto, missä asuin yli kaksikymmentä vuotta, taisi olla 26 vuotta. Lapsetkin olivat vielä alkuun kotona. Ylipäätään tämä miljöö Biskopsgårdenissa on tullut tutuimmaksi. Täällä asuu aika paljon suomalaisia ja enimmäkseen vanhempaa porukkaa. Tässä on myös puistoja ympärillä.”

Viime vuosina Biskopsgårdenia on pidetty vaarallisena paikkana joidenkin ampu-matapausten vuoksi. Seija ei kuitenkaa pelkää: ”En minä oikeastaan osaa pelätä. Ne

asuu enimmäkseen tuolla raitiokiskojen toisella puolella. Onhan tälläkin puolella tapahtunut jotakin, mutta kun ei harrasta ulkona liikkumista illalla eikä yöllä, ei sitä ole joutunut kokemaan.”

Päiväsaikaan Seija käy suomalaisen eläkeläisyhdistyksen riennoissa: ”Laulua on maanantaisin, käsityökerho keskiviikkoisin. Minä en pahemmin harrasta käsitöitä, vaan luen mielummin. Torstaisin käyn taidekerhossa. Milloin otetaan pensselit esiin, milloin vain jutellaan ja juodaan kahvia riippuen millä tuulella on.

Kunnon saunaan kaipaen joskus. Sitä ei tässä talossa ole. Poika on luvannut rakentaa omaan taloonsa, mutta en tiedä milloin hän ehtii, kun hänellä on niin paljon muuta tekemistä talossa. Tässä uudessa Lundbybadetissa olen käynyt joskus, mutta ei se ole oikein semmoinen, kun saunan pitää olla.”

Seijalla on olohuoneen seinällä punamusta tākänä. Karjalan värit. Rukkikin on ollut, mutta se hajosi. Rukin lapoja on koristeena. ”Suomessa en koskaan asunut maalla, joten ei ole myöskään sellaista kiintopistettä, josta olisi jotain halunnut tuoda mukanaan. Työpaikanhan minä sain heti kun tulin, menin ompelemaan Andra Långatanille. Töissä olen ollut suurimman osan aikaa, paitsi kun lapset olivat ihan pieniä. Viimeiset kaksikymmentä vuotta ennen eläkkeelle jäämistä ajoin kaupungin bussia. Töitä aina sai, mutta asunto oli sellainen kiven silmästä haettava,” Seija kiteyttää.

Seija Epäily s. 1940 Lappeenranta
Ruotsiin 1963

Marjatta Forstén

Senioritalossa kukaan ei ole pomo

Marjatta Forstén tunnetaan senioripiireissä aktiivisesta panoksestaan sekä suomalais-eläkeläisten toiminnoissa että senioritanssin aloitteentekijänä. Nyt kun ikää on kohta 80 vuotta, hän on asettunut Göteborgin suomalaiseen senioritaloon Akaciagårdeniin, missä vapaaehtoistyö jatkuu. Tie sinne on ollut pitkä. Marjatta muistaa tarkalleen, milloin hän Ruotsiin muutti.

”Se oli elokuun 20. päivä vuonna 1964.” Kun ihmettelen, että hän muistaa sen niin tarkkaan, hän naurahtaa ja sanoo, että se on tyttären syntymäpäivä. ”Tytär ja poika olivat syntyneet Suomessa. Rovaniemellä, asuimme perheeni kanssa vähän kaupungin ulkopuolella. Äidillä oli siellä talo, ja asuimme hänen talossaan, joskin omassa huushollissa.”

Marjatta on kotoisin Rovaniemeltä, mutta mies tuli Etelä-Suomesta. Hän oli kirvesmies, joten töitä haettiin mistä saatiin. Perhe asui välillä Venäjällä, tai silloisessa

Neuvostoliitossa, kun Tuuleman voimalaitosta rakennettiin. Sitten hän haki Lapista töitä, mutta se ei ollut helppoa.

Perhe muutti aluksi Boråsiin. Sinne Marjatta myöhemmin palasi.

”Ruotsissa oli kirvesmiehistä pula, joten muutettiin melkein suoraan Tuulemalta Boråsiin. Asuttiin vuoden verran Boråsissa. Göteborgissa oli valtava asuntopula, mutta kaikilla niillä, jotka oli rakennuksilla töissä, oli etuoikeus saada asunto Göteborgista. Se oli silloin, kun ns. miljoonaohjelman taloja rakennettiin. Ja koska mieheni oli kirvesmies, me saimme ihan uuden asunnon Länsmansgårdenista. Talo oli niin uusi, että kun muutimme, maalitkin oli vielä kosteita. Pihat oli ihan laittamattomia. Siinä oli kolme huonetta ja keittiö. Siinä asuimme neljä vuotta.

Tyttö kävi koulua ensimmäisen vuoden Suomessa. Hän tuli sitten tänne ja, kun poikakin aloitti koulun minä menin töihin.

Olin kaksi vuotta Volvolla, mutta se ei sopinut perheelle, koska lapset joutuivat olemaan joinakin iltoina yksin kotona. Mieheni, joka tuli ruotsinkieliseltä seudulta Suomessa, opetti Volvon pojille ruotsia kahtena iltana viikossa ja kun minulle sattui iltavuoro, lapset joutuivat olemaan kahdestaan kotona. Vaihdoin työpaikkaa. Olin Fixfabrikenissa parikymmentä vuotta. Sain siellä työvamman ja jouduin jäämään aluksi sairauslomalle, myöhemmin sain sairaseläkkeen. Sain taistella monta vuotta, että vammat hyväksyttiin työvammoiksi, mutta lopulta se onnistui ja sain korvauksen.

Sitten muutimme Hisings Backaan Sägengatanille. Siellä oli neljä huonetta ja keittiö. Se oli myös näitä uusia taloja, HSB:n talo, josta saimme insatsin erittäin edullisesti. Siinä asuimmekin sitten siihen asti, että rakensimme oman talon Göteborgin ulkopuolelle. Se oli Anten-järven rannalla. Taloa rakennettiin koko perheen voimin, niin että kun se sitten valmistui lapset olivat jo niin isoja, että muuttivat omilleen. Siellä asuimme mieheni kanssa monta vuotta, mutta erosimme. Minä sain silloin puolet hinnasta ja ostin oman insatsin.”

Takaisin Boråsiin – ja Göteborgiin

”Olin viihtynyt silloin alussa niin hyvin Boråsissa, että muutin sinne. Siellä olin mukana Suomi-Seurassa ja muissa harrastuksissa. Olin silloin jo sairaskirjoilla, mutta meni viisi vuotta ennen kuin sain sairaseläkkeen. Se oli oma taistelunsa ja siinä oli monta vaihetta, mutta lopulta vakuutuskassa hyväksyi sen. Asuin sitten Boråsissa monta vuotta, mutta kun alkoi tulla lastenlapsia niin lapset halusivat, että muutan takaisin Göteborgiin. Asetuin sitten Frölundaan ja menin Rihmarullaan tanssimaan.

Minähän olin kansantanssia harrastanut monta vuotta. Alingsåsissa vedin omaa porukkaakin. Olin kansantanssiporukalle tuttu. Sehän oli valtavan suurta täällä suomalaisten keskuudessa. Kun sitten menin Rihmarullaan, tuntui siltä, että menen tuttuun porukkaan. Sieltä löytyi tämä nykyinen mieskin. Olimme Rihmarullassa niin pitkään kuin ryhmä pysyi pystyssä. Sitten olen tanssinut senioritanssia ja tehnyt paljon koreo-

grafiaakin. Mieheni on myös muusikko, joten hän soitti ja minä tein koreografiaa. Näin työskentelimme paljon, kun asuimme hänen mökillään. Minulla oli iso tuki hänestä.

Muutimme sitten kokonaan sinne hänen mökilleen, joka oli tässä lähellä. Ihana paikka järven rannalla. Se oli talviasuttava, niin että teimme vain pieniä korjauksia siihen, kun asetuimme sinne pysyvästi. Asuimme siellä siihen asti, kun muutimme tänne Akaciagårdeniin. Emme myyneet sitä heti, kun ajattelimme, että kummankin lapset ehkä haluavat pitää sen. Sehän oli talviasuttava, niin ajattelimme, että kaikki saavat käyttää sitä. Siinä kävi sitten niin, että olimme Suomen reissulla ja kun tulimme sieltä, niin koko kolmen viikon aikana kukaan ei ollut käynyt mökillä. Siellä oli lähes polven korkuinen ruohomatto, niin mieheni totesi, ettei ne tartte mitään mökkiä, myydään pois. Kukaan ei jälkenpäinkään reagoinut, olivat vain tyytyväisiä. Myimme sen kuusi vuotta sitten. Olimme silloin jo asuneet vuoden täällä.

Tyttären perheellä on mökki Knarrholmenissa. Se on minulle aivan ihana. Kun hyppään vain tästä bussiin aamulla ja ajan raitsikalla Saltholmenille ja sieltä yhteysaluksella saareen, niin samalla matkalipun leimauksella pääsee perille asti ja vielä samana iltana takaisin. Lastenlapsetkin ovat jo aikuisia, kaksi asuu Tukholmassa, yksi Hollannissa ja yksi Australiassa. Maailmalla kaikki.”

Senioritaloon

”Tämä Akaciagården oli ainoa vaihtoehto, jota ajattelimme, kun päätimme muuttaa mökiltä. Tämä oli minulle tuttu paikka ennestään. Olin ollut suunnittelemassa tätä silloin, kun suomalaista senioritaloa haettiin. Tässä oli työryhmä, jossa oli mukana mm. suomalainen kansankorkeakoulu, eläkeläisjärjestö PRO ja monia muita tahoja. No RSKL halusi siihen myös oman tarkkailijansa, ja kun minä istuin siihen aikaan Liittovaltuustossa, he ehdottivat minua paikkakuntalaisena. No, minä olin sitten mukana, mutta siinä tapahtui sellaisia erimielisyyksiä, että totesin, etten voi olla mukana. Soitin sitten liittoon ja ilmoitin, että minun kykyni eivät riitä, valitkaa joku toinen siihen työryhmään. Mutta olin minä mukana vielä silloin, kun tätä taloa tultiin katsomaan. Meitä oli varmaan toistakymmentä siinä porukassa. Tämä oli silloin täysin riisuttu, ei ollut ikkunoita eikä mitään, pelkät kiviseinät jäljellä. Meille selitettiin, miten kaikki laitetaan. Enkä olisi ikinä uskonut, että minä täällä vielä asun.”

Talon omisti silloin Göteborgin suurin kunnallinen asuntoyhtiö Poseidon, ja talo kunnostettiin täysin. Marjatta ei enää siinä vaiheessa ollut mukana, kun suomalaisia alkoi taloon muuttaa.

”En silloin edes ajatellut, että joskus muuttaisin tänne. Me asuttiin silloin siellä mökillä. Aivan ihana asia, että me saatiin tämä talo. Minä oon kyllä kauhian tyytyväinen, että tämä on olemassa. Tämä on rauhallinen. Vaikka tässä on elämää ympärillä ja muita asuintaloja lähellä, täällä on rauhallista. En tarkkaan tiedä, miten helppo tänne on päästä. Toiset sanoo, että on vaikea, toiset että ei. Mekin pantiin kumpikin oma ano-

mus minä ja mieheni. Minä sain vastauksen ensin, niin muutettiin tänne. Mutta jos olisin silloin ollut kaheksankymppinen, olisin sanonut ei kiitos, en jaks enää muuttaa. Enkä aio muuttaa täältä muualle. Alkuun jonotusaika oli pidempi, mutta nykyään kun joku kuolee, ja ikävä kyllä täältä on kuollut viime aikoina useita, joku uusi tulee tilalle. Yhtään asuntoa ei ole tyhjillään.”

Marjatalalla ja hänen miehellään on tilava kaksio, jossa on pitkä lasitettu parveke. Se on koko olohuoneen ja makuuhuoneen mittainen.

”Aivan ihana, meillä on siinä sekä olohuone että ruokailutila”, Marjatta kertoo. Valtaosa on kaksioita, myös muutama yksiö. Joka kerroksessa on kaksi yksiötä, muuten asunnot ovat täysin samanlaisia. Asukkaita on satakunta.

Kiinteistön omistaa nykyisin kunnallinen Gårdstensbostäder AB. Yhteistyö sujuu hyvin. Marjatta kertoo, että hän vetää helmikurssia alakerran yhteistiloissa: ”ja kun ilmoitin, että sinne tarvittaisiin kaappi, se ilmaantui muutamassa viikossa. Muutenkin huolto toimii hyvin, jos jotain menee rikki voi mennä toimistolle, joka on viereisessä talossa ja se korjataan nopeasti.

Katutasossa on yhteistilat, pieni keittiö ja ruokailutilat, johon mahtuu syömään 25 henkeä, yhteinen sauna, jonka voi varata. Kellarissa on kirjasto ja siellä on monta sataa kirjaa. Minäkin vien kaikki kirjani sinne. Jos ne on täällä, ne seisoo tuossa. Mutta kun vien ne alas, joku aina lukee niitä.”

Kun kysyn, kuka huolehtii yhteisistä tiloista Marjatta vastaa: ”Se joka käyttää, pitää ne myös puhtaana. Saunassa kävijät pesee saunan, ja kirjaston käyttäjät pitävät sen järjestyksessä. Suomalaisethan on tottuneet pitämään paikat siistinä, kukaan ei ole pomo”, Marjatta painottaa. Ja kun myöhemmin kierrämme yhteistiloja Marjatan opastuksella, voin todeta, että sauna tuoksuu puhtaalta ja kaikkialla on siistiä ja paikat järjestyksessä. Voisi melkein luulla, ettei niitä edes käytetä, mutta näin ei ole. Siivooja käy talossa säännöllisesti siivoamassa yleiset tilat, hissit ja rappukäytävät. Varsinaisia palveluja talossa ei ole, esimerkiksi terveyspalveluihin hakeudutaan kuten muualtakin kunnassa. ”Kampaaja käy joka viides viikko ja jalkahoitaja meillä on tässä aika lähellä”, Marjatta lisää.

”Suomeen ei ole ollut ajatusta muuttaa”, sanoo Marjatta päättäväisesti. ”Siellä ei ole enää ketään läheisiä sen jälkeen, kun äiti kuoli ja minä olin ainoa lapsi, niin ettei ollut sisaruksiakaan. Tytär halusi käydä Rovaniemellä pari vuotta sitten. Hän oli aloittanut siellä koulun ja halusi kiertää kaikki ne tutut paikat, mitkä muisti. Siellä kävimme yhdessä.

Ainoat lapsuuden kodin esineet, jotka ovat kulkeneet mukana, ovat kuparinen kahvipannu ja kuparikattila. Minähän muutin silloin perheeni kanssa, joten muutto-kuormassa oli kaikki tarpeellinen, mitä huushollissa oli. Mutta tavarat ovat vuosien varrella hävinneet taivaan tuuliin”. Marjatalalla on olohuoneen vitriinikaapissa joukko Iittalan eri värisiä tuikkulaseja sekä mariskooleja. ”Niitä olen kerännyt, mutta niitähän saa nykyisin täältäkin”.

"Tästä asunnosta en aio muuttaa, jos kunto ei kestä, hankin siivousapua ja muuta. On tärkeää, että naapurit ovat suomalaisia. Monet tunsin ennestään, monet olen oppinut tuntemaan täällä. Huoneistoihin johtavassa luhtikäytävässä vaihdetaan aina muutama sana. Uudenvuoden aattona olen vienyt sinne skumppaa ja laseja ja sanonut kaikille että olkaa hyvät. Viime kerralla joku sanoi, että seuraavana vuonna on hänen vuoronsa. Skoolaamme, kun vuosi vaihtuu ja naapurustossa ammutaan ilotulitusraketteja. Siitä on tullut perinne."

Marjatta Forstén s. 1936 Rovaniemi
Ruotsiin vuonna 1964

Salme Paasonen

Nukuin kansipaikalla talorahat käsilaukussa

Salme muutti vastentahtoisesti Ruotsiin kesällä 1964. Muutto oli huolellisesti valmisteltu. Mies oli tullut jo aiemmin, aloittanut Volvolla ja järjestänyt asunnon valmiiksi. Tyttöjen piti käydä koulussa kevätlukukausi loppuun ennen muun perheen muuttoa. Salme kävi ennen lähtöä autokoulun, koska mies oli kertonut, että ajokortti on kalliimpi Ruotsissa. Perheellä oli koti Turun keskustassa ja Salmella vakituinen työ Wärtsilän telakalla.

"Kukaan työkavereistani ei uskonut, että lähtisin. Meillä oli omistusasunto Turun keskustassa viisikerroksisessa kivitalossa. Mikonlinnaksi sanottiin. Sitä ei myyty silloin, koska en halunnut. Kaikki tavarat pakattiin, ne varmaan haettiin jo ennen kuin lähdimme. Pesin kaikki matotkin vielä ennen lähtöä.

Mun mies oli sanonut, että pitää olla tarkat listat, mitä jokaisessa laatikossa on. Mutta minä en ollut niitä niin tarkkaan tehnyt. Ja ne tavarat jäi tulliin Tukholmassa. Kesti monta viikkoa, ennen kuin muuttokuorma tuli. Jouduimme ostamaan täällä astioita ja muuta tarpeellista, koska tulliin jäi kaikki huonekalut ja muut tavarat. Ne oli käyneet läpi kaikki, ja ne puhtaat matotkin oli käytetty pakkaamiseen, niin että ei ne enää niin puhtaita olleet. Ja se maksoi 1000 kruunua. Se oli paljon rahaa vuonna 1964.

Mun mies oli hoitanut täällä Ruotsissa niin, että meidän piti ostaa rivitalo Torslandasta. Meillä oli säästöjä pankissa, mutta siihen aikaan ei saanut nostaa kuin tietyn summan. Se järjestyi niin, että anoppi lainasi, joten sain tarvittavan määrän. Ja minulla oli kaikki ne rahat käsilaukussa, kun tulimme tyttöjen kanssa laivalla Turusta Tukholmaan. Eikä meillä ollut hyttiäkään, kun oli kesäaika ja hirveä ruuhka laivassa. Minä nukuin ne talonostorahat käsilaukussa siellä kansipaikalla.

No ei me sitten ostettukaan sitä rivitaloa, kun mun mies olikin saanut Volvon kautta vuokra-asunnon Stålhandskegatanilla. Siinä oli huone ja keittiö. Ja se Volvon tulkki oli jo

Kuva 10. Salme Paasonen kotitalon portailla Kyrkbyssä. Kuva: Jukka Tuominen.

etukäteen sanonut mun miehelle, että uskaaltako hän laskee teitä sinne. Siinä talossa ei koskaan ole asunut ketään ulkomaalaisia. Että olette ihmisiksi siellä. Mies oli sanonut, ettei meille koskaan ole huomautettu mitään asumisesta. Mutta hän sanoi sitten tytöille jo Tukholmassa, kun oli meitä vastassa, että nyt täytyy opetella vähän toisenlaisille tavoille. Asunnossa oli muuten kaikki mukavuudet, mutta kylpyhuone oli yhteinen kellarissa. Se oli niin kuin sanotaan halvmodern, kaasuhella oli. Vuokra oli 124 kruunua kuukaudessa. Kun ei sitten tarvinnutkaan ostaa rivitaloa, niin me ostettiin niillä rahoilla auto samana syksynä. Päästiin vähän katselemaan Göteborgin ympäristöäkin.

Kaks ja puol vuotta asuttiin siinä. Se oli Volvon työsuhdeasunto ja Volvolta sanottiin, ettei nelihenkinen perhe saa asua niin pienessä asunnossa, pitää muuttaa isompaan. Vuokra olis sitten ollut hirveen korkea. Silloin me päätettiin ostaa talo. Silloisessa työpaikassani, Eriksbergin telakalla, minulle oli jo melkein luvattu lainaa talon ostoon, mutta se ei sitten järjestynytäkään ja minua harmitti se kovasti. Onneksi mieheni sai Volvolta lainaa. Hänellekin sanottiin ensin, että huoneiston ostoon saa, mutta ei talon. Kun kävi ilmi, että olimme säästäneet täällä itse, se laina järjestyi. Ja meillä oli käsiraha ja kaikki kunnossa. Tämä talo maksoi silloin 120 tuhatta kruunua silloista rahaa vuonna 1966. Se oli aika kallis. Talo on rakennettu vuonna 1935.”

Tunsin, että tämä on mun koti

"Minä olin ihastunut tähän taloon heti silloin. Tämä ei ollut liian suuri ja sijaitsi lähellä työpaikkaa. Tämä oli hyvässä kunnossa, olohuoneessa on vieläkin sama kangastapetti. Keittiö oli uusittu ja pesukone oli uusi. Tässä oli joku valokuvaaja asunut aikaisemmin ja hänellä oli ateljee kellarissa. Siihen mun mies rupesi heti tekemään saunaa. Ja se on sen takia aika iso, kun niitä seiniä ei voinut muuttaa, koska ne oli kantavat seinät. Yläkerran makuuhuoneet olivat jo valmiina, mutta mun mies tapiseerasi kaikki. Täällä oli niin paljon enemmän tilaa, että me ostettiin uudet sängyt ja tytöt sai ne hetekat, jotka oli tuotu Suomesta.

Koira hankittiin melkein heti, kun oli muutettu tähän taloon. Mun mies oli myös eläinten ystävä. Koira meillä on ollut näihin vuosiin asti ja sitä kaipaen vieläkin. Nyt minulla on hoidossa naapurin koira muutamia tunteja päivisin. Puutarhassa oli kolme pientä omenapuuta, päärynäpuu ja kirsikkapuu. Mutta sitten kun jäin yksin hakkasin osan pois. Naapuritkin sanoivat, että on liian paljon puita, kun on pieni tontti. Tuossa naapurissa asui silloin sellainen vanha täti." Salme osoittaa kadun yli. "Ja tuossa ylemmänä on kahden perheen talo, jossa on asunut samaa sukua. Nämä kaikki talot olivat täällä jo silloin. Omistajat eivät ole vaihtuneet usein, ainoastaan tuossa yhdessä talossa on ollut jo yhdeksän omistajaa sinä aikana, kun minä olen asunut."

Nyt Salme on kunnostanut taloa osittain. Viimeksi on maalattu kellari, jossa saunan lisäksi on pesuhuone ja pieni oleskelutila sekä WC. Talo sijaitsee Kyrkbyssä, vanhalla omakotialueella. Ensimmäinen asunto Stålhandskegatanilla on myös Hisingenillä. Miehen kuoltua ja tyttärien muutettua kotoa Salme katseli vähän muita asumisvaihtoehtoja eri puolilla Göteborgia, mutta päätyi jäämään vanhaan kotiinsa, vaikka talo oli jo melkein myyty.

"Tunsin vaan niin, että tämä on mun koti. Ja minä kaduin, mutta olin kirjoittanut meklarin kanssa kontrahdin enkä kehdannut sanoa sitä irti. Se oli kolmeksi kuukaudeksi. Yksi nuori pari oli täällä katsomassa ja se nainen sanoi vielä tuossa ovella, että Salme, sano nyt rehellisesti, kadutko sinä, niin minä sanoi vaan, että en, en, en. Niillä oli toinekin talo kiikarissa, mutta sitten meklari soittikin aamulla ja sanoi, että he menee nyt pankkiin allekirjoittamaan papereita. Kato, mulla ei ollu koskaan ollu mitään velkaa. Että tässä oli niin selvät paperit. Niin minä ajattelin, että nyt tai ei koskaan, ja sanoin sille Andersille, sille meklarille, että mun täytyy sanoa sulle nyt yks asia. Minä tunnustan, että minä en haluakaan myydä. Ja minä kuulen siellä luurissa vaan hengityksen, ja sitten hän sanoi, 'Salme, jag säger en sak, jag har varit i branschen tio år och jag har aldrig träffat en så besvärlig människa som du.' (Salme, sanon sinulle yhden asian, olen ollut alalla kymmenen vuotta, enkä koskaan ole tavannut niin hankalaa ihmistä kuin sinä) Ja löi luurin mun korvaani. - Mutta nyt hän on taas niin kaveri ja lähettää aina noita myyntimainoksia.

Ennen kuin kaduin, olin ehtinyt käydä katsomassa muutamaa asuntoa. Halusin rivitalon, joka oli yhdessä kerroksessa, koiran takia. Mutta niissä oli paljon vikoja ja

ne oli huonossa kunnossa. Yhdessä oli hella kamalan likainen ja toisessa jääkaapista puuttui kahva ja suihkuhuoneessa oli vain reikä seinässä, mistä tuli vesi. Yhdessä oli korkea vuokra ja siihen tuli vielä lämpökulut lisäksi.

Kun sitten päätin, että jään tähän, se oli iso helpotus. Ja silloin minä päätin myös ostaa auton. Minä olin ollut 13 vuotta ilman autoa. Silloin kun mun mies kuoli, annoin auton heti tyttäreille. Nyt menin pankkimieheni puheille ja sanoin, että haluan ostaa auton. Hän sanoi, että sinä voit ostaa koska tahansa, sinulla on siihen varaa. Niin sain auton, josta olin aina haaveillut. Ja silloin rakennutin myös autotallin. Ja tästä en enää mihinkään muuta”, Salme sanoo päättäväisesti. ”Jos liikkuminen käy hankalaksi siirrän vaikka sängyn yläkerrasta alakertaan. Mutta pakkaamaan en enää rupea.

Alkuperäisistä tavaroista ei ole mitään jäljellä. Mulla ei ole ollut tarvetta säästää mitään esineitä erityisesti. Tähän olohuoneeseen vaihdoin uuden sohvan ja nojatuolit, kun entiset oli niin isot. Tytöt ottivat joitakin huonekaluja. Olisikohan siinä ollut tupakkapöytä ja nojatuolit, jotka toimme jo Suomesta.”

Kun myöhemmin istumme kahvipöydässä, Salme osoittaa lasista tarjoilulautasta, jossa on koristeelliset leikkaukset. ”Tämän olen saanut äidiltäni. Hän oli syntynyt vuonna 1900 ja tämän lautasen hän sai syntymäpäivälahjaksi silloiselta sulhaseltaan, kun täytti 18 vuotta. Sulhanen oli ensimmäisten joukossa, jotka kaatuivat vuoden 1918 sisällissodassa.

Alussa iso ikävä

”Kesti pitkään ennen kuin asetuin tänne. Silloin alkuun mun mies pelkäs joka päivä, kun tuli töistä, että minä oon lähtenyt tyttöjen kanssa. Hänellä oli ihan semmoinen tunne pitkän aikaa. Minä en alussa ollenkaan mukautunut tänne. Se oli se pieni asuntokin silloin. Se oli siinä Vanhan Lundbyn kirkon lähellä. Sattui kerran niin, että pihan lapset oli sytyttäneet nurmikon palamaan ja palokunta tuli paikalle. Ja se palopäällikkö istui vaan autossa. Ja se kalusto! Minä kattosin niitä kamalia paloautoja kun niitä tuli. Turussa oli Euroopan hienoin palokalusto. Ja kun palokunta oli saanut tulen sammumaan ja lähtenyt, niin pennut sytytti sen taas.

Sitten kun muutimme tähän taloon kahden ja puolen vuoden jälkeen, aloin tuntea, että olen vähän kotonani. Tytöt oli jo hyvin kotiutuneet. Merja, joka kuoli myöhemmin, oppi ruotsinkin heti. Ja minä joskus ihmettelin, kun ne riiteli, ja kysyin, että mitä te oikein riitelette, niin Merja sanoi, että kun tuo puhuu aina sitä suomea. Ei kaikkien tarte tietää, että me ollaan suomalaisia. Hän oli vähän leuhka, kun osasi ruotsia niin hyvin.

Eikä me Suomessakaan käyty, ennen kuin muutettiin tähän taloon ja saatiin kaikki kuntoon. Minä tosin olin käynyt silloin ensimmäisenä syksynä asioita hoitamassa. Ja se oli niin kuin paratiisiin olisi tullut, kun tulin Suomeen. Minä olin vissiin sen viikonlopun siellä. Ja muistan aina, kun joka paikassa, missä kävin, annettiin tavaraa ja suomalaista ruokaa mukaan. Ja mulla oli iso matkakassi, joka tuli ihan täyteen. Ja se

oli painava, kun raahasiin sitä laivasta junaan. Ja Göteborgin asemalta vielä raitsikkaan. Se oli kakkosen raitsikka ja minä menin kaiken lisäksi väärän puolen pysäkillle. Niin se kuski neuvoi, että toiselle puolen, kun minä olin tulossa tänne Hisingenille. Ja kun tulin kotiin, niin kassista lähti pohja irti. Onneksi se lähti vasta kotona. Ja taas se kauhee ikävä! Ja kun me käytiin mun isän luona, oli niin vaikea lähteä sieltä.” Salme pitää tauon ja itku pyrkii vieläkin kurkkuun käyntiä muistellessa. ”Tytärkin on edelleen Suomen kansalainen. Hän sanoo, ettei ota koskaan Ruotsin kansalaisuutta. Vaikka siitä joskus on tullutkin hankaluuksia. Hän aikoi kerran ostaa jotain uusia huonekaluja, mutta se ei käynytkään päinsä, kun ilmeni, että hän on Suomen kansalainen. Ja hän oli silloin sanonut siinä liikkeessä, että jos mun äitini olisi nyt ollut tässä. Ja vaikka olisitte myyneet kaiken puoleen hintaan, hän ei olisi osanut mitään. Hän ei hyväksyisi tota.

Meille sattui kerran niin, se oli silloin alkuaikoina, 1960-luvulla. Meillä oli pieni mustavalkoinen TV, silloin ei ollut vielä väritelevisioa. Mun mies ei paljon televisioa katsonut, koska hän teki aina jotain pientä täällä talossa. Mutta lauantaisin hän katsoi veikkauskilpailun, sillä hän veikkasi aina. Nyt televisio oli mennyt rikki. Me oli käyty stoorhandlaamassa lauantaina ja ajateltiin, että mennään nyt SIBAan, joka oli siinä aivan vieressä Herkulesgatanilla, ja jota oli meille suositeltu. No menttiin sinne ja saatiin semmonen myyjä, joka sanoi, että te saatte puhua suomea, hän ymmärtää kaikki, koska hänellä on äiti suomalainen, mutta hän ei itse puhu. Me kerrottiin, että olemme hakemassa tuommosta pientä mustavalkoista TV:tä. Se myyjä sanoi heti, että passa på nu. Tässä on viimeistä päivää erikoistarjouksessa suomalainen Finnlux-väritelevisio. Hän pani kuvan päälle ja se oli oikein hyvä. Alpo kysyi multa, että kuin paljon meillä on rahaa kotona, eihän meillä ollut niin paljon mukana eikä siihen aikaan kortteja ollut. Ja hän kysyi myyjältä, että saadaanko me nyt tämä, maksetaan käsiraha ja tullaan maanantaina maksamaan loput? Niin se myyjä sanoi, että ei! Ikävä kyllä, kun te ootte ulkomalaisia. Mutta mustavalkoisen saatte sillä rahalla, mitä teillä on kotona. Alpo oli hirveän kohtelias ja sanoi, että mennään hakemaan kotoa se raha. Ja minulla on aina silmissä vieläkin, vaikka Alpo on ollut haudassa neljäkymmentä vuotta, kun hän piti kiinni siitä ovenkahvasta ja sanoi mulle: Arvaatko avaanko tämän oven vielä joskus? Ja hän lähti saman tien siitä raitsikalla järntorille, missä oli iso liike. Siellä hän oli kysynyt myyjältä, että saako hän mustavalkoisen TV:n nyt. Hän maksaa käsirahan, ja tulee maanantaina maksamaan loput. Niin myyjä oli sanonut, että ei sun tarvitse tulla maanantainakaan maksamaan. Kolmen kuukauden maksu lasketaan käteisostoksi. Mutta hän meni maanantaina maksamaan ja niin hieno kiitoskirje vielä tuli myöhemmin. Se on vieläkin jäljellä tuolla papereiden joukossa. Enkä minä oo ikinä sen jälkeen SIBAan mennyt.”

Salme muistelee alkuaikojaan Ruotsissa:

”Ja minä oon ollu niin ilkeä. Minä en oo mikään kiltti ihminen silloin kun minä oikein ikävöin. Ja minä oli ensin Volvolla ennen kuin menin Eriksbergille. Käytiin siellä ruo-

kalassa syömässä. Ja siellä oli sellain suomalainen pikkupomo, joka oli myös tulkkina siellä. Kun minä menin siihen pöytään, se sanoi, että me juuri sinusta puhuttiin Henrikssonin kanssa. Minä kysyin että mitä te minusta? niin hän sanoi, että se sano, että sano Salmelle, että jos hän aikoo Volvolle jäädä, sen täytyy pudottaa työtahtia. Hän ei muuten jaksa. Mutta kun se pomo ärsytti! Minä olin Suomessa tottunut, että kaikilla oli työnumero ja kun jaettiin tilipussi, se meni järjestyksessä. Mutta tämä tärkeili ja selasi sitä tilipussinippua. Tuli ihan semmonen tunne, kuin me olis jotain armopaloja saat. Ja sen kauhean työn jälkeen, mitä oli tehty. Minä olin niin kiukkuinen, että menin vessaan. Minä en voinut katsella sitä tärkeilyä.”

Salme on Ruotsin kansalainen. ”Kun mieheni kuoli, otin Ruotsin kansalaisuuden. Tuli sellainen tyhjä tunne, olin vähän niin kuin tyhjän päällä. Silloin ajattelin, että jos jotakin sattuu, niin varmuuden vuoksi se on hyvä. Se oli myös silloin, kun päätin ostaa auton ja rakennutin autotallin. Se oli eräänlainen pysyvyyden tunne.”

Salme Paasonen s. 1930 Perniö
Ruotsiin 1964
(Salme kuoli tammikuussa 2017)

Inkeri Suomela

Göteborg on ihana, mutta luotolaisena pysyn

Inkeri on varttunut Hailuodossa ja sanoo olevansa edelleenkin ”luotolainen”, vaikka Ruotsin vuosia on kertynyt yli 50. Hän oli muuttanut ensin Ouluun ja sitten Etelä-Suomeen. Göteborgiin hän tuli vuonna 1966 ja oli jo silloin ammattitaitoinen parturi. Ei häneltä töitä puuttunut Helsingissäkään. Syy Ruotsiin muuttoon oli toinen.

”Minä tulin oppimaan kieltä. Olin Helsingissä töissä, ja siellä oli paljon ruotsinkielisiä, jotka eivät halunneet puhua suomea. Se oli semmonen juttu, että Suomen lehdissä ilmoitti aina sama liike täältä Göteborgista, se oli Götaplatsenilla, ja omistaja halusi apulaisia parturinliikkeeseensä. Minua jo kyllä Suomessa vähän varoitettiin siitä. Hän oli jo vanha mies ja värväsi ulkomaalaisia tyttöjä töihin pienellä oppilaspalkalla.

Olin Helsingissä töissä ihan hienossa liikkeessä keskustassa, mutta asumistilanne oli siellä aivan surkea. Asuin alivuokralaisena yhden alkoholisoituneen naisen luona. Se oli yksiö Kalliossa, joten siinä samassa huoneessa nukuttiin toinen toisella seinällä ja toinen toisella. Ei se ollut kivaa. Mutta se oli etenkin se kieli, joka minua kiusasi. Minä vastasin siihen lehti-ilmoitukseen ja panin puhelinnumeronkin mukaan. Sitten yhtäkkiä vain soitettiin sieltä. Selvällä suomen kielellä joku mies kysyi, että tulenko. Minä olin vähän häkeltynyt. Minulla oli kai siihen aikaan kahden viikon irtisanomisaika,

joten lupasin, että tulen. Olihan se aika rohkeeta, kun ei osaa kieltä. Jotain alkeiskursseja olin käynyt.

Laivalla tulini yli ja Tukholman asemalla katselin vähän orpona. Mutta siinä oli joku suomalainen mies, joka myös oli tulossa Göteborgiin, joten tultiin samalla junalla. Hän otti mulle taksin, se oli aamupäivää, niin että tulini suoraan sinne työpaikalle, Götaplatsenille. Asunto oli luvattu työn puolesta. Sillähän ne sai pidettyä apulaisia. Ei siellä ollut kenelläkään aikaa minua opastaa, niin että kun olin hetken istunut, kaivoin ruttuisen työtakin matkakassista ja aloin töihin. Siellä oli ollut niin paljon suomalaisia töissä, että liikkeenomistajan tytär oli oppinut suomea ja saattoi tulkata meitä. Hänen poikaystävänsä oli juuri tämä Eino Akkila, joka oli minulle soittanut.

Sitten minut vietiin asuntooni Södra Gubberogatanille. Ne talot on nyt purettu enkä edes ole käynyt siellä aikoihin. Se oli siinä mistä junat kulkevat. Raitiovaunuhallit oli siinä toisella puolella. Jälkeenpäin olen miettinyt, että millainen asunto se mahtoi olla. Se oli joku puolimoderni pieni yksio. En muista oliko siinä edes keittiötä. Vesi tuli ja meni. Pesumahdollisuutta ei varmaankaan ollut, ei luultavasti yhteistäkään, koska minä muistan, että aloin käymään Valhallassa saunassa. Ihmettelin sitä, että naiset tuli lauteille naistenlehti ja hedelmiä mukanaan.

No se työsuhte loppui heti alkuunsa, siinä tuli jotain kärhämää. Olin juuri maksamassa kesäkuun vuokraa, huhti- ja toukokuun olin siinä jo asunut. No, me saimme lähteä sieltä työpaikasta, minä ja työtoverini saman tien. Minä ajattelin, että kun olen kesäkuun vuokran maksanut, niin olen siinä asunnossa sen ajan. Eikä mua kukaan tullut ajamaan poiskaan. Pidin lomaa. Kesäkuun lopussa keräsin asunnosta tavarani ja pudotin avaimen vain postiluukusta. Olin tutustunut yhteen suomalaiseen perheeseen ja sain jättää tavaroitani heidän luo. Matkustin junalla Haaparannalle ja siitä Suomen puolelle, lähdin heidän mukanaan Suomeen. Sain asua tilapäisesti sen suomalaisen perheen luona, kun tulini takaisin. Siihen aikaan tuli jo Suomi-koti toiseksi kodiksi. Olin siellä joka ilta.

Minulle oli puolittain luvattu uusi työpaikka, mutta siitä ei sitten loman jälkeen tullutkaan mitään. Ei minun auttanut muu, kuin lehdessä ilmoittaa, että suomalainen parturi hakee paikkaa, mielellään asunnon kanssa. No siihenhän tuli vastauksia, joissa tarjottiin kotiapulaisen paikkaa. Mutta sitten tuli myös yksi vastaus, että Gamlestadenissa Artillerigatanilla, SKF:ää vastapäätä, oli parturinliike, jossa oli paikka. Minä en tiedä mikä vastenmielisyyys minulla oli Gamlestadenia kohtaan. Tuntui vain siltä, että siellä vanhat ukot istuu ulkona penkillä. Ja sitten oli alkanut tulla näitä italialaisia, jotka seisoskeli siellä kahvilan kulmalla.

Minä en vastannut heti, mutta se liikkeenomistaja soitti ja kysyi, tulenko minä. Kävin katsomassa siellä ja asuntona oli kampaamon takahuone, joka oli tämän kokoinen. Inkeri osoittaa nykyistä pientä keittiöään. "Liike oli kadun puolella ja minun huoneeseeni piti kulkea pentryn läpi. Sen jälkeen oli minun eteinen ja pieni huone. Minä muistan, että kun menin katsomaan sitä, niin siinä oli ensin tiskipenkki ja siinä emalinen viemäriallas. Kyllä kai siihen vesi vissiin tuli. Ja sitten oli minun sänkyini ja ikkuna pihalle päin. Nurkassa oli kaasulämmitin. Se kaasulla automaattisesti lämmitti,

Kuva 11. Artillerigatan, suomalaisten hyvin tuntema katu. Kampaamossa työskenteli Inkeri Suomela. Kuva: Jukka Tuominen.

niin että se tomahti aina kun käynnistyi ja lämmitti myös sen liikehuoneen. Minä en muista, kuinka monta vuotta minä siinä asuin.”

Wienerleipiä ja kavereita Gamlestadenissa

”No, siitä minun pikku kämpästä tuli sitten vissiin koko Gamlestadenin kohtaustaipaikka. Minä olin seurallinen. Minä muistan, yksikin vuosi, pääsiäiseen mennessä oli yksi ainoa ilta, ettei ollut ketään käynyt. Mun piti viikonloppuisin panna väliovi mun huoneeseen kiinni, että näyttäisi siltä, etten ole kotona. Kello kymmenen aamulla alkoi jo koputus, joskus aikaisemminkin. Mutta se oli hauskaa aikaa. Suomalaisia tyttöjä asui hirveesti siellä. Ne oli Gamlestadin tekstiilillä töissä ja Eurooppapiha oli siinä lähellä. Götaplatseilla olin tutustunut yhteen suomalaiseen poikaan, joka oli teatterissa puuseppänä. Hän vei minut ensimmäisen kerran Suomi-kotiin ja suomalaisiin tansseihin ja sitä kautta tutustuin muihin suomalaisiin. Silloinhan kävi porukkaa suomalaisissa tansseissa.

Minä en tiedä, kun kuitenkin oli vain huone siellä, niin miksi sitten kaikki kokoon-tuivat sinne mun luo. Ja sitten käytiin wienerbrödiä ostamassa joka ilta. Olikohan siinä

vanha kaasuhella, jota minä en uskaltanut käyttää. Mutta siinä oli myös pieni sähkölevy, jossa voi keittää kahvia. En minä silloinkaan ruokaa laittanut. Kävin päivällä ja illalla syömässä ulkona. Minä en muista asuinkohan kaksi tai kolme vuotta siinä. Olin siinä samassa paikassa töissä kaiken kaikkiaan viisi vuotta ja tulin tunnetuksi Gamlestadenissa siitä, että olin suomalainen parturi. Ympäri kaupunkia tuli asiakkaita. Enhän minä ollut arvannut, kun tulin Göteborgiin, että täällä on niin paljon suomalaisia. Olin ajatellut viipyä vain vuoden ja oppia ruotsia.

Sain sitten pihan puolelta ykkösen ja oman vuokrasopimuksen siihen. Mutta eihän sielläkään ollut mitään mukavuuksia. Vessa oli käytävässä, mutta kuitenkin mulla oli keittiö ja huone. Ja siinäkin kaasuhella, jota en ensin uskaltanut käyttää. Mutta kyllä minä sitä hellaa käytin, mutta en uunia, se oli niin ruostunut ja pahan näköinen. No sitten, minä en muista minä vuonna se oli, mutta Gamlestadenin Medborgarhusetiin oli tullut kylpymahdollisuus. Siellä oli keskiviikkona naisten sauna ja lauantaina oli kylpy. Minä kävin siellä. Saunassa kävin keskiviikkoisin ja kylvyssä lauantaisin. Siinä vieressä, Brahegatanilla oli myös pyykkibaari, tvättbar, jossa sai käydä pesemässä pyykkiä. Se maksettiin poleteilla, se oli kätevää.

Sitten tapasin pojan tulevan isän. Me oltiin oltu yhdessä vuosi, kun minä rupesin odottamaan vauvaa. No poika syntyi syksyllä 1971. Mutta eihän siinä pienen vauvan kanssa voinut asua. Kylpyvesi oli lämmitettävä. Poika oli 4 kuukauden ikäinen kun muutimme Kortedalaan."

Kortedalaan

"Saatiin Allhelgonagatanilta kakkonen. Se oli ihan toista. Minä en muista mitä oli vuokra siellä Gamlestadenissa, olikohan 157 kruunua kuussa silloin 1971, tai se oli vuodenvaihteessa 1972, kun muutettiin Kortedalaan. Vuokra oli tietenkin suurempi, mutta olihan se ihan toista kuin Gamlestadenissa. Siinä oli kuitenkin kunnon keittiö ja kylpyhuone. Se oli kolmannessa kerroksessa, mutta kyllä sitä nuorena jaksaa kantaa. Ja sitten kun minä olin Gamlestadenissa aina kaivannut uuniruokia, niin minä ajattelin, etten tee mitään muuta kuin makaronilaatikkoo" Inkeri nauraa muistellessaan.

"Äitiysloman jälkeen jatkoin työtäni Gamlestadenissa jonkin aikaa. Siirryin sitten Kortedalan torille, missä oli parturi ja kampaamo samassa. Se oli varmaan kesällä 1972. Sain pojalle hyvän päivä-äidin läheltä. Halusin kuitenkin vaihtelua ja siirryin Rymdtorille Bergsjöhön, missä avattiin uusi, hieno liike. Olin siellä muutaman vuoden ja asuimme Kortedalassa. Kuulin sitten, että toinen parturi-kampaamo oli lopettanut Kortedalassa ja pitkän harkinnan jälkeen uskalsin ostaa sen. Se oli Familjebostäderin huoneisto ja he halusivat antaa sen minulle. Entisellä omistajalla oli hallussaan vanhat kalusteet ja työvälineet ja sain ostaa ne. Se meni oikein hyvin. Heti ensimmäisenä päivänä oli tupa täynnä asiakkaita. Minulla oli vanha asiakaspiiri tässä ympärillä ja kaikki kysyivät, milloin sinä avaat liikkeen? Se oli vuosi 1977.

Poika alotti sitten jo koulun ja kun hän oli kahdeksan vanha, hän halusi oman huoneen, totta kai. Minä aloin sitten hakea isompaa asuntoa, kolmosta. Minä pääsin tuohon korkeaan taloon” Inkeri viittaa keittiön ikkunasta vasemmalle, saman kadun toiselle puolen. Siinä me sitten asuttiin. Myöhemmin poika sai oman asunnon ihan mun liikkeen vierestä, se oli myöskin Familjebostäderin asunto. Kun hän oli muuttanut, ajattelin, että mitä minä teen kolmella huoneella ja keittiöllä. Vuokra oli kuitenkin aika korkea yksineläjälle. Näin sitten ilmoituksen tästä ja ajattelin ensin, että se on jossain kaukana, koska se oli korkea numero vaikka olikin saman kadun varrella Kalendervägenillä. No minähän ihastuin tähän. Se edellinen oli kauhean pimeä, vaikka se oli viidennessä kerroksessa. Mutta siinä on sellainen rinne, että keittiö oli aina pimeä ja eteinen ja pojan huone. Parveke sijaitsi toisella puolella. Se oli valoisa, mutta jokin siinä ahdisti minua. Sinne alkoi muuttaa uutta porukkaa ja oli häiriöitä naapurien kanssa. Oli epäonnea yläkerran asukkaiden kanssa, hirveitä meteliä pitivät.”

20 vuotta omassa asunnossa

”Olikohan se 1996 vai 1997, kun muutin tähän. Onneksi oli se 90-luvun lama, niin että sain tämän aika edullisesti. Tämä on insatsi. Meillä on oma pieni yhdistys. Ja olen viihtynyt, vaikka taso on semmonen kun on. Ei oo remonttia paljon tehty. Kun on pieni yhdistys, ei oo putkiremonttia tehty, jotain vähän muovivaikkeitä vaihdettu viemäriputkiin. On kyllä luvattu, että jos putkiremontti tulee, uusitaan kylpyhuonekin. Minulla on alkuperäinen kylppäri ja sen se on näköinenkin. Ainoa muutos on, että tähän keittiöön ostin uudet kalusteet. Siihen aikaan, kun talo rakennettiin 50-luvulla, kaikki oli laadasta tehty, kaapit ja muut.”

Istumme Inkerin keittiössä, joka avautuu avaralle pihamaalle. Vastapäisen talon pääty on yli kymmenen metrin päässä. Metsä on kävelymatkan etäisyydellä. Kaupunkiin on hyvät yhteydet. Läheiseltä raitiovanupysäkiltä ajaa kolme raitiovaunua keskustaan. Asunto on 54 neliömetrin suuruinen kaksio. Parveke antaa olohuoneesta sisäpihalle. Inkeri korostaa toistamiseen, miten hyvin hän viihtyy:

”Minä ihastuin tähän, kun tämä oli niin valoisaakin. Tässä on juuri se, että näkee, kun kevät tulee ja vuodenajat vaihtuu. Ja sitten se, että ei ole taloa vastapäätä. Voi että minä tykkään tästä, kun ei ole ahdasta! Ja on luonto lähellä. En kadu yhtään, että olen tänne asettunut. Kortedala on ihana paratiisi.”

Mökki – henkireikä

Kun soitin Inkerille sopiakseni tapaamisesta, hän kertoi olleensa paljon mökillä, missä hänellä on runsaasti kukkaistutuksia. Mökki on automatkan päässä kaupunkikodista ja siellä olo on terapiaa.

"Se tuli niin kuin vahingossa. Olin tutustunut yhteen suomalaiseen mieheen ja olin paljon viikonloppuisin hänen luonaan Sollebrunnissa. Käytiin sitten Alingsåsissa potatismarkkinoilla. Oltiin tulossa sieltä yhtä pikkutietä Långeredin kautta. Siinä oli tien ohessa kyltti, että mökki myytävänä. Ajettiin siihen tontille. Hirveen myrkyinvihreen eterniittitalo ja pimeä tontti, mutta ihan järven rannassa. Altaanilla pöydät ja tuolit ja järvi siinä. Ja minä ajattelin, että oispa se mahtavaa tässä aamukahvi juoda. Eihän mulla ollut tarvetta eikä rahaa, mutta ajattelin, että sovitaan kuitenkin tapaaminen meklarin kanssa. Minä jo peruinkin sen, mutta ajattelin sitten, että pakkohan se on mennä tapaamaan, kun on sovittu. Kun mentiin sisälle, siinä oli pikkuinen eteinen ja pikkuinen koppi, pentry. Öljykamiina siellä oli. Iso olohuone ja siellä takka. Yks seinä oli ruskea ja toinen vihreä ja kolmas keltanen. Ei yhtään ikkunaa auringon puolelle. Ja ne pyys hirveitä hintaa, eihän minulla sellaista ollut. Ei ollut vettä eikä sähköä eikä mitään. Järvi, Lången, Antenin ja Alingsåsin välissä. Mökki sijaitsi lahden poukamassa.

Kaipa se meklari sitten huomasi, että minä olin jollakin lailla kiinnostunut. Se oli siinä ennen juhannusta vuonna 1991. Puoli vuotta oli kulunut ja sitten meklari soittaa, olisitko vielä kiinnostunut. Menin Alingsåsiin ja silloin hinta oli pudonnut jo melkein sata tuhatta kruunua. Mutta silloin ei vielä tämä 90-luvun lama ollut tullut. Mutta minähän kirjoitin paperin, enkä ole katunut. Se on minun henkireikä. Maanomistajat saivat kaataa siitä puut ja minä sain siitä muutaman tuhat kruunua. Siinä oli aivan valtavia kuusia, mutta siitä tuli paljon valoisampi. Aamuaurinko tulee järveltä ja tie on heti vieressä. Tontti on vajaa tuhat neliötä ja sitä on raivattu. Minulla on siellä valtavat kukkapenkit. Tapaan sanoakin, että jos en olisi parturi, olisin puutarhatyöntekijä. Tänä keväänä olen ollut siellä enemmän kuin koskaan. Huhtikuun alussa jo rupesin kaivaan kukkapenkkejä uusiksi."

Ja Inkeri jatkaa: "Minun täytyy kertoa tässä välillä, että vielä kun asuin Suomessa, yksi povariukko ennusti minulle. Hän sanoi muun muassa, että sinä tulet viettämään eläkepäiväsi punaisessa mökissä veden äärellä. No minä olen kyllä maalannut sen mökin nyt punaiseksi, kun se oli niin kamala myrkyinvihreä. Ja minä en ikinä unohda sitä ennustusta, ja vielä, että minä elän eläkeikään asti. En ollut koskaan ajatellut sitäkään."

Kaipuu Luodon maisemiin

"Olenhan minä katunut sitä, että Ruotsiin jäin. Täällä ei ole sukua muuta kuin poika, hänkin asuu toisella paikkakunnalla. Ja olihan se ikävää, kun en voinut olla mukana äidin ja isän vanhuudessa. Lomilla vain kävin siellä. He elivät molemmat vanhoiksi. Äiti yli 90-vuotiaaksi. Sisaruksia asuu siellä Hailuodossa ja muuta sukua. Yksi veli on muuttanut sinne, hän oli välillä täällä Ruotsissakin. Sisarusten lapsiakin on ollut täällä Ruotsissa. Yksikin nuoripari asui minun luonani, niin että minä makasin patjalla olohuoneen lattialla, kun annoin makuuhuoneeni niille. Ne oli töissä ja viipyi ainakin yhden talvikauden.

Hailuotoon on palannut osa sukua. Minulla on aina paikka sukulaisten taloissa ja meillä on perikunnan mökki meren rannalla. Se oli aikoinaan ns. vesijättömaata, mutta on nykyään kylän paras tontti. Vanha kotitalo myytiin vieraille ja se teki niin kipeää. Mutta voisin kyllä ajatella muuttavani kotiseudulle. Kesäisin käyn siellä. Se on kesällä mahtava paikka, mutta onhan se talvella yksinäistä, ja kulku sinne on hankalaa. Mutta on se mulle rakas paikka.

Minä oon 50 vuotta ollut Göteborgissa ja tuttavien on paljon, mutta ei ystäviä. Kun lapset olivat pieniä, oltiin tiiviisti tekemisissä joidenkin perheiden kesken, mutta kun lapset kasvoivat, niin se kanssakäyminen väheni. Olin alkuaikoina, 60-luvulla, myös töissä suomalaisten tanssipaikoissa, myymässä limsaa ja kahvia. Silloin tunsin kaikki. Nyt joskus ihmettelee, että mihin ne nuoret on häipynyt? Ne suomalaisten tanssipaiikat oli tupaten täynnä ja siellä oli hauskaa. Tapaan kyllä suomalaisia mm. Bergsjön Suomi-Seuran eläkeläiskerhossa, mutta enää ei ole oikein ystäviä. Täällä kotonakaan ei ole käynyt vieraita kylässä vissiin kymmeneen vuoteen. Minulla on monia tuttavien, mutta ei oikein ystäviä”, Inkeri selittää.

Kysyn, mitä olet tuonut Suomesta?

”En minä mitään tuonut tänne tullessani. No silloin, kun kotitalo myytiin, minä lensin sinne, että menen äidin käsitöitä pelastamaan, kun hänellä oli niitä paljon. Mutta minä jätin ne kaikki sinne kesämökille samoin joitakin hänen maalauksiaan. Onhan minulla täällä esillä joitakin äitin maalaamia posliinilautasia. Ja veli antoi tämän minusta nuorena maalatun muotokuvan.” Inkeri näyttää olohuoneen seinällä olevia äidin maalaamia lintuaihteita, ja kaivaa esiin nuoruuden muotokuvansa. Hyllyllä on myös Iittalan ja Arabian lasiesineistöä, jotka Inkeri sanoo ostaneensa täältä, koska on kirpparifriikki. ”Olen myös Suomen kansalainen, pysyn suomalaisena tai oikeastaan luotolaisena. Minä viihdyn Göteborgissa, Göteborg on ihana kaupunki, avara ja paljon puistoja, mutta luotolaisena pysyn aina.”

Inkeri Suomela s.1944 Hailuoto
Ruotsiin 1966

Milja ja Pekka Oksman

Ruotsista on tullut kotiseutu

Milja ja Pekka Oksman muuttivat Ruotsiin ja Göteborgiin neljän lapsensa kanssa vuonna 1967. Pekka tuli jo kuukautta ennen tunnustelemaan maaperää. Työ löytyi telakalta ja asuntokin oli katsottuna ennen muun perheen saapumista.

Pekka kertoo:

"Minä olen lähtöisin aivan pienviljelijäperheestä Pohjois-Karjalasta. Meitä oli kuusi lasta kaikkiaan, kun lasketaan. Ensinnä meitä oli kaksi, velipoika ja minä, isän ensimmäisestä vaimosta. Äiti kuoli synnytyksen vaivoihin, kun minä synnyin. Isä meni uudelleen naimisiin toisen lesken kanssa ja niille tuli neljä perillistä. Isä oli kirvesmies ammatiltaan ja hän kulki omalla kylällä rakentamassa. Sitä mukaa kun me lapset kasvettiin ja saatiin koulut käytyä, sitä lähetettiin vieraan töihin.

Minä olin seitsemäntoista, kun otin semmosen urakan. Piti suo raivata, siihen oli puita kasvanut. Se piti kuokkia ja puut ottaa pois ja panna kasoihin. Mulla oli ihan pik-kusta vaille valmis se homma. Yhtä puuta karsin, pikkunen petäjä oli, ja kun minä siitä latvan näppäsin poikki, niin löin kirveellä polveeni. Minä pääsin vähäsen kävelemään, mutta sitten se loppui ja minut vietiin selkähevosella ja pikkuautolla sairaalaan. Siellä minä olin kaksi viikkoa ja kyllä ne sai sen ennalleen.

Siellä oli sellainen kuin Luhtapohjan joki. Talvisaikaan firmat ajoi paljon puuta-varaa ja keväällä uitettiin. Enon kirkonkylän läpi kulki joki, jota pitkin uitettiinkin. Ja sinne tuli sitten kaksi sukeltajaa Helsingistä puhdistamaan sen joen pohjaa. Ja minä pääsin niille oppipojaksi. No ne joutui sitten palaamaan Helsinkiin, joten minä jäin yksin. Olin kortteerissa silloin siinä kirkonkylällä. Sitten kun sieltä hommat loppui, muutettiin Pyhtäälle. Siellä minulla oli firman asunto ja kävin töissä Porvoossa ja Helsingissäkin. Silloin minulla oli jo perhe. Asuttiin semmosessa rivitalossa. Siinä samassa talossa asui eräs kolttanainen ja hänen poikansa oli muuttanut Göteborgiin ja töihin varville. Ja hän minut sitten hommasi tänne Göteborgiin. Silloin sain asua yhden suomalaisen asunnossa alivuokralaisena, kunnes perhe tuli kuukautta myöhemmin."

Milja kertoo:

"Minä olen lähtenyt aikanaan Ilomantsista sellaisesta kylästä, missä oli saha ja rautamalmi jalostuspaikka. Siellä oli tehtaan asuntoja. Minun kotona oli ukki ja mummo ja äiti ja tädit. Me asuttiin omakotitalossa. Kukaan ei ollut tehtaalla töissä, mutta tehtaan talossa asuttiin. Se oli rajan pinnassa. Sieltä on ikäviä muistoja sodan ajalta, kun pommitettiin. Toinen puoli kylästä paloi. Ja me jouduttiin lähtemään kolme kertaa evakkoon."

Rakkautta ilmassa

"Sitten kun vartuin isommaksi tytöksi, menin Utajärvelle töihin tehtaan ruokalaan. Siellä oli rakkautta ilmassa. Siellä tavattiin Pekan kanssa ja mentiin naimisiin. Ensin asuttiin hänen kotikylälleen. Siitä vähitellen muutettiin kirkonkylälle. Saatiin asunto ihan tuttujen perusteella. Meillä oli aika iso huone ja iso keittiö. Hirveän kivat naapurit oli. Omistaja asui toisessa päässä taloa. Heillä oli viisi lasta ja meillä perhe kasvoi. Meillä on kaikkiaan neljä lasta. Mukavuuksia ei ollut. Vesikaivo oli onneksi omalla

pihamaalla. Siitä nostettiin vesi. Ja käymälä oli vähän kauempana pihalla. Sauna oli ja siellä pestiin pyykitkin. Silloin tuli ensimmäiset pyykkikoneet, sähköllä käyvät, ja kuivausrumpu sun muuta.

Pekka lähti sitten Helsinkiin katselemaan työpaikkoja. Siitä sitten vähitellen ajateltiin, että muutetaan mekin perässä. Pyhtäällä meillä oli tehtaan asunto, vaikka ei oltukaan tehtaalla töissä. Tuttavan kautta, isännöitsijän kautta, saatiin isompi asunto. Siinä oli iso huone ja iso keittiö. Ei mitään mukavuuksia siinäkään ollut. Puulämmitys oli ja siellä piti ostaa puut itse. Puuhellakin oli, mutta me ostettiin sähkölevy ja siinä ollessa saatiin myös sähköuuni. Sitten Pekalta loppui työt sieltä ja hän lähti Göteborgiin, jossa oli tuttuja. Kuukauden perästä hän tuli hakemaan meidät. Hän käski minun laittaa ilmoituksen seinään, että huutokaupalla myydään kaikki. Olihan meillä jonkun verran tavaroita vielä, kun tultiin tänne. Junassa lähetettiin vaatteet ja semmoiset.

Pekka oli saanut meille asunnon täältä Göteborgista yhdeltä ruotsalaiselta nuorelta parilta, joka meni Tukholmaan opiskelemaan. Meillä oli siinä kaksi huonetta ja keittiö. Se oli Länsmansgårdenissa. Me asuttiin siinä vuoden päivät. Ja se oli vuonna 1967. Siihen meille tuli asumaan siskontyttö Suomesta ja hänen kaverinsa. Sitten tuli minun serkkupoika Seppo, minun enon tyttö Anita. En muista miten paljon meitä siinä oli kahden huoneen ja keittiön asunnossa. Lattialle levitettiin patjoja ja täkkejä. Siinä sitä vaan tultiin toimeen. Isot tytöt olivat jo koulussa, samoin poika. Nuorin tyttö oli vielä kotona. Ne oli uusia taloja ja niissä oli kaikki mukavuudet. Vuoden päivät asuttiin siinä, mutta sitten tuli omistajat takaisin ja he sanoivat, että meidän pitää muuttaa siitä.”

Uusi asunto täytti tutuista

”Niin me sitten mentiin vain vähän eteenpäin Solstrålegatanille, niihin korkeisiin taloihin. Sieltä saatiin iso asunto. Ja siellä sitä vasta porukkaa olikin. Meille tuli Suomesta eno ja muita sukulaisia ja tuttuja”. Milja miettii ja naurahtaa: ”Oi kuule, siellä oli meitä, milloin ketäkin. Tuli tuttuja ja piti auttaa niitä, kaupungilla käydä näyttämässä paikkoja mihin mennä, virastoja ja moneen paikkaan piti mennä mukaan. Minä vein Arjan ja Annelin Volvolle ja samoin Seppo-pojan Volvolle töihin.

Itse kävin aluksi iltatöissä. Nuorimmainen oli silloin vielä pieni. Kävin tuossa Lundbyn sairaalassa, joka on lähellä. Sitten olin Fastighetskonttorilla töissä, siivosin eläkeläisille. Sitten yhtenä päivänä pomo tuli sanomaan, että kuule Milja, sinun pitäisi mennä Klippanille. Minä sanoin, että minä en lähde sinne, minä en ole kenenkään pomo. Mutta se työnjohtaja tuli kotiin asti ja sanoi, että kyllä sinun pitää mennä sinne neuvomaan toisia. Olin sitten Klippanilla aika monta vuotta, kunnes sitä alettiin lopettaa. (Klippan oli väärinkäyttäjien asuntola, jossa asui paljon myös suomalaisia. Kirj. Huom.) Minulle järjestyi sitten muuta työtä ja se meni oikein hyvin.

Solstrålegatanilla asuimme kolme vuotta. Siellä meitä asui paljon, Enostakin tuli vielä kaksi poikaa. Sitten muutimme Sommarvädersgatanille. Saimme halvemman

asunnon, vaikka se oli isompi, neljä huonetta ja keittiö, mutta ne oli vähän vanhempia taloja. Siinä asuttiin aika kauan ja se oli vielä vuokratalo.”

Biskopsgårdenista kotipaikka

”Sitten ostettiin Önskevädersgatanilta insatsi. Se oli vuoden 1980 loppua eikä se maksanut kuin 75 000 kruunua. Siitä siirryttiin Molnvädersgatanille ja täällä ollaan edellen, vaikka nyt on toinen asunto. Nämä on HSB:n taloja. Siitä edellisestä asunnosta sain tietää sillä tavalla, että kaupan ilmoitustaululta näin, että talossa on asunto myytävänä. Siinä oli neljä huonetta ja keittiö. Minä menin kattomaan pihamaalle ja näin, miten eräs nainen pakkasi tavaroita autoon. Hän kysyi mitä etsin ja sanoin, että etsin asuntoa, josta on lappu tuolla kaupan seinällä. Se on minun asunto, hän sanoi. Sanoin, että noudan mieheni kotoa, mutta nainen sanoi, että ei kun nyt heti lähdet katsomaan. No me sovittiin sen nelosen kauppa heti. Lähdettiin pienemmästä asunnosta isompaan, vaikka meitä ei enää ollut kuin kolme henkeä. Poika asui vielä kotona, mutta hänkin lähti.

Sitten oli tämä nykyinen asunto kaupan. Tultiin katsomaan ja otettiin tämä. Tässä on kolme huonetta ja keittiö. Meillä oli silloin jonkin aikaa kaksi asuntoa. Pekka tuli tänne tekemään remonttia, tapetoimaan ja maalaamaan, mutta asuimme entisessä. Saimme sen sitten kyllä ihan hyvin myytyä. Tästä maksettiin 145 000 kruunua ja onhan ne hinnat nyt nousseet, melkein kymmenkertaisiksi. Muutimme tähän vuonna 1995 ja tässä on viihdytty. Tästä on hyvät näköalat ja metsä on tuossa lähellä, pääsee lenkille, jos haluaa. Ja keskustaan on hyvät yhteydet, kolme raitiovaunulinjaa kulkee kävelymatkan päästä”.

Milja päättää pitkän kertomuksensa ja vilkaisee välillä Pekkaa, joka nyökkää hyväksyvästi. Istumme keskustelemassa Oksmannien keittiössä, josta avautuu avara näkymä satamaan ja Götajoen suulle. Tullessani Milja pahoitteli, että samalle päivälle osui piirakanpaisto, mutta leipomus oli lähes valmis tullessani. Milja kertoi keittäneensä riisipuuron piirakan täytteeksi jo edellispäivänä. Pekka sai tehdä ruistaikin pastakoneella ja Milja pyöritteli piiraat tottuneesti. Milja ja Pekka olivat yhteisvoimin leiponeet 124 piirakkaa ja lämpimäisiä maisteltiin kahvin kera. ”Pari kertaa vuodessa teemme tällaisen annoksen, äiti oli pitokokki”, Milja kertoo.

Talossa on meneillään ikkunoiden vaihto. Oksmannit ovat samassa yhteydessä päättäneet lasittaa parvekkeen, joten siitä tule melkein ylimääräinen huone. Se joudutaan maksamaan erikseen. Alkuun luultiin sitä kalliimmaksi, mutta hinnaksi tuli 25 000 kruunua (v. 2016). HSB asuntoyhtiönä on heidän mielestään hyvä. Ei ole moittimista. Tämä ikkunaremontti vähän harmittaa, kun se kestää niin kauan. Ei ole oikein hyvin organisoitu.

Biskopsgårdenissa perhe on asunut melkein koko ajan, vaikka eri osoitteissa. ”Me on viihdytty täällä. Minä en ois millään lähtenyt Bergsjöhön asumaan eikä Gårdsteniin tai muualle. Työpaikkakin oli lähellä, pyörällä kuljin töihin.” Milja vakuuttaa.

”Lapset aikuistuivat ja muuttivat sitä mukaa pois. Vanhin löysi tulevan miehensä jo silloin, kun asuimme Sommarvädersgatanilla, toinen isoista tytöistä opiskeli sairaanhoitajaksi Skövdessä ja nuorimmainenkin muutti. Poika asui kotona pisimpään. Nyt on osa lapsenlapsistakin aikuisia ja opiskelee. Hyvin ovat menestyneet.”

Mökki Örbyn paratiisissa

”Meillä oli aluksi vuokramökki Kungsbackassa järven rannalla. Saatiin se tuttavien kautta. Se oli pieni mökki. Ja sitten alkoi kiinnostaa, että saatais oma mökki. Lähdettiin etsimään ja niin se löytyi Skenen läheltä Örbystä. Se oli meillä monta vuotta. Lapset ja heidän perheensä kaikki viihtyivät siellä oikein hyvin, tyttären tytärkin. Kun minä haihänet perjantaisin päiväkodista, hänellä oli laukku valmiiksi pakattuna. Ja hän oli siellä melkein joka pyhän seutu. Siellä oltiin kaikki viikonloput. Ja se oli niin hyvällä paikkaa. Järvi oli siinä ihan. Uimassa sai käydä. Ja verkot oli meillä, niin että kalaa saatiin. Mutta kalastus loppui, kun verkoja ei enää saanut pitää siinä.

Me myytin se sitten pois. Siihen tuli semmonen juttu, että siinä ympärillä oli ensin pieniä mökkejä, mutta niitä alettiin sitten suurentaa. Taloja nousi joka puolelle, yläpuolelle, sivulle ja toiselle puolen. Alkuun oli vain postilaatikosta kysymys. Naapurit kysyivät, että saisivatko he laittaa postilaatikon meidän aidan taa. Ensimmäinen oli puhe vain neljästä postilaatikosta ja me sanoimme, että ilman muuta. No me oltiin sitten Suomessa ja tytär soittaa sinne, että ne on laittaneet nyt postilaatikoita. Montako?” Milja varmistaa Pekalta, ”Yheksäntoista.”

”Yhdeksäntoista postilaatikkoa! Mitäs luulet aamulla, kun lehdenjakaja tulee kello kolme aamulla ja tipauttaa lehden jokaiseen postilaatikkoon, niin että kansi kolahtaa. Ja aamupäivällä tulee postinjakaja, ja sama juttu. Meidän makuuhuone oli ihan siinä lähellä. Meitä rupes vähän tympäisemään oikeastaan semmoinen kolina joka aamu. Suurin osa naapureista asui siellä ympäri vuoden. Ei meillä muuten ollut mitään erimielisyyksiä naapurien kanssa, mutta justin aamulla, kun lehti jaettiin. Muuten me kyllä viihdyttiin siellä. Se oli oikein semmonen Örbyn paratiisi. Jouluksikin mentiin sinne monena vuonna. Laitettiin sinne tuommoset lämmityskamiinat, vaikka patterit kyllä oli ennestään.

Myynti kävi sitten sujuvasti. Siinä oli lähistöllä mökkejä myynnissä ja ne katsojat pysähtyivät meidän ulkopuolelle. Pekka sattui olemaan siinä, niin tuli puheeksi, että onhan tämä meidänkin mökki myytävänä, vaikka emme olleet ilmoittaneet siitä vielä mitään. Ne ihastuivat siihen kerta kaikkiaan ja olihan ne sitten siinä monta vuotta. Siihen lähelle oli muuttanut myös tuttuja.”

Pekka täydentää: ”Kunta laittoi siihen sitten vedet ja viemärit. Se kuului Markin kuntaan. Sitten oli toinenkin asia, joka ei meitä miellyttänyt. Sieltä alkoi tulla laskuja joka kuukausi enemmän kuin täällä kaupungissa. Sähkö oli siellä kalliimpi ja vesilaskut ja kaikki. Ajattelimme, että mitä me viimeisiä rahojamme siihen laitamme. Matkustetaan ulkomaille sen sijaan.”

Vaikka ikää on karttunut, Milja ja Pekka käyvät vieläkin ulkomailla usein. "Viivytään pari-kolme viikkoa, jopa kuukausi. Viimeksi oltiin Turkissa. Siellä on vakituinen hotelli, jonka henkilökunta on tullut tutuksi. Kesällä käytiin Puolassa lapsenlapsen häissä". Pekka tottui matkustelemaan myös työssä ollessaan. Hän oli aikanaan laivan moottorien korjaajana ja seurasi laivoja maailman merillä eri maanosiin. Sieltä hän palasi lentokoneella kotiin. Nykyisin käydään myös usein vanhimpien tyttärien luona, jotka molemmat asuvat maalla Göteborgin ulkopuolella, kertovat molemmat.

Suomeen matkustettiin alkuaikoina kesäisin. Pekka muistelee: "Kun Suomeen lähettiin kesällä, niin sisaren pikkupoika istui jo autossa odottamassa, kun me mentiin autolle. Hän oli kuullut milloin me lähetään. Ja lastenlapsia oli usein myös mukana."

Milja: "Niin kauan kuin äiti eli, kävimme siellä kotiseudulla kesäisin. Äidillä oli talo, mutta kun äiti kuoli, myytiin se pois."

Kahvipöydässä on muistona äidiltä saatu Arabian kukkakuvioinen kermanekka. Milja kertoo, että kun jouduttiin lähtemään evakkoon, kätkettiin posliinit maahan, ei-hän niitä voinut mukaan ottaa. Kun sitten palattiin, niin tämä kermanekka oli ainoa, mikä oli säilynyt ehjänä.

Pekka Oksman s. 1932 Eno
Ruotsiin 1967

Milja Oksman s. 1935 Ilomantsi
Ruotsiin 1967

Matti Harju ja Tuula Hämäläinen

Se on mennyt napakymppiin

Matti ja Tuula ovat asuneet saman katon alla kymmenkunta vuotta. Molemmat olivat muuttaneet Ruotsiin tahoiltaan hyvin nuorina. Matti sukulaispoikien kanssa, Tuula sisaruksineen aiemmin tulleen isän luo Göteborgiin. Kun he tapasivat, kummallakin oli takanaan perhe-elämä ja lapset. Yhteen muutettiin, kun lapset olivat omillaan. He kertovat asumisestaan ja elämästään yhdessä ja erikseen.

Matti kertoo:

"Tulin suoraan Göteborgiin ja Hisingeniin veljeni kanssa vuonna 1970. Länsmansgårdenissa, Solstrålegatanilla asuimme alivuokralaisena tutun perheen luona muutaman viikon. Siinä oli pieni huone, jossa oli sänky molemmilla seinustoilla. Sen jälkeen saimme alivuokralaisasunnon Gottfrid-nimisen vanhan miehen luota Karl IX vägenillä tuolla Älvsborgin sillan kupeessa. Siitä oli lyhyt matka työmaalle Eriksbergin telakalle. Se oli iso huone, jossa meitä asui neljä.

Sieltä muutimme tänne Hagaan vuonna 1971. Siihen aikaan asunnon saanti oli vaikeaa, mutta olin onnekas, kun en koskaan joutunut asumaan Eriksbergin kuuluisassa asuntolaivassa. Tämä Hagan asunto järjestyi työpaikan kautta ja vuokra oli halpa. Me maksettiin 24 kruunua pekkaa päälle eli yhteensä vähän yli sata kruunua kuukaudessa. Palkkaan nähden se oli aivan ihanteellinen.”

Istumme ulkosalla kesäisenä päivänä Matin entisen kotikadun Östra Skansgatanin ja vilkkaan kävelykadun, Haga Nygatanin kulmassa. Turisteja ja kaupunkilaisia vaeltaa kävelykadulla pysähdellen välillä näyteikkunoiden ääreen. Moni istuskelee katukahviloissa kadun aurinkoisella puolella. Haga on pessyt kasvonsa sitten 1970-luvun. Osa taloista purettiin silloin, mutta uudetkin talot sulautuvat vanhaan tyyliin. Ne ovat matalia, kolme- neljä-kerroksisia. Matin asuintaloa ei purettu, vaan peruskorjattiin, kuten monet muutkin tällä kohtaa sijatsevat rakennukset. Matti osoittaa entisen asuintalonsa korkeita kuusiruutuisia ikkunoita talon kolmannessa kerroksessa.

”Tuossa on meidän ikkunat. Ihan saman näköiseltä talo näyttää, vaikka silloin harmaa seinämaali oli kulunut ja ikkunanpuitteet hilseilivät. Siinä oli huone ja keittiö, oli muuri sisällä ja puuhella. Pesupaikkaa ei ollut, keittiössä sai pestä kylmällä vedellä. Työmaalla oli sauna, joten siellä peseydyttiin. Vessa oli pohjakerroksessa heti käytävän perällä, kun astui portista sisään. Ne oli ihan vain puuseet, muistaakseni joka kerroksella omansa. Ihan vanhanaikaista. Meitä asui siinä ainakin viisi, minun kaksi veljeäni ja serkkupoika ja yksi naapurin poika.

Tuossa kulmassa oli kauppa. Se oli kuin tavallinen maalaiskauppa. Tavarat hyllyissä ja sitten oli ruottalainen nainen tiskin takana ja häneltä piti pyytää kaikki tavarat. Ja kun ei osannut ruotsia yhtään, piti osoittaa mitä halusi. Minun suosikkiostokseni oli valmiiksi keitetyt perunat, joita sai purkissa. Jääkaappiahan ei asunnossa ollut. Ruokatarvikkeet laitettiin muovipussiin roikkumaan ikkunan ulkopuolelle.

Tämä ympäristö oli aivan mahtava silloin. Oli kapakoita vierä vieressä ja laulu ja soitto kaikui iltamyöhään. Jos melu ulkona kävi liian voimakkaaksi, kaadettiin ämpärillinen vettä ikkunasta seinustalla istuskelevien niskaan. Kyllä ne silloin hiljeni. Hintataso oli palkkaan nähden halpa. Nuorisolle se oli aivan ihannepaikka. Minä asuisin tässä vielä tänäkin päivänä, mutta jouduimme muuttamaan, kun sanottiin, että talo puretaan. Mutta ei sitten purettukaan.”

Menemme kokeilemaan olisiko talon portti auki. Epäröimme, mutta porttikoodia ei näy, joten työnnämme takorautaleikkauksin koristetun, punaruskeaksi maalatun parioven auki. ”Than samalta näyttää” Matti huudahtaa, kun astumme porttikäytävään. Käymälän ruskeaksi maalatut ovetkin näyttävät entisiltä. Käymälää ei pihan perältä löydy, vaan varastotiloja. Tarkempi silmäys osoittaa myös, että sisäpihaan on muurattu jatko. Entinen rappukäytävä on suljettu ja portaikko siirretty toiselle seinustalle. Vasta siellä on oven vieressä koodisto, joten pidemmälle emme pääse. Talo on selvästi peruskorjattu, mutta entiseen tyyliin. Jopa porttikäytävän punaruskea seinäpaneeli muistuttaa entisestä. Kadulta katsottuna talo on saman näköinen kuin ennen, vain maalattu. Sisäpihan puolelle on myös rakennettu parvekkeet.

Hagasta Matti muutti Olskrokeniin tuttujen kavereiden kanssa.

”Se oli epämoderni niinkuin Hagan asuntokin. WC oli käytävässä, mikä helpotti, kylmä vesi tuli sisään sielläkin, mutta ei mitään pesupaikkaa. Kaasuhella oli. Siellä asuin jonkin aikaa. Sitten asuin Lilla Munkebacksgatanilla ja sieltä muutin Värvaderstorille Biskopsgårdeniin. Ja kun perhe alkoi kasvaa muutimme takaisin Solstrålegatanille, missä olin asunut ihan ensimmäiseksi. Siinä asuttiin nelisen vuotta. Sitten siirryttiin kadun toiselle puolen, missä asuin loppuajan 20 vuotta. Ne oli kaikki vuokra-asuntoja, mutta tämä viimeinen oli täysin peruskorjattu niin, että se oli aivan moderni, lasitetut parvekkeet ja kaikki.”

Tuula kertoo:

”Muutin kesällä 1967 Ruotsiin, olin silloin 15-vuotias. Olin asunut Keski-Suomessa isän vanhempien luona. Meitä oli kolme siskosta. Äiti kuoli kun olin viiden vanha ja isä muutti jonkin ajan kuluttua Ruotsiin, Volvolle töihin. Kaksi vuotta myöhemmin hän sai sitten asunnon järjestettyä niin, että me kaikki kolme tyttöä tultiin tänne. Mulla oli ensin ajatus, että menen töihin, tienaan rahaa ja muutan takaisin. Olin Suomessa jo käynyt kansakoulun loppuun. Mutta Ruotsissahan on koulupakko 16-vuotiaaksi asti, en ollut käynyt yhdeksää vuotta enkä ollut täyttänyt 16 vuotta niin oli pakko mennä kouluun. Mutta se oli ihan hyvä, että menin, koska sitten alkoi kielen oppiminen. Kävin kaksi vuotta silloin ja jatkoin opintoja aikuisena.

Isä oli asunut ensin alivuokralaisena lähellä Volvoa. Sitten Volvo takasi lainoja tai jotain niin, että isä sai ostettua asunnon Arvesgårdetistä, Tuvesta. Sinne valmistui silloin taloja ja me muutettiin sinne. Siinä oli kaks huonetta ja keittiö. Ja kun tultiin sinne oli tyhjät seinät. Ei mitään ollut siellä. Siitä alettiin rakentaa kotia. Ja eihän sitä rahaakaan ollut hirveesti. Mutta eihän se haitannut mitään, vaikka hankittiin käytettyjä huonekaluja.

Saatiin joka likka uudet laverisängyt ja patjat ja peitot, mutta sohvut ja mitä nyt muuta tarvittiin, ostettiin Emmauksesta ja muualta käytettyinä, niin saatiin halvalla. Ihan hyvin meni. Suomesta ei ollut mukana muuta kuin vaatteita eikä niitäkään nyt niin hirveästi ollut, mutta niillä piti pärjätä. Eihän siellä Suomessa maaseudulla niin usein kauppaan menty.

Se oli hirveän iso muutos, kun tulin tänne. Vaikka ei Tuvekaan siihen aikaan niin suuri paikka ollut, niin ero oli suuri verrattuna pieneen paikkaan maaseudulla, Hankasalmella, missä isovanhemmat asuivat. Toinen kieli ja niin, ei nyt sokki, mutta iso muutos kuitenkin. Enkä mä sitten enää koskaan takaisin halunnut muuttaa.”

Oma perhe kiinnitti Ruotsiin

Kun kysyn, oliko jokin erityinen syy jäädä, Tuula miettii hetken ja vastaa ”Se taisi olla lasten isä. Lasten saanti ja perheen perustaminen.

Tuve oli minulle jo silloin koti. Me saatiin Tuvesta iso asunto. Eihän meillä silloin ollut varaa ostaa. Tehtiin välillä pieni trippi Gårdsteniin, mutta ei me viihdytty siellä.

Sitten saatiinkin vähän pienempi asunto Tuvesta. Tuve oli minulle kotipaikka. Siellä oli tuttuja, tunsin paikat ja viihdyin. Tu vessa on asunut ja asuu paljon suomalaisia, minulla oli niin suomalaisia kuin ruotsalaisiakin kavereita. Suomalaisuus tuli vähän vahvemmaksi sitten, kun minun tyttö alkoi tanhuamaan. Ja se tanhun vetäjä ja harjoitukset ja kaikki oli Tu vessa. Samoin pojan jalkapallo, Pallo IE, joka oli Tu vessa.

Sieltä ostettiin sitten myös insatsi, taas Arvesgårdetistä, missä olin lapsenakin asunut. Sitten vähitellen ostettiin talo Toleredin kirkon läheltä Vinlandsgatanilta. Sitten sairastuin. Elämä muuttui vaikean sairauden myötä ja siitä on pikkuhiljaa toivuttu. Nyt ovat lapset aikuisia ja kohta lapsenlapsetkin, mutta meillä on tiivis yhteys.

Tänä päivänä minulla on pikkuinen insatsi Biskopsgårdenissa. Siinä olen asunut jo yli 20 vuotta. Ja tänne muutin oikeastaan siksi, että tyttö asui täällä. Hän oli saamassa lapsen, niin halusin muuttaa lähelle. Nyt asumme tässä Matin kanssa enkä aio muuttaa ellei nyt Biskopsgården muutu vielä väkivaltaisemmaksi. Meidän alueella on rauhallista ja se on tärkeää. Samoin, että on luonto lähellä. Vaikka tämä onkin korkea kerrostalo ja ihmisiä asuu ympärillä, tämä on rauhallinen.”

Matti lisää väliin, että aluetta kutsutaan Skottsgårdeniksi eikä Biskopsgårdeniksi, koska siellä on tapahtunut viime aikoina niin paljon ampumisia. Mutta Tuulan ja Matin pihapiiri on rauhallisempi, mikä Tuulan mukaan johtuu siitä, että asunnot ovat omistus-asuntoja eikä vuokra-asuntoja. Tuulan ja Matin keittiön ikkunasta, neljännestä kerroksesta, avautuu koko laaja pihapiiri leikkipaikkoineen ja seurusteluryhmineen. Kerrostalojen reunustamalla kumpuilevalla piha-alueella on sekä nurmikenttiä että puurykelmiä.

Matti kertoo:

”Me tavattiin minun työpaikan joulujuhlissa. - ja niin tuota, se sano klik! Siitä on nyt neljätoista vuotta. Mutta olemme asuneet yhdessä kymmenkunta vuotta. Minulla oli poika silloin 16-vuotias ja tytöt asuivat vielä kotona. Pidin huolta heistä, kunnes he aikuistuivat.

Mutta kun lapset olivat omillaan, muutin Tuulan luo. Ei sitä tarvinnut paljon pohdita. Alussa minua vähän pelotti, että jos minä nyt jätän kaikki ja muutan Tuulan luo niin mitä sitten, jos ei tulekaan sopimusta ja sovi yhteen. Sitten on taas kaikki edessä uudestaan. Asunnon kattelemiset ja kaikki. Mutta se on mennyt napakymppiin kaikki.”

Kysyn Matilta, etkö jäänyt kaipaamaan mitään entisestä asunnosta, kun muutit tänne?

”Parveketta”, vastaa Matti epäröimättä. ”Se oli melkein 20 neliötä se lasitettu parveke. Auringon nousu oli siinä aina aamusin. Se oli kuin iso huone. Muuta en kaipaa. Minä laitoin kaikki huonekalut ja muut tavarat menemään, kun muutin Tuulan luo. Vaatekaappi ainoastaan lähti matkaan. Tuulan vaatekaappi oli täynnä naisten vaatteita. Hän ei malttanut heittää edes yhtä hametta” Matti vitsailee. ”Ja siinä se on vieläkin.” Matin maalauksia on runsaasti kodin seinillä. Ne tulivat myös muuton mukana. ”Se harraste on nyt vähän jäänyt, mutta se luultavasti tulee takaisin, nyt kun on eläkkeellä. Sitä ehkä rupiaa sottaamaan uudestaan.”

Koivut kasvaa kotitalon läpi

Matti muutti Ruotsiin 16-vuotiaana, vuonna 1970, heti ammattikoulun jälkeen. Jäitkö kaipaamaan jotain Suomesta?

”Kaipaamaan en jäänyt mitään. Olin käynyt koulut Suomessa, ja kun en saanut töitä, päätin tulla tänne. Sille tielle jäin. Koskaan ei ollut ikävä takaisin. Mutta tulihan sitä käytyä kolme kertaa vuodessa siellä, niin kauan kun vanhemmat eli. Ja kesäloma oli kolme kuukautta. Ja sitä säästettiin rahaa, että saattoi matkustaa sinne.

Perheen kanssa käytiin vain yhden ainoan kerran. Tänne on jääty. Ja nykyäänhän sitä on melkein pakotettu siihen, kun lapset on täällä ja lastenlapset on täällä. Kävimme siellä pari vuotta sitten ja nyt kasvaa koivut talon läpi lapsuuden kodissa.

Tämä nykyinen asunto on koti. Mutta kyllähän me puhuttu ollaan, että ostettais torppa jostakin ja muutettais sinne, mutta se on vaan puhetta. Jos se nyt menee mahdolltomaksi täällä Göteborgissa, niin siinä tapauksessa ehkä. Että saa oman porkkanamaan.”

Biskopsgården kaupunginosana on saanut vähän sellaisen leiman, että kuinka siellä voi asua, oletteko te kohdanneet tällaista ihmettelyä?

”No ei oikeastaan, vaikka minutkin on kerran ryöstetty täällä”, Matti vastaa. ”Mutta en voi sanoa etteikö täällä voi asua. Se on ihan rauhallista. Pahoja ihmisiä on joka paikassa, Se voi tapahtua missä vaan. Meidän pihassa kaikki talot on omistusasuntoja, niin että sekin vaikuttaa.”

Keskusteltaessa huomaa, että molempien lapset ovat tärkeitä kummallekin. Kuvia lapsista ja lastenlapsista esitellään. Tuula lisää vielä: ”Kun lapset ja lastenlapset tulevat kylään, levitetään vain olohuoneen sohva. Siihen mahtuu monta nukkumaan. Ei ole tärkeintä, miltä kotona näyttää, tärkeintä on olla yhdessä.”

Tuula Hämäläinen s. 1953 Hankasalmi
Ruotsiin 1967

Matti Harju s. 1953 Kauhajoki
Ruotsiin 1970

Nappi, Jouko Olsén

Mie en löytänyt sieltä Suomesta sitä jotakin

Katselemme Joukon asuintalon luhtikäytävästä Gårdstenin yli avautuvaa näkymää aina Kungälvissä siintäviin metsiin asti. Jouko asuu Akaciagårdenin senioritalon viidennessä kerroksessa. Talo on omistettu suomalaisille ikä-ihmisille ja sillä on monta lempinimeä. Mumindalen, Juorutalo. Gårdsten, yksi Angerdin satelliittilähiöistä ja Göteborgin esikaupunkialueista oli aikoinaan monen suomalaisen kotipaikka. Joukokin on asunut usealla ”maustekadulla”. Nyt on suomalaisia harvemmassa,

nuoremmat maahanmuuttajat kansoittavat koulun ja suomalaisesta kansankorkeakoulustakin on tullut monikansallinen. Jäljellä on Senioritalo Akaciagården ja päiväkeskus Iltatähti.

Käymme sisään Joukon asuntoon, iso olohuone makuualkoveineen, keittiö ja kylpyhuone. Olohuoneesta pääsee vielä vastakkaiseen suuntaan antavalle parvekkeelle. Jouko on palannut takaisin Ruotsiin kokeiltuaan paluumuuttoa kotiseudulle Kotkaan. Kolme kuukautta sitten hän asettui Akaciagårdeniin. Nyt ei ole muuttoja suunnitteilla, mutta monta muuttoa on mahtunut Joukon Ruotsin vuosiin.

"Tuttu kaveri oli käymässä Suomessa ja houkutteli minut tänne vuonna 1969. Siinä sitten sen viikonlopun aikana käveltiin kaupungilla. Kaikki tuntui erittäin suurelta ja oli vaikea löytää paikkoja. Olinhan täällä poikennut jo merillä oloaikana, mutta en sen kummemmin tuntenut kaupunkia. Helpotti paljon, että oli kaveri, joka tunsipaikat. Heti maanantaina hän vei minut Eriksbergille ja järjesti siellä työpaikan alihankkijafirmassa. Alussa sain myös asua hänen luonaan, joten se lähti erittäin hyvin liikkeelle.

En muista, mikä katu se oli, mutta se oli lähellä suomalaisten suosimaa ravintolaa Kolme Kruunua (Tre Kronor). Se oli pieni ykkönen, jossa oli keittiö. Aika yksinkertasia ne puutalot oli. Siinä oli isot korttelit niitä puutaloja, primitiivisiä, ennen sotia tehtyjä. Ne on purettu aikoja sitten. Keittiö oli ja siinä kaasuhella, mutta pesupaikka, suihku, oli kellarissa, samoin vessa. Siinä asuin muutaman kuukauden aluksi. Opin siinä sitten tuntemaan ihmisii, niin yksi työkaveri Eriksbergiltä, jonka kanssa nähtiin vapaa-aikanakin, sanoi että lähe Nappi minun kanssa asumaan. Se oli tuossa Hagan tuntumassa, Övre Djupedalsgatanilla, kivitalon kahdeksannessa kerroksessa, ei hissiä ei mitään. Siinä on se korkea rinne, ja oli sitkeää kävellä sinne ylös.

Kaverin sisko meni Tukholmaan opiskelemaan ja me maksettiin vuokra hänen siskolleen. Lähdin sitten niin kuin omilla siivilläni. Sekin oli kyllä primitiivinen. Kahdeksannesta kerroksesta piti mennä vessaan pihalle. Se oli tiilitalo, en tiedä onkohan se vielä jäljellä, ei ole tullut kuljettua siellä päin. Siinä asuin viitisen kuukautta. Sen sisko tuli takaisin, joten piti taas etsiä uutta asuntoa. Frölundassa oli silloin niitä asuntoparakkeja, niin menin sinne yhden entisen koulutoverin kanssa, joka oli täällä ennestään. Sinne ei ollut vaikea päästä, ei ollut tungosta. Meilläkin oli 12 huonetta ja keittiö ja suihkut kahteen mieheen. Ne oli kunnan omistamia. Siellä tuli oltua viisiin puoltoista vuotta. Telakalla olin edelleen, tein hiekkapuhallusta ja maalausta ja työkaverit haki aamulla töihin ja toi illalla Frölundaan. Siellä kävin kaupassa ja otin bussin parakille."

Kysyn sitten malttamattomana, joko näiden muuttojen jälkeen asetuit Gårdsteniin, missä asuit useammassa osoitteessa? Nappi katsoon minuun ja vetää henkeä:

"Voi Herranjumala! Nämä sormet ei vissiin riitä laskemaan kuin mones paikkaa minä asuin. Frölundasta menin Gamlestadeniin. Senkin opin tuntemaan. Oli yks ruotsalainen kaveri, jonka ukki oli kuollut ja siltä oli jäänyt tyhjä asunto. Kaveri tiesi, että asun parakilla ja hän sanoi, lähetääs kattoon sitä kämpppää. Sain sen huonekaluineen päivineen ja hän sanoi, että ottaa vain joitakin muistoesineitä, mitä ukki oli meriltä

tuonut. Lyötiin kättä päälle ja sanottiin että selevä! Talonmiehelle tietysti ilmoitettiin, että asun siellä.

Se oli yhtä primitiivinen kuin nämä muutkin. Siellä oli kyllä kaakeliuuni, jossa oli polttimo, mitä saattoi lämmittää. Kolmikerroksinen talo ja kellari. Siinä oli huone ja keittiö, joka oli aika iso. Kaasuhella, jota polettien kanssa käytettiin. Kellarissa oli suihkut ja vessa. Minä luulen, että se talo on siellä vieläkin. Medborgarhusetissa oli sauna ja kävin siellä joitakin kertoja. Suomalaisia siellä kävi. Se oli 70-luvun loppupuolta. Sehän oli ruotsalainen sauna ja niinkuin tuolla Valhallassakin ruotsalaiset luki GT:tä (iltapäivälehti Göteborgs-Tidning) saunan lauteilla.”

Muuttoja monta kertaa

”Alkuaikoina asunto järjestyi usein tuttavien kautta. Sain jumalattoman paljon apua niiltä, jotka oli jo täällä pitempään olleet. Usein suomalaisilta, mutta tämän Gamlestadenin asunnon sain ruotsalaisen kautta. Eikä minun ole koskaan tarvinnut maksaa pimeästi asunnosta. Seuraava asunto oli Bergsjössä Siriuskadulla. Se oli näitä betonitaloja ja sinne pääsin erittäin nopeasti. Se oli kakkonen ja siinä oli minikeittiö. Erittäin neliskanttisia, mutta oli vielä pieni alkovi olohuoneessa. Siinä oli kaikki mukavuudet ja sieltä oli hienot näkymät, kun se oli niin korkealla. Ne oli hyvin suunniteltuja asuntoja ja helppoja kalustaa.

Sitten taas tuli muutto. Menin yhteen yhden naisen kanssa ja muutin tänne Angerediin, Kummingatanille. Se rakkaus ei kestänyt kauaa. Muutin sitten Safframille. Ostin insatsin sieltä ja asuin siellä muutamana vuoden. Myin sen pois ja muutin taas yhteen, Bergsjöhön, mutta sekään ei kestänyt kauaa. Sitten tulin Timjamsgatanille ja ostin taas insatsin. Ja sen jälkeen ei nainen ole tullut minun elämäni niin, että olisin sen takia muuttanut. Asunto pitää ainakin olla erikseen.” Nappi painottaa. ”Kävin minä maallakin. Eräs kaveri houkutteli sinne, mutta en siellä montaa kuukautta asunut. Minä olen kaupunkilainen.”

Nappi on kotoisin Kotkasta. Hän oli lähtenyt sieltä jo 16-vuotiana merille ja sitten 28-vuotiaana Göteborgiin. Yli neljäkymmenen Ruotsin vuoden jälkeen vuonna 2013 hän muutti takaisin Suomeen ja Kotkaan. Mikä sitten veti vanhaan kotikaupunkiin?

”Minä siellä joka kesä kävin, meripäivillä ja muutenkin. Vuoden verran sitä miehen. Menin taas heinäkuussa meripäiville ja olin siellä kahdeksan päivää. Kaksi päivää veljenpojan luona ja kuusi motellissa, kun se oli varattu, että en saanut sitä koko ajaksi. Se oli siellä Mussalon puolella. Silloin päätin, että taidan palata. Siinä meni sitten muutama kuukausi ja ajattelin, että lähden kokeilemaan. Sain siellä heti toisen käden asunnon ja asuin siinä muutamana kuukauden. Kun tuli pakkaset, se oli kylmä. Mie sain sitten heti kaupungin asunnon. En tiedä, miten se niin nopeasti järjestyi. Sitä moni ihmetteli. Oli vissiin hyvä supliikki, että onnistui. Mutta se ei riittänyt. Se oli siitä viihdyttäisyydestä kysymys.

En viihtynyt. Ajattelin, että kun kotikaupunkiin menee siellä on sukulaisia, serkkuja ja vanhoja tuttuja kouluajoilta 1940-luvulta, muutamia. Ja siellä sitten ensimmäisenä keväänä, kun sanotaan, aloin kotiutumaan, alkoi ilmat lämmetä ja menin kaupungille ja torille, niin moni tuli tervehtimään, 'kato Nappi siinä! Olen kuullut, että olet tullut tänne.' Ne tunnisti minut vielä. Siellä oli vissiin kolme sellaista vanhaa luokkaystävää. Mutta luokan tyttöjä ei ollut. Kaverit sanoivat, että tuskin ovat elossa tai eivät ainakaan asu Kotkassa. Paljon uusia tuttavuuksia sain sieltä, mutta se oli yksipuolista. Puhelinnumerot annoin, mutta minä en saanut keneltäkään puhelinnumeroa. Sanoin soittakaa! Tulkaa käymään! Kukaan ei soittanut. Kukaan ei käynyt. Pitivät sellaisen, jos nyt sanon näin, hajuraon. Olivat ystävällisiä, kun pubeissakin tavattiin. Mutta ne ei hyväksyneet minua niin, että pyytäis kyläänkään. Huomasin sen ja sanoin, että nyt on asunnon haku jo Göteborgista. Muutan, kun saan asunnon. En minä mistään muualta hakenutkaan kuin täältä Gårdstensbostäderiltä. Ja se järjestyi. Olin täällä ennen asunut toistakymmentä vuotta ja vuokran olin aina maksanut eikä muutenkaan ollut mitään huomauttamista. Oli puhtaat jauhot pussissa. Se edesauttoi varmasti.

Mie en löytänyt sieltä Suomesta sitä jotain. Neljä vuotta siellä asuin. Neljässäkymmenessä neljässä vuodessa oli paljon muuttunut. Ja oli se kallis maakin! Mutta ei se rahasta ollut kiinni, vaan omasta viihtyväisyydestä. Eikä siellä joka paikassa otettu minua oikein kunnolla vastaan. Sanottiin, mitäs tänne tulit, mee takaisin, kun oot kerran lähtenyt."

Valokuvat ja rahapussi

"Nyt on neljäs kuukausi tässä Senioritalossa meneillään. Vuodenvaihteessa muutin. Toivottavasti asun tässä nyt, niin että loppuu se muuttaminen. Minut on hyväksytty tähän yhteisöön. Enimmäkseenhän tässä naisia asuukin. Ainakin 30 prosenttia porukasta tunsin ennestään. Suomalainen päiväkeskus Iltatähti on kävelymatkan päässä. Siellä käyn lounaalla pari kertaa viikossa ja tapaamassa tuttuja. Olen Iltatähden johtokunnassakin.

Ruotsalaisetkin on toivottaneet tervetulleeksi takaisin. On tultu 'svanssen mellan benen', häntä koipien välissä. Bordetissa on vieläkin se tarjoilija, ollut jo pitkään. Hän kutsuu minua Herr Johanssoniksi. Hän sanoi, 'ahaa, välkommen tillbaka!' - Täällä oli tutut paikat ja tietty elämän järjestys, mitä kaipasin. Sydän oli täällä. Mutta mie uskalsin ainakin lähteä kokeilemaan, kuten olen monelle sanonut. Joku on kysynyt, miten paljon rahaa meni hukkaan. Minä olen sanonut, eihän se mihinkään hukkaan mennyt. Minä läksin kokeilemaan.

Minun sisarukset on enimmäkseen pysyneet paikallaan, mutta minulla on sitten vissiin se romaniveri, paikallaan en oo pysynyt yhtään. Johtuuko se sitten siitä merimiehen elämästä vai mistä." Nappi pohdiskelee. "Niilläkin rahoilla olisi jo ostanut

omakotitalon,” Nappi remahtaa nauramaan, mutta jatkaa, että eihän sitä niin voi ajatella. ”Minulle on ollut tärkeää päättää itse asioistani. Kaksi kertaa olen kokeillut elää yhdessä, mutta on alettu heti ensimmäisenä vuonna komentelemaan. Se ei minulle sovi. Onhan minulla naispuolisia ystäviä, mutta se on se avioliitto, joka ei käy. Kaksi kertaa olen ollut kihloissa.”

Napilla on piirongin päällä valokuvia omasta perheestä, joita hän esittelee: ”Isän ja äidin hääkuva, äiti kuoli kun olin 10-vuotias. Sitten on kuva laivastosta, kun olin armeijassa. Tässä on sisarukset, siitä puuttuu nuorin. Minä olen tuossa vasemmalla. Neljä meistä sisaruksista on asunut Ruotsissa, vain nuorin veli Suomessa. Ne ovat ai-noat Suomen muistot, valokuvat ja rahapussi. Ei minulla ollut kuin yksi matkalaukku, kun tulin tänne.

Suomen kansalainen olen. En koskaan ajatellutkaan vaihtaa tai ottaa kaksoiskansalaisuutta, kun se tuli mahdolliseksi. Palvelut on samat riippumatta siitä, kumman maan kansalainen on. Passin saa helpommin ja halvemmalla, kun on ruotsalainen, mutta helposti se on täällä käynyt muutenkin. Kunhan menee Femmaniin. Siellä on Suomen konsulaatti.

Politiikka ei minua kiinnosta. En mie oo koskaan äänestänyt muuta kuin silloin merimiesaikana, että mennäänkö lakkoon vai ei. Ja minä äänestin, että mennään lakkoon. Se oli Wällärin aikana. Merille lähdin niin nuorena, että silloin kasvoi ehkä sellainen kansainvälinen näkemys. Kun seilasi mannerten välisillä linjoilla, niin näki sitä sun tätä. Suomalainen minä olen, asuinpa missä tahansa. Se kuuluu luontoon.”

Nappi, Jouko Olsén s. 1941 Kotka
Ruotsiin 1969

Pirkko Metsälä

Tässä on kaikki palvelut lähellä

Pirkko Metsälä selaa kalenteriaan. Maanantaina kampaaja, tiistaina päiväkeskus, no sen voi jättää. Tytär tulee illalla Italiasta, torstaina lounas ja bingo päiväkeskuksessa. Menoja riittää, vaikka osan on joutunut karsimaan, kun jalat kipuilevat. 83 vuoden ikään mennessä Pirkko on ehtinyt elämässään kulkea monia polkuja. Hän jäi orvoksi äidistään niin varhain, että muistaa hänestä vain hautajaiset. Työhön oli mentävä heti kansakoulun jälkeen. Pirkko on syntyisin Lapväärtistä, ruotsinkieliseltä Pohjanmaalta, mutta lukuisat Etelä-Pohjanmaan pitäjät tulivat tutuiksi ennen Ruotsiin muuttoa.

”Minä oon 13 vuoden vanhasta itteni elättänyt. Kun koulusta pääsin menin isoihin taloihin apulaiseksi. Aamulla menin emännän kanssa lypsämään, illalla ja päivällä

hoidin kahta pientä poikaa. Minä olisin halunnut ammatikseni lomittajan, kun osasin tehdä kaikkea, mutta siihen aikaan lomittajia ei vielä palkattu. Taloissa mulla oli aina oma huone. Ruotsiin lähdin niin, että olin jo nuorena haaveillut Kanadaan lähdöstä. Minulla oli siellä täti, äitivainaan sisko, jonka kanssa olimme kirjeenvaihdossa.

Tämä Ruotsiin lähtö sitten, minulla oli siihen aikaan kauppa Jalasjärvellä. Siellä kävi kesälomalla perheitä, jotka asui Ruotsissa. Ja ne haki kaupasta makkaraa ja kaikkea muuta, ennen kuin lähtivät Ruotsiin. Ja minä siinä sitten kerran sanoin, että kyllä minunkin on tehnyt mieli lähteä, mutta pitää olla paikka, mihinkä menee. Niin se rouva sanoi, että heille saat tulla! Ja Kekseille pääset heti töihin. Tämä oli Kungälvissä ja hän itse oli keksitehtaalla töissä. Suomalaiset oli niin kysyttyjä siellä. Kuukauden päästä olin täällä Ruotissa. Se oli vuonna 1969.

Kaupan lopetin ja myin kaikki. Asunto oli ollut siinä kaupan yhteydessä. Naapurin kauppias lähti mua tuomahan. Sillä oli sellainen auto, jossa oli peräkärri. Huonekaluja ja kaikkea lastattiin siihen niin paljon kuin mahtui, joten pääsin hyvin alkuun. Asuimme ensin tämän tuttavaperheen olohuoneessa, minä ja poika. Hän oli 12 vuotta silloin ja pääsi heti kouluun Nödingessä. Minä pääsin viikon päästä Kekseille töihin. Nukuttiin patjalla tuttavaperheen olohuoneen lattialla. Keksellä oli töissä yksi rouva, joka asui Hjällbossa. Hänellä oli iso asunto, viis huonetta, niin pääsimme kuukauden päästä sinne asumaan. Se oli syksyä. Joulun jälkeen sain sitten Sandspåretista, Hjällbosta oman asunnon. Ne oli vuokrataloja, jotka valmistui silloin. Siinä oli kolme huonetta. Tyttö jäi aluksi Suomeen kouluun, mutta muutti tänne myös niin, että asuimme siinä flikka ja poika ja minä. Siinä meni viisi vuotta, koska olin Keksellä viisi vuotta.

Sitten siirryin töihin Agnesbergiin Beckersille ja sain tehtaan asunnon. Siellä olin myös viisi vuotta. Sitten muutettiin takaisin Hjällbohon ja meillä oli neljä huonetta ja keittiö, lapsilla oli oma huone kummallakin. Poika muutti sitten muualle ja me muutimme tytön kanssa Lillgatanille. Siinä oli kolme huonetta. Silloin kun tultiin tänne oli osa huonekaluista mukana. Makuusohva ja piironki ja astioita ja kaikkea. Ei tarvinnut ostaa.

Hjällbossa asuin sitten kaikkiaan 30 vuotta, samalla alueella, mutta eri asunnoissa. Tyttären kanssa asuimme nyt viimeksikin samassa rappukäytävässä, mutta eri kerroksissa. Minulla oli yksiö ja viihdyin siellä oikein hyvin. Siinä oli luonto lähellä ja se oli rauhallinen. Tuomi kukki ihan ikkunan takana. Sanoin etten lähde tästä mihinkään. Mutta sitten sairastuin ja liikkuminen kävi vaikeaksi. Siitä oli pitkä matka raitiovaunupysäkille ja kauppaan ja piti kiivetä rappuja. Sen takia muutin tänne Angeredin keskustaan. Tässä on kaikki palvelut lähellä ja raitiovaunuun lyhyt matka.

Ei minulla koskaan ollut mitään erityisiä vaatimuksia asunnosta. Muutin vain pienempään, kun lapset olivat lähteneen. Ne oli saman yhtiön vuokra-asuntoja niin kuin tämä nykyinenkin. Poseidonin. Tämä nykyinen asunto on kakkonen, mutta kyllä minä heitin pois paljon tavaraa ennen kun muutin tänne. Sinne pihaan tuotiin joka kuukausi roskalava, ja siihen sai heittää.”

Olihan mulla siellä tuttuja, mutta en viihtynyt

"Suomessa käyn nykyisin useammin. Siinä meni välillä muutama vuosi niin, etten käynyt. Viime kesänäkin kävin, mutta vain Helsingissä. Tampereella asuu nuorin poika, siellä oltiin toissa kesänä tyttären kanssa. Tyttö vuokrasi auton Suomessa ja kävimme Pohjanmaallakin kaikissa pitäjissä, missä olen asunut. Tapasimme vanhoja tuttuja. Miehet on melkein kaikilta kuolleet niin, että ne on leskiä ne tutut.

Se kauppa, mikä minulla oli viimeksi Suomessa, on aikoja sitten purettu ja tilalle on rakennettu komia talo. Minähän olin ollut siellä monella paikkakunnalla töissä. Lapuan patruunatehtaalta menin pellavatehtaaseen Jalasjärvelle ja olin välillä matkahuollossa ja kahvilassa ja monessa paikassa. Minä olen vähän sellainen kauppaishminen," Pirkko naurahtaa.

"Vaikka minulla täälläkin oli vakituinen työ, olin samalla muissakin töissä. Kävin SKF:llä siivoamassa ja sitten olin ravintolassa tarjoilemassa. Mulla oli yhteen aikaan mieskaveri, joka järjesti suomalaisille tansseja Kolmessa Kruunussa ja Stampenissa ja minä tarjoilin siellä. Kolme työtä oli välillä samanaikaisesti. Ensin aamulla lehtiä jakamaan. Sitten Bostadsbolagetiin siivoamaan ja sieltä vielä SKF:lle siivoamaan. Illalla, kun tulin kotiin, olin niin väsynyt, että kaaduinkin sänkyyn. Ei ole ihme, että käsi ei tahdo nyt nousta. Se oli pakko! Ei se ollut raha helpossa täälläkään. Mutta kyllä sitä jaksoi vielä viikonloppuna tansseihin mennä ja lääkettäkin ottaa," Pirkko muistelee silmät hymyillen. Suomalaisilla oli silloin omia tansseja monessa paikassa Göteborgissa.

"Kovaa työntekoa se oli Suomessakin. Kun pääsin neljältä pellavatehtaalta niin ämpäri pyöränsarveen ja puolukoita noukkimaan mettään. Piti saada ruokaa lapsille ja vuokrat maksettua. Tyttö kun oli koulussa siellä Raudaskylässä (Ylivieskassa), se maksoi. Eläkkeelle jouduin jäämään kuuskymppisenä, kun oli niin paljon noita kipuja. Nyt olen ollut eläkkeellä 23 vuotta, mutta ehdin olla töissäkin neljäkymmentäseitsemän vuotta. Sitten kun olin eläkkeellä pyöräilin paljon yhden kaverin kanssa tuolla Gråbossa ja muualla. Ja kyllä mulla oli huono omatunto, että saan rahaa, vaikka en oo töissä ja kuljen vaan vapaana. Se oli kauhiata!

Suomeenkin yritin palata vielä. Otin vuoden virkavapaata Bostadsbolagetista, jossa olin siivoajana, ja menin Lapualle sellaiseen tuttuun taloon, jossa olin ollut, kun tyttö oli ihan pieni. Olin sanonut silloin heidän tyttärelleen, että kun jään eläkkeelle, tulen teille auttamaan. Kun sitten tapasin heitä myöhemmin, tämä tyttö oli jo aikuinen, hän muistutti, että olen luvannut tulla. No, sanoin, että jos kerran olen luvannut, niin täytyyhän minun tulla. Sain virkavapaata ja menin sinne, mutta en viihtynyt. Se oli siellä vähän syrjäkylällä. Sinne oli viisi kilometriä kirkolta. Olihan mulla siellä tuttuja, mutta en minä viihtynyt. Se oli 1980-luvun alussa, vuonna 1982. Mun tyttö, ja poika perheensä kanssa, tulivat minua katsomaan kesällä. Ja minä jo silloin tiesin, että palaan takaisin, ja laitoin tavaroita heidän autoonsa. Olin kesän Suomessa. Sain saman työpaikan takaisin Hjällbossa, mistä lähdin.

Silloin kun lähdin oli vähän ajatus, että jäisin Suomeen. Ajattelin, että kyllähän minä oon jo tämän Ruottin nähnyt! Menen ainakin vuodeksi kokeilemaan. Mutta ei, ei,

ei se käynyt. Kolmen kuukauden päästä lähdin pois, kun sain marjat säilöttyä ja kaikki kuntoon. Kyllä minä oon paljon ulkomaillakin ollut. Oon ollut aina kaksi kuukauttakin kesällä. Silloin kun olin jäänyt eläkkeelle, oli ajatus muuttaa etelään pysyvästi, mutta silloin olis pitänyt olla sellainen kaveri, jonka kanssa muuttaa. En nyt enää. Suomeenkaan en enää havittele. Se kolme kuukautta riitti. Kyllä siellä vielä tuttuja on, kierretään joskus päivä, pari jonkun luona. Toinen pojista asuu Suomessa, ja me pidetään yhteyttä.

Kyllä minä tänne Ruotsiin olen jäänyt pysyvästi, vaikka Suomen kansalainen olenkin. Se on kiva, että täällä asuu niin paljon suomalaisia. Käyn säännöllisesti päiväkeskuksessa ja kävin myös seurakunnan Mariagårdenissa, niin kauan kun se oli. Sinne pääsi hyvin raitiovaunulla. Tämä suomalaisen seurakunnan nykyinen paikka ei sovi ollenkaan. Sinne on niin vaikea kulku. Hjällbossa olin paljon mukana myös Suomi-seuran toiminnassa. Niiden konttori oli aivan kotini vieressä.”

Vieläkö tästä aiot muuttaa muualle, kysyn ja Pirkko vastaa empimättä: ”Rauhalaan minä muutan. Käyn Rauhalassa ja Onnelassa joka viikko. Onnelassa asuu yli yhdeksänkymmentävuotias tuttu, jonka sisko on saman ikäinen kuin minä. Ja niiden veli asuu Rauhalassa. Tunnen ne jo Suomen ajoilta. Juodaan kahvit siellä ja jutellaan. Aikaisemmin kävin seurakuntalaisten kanssa siellä laulamassa.” (Rauhala on suomalainen vanhainkoti, Onnela dementiaosasto, (kirj. huom.)

Pirkko on aktiivinen edelleen iästä ja kivuista huolimatta. Hän näyttää myös postikorttipinoa. Niitä hän askartelee paperista ja liimaa sopivia kuvia. Korteja menee myyjäisiin ja tutut ostaa. Kierrämme vielä Pirkon kodin, jossa hän on asunut vasta joitakin kuukausia. Makuuhuoneessa hän osoittaa kukkakoristein maalattua puukirstua, joka on tyttären kapiokirstu. Se on ainoa esine, joka Suomen ajoilta on jäljellä. Niitä käytiin kaupittelemassa siellä Jalasjärvellä, josta tänne muutin. Piirongin päällä on myös siniristilippu varmemmaksi vakuudeksi suomalaisuudesta. Pirkko esittelee myös pienen sinivalkoisen kukkaron, jonka on saanut lahjaksi suomalaisilta ystäviltä. Siinä on monien eteläpohjalaisten paikkakuntien nimet, Jalasjärvi, Kuortane, Koskenkorva, Lapua, Kurikka, mutta ei lainkaan kaikkia paikkoja, joissa Pirkko on asunut.

Pirkko Metsälä s. 1937 Lapväärti
Ruotsiin 1969

Arvo Laaksonen

Se on ollut yhtä muuttamista

Arvo Laaksonen kävi metsäopistoa Rovaniemellä ja lähti kesätöihin Ruotsiin, oliko se nyt vuonna 1969 vai 1970. Aluksi hän meni rautatehtaalle Keski-Ruotsiin, lähelle Avestaa.

"Tulin yhdessä toisen kaverin kanssa vain kesätöihin. Ajattelin tienata vähän rahaa ja mennä sitten takaisin, kun koulu oli kesken. Olin käynyt vuoden, kaksi vuotta oli vielä jäljellä. Ruotsissa asunto oli valmiina tehtaan puolesta. Huone ja keittiö. Siinä oli sänky ja viltti ja tyyny, kun menin. Suihkussa piti käydä tehtaan puolella, mutta se oli aivan vieressä. Siellä olin kuusi kuukautta. Sen jälkeen muutin Skutskäriin. Siellä olin töissä Stora Kopparbergin paperitehtaassa, tai massatehtaassa. Siellä oli samalla tavalla asunnot tehtaan vieressä niin, että suihkussa sai käydä tehtaalla, mutta sauna ei sielläkään ollut. Siellä olin aika pitkään, en muista ihan tarkkaan.

Göteborgiin muutin, koska siskoni asui täällä ja sain asua ensin hänen luonaan. Minulla oli siellä oma huone ja se meni oikein hyvin. Olin silloin vielä nuori poika. Töitä sain myös heti. Olin Volvolla pari—kolme vuotta. Menin naimisiin norjalaisen tytön kanssa ja muutimme yhdessä Frölundaan, vuokra-asuntoon. Se oli siihen aikaan Göteborgshem, joka vaihtoi sitten nimensä Poseidoniksi. Sieltä muutimme Rannebergiin ihan uuteen taloon. Se oli vuosi 1973 tai 1974. Siellä meillä oli kolme huonetta ja keittiö. Rannebergissä asuinkin sitten niin kauan, että me muutettiin yhteen Pirkon kanssa vuonna 1997.

Ja sitten onkin muutettu monta kertaa. Se on ollut yhtä muuttamista" Arvo naurah-
taa. En enää muistakaan missä kaikkialla oon asunu. Länsmansgårdenissäkin asuttiin, tai se oli Svartedalenin ja Länsmansgårdenin välillä." Nyt Arvo ja Pirkko asuvat seniori-
talossa Gårdstenissa. Heillä on kaksi huonetta ja iso, lasitettu parveke.

"Tässä on nyt asuttu vajaa vuosi. Kun meille soitettiin ja sanottiin, että voisimme tulla katsomaan, niin ensin oli ajatus, että ei Gårdsteniin. Kun tulimme katsomaan, niin tuumimme, että kyllä me tänne jäädään. Tämä on rauhallinen paikka, ja parasta kaikesta on sauna. Saunaan pääsee kylpytakissa. Meillä on oma saunavuoro lauantaisin. Monet käy perjantaisin saunassa, tai viikollakin. Meillä on aina se sama, lauantaina kello 18. Sen pystyy varaamaan aina koko kuukaudeksi kerralla. Se on tärkeää.

Aikaisemmin käytiin tuolla Ka-Reen saunassa ja se on ihan hyvä. Mutta siinä on se, että kun käyt saunassa niin pitää panna heti vaatteet päälle ja ajaa kotiin toiselle puolen kaupunkia. Tässä voit vaan tulla hissillä ylös kylpytakki päällä. Ihan niinkuin omassa saunassa kävis. Karelassa olimme molemmat aktiivisia pitkän aikaa."

Suomessa mukava käydä

"Suomeen ei ole ajatusta palata, vaikka aikoinaan tänne tulinkin vain kesätöihin. Meillä oli kyllä tässä joitakin vuosia sitten vähän ajatus muuttaa Suomeen. Minulla oli jo työ-
paikkakin valmiina Tampereella. Mutta onneksi ei lähdetty! Kun on ollut niin pitkään pois Suomesta, ei Suomi oo enää kotimaa. Suomessa kyllä käymme. Viimeksi olimme jouluna Ikaalisten kylpylässä. Viitisen vuotta sitten ajoimme Suomen ympäri ja silloin kävin Rovaniemelläkin ja tapasin veljen. Hän on jo 85 vuotias. Ajoimme Haaparantaan ja sieltä Suomen puolelle, Rovaniemelle, Kajaanin ja Kuusamoon ja tultiin itäraja pitkin takaisin.

Ei mulla oo sinne Suomeen mitään tarvetta muuttaa. Välillä meni kolmekymmentä vuotta, niin etten käynyt kertaakaan. Vaimo oli norjalainen ja Norjassa kävimme siihen aikaan kaksi kertaa vuodessa. Minä olin enemmän norjalainen kun suomalainen. Tämä nykyinen kumppani on sitten taas houkutellut Suomeen.” Pirkko huikkaa väliin, että Arvo oli norjalaisruotsalainen siihen aikaan kun tavattiin. Arvo jatkaa: ”Eikä ole Suomessa mitään kiinteää paikkaa, kuten kesämökkiä tai muuta, mihin pitää mennä. Viime vuosina olemme joskus vuokranneet mökin Suomesta Pirkon kanssa. Ja ne oli kaikki oikein hyviä paikkoja. Mutta aina, kun tultiin takaisin Ruotsiin, tuntui että on tultu kotiin. Yhteen aikaan puhuttiin, että muutettaisiin talvikuukausiksi Espanjaan, mutta emme sitten ole kuitenkaan muuttaneet pidemmäksi aikaa. Jouluihin on vietetty siellä joskus. Ja monena vuonna muutama viikko talvisaikaan. Nyt on Pirkon sairaus vaikuttanut niin, ettemme voi lentää.

Silloin, kun tulin tänne, minulla oli vain vaatteet mukana, koska olin aikonut olla vain kesän. Mutta soitin sitten koulun rehtorille ja sanoin, että tulen joulun jälkeen takaisin. Piti vain tehdä kaikki tentit. Rehtori sanoi, että kyllä se järjestyy. Mutta en sitten lähtenytkään. Tänne tuli jäätyä. Volvolla olin ensimmäiset kymmenen vuotta ja sen jälkeen menin Spårvägenille. Ajoin raitiovaunua ja bussia. Sitten minut koulutettiin korjaajaksi, niin että menin aina paikalle, kun bussi tai raitiovaunu hajosi kaupungilla. Kun huoltoautolla liikkui, sai ajaa bussikaistaa. Nyt käy vieläkin joskus niin, että ajan bussikaistalle, vaikka liikun omalla autolla. Jäin siitä hommasta eläkkeelle kolmisen vuotta sitten.”

Arvo on nyt 67-vuotias. Hän on harrastanut voimannostoa vuosikymmenet, mutta loukkaantuminen pakotti lopettamaan. Edelleen hän käy salilla treenaamassa 3–4 kertaa viikossa. Lopuksi hän vielä kiteyttää: ”Sauna ja treenaaminen, se on minulle elämä!”

Arvo Laaksonen s.1950, Rovaniemi
Ruotsiin 1969–1970

Pirkko Honkavaara

Minä olen vähän liikkuva luonne

Pirkko Honkavaara muutti yhdessä kumppaninsa Arvon kanssa senioritaloon vajaa vuosi sitten. Takana on vuosikymmeniä kestänyt värikäs asumishistoria ympäri Göteborgia sen jälkeen, kun hän yli 40 vuotta sitten muutti Ruotsiin ja Göteborgiin. Arvon kanssa he ovat olleet yksissä 18 vuotta. Pirkko on kotoisin Tampereelta, mutta muutti Nastolaan parikymppisenä. Ruotsiin hän tuli silloisen miehensä kanssa 28-vuotiaana keväällä 1970. Lapset tulivat vähän myöhemmin, kun koulu oli loppunut.

”Lapsuuteni vietin Tampereella, Siihen aikaan, sodan jälkeen, oli kova asuntopula, joten ei se hääppöistä ollut. Seittemäntoista vanhana sain ensimmäisen kakaran,

vahinko sattui olemaan, ja niitä vahinkoja sattui viidessä vuodessa neljä. Sitten Suomeen tuli onneksi e-pilleri. Kun muutin Ruotsiin, lapset olivat jo kouluiässä, paitsi yksi. Muuttomatkestasta muistan, että meillä oli sellainen auton rähjä ja se hajos tuolla Hallsbergissa. Viimeiset rahat meni melkein auton korjaamiseen. Täytyihän se korjata, että sai muuttokuorman perille. Meillä oli vaatteet ja petivaatteet siinä. Huonekaluja tai mitään muutakaan ei ollut. Ei siinä olisi ollut mitään järkeä. Lapset tulivat sitten parin kuukauden kuluttua, kun koulu loppui.

Ruotsiin minut toi ainainen rahapula. Aina ilman rahaa. Tili kun tuli, maksettiin vuokra ja ruokamaksu kauppaan velkakirjalla ja laskut, niin taaskaan ei ollut rahaa. Siihen kyllästy. Ruotsissa oli tuttuja, jotka kertoivat, että täällä tienaa hyvin. Ensimmäisen kesän olin töissä Prippsillä. Sitten menin Volvolle ja siellä sai naiset saman palkan kuin miehet. Kyllä se tuntui hurjalta, kun vertasi Suomen palkkoihin. Yhtäkkiä tapahtui sellainen ihme, että rahaa jäi. Silloinen aviomieheni pääsi heti Volvolle malimestariksi ammattinsa vuoksi.

Tulimme mieheni kanssa kahdestaan, kun lapsilla oli koulu kesken. Haettiin lapset sitten heti kesäkuun alussa, kun koulu loppui. Ensimmäiset neljä yötä asuttiin hotellissa. Siellä Femmanin takana oli niitä vanhoja taloja, joissa oli hotelli. Siellä tutustuttiin yhteen suomalaiseen, joka oli tullut töitä hakemaan. Hän oli kaatunut ja katkaissut jalkansa. Kiva kaveri ja hänkin tuli meille asumaan.

Silloinhan Volvo järjesti asunnon. Se ei kuitenkaan ollut työsuhteasunto, vaan vuokrasopimus tehtiin suoraan asuntoyhtiön kanssa. Sinne kun päästiin, käytiin ensimmäiseksi ostamassa patjat ja pöytä. Nukuttiin lattialla ja syötiin seisaallaan. Sitten pikku hiljaa hankittiin muuta, niin että kun lapset tulivat meillä oli ruokapöytä, sängyt ja sohva. Meitä oli siinä 70 neliön asunnossa seitsemän henkeä. Vähän ahdasta se oli, mutta hyvin se meni ensimmäiset pari vuotta. Se oli Bergsjössä. Silloin oli helppo saada asunto, koska nämä ns. miljoonaohjelman talot oli jo valmistuneet. Niissä oli kaikki mukavuudet. Niin meillä tosin oli ollut Suomessakin kahdessa viimeisessä asunnossa. Mutta niissä oli kalliit vuokrat, kun ne oli yksityisten omistamia.

Sitten valmistui Backassa uusia asuntoja niin muutettiin sinne vähän isompaan, neljä huonetta ja keittiö. Mutta kun lapsenlikka sai yhden huoneen, niin meillä oli taas kolme huonetta ja keittiö. Se oli ihan mukava asunto. Ja kuten sanoin, tilistä jäi jopa rahaa. Minä olin jo silloin alkanut ymmärtää, miten tämä systeemi toimii, joten kun oli asuttu tässä maassa kolme, neljä vuotta, ostettiin ensimmäinen insatsi. Se maksoi kymppitonnin. — Olipa hirveä hinta! — Pirkko hymähtää. Se oli myös Hisings Backassa, Blåstadenissa. Mutta ei me siinäkään kauaa asuttu. Minä oon vähän sellainen liikkuva luonne.”

Keskustaan olisin halunnut

”Olen asunut ympäri Göteborgia, mutta koskaan en ole päässyt keskustaan asumaan vaikka olisin halunnut. Tyttäreni sairastui vakavasti ja silloin olisin halunnut muuttaa

Guldhedeniin, mutta asunnonvälittäjä, jonka tunsin, sanoi: 'kuinka sinä nyt voisit saada asunnon Guldhedenistä, kun Inga-Brittkin asuu Bergsjössä.' Asuimme sitten rivitalossa, kahdessakin eri osoitteessa Gunnareds Terassenissa. Tapasin sanoa, että aina kun tuli liikaa romua ja likaa, oli parasta muuttaa. Tuli hävitettyä tavaraa ja siivottua kunnolla," Pirkko kertoo ja lisää: "ainahan sitä halusi parempaan muuttaa!

Surkukupainen puoli oli oikeastaan se, että kun lapset muutti pois kotoa, niin sitten ostettiin talo. Ja se oli aika iso talo. Kunnostettiin se ihan viimeisen päälle. Talo oli rakennettu vuonna 1937, mutta se remontoitiin ihan täysin. Sauna rakennettiin heti, kun oli muutettu, eihän ruotsalaisessa talossa nyt saunaa ollut. Ja sitten me asuttiin siellä kaksistaan. Toinen yläkerrassa ja toinen alakerrassa. Kellarissa tavattiin, kun siellä oli sauna. Ihmeteltiin, että kuinka tässä nyt näin kävi. Siinä asuttiin muutama vuosi, kunnes lähdettiin eri teitä ja myytiin talo.

Mä muutin taas insatsiin Backaan, vaihteeksi! Siinä en asunut kauaa, kun sitten löysin sen nuoruuden rakkauteni ja menttiin naimisiin. Satuvin löytämään hänet täällä ihan vahingossa. Kun oli neljätoistavuotiaina luvattu, että mennään naimisiin, niin menttiin sitten, niin että kolmekymmentä vuotta meni hukkaan tavallaan. Hänen kanssaan ostettiin Angeredista omakotitalo. Hän kuoli vuonna 1995. Myin sitten sen talon ja siinä oli myös hänen poikansa perijänä.

Sitten ostin rivitalon vähän Hammarkullenin ulkopuolelta, kaunis asunto mäellä. Silloin tapasin Arvon. Me olimme silloin vähän siipirikkoja molemmat. Hänestä ei ollut mukavaa muuttaa minun luokseni, vaan ostimme yhdessä insatsin. Olisikohan se ollut taas vaihteeksi Blåstadissa, Backassa. Se on ihan mukava alue ja siellä oli jopa saunakin. Sauna minulla on ollut kaikissa omissa asunnoissa. Jollei sitä ole ollut, se on tehty," Pirkko lisää. Hän jää miettimään:

"Minä oon aina ollut semmoinen, että en ole oikein viihtynyt missään. Tai viihtynyt ja viihtynyt. Välillä olen tarvinnut vähän pienemmän asunnon, välillä isomman asunnon. Eikä minulla oikein koskaan ole ollut sellaista tunnetta, että nyt olen tullut kotiin. Sitä varten minä kai olen muuttanutkin, kun olen hakenut sitä kotia. En oikein tiedä mistä se johtuu. Vaikka olisi ollut kuinka hieno asunto, se ei ole ollut oikein hyvä. Siinä omakotitalossakin oli 150 neliötä ja kellari, eli kaksisataa neliötä yhteensä. Se oli upea talo, mutta ei se vaan tuntunut hyvältä. Mutta oli siinä sekin, että lähdimme sitten eri teitä.

Ehkä se talo, jonka hankimme yhdessä nuoruudenrakastettuni kanssa olisi voinut olla se oikea koti, jos hän olisi elänyt. Se oli niin kauniilla paikallakin, Surten järvelle oli matkaa 300–400 metriä ja koko Vättlefjällin luonto ympärillä. Se oli aika houkutteleva. Ehkä Se oli se, joka tuntui eniten kodilta," Pirkko pohtii ja muistaa yhtäkkiä:

"Niin ja asuttiinhan me Tu vessakin välillä. Ostettiin sieltä 60-luvulla rakennettu atriumtalo. Se oli ihan kivan näköinen. Iso olohuone. Ja taas tehtiin remonttia. Se oli niin huonosti rakennettu. Hiiriä juoksi jatkuvalla syötöllä, niitä tuli viemärin kautta. Tehtiin sähkötöitä ja vaihdettiin sähkömittarikin, kun kuolleita hiiriä oli senkin takana. Siellä ei kauaa viihdytty."

Suomeen muutto kävi mielessä

"Kun sitten tämän Laaksosen kanssa alettiin kulkea yhdessä, käytiin aika usein Suomeen. Mun äitini eli vielä silloin. Hän oli vähän huonokuntoinen. Ajateltiin, että ostettaisiin yhdessä äidin kanssa vähän isompi asunto Tampereelta. Voisin pitää vähän huolta hänestä. Arvo olisi saanut sieltä töitäkin. Mutta se alkoi kuitenkin arveluttaa. Lapset ja lastenlapset olivat täällä Ruotsissa. Minäkin olin jo suurimman osan elämästäni asunut tällä puolella. Se jäi ajatukseksi. Se jäi vähän niin kuin unelmaksi. Äiti eli yli 90-vuotiaaksi ja asui Tampereella loppuun asti. Tänne hän ei olisi muuttanut missään nimessä. Hän kyllä kävi täällä usein niin kauan kuin oli vielä pirteä."

Sauna on Pirkolle ollut aina tärkeä ja saunamuisto palaa mieleen myös alkuajoilta:

"Kun minä tulin tänne vuonna 1970 huhtikuussa, en löytänyt saunaa mistään. Kysyin sitten työkavereilta, eikö tässä kaupungissa ole saunaa missään, niin joku sanoi, että Valhallassa on sauna. Minä menen sitten Valhallaan ja riisun itteni. Ja kun ovesta lukee 'bastu', niin menen sisään. Siellä sitten istuu naisia. Niillä on papiljotit päässä ja limsapullo vieressä ja ne lukee lehteä. Ja kiuasta ei oo missään. Minähän pistän vaatteet päälleni ja menen takaisin kassalle ja sanon 'bastu'. Joo on bastu ja virkailija tulee mukaani. Hän näyttää mulle sitä samaa ovea, että on bastu. Minä sanon että 'ingen bastu'."

No sitten joku tiesi kertoa, että Nödingessä oli Ka-Re-kerholla sauna. Se oli tavallinen omakotitalo, mutta hienolla paikalla järven rannalla. Silloin meillä kaikilla oli lapsia ja mentiin sinne perheitten kanssa. Lapsille keksittiin ohjelmaa. Se oli vuosi 1971, kun menin mukaan ja siitä asti olen ollut jäsen, joskus hyvinkin aktiivinen. Se oli sellainen kiintopiste, johon aina mentiin vaikka miestäkin vaihdettiin välillä."

Kuten sanottu, Volvolla olin töissä kaksi vuotta. Sen jälkeen tein pikku hommia ja opiskelin. Kehitin ruotsin kielen taitoa ja tein tulkkikokeen niin, että olin auktorisoitu tulkki ja tein sitten niitä hommia. Lapset olivat silloin jo teini-iässä. Myöhemmin sain viran työnvälityksestä, josta nyt olen ollut eläkkeellä pitkään."

Tuttujen perässä en oo muuttanut. Naapureitten kanssa en ole ollut erityisemmin tekemisissä. Tietysti joskus tulee tutuksi ja käy toisissaan. Enimmäkseen olen myös asunut yhdessä jonkun kumppanin tai aviomiehen kanssa. Silloin oli vielä vientiä", Pirkko nauraa. "Nyt on pakko pysyä yhdessä."

Nykyiseen asuntoonsa senioritaloon he muuttivat Arvon kanssa vajaa vuosi sitten. Yhtenä syynä oli Pirkon vaikea sairaus. Suomeenkin he käyvät silloin tällöin, mutta pidemmistä matkoista on täytynyt luopua, koska lentäminen ei sovi."

Monien muuttojen seurauksena esineitä on karsittu matkan varrella ja kun kysyn onko Pirkolla jotain tärkeitä tavaroita, joita hän on halunnut kuljettaa mukana, hän vastaa ensin, että ei. Kun olen jo eteisessä lähdössä, hän osoittaa eteisen kultareunaista peiliä ja huudahtaa: "Ai niin, mutta onhan tuo peili. Sen olen saanut isältä, ja samovaarin!"

Pirkko Honkavaara s. 1942 Tampere
Ruotsiin 1970

Meeri ja Kari Aro

Tarjosin Karille valmiin kodin

Meeri ja Kari Aro ovat asuneet saman katon alla 40 vuotta, mutta kummallakin on takana nuoruuden avioliitto. Meeri muutti Ruotsiin silloisen kumppaninsa kanssa vuonna 1969. Kari tuli Ruotsiin serkkutytön houkuttelemana vuonna 1977. Samana vuonna hän tapasi Meerin.

Meeri kertoo:

”Olen kotoisin Sallan ja Kemijärven väliltä semmoisesta paikasta kuin Kursu. Sieltä muutin jo rippikoulun jälkeen Rovaniemelle, oisikohan se ollut vuonna 1967. Olin piikana silloin. Kun perhe ei enää tarvinnut minua, muutin silloisen mieheni kanssa Trollhättaniin. Hänellä oli siellä veljeksiä ja Saabilla oli töitä. Ja hän ei lähtenyt Ruotsiin ilman minua. Minä olin siellä aluksi vähän aikaa piikana yhdessä perheessä, ja sain asua heidän luonaan, kunnes muutimme yhteen.

Asunto järjestyi Saabin kautta. Mutta siihen aikaan asunto oli pieni yksiö ja ves-sakin oli puoli metriä kertaa puolimetriä. Meillä oli yksi lapsi silloin, ja siinä ei paljon tilaa ollut, kun käsin harsovaippoja pesi lavuaarissa. Yksi huone oli ja lattialla patja, jossa nukuttiin. Pesumahollisuus kuitenkin oli. Ja sittenhän me vaihdettiin isompaan asuntoon, kun oli kaksi lasta. Se asunto ei enää tullut Saabin kautta. Asuntoja oli silloin helppo saada. Mutta sielläkin oli niitä poikamiesbokseja, pitkät talot Saabin lähellä. Poikamiehille se oli ensimmäinen etappi, kun ne menivät niihin poikamiesasuntoihin. Perheelliset hankkivat sitten vuokramarkkinoilta asunnon.

Göteborgiin muutin vuonna 1974. Suurin syy oli se, että en saanut lapsille suomen-kielistä hoitajaa Trollhättanissa. Sain saman tien työpaikan SKF: ltä, missä oli paljon tuttuja suomalaisia. Asunto järjestyi myös heti Bergsjöstä. Se oli ihan normaali vuokra-asunto Stjärnbyggsgatanilla. Erosin myöhemmin ja muutin lasten kanssa Teleskopsgatanille. Se oli vielä korkeampi kerrostalo, neljätoistakerroksinen. Näitä Göteborgshemmin kunnallisia vuokra-taloja. Ei silloin ajatellut sen enempää. Tärkeää oli, että lapsilla oli tilaa. Halusin myös pysyä Bergsjössä, koska lapsilla oli siellä hoitopaikka.”

Kun kysyn, mitenkä sitten asuitte, kun muutitte yhteen Karin kanssa, Meeri nauraa raikuvasti ja vastaa: ”minä tarjosin Karille valmiin kodin!”

Saat pitää minut yhden vuorokauden

Ja tässä Karin versio yli 40 vuotta kestäneen yhteiselön alkutaipaleesta:

”Se oli silloin jouluna 1977. Lähdin käymään Suomessa. Tarkoitukseni oli jäädä sinne uuden vuoden yli, mutta sitten rupes tuntumaan, etten minä uutta vuotta ala

odottelemaan. Minä lähden takaisin aikaisemmin. Soitin Meerille ja kysyin onko sinulla jotain erikoista sinä ja sinä päivänä? En nyt muista mikä viikonpäivä se oli. Kävisitkö hakemassa minut rautatieasemalta? Palkaksi saat pitää minut yhden vuorokauden. Ja se yksi vuorokausi on venynyt neljäksikymmeneksi vuodeksi. Silloin minä käytännössä aloin asua Meerin luona. Se oli se meidän yhteen meno.

Ruotsiin olin muuttanut saman vuoden keväällä Vaasasta. Se oli semmonen juttu, että olin käymässä vanhempieni luona ja serkkutyttö soitti Göteborgista. Minä olin hakenut töitä jo muutaman kuukauden. Siihen aikaan oli kaupallisen koulutuksen saaneita Vaasassa yllin kyllin. Koska olin ollut työelämässä jo jonkin aikaa, minulla oli jonkinlainen palkkavaatimuskin. Aina kun avointa paikkaa haki, sitä haki viisikymmentä muuta. Osa oli sellaisia, jotka lähti millä palkalla hyvänsä. Minä sitten serkkutyttölle kerroin, mikä on tilanne. Hän sanoi, että hyppää laivaan ja tule tänne. Mä hommaan sulle töitä. Ja niin kävi, että samalla viikolla nousin laivaan ja tulin Göteborgiin. Muis- taakseni tulin perjantaina.

Maanantai-aamuna mentiin Volvolle ja saman tien oli työpaikka. Sain asua serk- kutyttön luona Biskopsgårdenissa. Siellä minä asuin siihen uudenvuoden aattoon asti, kun Meeri haki mut rautatieasemalta. Minun ei tarvinnut koskaan asua Volvon asunnoissa, sillä serkkutyttö sanoi heti alussa, että saat asua mun luona, kunnes saat oman asunnon. Hänellä oli kaksio ja minä sain nukkua olohuoneen vuodesohvalla. Tullessa ei ollut muuta tavaraa kuin matkalaukku. Pari kertaa kävin sitten Suomessa niin, että mennessä oli tyhjä matkalaukku ja tullessa täysi. Mutta muuta ei ollut. Täällä se on sitten kaikki hankittu.

Vaasassa minulla oli jo avioliitto takana. Silloin asuimme vähän kaupungin ulko- puolella insatsin tapaisessa osuusasunnossa. Siellä asuin vuoteen 1976. Sitten mulla oli vuokratämppä, tai kaksikin eri asuntoa. Se viimeinen vuokratämppä oli sikäli hyvä, ettei siinä ollut irtisanomisaikaa. Kun minä lähdin huhtikuun alussa, niin vuokraisäntä sanoi, ettei sun nyt tarvitse näistä parista päivästä mitään maksaa. Vaasassa oli aika helppoa saada asunto siihen aikaan. Se ensimmäinen asunto, jonka sain eron jälkeen, oli ihan keskellä Vaasan kaupunkia. Omistajalla itsellään oli isompi asunto ja siinäkin oli sellainen vuokrasopimus, että sen pystyi molemmat irtisanomaan nopeasti.

Siinä kävi niin, että omistajan sisko muutti maaseudulta Vaasaan, ja hän sanoi, että me tarvittais nyt se huoneisto. Minä tiesin, että Lallin liikenne omisti muutaman kiinteistön. Ja se oli juuri niitä, mistä Vaasassa laskettiin leikkiä, että 'Svenska talande bättre folk'. Ja se perustuu siihen, että ne ruotsinkieliset omisti koko Vaasan kaupun- gin maat. Ja ne rikastui sillä. Rakennusliikkeet ja kunta osti niiltä maita. Mutta osa teki niin kuin Lalli, rakennutti omalle tontilleen korkeita vuokra-taloja. Ja julkinen salai- suus oli, että ne sai aina rakennusluvan. Kaupunki osti niiltä koko ajan tonttimaata. Esimerkiksi Suomen Sokeri tarvitsi lisää maata, kun ne laajensi toimintaansa. Niin Lalli pani ehdoksi sen, että saatte ostaa, jos annatte minulle rakennusluvan tuohon ja tuohon tonttiin. Sain sitten yhdestä Lallin rakennuttamasta talosta vuokra-asunnon. Ja voi sanoa, että siinä talossa, johon minä sitten muutin, oli melkein jatkuvasti asun-

toja vapaana. Mullakin oli sellainen kaksi huonetta ja keittiö. En olisi tarvinnut niin isoa, mutta se oli halpa. Vuokra oli suunnilleen sama kuin yksiössä keskustassa. Silloin oli asuntoja. Vaasassa rakennettiin 1970-luvulla paljon ja 1960-luvullahan oli se suuri rakennusbuumi.”

Näin Kari muistelee Vaasan asuntorallia. Teleskopsgatanin asunnosta Bergsjössä tuli sitten Meerin ja Karin yhteinen koti useammaksi vuodeksi. Mutta vuonna 1983 oltiin muutoksen edessä.

Se oli sitten meidän koti 30 vuotta

Kari kertoo:

”Vuonna 1982 tuli tieto, että niihin korkeisiin kerrostaloihin, tulee täysremontti ja ne muutetaan insatsiasunnoiksi. Me laskettiin niin, että okei, annetaan niiden tehdä remontti ja ostetaan insatsi. Kerätään sillä aikaa rahaa. Mutta jo silloin oli tavoitteena, että joskus hankittaisiin talo. Kesällä 1983, kun me tultiin Suomesta, oli häätölappu odottamassa. Nyt pitäisi muuttaa remontin ajaksi saman kadun varrelle toiseen huoneistoon. Kolme iltaa minä istuin parvekkeella ja laskin ja funtsasin eestaas, eestaas ja kolmannen illan jälkeen minä sanoin Meerille, ei, meidän perhe ei muuta kuin kerran. Ensin olisi pitänyt muuttaa siihen väliaikaiseen asuntoon, sitten takaisin, ja sitten alkaa etsiä taloa. Mulla oli työkavereita, jotka oli ostaneet talon niihin aikoihin, ja minä laskin, että ei kai me nyt niin paljon huonommin pärjätä kuin nekään. Molemmilla oli työpaikka. Ja siihen aikaan työpaikatkin oli vielä turvallisia. Niin me sitten ruvettiin ettimään taloa.

Me rajattiin se Bergsjö—Utby-alueelle. Bergsjössäkin oli se Stora björn, joka on omakotialue. Me päästiin jonoon kahteen taloon, mutta ne talot meni. Me ei koskaan päästy itse kaupantekoon. Meillä oli sama meklari koko ajan ja se sanoi, että hän on menossa tekemään paperit yhdestä talosta seuravana iltana. Ja saman viikon lauantaina on näyttö. Ja hän lisäsi: ’Se omistajarouva tuntuu oikein mukavalta, minä kysyn siltä, voisitteko tulla jo etukäteen katsomaan.’ Niin me mentiin. Meklari hoiteli papereita tämän omistajarouvan kanssa, ja samalla me saatiin katsella taloa rauhassa.

Meklarikin tuli siihen sitten. Me mentiin kellariin, siellä oli iso kylpyamme, ja minä katselin, että tuolla on tuuletin, ilmastointi on hyvä. Ja kai se meklari oli sen verran suomalaisille myynyt, että se näki heti mitä katselin. Kun tultiin ulos sieltä kylppäristä, se sanoi, ’Kari, mihin nurkkaan sinä olet suunnitellut sen saunan?’ Ja vaikutti siltä, että se omistajarouva vertasi meidän perhettä heidän perheeseen, silloin kun he olivat muuttaneet. Heidänkin perheessä oli ollut silloin kolme lasta ja hän kertoi, miten he olivat järjestäneet. Siihen aikaan talossa oli useita huoneita. Me niitä sitten myöhemmin yhdistelimme. Niin se meklari rupes sitten puhumaan omistajalle, että nämä olisivat kiinnostuneita. Paperit tehtiin kertaheitolla. Lehteen oli ehditty jo panna ilmoitus, että näyttö olisi lauantaina. Kun näyttö sitten tuli lauantaina tämä omistajamummo meni

naapuriin, ja hänen tyttärensä, joka oli painostanutkin äitiään myyntiin, joutui näyttämään taloa. Ja äiti sanoi tyttärelleen, että talo on kyllä myyty jo, jolloin tyttö suuttui entisestään. Mutta se meni kivuttomasti. Ja me muutimme 1984.”

Mitkä seikat talossa puhuttelivat, saunan paikan ohella?

Kari: ”Se, että se oli niin rauhallinen paikka. Se oli ihan Utbyn yläosassa. Ei ollut läpikulkuliikennettä. Loppuaikoina siellä vaihtui porukka, sillä tämä vanha porukka oli itse rakentanut ne talot ja he luopuivat niistä vähitellen. Mutta se oli niin rauhallinen, että melkein kun olohuoneessa kuuli ulkoa auton äänen, meni ikkunaan katsomaan että kuka siellä ajaa.”

Meeri lisää: ”Ja sijainti oli siinä mielessä tärkeä, että kun tytöt kävivät siihen aikaan Bergsjössä kaksikielistä koulua, niin he pääsivät linja-autolla kouluun. Ja nuorin tyttö oli suomalaisella päivä-äidillä Bergsjössä, ihan kävelymatkan päässä.”

Kari: ”Alkuun ei ajateltu sen kummemmin millaiset naapurit oli, mutta kuten sanottu, rauhallista oli. Sitten loppuvaiheessa, tämä on taas Karia, meille tuli sellainen suomalainen yhteisö sinne. Sinne taaemmas muutti suomalainen ja meidän naapuri oli suomalainen.” Meeri jatkaa: — ”Ja tien toisella puolen asui minun työkaveri. Se oli sitten meidän koti 30 vuotta.”

Talossa oli useampia kerroksia ja portaat alkoivat olla hankalia Meerille, joka työtaturman vuoksi joutui useihin jalkaleikkauksiin. Tytöt olivat jo aikuisia ja muuttaneet pois kotoa. Vanhin ja nuorin tyttö rupesivat sitten painostamaan, että vanhempien pitää hankkia yhden tason talo.

”Se oli ollut aina myös minun haveeni,” Meeri sanoo.

Kari jatkaa: ”Ja tytöt rupes sitten juttelemaan siitä mulle. Nämä on kyllä nyt Meerin sanoja, hänen ensimmäinen reaktionsa oli ’Mitä, meinaatteko te, että minä muutan kotoani pois?’ No siinä sitten rupes ittekin ajattelemaan, että tässä alkaa pikku hiljaa ikää tulla, ja varsinkin Meerin jalkaleikkaukset siinä vaikutti.”

Kun kysyn, kestikö kauan luopua pitkäaikaisesta kodista, molemmat nauravat ja Meeri jatkaa:

”Ei kestänyt kauan. Ja siinä kävi niin, että olin taas kerran sairaalassa. Eikä minua päästetty sairaalasta pois, kun meillä oli niin paljon portaita. Sain sitten muuttaa vanhimman tyttären luo Landvetteriin. Se joudutti päätöstä. Ja nuorin tytär, joka myös asuu täälläpäin, löysi tämän talon meklarin kautta. Minä sain isännän ylipuhuttua, että mennään ainakin katsomaan. Ei meidän oo pakko ottaa sitä. Ja sanoin vielä senkin, että minun mielipiteeni on, että tykkään tästä,” Meeri sanoo päättäväisesti. ”Eikä lähempää saanut. Me yritimme löytää talon, joka olisi sijainnut lähempänä Göteborgia, mutta ei saatu tämmöistä yksikerroksista. Me ei enää oltu töissä silloin. Minä olin sairaseläkkeellä. Vanhin ja nuorin tytär perheineen asuu myös lähistöllä, joten sekin vaikutti.”

Kuva 12. Kari ja Meeri Aro kunnostavat Hindäsän talonsa puutarhaa. Kuva: Jukka Tuominen.

Kuinka paljon sitten vanhasta kodista muutettiin mukana?

Meeri vastaa: "Minä tein suursiivouksen. Kolmekymmentä vuotta kolmessa kerroksessa. Vintti täynnä tavaroita. Olihan sitä tavaraa. Ja sen tiesi, ettei ne millään mahdu tänne kaikki."

Kari ja Meeri ovat asuneet nykyisessä talossaan Hindäsissa kolmisen vuotta. Hindäs kuuluu Härrydan kuntaan, joka on Göteborgin naapurikunta. Landvetterin lentokenttä on melko lähellä, mutta lentokenttämelu ei häiritse. Hindäs on suosittu talviurheilukeskus ja Karin ja Meerin talo sijaitsee taajaman laitamalla rauhallisella pientaloalueella. Vuonna 1988 rakennettu paritalo on yksikerroksinen, ja siinä on kolme tilavaa huonetta ja keittiö, yhteensä 83 neliötä. Pihamaa oli hoitamaton ja sen kunnostaminen on ollut suuri haaste. Nyt on osa pihamaasta nurmikkona ja osaan on rakennettu iso puuterassi. Talossa ei ole kynnyksiäkään, joten liikkuminen on helppoa, vaikka joutuisi käyttämään apuvälineitä.

"Ainoa mikää uupuu on sauna," sanoo Meeri. Saunan paikka on katsottuna. Pihassa juuri kylpyhuoneen ulkopuolella on sopiva paikka, kunhan vain naapureilta saadaan lupa rakentaa. Mutta sitä ei vielä ole kovin paljon mietitty, koska pihan kunnostus on ollut etusijalla."

Kun kysyn, onko kaduttanut, kumpikin pudistaa päätään ja vakuuttaa että tämä oli oikea päätös. Meeri lisää: "Ainoa mikä minulla on ollut haaveena ja on ehkä vieläkin

jossain takaraivossa, että haluaisin muuttaa Haaparannalle, mutta isäntä ei halua, kun se ei tykkää lumesta.”

Mutta pohjoisessa on silti kiintopiste.

Auto täynnä remonttitarvikkeita

Meeri: ”Kesällä mentiin aina Suomeen ja asuttiin sukulaisten luona. Ja se oli hankalaa, kun perhe kasvoi.”

Kari: ”Vuonna 1982 meille syntyi tämä kolmas lapsi ja me ruvettiin funtsaamaan, että tämä alkaa olla meille työlästä ja sukulaisille myös, kun he aina majoittavat meidät. Päätettiin, että ruvetaan ettimään kesämökkiä. Me alotettiin se sillä tavalla, että katteltiin sieltä Kursusta, Meerin kotiseudulta, ja löydettiinkin. Se oli sellainen autioksi jäänyt talo. Kunnassa oli elinkeinoasiamies, joka auttoi meitä paljon. Seuraavana kesänä, kun me lähdettiin täältä Göteborgista, oli Sallan kunnanvaltuuston määrä käsitellä meidän talokauppa päivää ennen. Virkamiehet oli sanonu, että kyllä te saatte sen. Mutta asian käsittely siirtyi seuraavaan kokoukseen ja silloin me olimme jo matkalla eikä elinkeinoasiamies saanut meihin yhteyttä. (Kännyköitä ei vielä ollut.) Se oli kesäkuun puolessa välissä. Meillä oli auto täynnä maaleja ja muita remonttitarvikkeita.”

Meeri: ”Ja pöytä auton katolla, mutta se oli ostettu vasta Rovaniemeltä. Kunnanvaltuusto oli saanut Kursun ja ympäristön asukkailta nimilistan, jossa vaadittiin, että kunta ei saa myydä kiinteistöä ulkopaiikkakuntalaiselle. —Ja ne ei tienneet, että minä olen kotoisin sieltä, että minun tyttönimeni on Moilanen, koska nyt olin Aro.” Niin me päätimme, että me ei Kursusta hommata. Isällähän oli paikka siellä, mutta tämä, minkä olisimme halunneet oli rantatontti. Ja aika iso, sen takia me olis haluttu se. Mutta se loppu siihen ja päätettiin kattoo jotain muuta.”

Kari: ”Ja se lähti sitten taas liikkeelle niin, että minä aina aamulla kävin kiinteistövälityksiä läpi. Otin aina pari kiinteistövälitystä per päivä sadan kilometrin säteellä Rovaniemeltä, otin niiden osoitteet ja lähdin ajamaan. Päivän aikana ajoin kaikki läpi ja illalla tulin ja raportoin ’hallitukselle’ mikä on tilanne. Siinä meni sitten sellainen rapia viikko, kun minä niitä kierroksia tein. Sen reilun viikon ajan ajoin 4000 kilometriä, kun niitä mökkejä katselin. Jäljelle jäi kaksi semmoista paikkaa, että minä tykkäsin, että Meerin ja tyttöjenkin kannattaa lähteä kattomaan. Ja kun tälle mökille tultiin, niin tytöt nousi autosta ja katteli ympärilleen ja he sanoivat heti: ’Tämä me ostetaan.’ Ja miksi, siellä oli leikkimökki valmiina.”

Meeri: ”Ja sitten siinä kävi niin, että se omistaja oli pakon edessä. Pankki karhusi siltä rahaa. Niin pankki sanoi, että kunhan me saadaan se velkasumma. Eli me saatiin se aivan alakanttiin. Remonttia on sitten tehty kaiken aikaa. Entinen isäntä oli ollut hyvä, mutta kaikki oli kesken.”

Kari: ”Itse kaupanteko kävi niin, että myyjällä oli kiire, koska sen oli kuukauden loppuun mennessä maksettava pankkilaina, muuten pankki olisi pakkolunastanut sen.

Ja pankki taas halusi rahat heti, niin ne järjesti kaupantekotilaisuuden välittömästi. Se oli juhannusaaton aatto, kun kauppa tehtiin. Kun me lähdetiin pankista, niin pankinjohtaja sanoi sille entiselle omistajalle, että aja nyt saman tien mökille. Ota kaikki henkilökohtaiset tavarat, mitä siellä on. Nimittäin Arot muuttaa sinne tänään. Sen näki, että ne ei tulleet toimeen keskenään, pankinjohtaja halusi päästä siitä eroon.”

Meeri: ”Ja pankinjohtaja sanoi sille vielä, että maasta ei saa ottaa mitään pois. Johon se sanoi, että olen minä hakenut sieltä jo humalapensa. Niin että juhannusaattona sitten saunottiin siellä ja istuttiin iltaa pihamaalla. Siellä oli siihen aikaan sellaiset puun rungosta halkaistut penkit ja pöytä pihamaalla. Ja silloin tuli sanottua, että täällä sitten tästä lähtien vietetään juhannusta. Ja sen jälkeen on oltu mökillä joka juhannus. Ja tämä paikka on Rovaniemellä, silloisessa maalaiskunnassa, nykyisessä kaupungissa. Eikä siitä ole kuin 60 kilometriä mun siskon paikkaan, missä oli oltu ennen.”

Kari: ”Siitä on tullut sitten melkein toinen koti, vaikkei siellä usein käydäkään. Kesäisin ollaan kuusi viikkoa ja myöhemmin on käyty myös syksyllä, puolukanpoiminta-aikaan.”

Meeri: ”Onhan me oltu mökillä talvellakin. Nuorin tyttö halusi mennä sinne viime jouluksi, niin minun piti mennä kattomaan, miten ne selviää. Ja joka kesä käydään Napapiirillä ja joulupukkia tapaamassa lastenlasten kanssa. Nuorin tyttö on alkanut käydä siellä kaksikin kertaa vuodessa ja hänen ruotsalainen miehensä viihtyy siellä hyvin. Hän on niin suomalainen, että otti sukunimekseenkin Aro, kun he menivät naimisiin. Ja tämä nelivuotias haluaa sinne myös.”

Onko tullut mieleen, että muuttaisitte sinne pohjoiseen pysyvästi?

Kari: ”Meerillä se on ollut vähän haaveena.”

Meeri: ”Haaparanta on ollut minun haaveeni, mutta kannattaisiko sinne Suomeen muuttaa eläkkeittenkään takia. Nyt kun on päässyt tähän nykyiseen taloon ei sitä enää sillä lailla ajattele. Täällä ovat lapset ja lastenlapset lähellä.”

Keskustelumme aikana tytär soitti ja Meerin kanssa sovittiin, että nuorin lapsenlapsi tulee saman päivänä yökylään. Ja lapsenlapsella on valmiiksi oma pinnasänky Meerin ja Karin kodissa.

Kari: ”Tällä hetkellä ei ole haaveita muuttaa muualle. Tämä on niin rauhallinen paikka eikä tässä ole myöskään läpikulkuliikennettä. Lapsia täällä kyllä on ja lisää on tulossa.”

Meeri: ”Ja Göteborg on kuitenkin lähellä. Matka Göteborgiin ei kestä juuri pidempään kuin Utbystä. Täältä pääsee suoraan moottoritietä Göteborgiin.”

Kerroitte, että Suomesta lähdettiin aikanaan kevyin kantamuksin. Onko sitten myöhemmin tuotu sieltä jotain tärkeitä esineitä?

Kari: ”Ei meillä koskaan ole ollut tarvetta tuoda sellaisia esineitä, että saatais se vanhan kodin tuntu tänne. Joitakin perintöesineitä on tuotu.”

Kari näyttää kultaista ketjua kaulassaan. Siihen on pujotettu kolmen sormuksen juotos ja keskimmaisessä on Vaaka, Karin oma horoskooppimerkki.

"Äiti kuoli 1990 ja isä 1999. Isän jäljiltä kun tyhjennettiin kotia, siellä oli piirongin laatikossa äitin sormukset pumpulissa. Taisi olla vielä talouspaperiin käärittyinä. Minä ajattelin, että jos panen vielä isänkin sormuksen sinne, niin niillä on sama kohtalo. Johonkin laatikon nurkkaan ne jää. Ja seuraava sukupolvi tappelee, että mitä niille tehdään. Otin ne mukaan ja menin Göteborgissa suomalaisen kultasepän luo ja kysyin, juotatko ne yhteen, vanhempien sormukset ja sormuksen keskelle minun horoskooppimerkkini. Ongelma oli ainoastaan siinä, että täältä Ruotsista ei löytynyt 24 karaatin kultaa. Jostakin hän sitä löysi ja onnistui tekemään sen."

Meeri: "Minulla ei ollut perittävää, mutta niin kuin näkyy, eteisessä on kokonainen seinä täynnä Lapin esineistöä. Ne on mulle tärkeitä. Yritän etsiä aina metsäaiheita tai Lapin muistoja. Tuon seinällä olevan poron pään ostin jo 70-luvulla jostakin maalais-talosta sieltä Lapista. Ja siinähan on poron kaviosta tehty koriste ja Lapin puukkoja."

Kari: "Utbyssä meillä oli vielä poron talja seinällä ja pää sen yläpuolella. Siellä oli korkea eteinen, niin että se sopi hyvin."

Meeri: "Talja annettiin muutossa lapsenlapselle, joka halusi sen."

Göteborgin muuttolinnut

Kari: "Alkuvuosina lähdettiin kiitämään Suomeen heti, kun kesäloma alkoi. Auto oli usein valmiiksi pakattuna tehtaan portilla ja pohjoista kohti ajettiin yötä myöten. Ennätys on ajaa 1660 kilometriä 18 tunnissa. Sitten tuli tavaksi yöpyä matkalla Sundsvallissa."

Tiettyjä perinteitä Suomen matkaan sisältyy edelleen, vaikka eläkevuosina tavat ovat muuttuneet.

Kari: "Kesällä on aina Rovaniemen markkinat. Ne on juhannuksen jälkeisellä viikolla tiistaista torstaihin. Ja siellä me ollaan kyllä käyty varman ihan alusta lähtien. Siellä on mm. Oulunsalosta vanha kalastaja, joka myy kalaa. Ja minä katsoin joskus, että tuo on hyvin saman näköistä, mitä äiti teki, suutarinlohta. Minä rupesin ostamaan sitä siltä. Me alettiin käydä siellä myös syysmarkkinoilla. Siellä nyt sitten myös tinkaaminen kuuluu asiaan. Ja minä aloin vänkäämään siitä hinnasta, että ethän sinä nyt kehtaa enempää multa pyytää. Ajattele, minä oon 1660 kilometriä ajanut tänne suutarinlohta ostamaan. Hän sanoi, selevä! Saat sillä hinnalla mitä tarjosit. Ja minä sanoin sille, että lisää siihen vähän sipulia. Ja hän teki niin, seuraavalla kerralla oli suutarinlohessa enemmän sipulia. Traditioita on muodostunut vuosikymmenten aikana."

Meeri: "Ja samahan se on, minä käyn joka kesä kaksikin kertaa Kursussa äitin hau-dalla. Ja samalla reissulla hoidetaan Kemijärvellä muitakin hautoja, mummin ja mui-ta. Kursussa on ollut leipomo jo ennen kuin minä oon syntynyt. Sieltähän pitää käydä ostamassa sitä Kursun rouheleipää ja kursulaista kampanisua."

Kari: "Traditioista vielä, meidän mökiltä jos lähtee itään päin, on 10 km kauppaan. Jos lähtee Rovaniemelle päin on 10 km kauppaan. Siinä Rovaniemen tien varressa on yksi K-kauppa, jota aiemmin piti vanhempi mies. Hän sanoi aikanaan, että ei noista muuttolinnuista oo mitään taikaa. Pääskysiä ja västäräkkejä sun muita. Kyllä se on täällä sillä lailla, että kun Göteborgin muuttolinnut tulee, niin silloin on kesä."

Meeri Aro s. 1951 Salla
Ruotsiin 1969

Kari Aro s. 1950 Vaasa
Ruotsiin 1977

Aila ja Jyrki Ruuskanen

Koti Turkissa ja Göteborgissa

Aila ja Jyrki ovat eläneet yhdessä yli 40 vuotta. Aikaan on mahtunut monta muuttoa ja viimeisin koti on Turkissa. Suomesta he lähtivät nuorina eri teitä, Aila Surteen Göteborgin lähelle, Jyrki Olofströmin Volvolle kesätöihin. He tapasivat Metalliliiton suomalaisille Ay-aktiiveille järjestämällä kurssilla, ja siitä alkoi yhteinen taival. Nyt he asuvat talvikaudet Turkin Alanyassa, kesät ja joulun tienoon Göteborgissa.

"Jos joku olisi sanonut minulle kymmenen vuotta sitten, että asun Turkissa, en olisi uskonut. Turkiin muutto oli oikeastaan sattuma. Olisimme mieluummin muuttaneet Bulgariaan, koska olimme viettäneet siellä monia lomia, tunsimme ihmisiä ja olin opetellut kieltäkin. Mutta siellä ei ole talvella niin lämmintä, kuin Turkissa."

Aila pohtii ja Jyrki vahvistaa:

"Lämpö, se oli yksi syy",

"ja läheisyys. Olimme jo käyneet tunnustelemassa Thaimaassakin, mutta sinne on niin pitkä matka. Se on rasittava, kun ei tässä ainakaan nuorennuta," hiljattain eläköityneet Aila ja Jyrki toteavat.

"Ja Turkki on aika lähellä, sinne on hyvät yhteydet ja sieltä pääsee kotiin, kun tulee ikävä."

"Toinen syy oli se, että Thaimaasta ei pysty ostamaan taloa, se on aina vuokratontilla", Jyrki lisää.

Istumme Ailan ja Jyrkin Göteborgin kodin parvekkeella, jota reunustaa kukkivat pelargoniat. Aila kertoo ja Jyrki täydentää.

"Turkissa käytiin ensin esittelymatkalla. Oltiin aikaisemmin käyty yhden ainoan kerran Turkissa, ihan toisella puolella. Sitten menttiin Alanyaan näyttömatkalle. Ja silloin päätettiin, että täältä ostetaan. Me olimme ennen sitä käyneet asunomessuilla ja katselleet vähän Espanjaa ja Portugalia ja Thaimaatakin. Todettiin, että Turkissahan on lämmintä. Siellä on ympäri vuoden subtrooppinen ilmasto, siellä Alanyan seudulla. Se

on lämpöisempää kuin Välimeren ilmasto. Kesällä on hirvittävän kuuma ja sen takia me ollaan täällä palelemassa,” Aila naurahtaa, kun teemme haastattelua heinäkuussa. ”Maalis-, huhti-, toukokuu, silloin on hirveen kaunista. Siellä on valtavan paljon kukkia ja luonto on rehevää. Syksyllä on myös lämmintä ja veden minimilämpötila on 18 astetta, se on kuin täällä kesällä. Jouluaattonakin voi uida, jos haluaa.

Ostettiin sitten pieni asunto vuonna 2011. Ajateltiin, että kun ei nyt vielä olla ihan sataprosenttisen varmoja, niin kokeillaan. Käytiin siellä aina välillä, ja siellä oli ihan kiva asua, todella kivaa. Ihmiset, ilmasto, luonto ja siellä on paljon näkemistä. Ei koskaan ennätä nähdä kaikkea, mitä haluaisi. Ja niin päätettiin, että ostetaan isompi. Sitten jäi tää pikkunen asunto käteen, ja kun poliittinen tilanne on sellainen kuin nyt (kesä 2016), en tiiä, milloin sen saa myytyä. Mutta se on vuokralla. Tämä nykyinen asunto oli valmiiksi kalustettu, kun me muutimme. Peruskalusteet oli, onhan me tietysti hankittu lisää. Pikkuasuntoon jätettiin omat kalusteet. Otettiin vain vaatteet ja astiat ja sellaista mukaan.

Tämä nykyinen asunto on sata neliötä. Siinä on valtavan iso lasitettu parveke, joka on oikeastaan, se on mun ateljé, se on olohuone, siinä me enimmäkseen ollaan, Jyrki istuu ja lukee, kun minä maalaan. Sitten siinä on kaksi makuuhuonetta ja yhdistetty olohuone-keittiö. Sekin on tilava. Se on kerrostalo, jossa on 25 asuntoa, kaikki aika isoja. Vastapäätä on toinen talo, jossa myös on 25 asuntoa, ne kuuluu ikään kuin yhteen. Talossa on iso uima-allas ja kiva piha. Siinä on lasten leikkipaikkoja ja hyvin hoidettu puutarha. Sitten meillä on yhteisiä tiloja, kokoontumistiloja, iso sauna, ihan suomalainen sauna, jossa on kiulu ja kippo, niin että saa heittää löylyä. Ei niin kuin täällä meidän Göteborgin taloyhtiön saunassa, missä ei ole edes lattiaviemäriä. Jos heittää vettä kiukaalle, saa kuivata lattian jälkeinpäin. Siellä on ihan hyvät suihkut ja oma pieni kuntosali, eikä nyt niin pienikään. Biljardihuone, pöytätennishuone ja hirveän isot yhteiset tilat. Niitä voi käyttää milloin tahansa, kuka tahansa.”

Jyrki lisää: ”Talot on rakennettu betonista niin, että siellä on vähän viilettä, jos ulkona on 16 astetta lämmintä, mikä on harvinaista. Taloja ei ole eristetty eikä keskuslämmitystä ole, mutta kaasulla voi lämmittää. Turkin talvi on oikein sopiva meille.”

Naapureita Aila kuvaa:

”Turkkilaiset ovat perheellisiä. Heillä on lapset, jotka käy koulua, muuten asukkaat on iäkkäämpiä. Norjalaiset on enemmistönä, taloyhtiön puheenjohtajakin on norjalainen. On siellä myös joitakin nuorempia norjalaisia. Naapureitten kanssa ollaan tekemisissä paljon enemmän kuin Pohjolassa. Kun me muutettiin, se oli lauantai. Jo seuraavana päivänä tuli lähin naapuri piirakoitten kanssa toivottamaan tervetulleeksi. Ovikello vain yhtäkkiä soi ja naapuri vaimonsa kanssa oli oven takana. ‘Me tultiin kylään’. Ja samalla tavalla alhaalta jotkut norjalaiset huikkasi, ‘me tullaan ylös, aukaise ovi’. Ei varmaan Norjassakaan kukaan mene naapuriin ilmoittamatta. Kuten ei täälläkään, Ruotsissa tai Suomessa. Mutta jollakin tavoin siellä on tultu niin turkkilaisiksi, että naapuriin mennään, kun huvittaa.”

Millä kielellä tulette toimeen?

”Englanniksi tai ruotsiksi tai suomeksi”, Jyrki sanoo. Ja Aila lisää ”talonmiehen vaimo ei osaa yhtään sanaa muuta kuin turkkia, mutta kun miehet menee pelaan biljardia, minä istun hänen kerallaan juomassa kahvia, ja meillä on piirustuslehtiö ja piirretään, sillä tavalla kommunikoidaan. Ja kun hän opettaa minulle jonkun sanan turkkia, niin minä opetan hänelle samat sanat englanniksi. Me keskustellaan sillä tavoin, ollaan kanssakäymisissä. Talo on 5-kerroksinen ja ylimmästä kerroksesta näkyy meri. Meiltä on rantaan noin 500 metriä.

Suomalaisia asuu joka puolella. En tiedä tarkkaan paljonko, mutta ei pysty Alanyan keskustassa käymään kuulematta suomea. Kaikissa kaupoissa kuulee suomea. Ja meidän tuttavat on enimmäkseen Suomesta tulleita suomalaisia. Kun muutin Turkkiin, niin minun suomen kieli huomattavasti parani,” Aila sanoo. ”Täytyy puhua kunnon suomea, eikä niin kuin täällä, vähän laiskasti, että on sama kummalla kielellä sanat tulee, suomeksi vai ruotsiksi. Siellä täytyy ajatella, että minä puhun nyt suomea, eikä siihen saa tulla ruotsia sekaan. Nyt olimme siellä ensimmäistä kertaa pidemmän jakson. Aikaisemmin olimme kolmen, neljän viikon pätkissä. Viime syksynä lähdettiin syyskuun alussa ja tultiin joulukuun alussa takaisin. Oltiin joulukuun alusta ja palattiin sinne helmikuun lopussa.”

”Ja sinne on nyt asetuttu. Kyllä me on nyt tultu sinne pysyvästi”, Jyrki vakuuttaa. Aila pohtii, että ”on merkittävää, että kun menee sinne, kaipaa tänne ja kun on täällä, kaipaa sinne. Göteborgiin kaipaa, koska on lapset ja lastenlapset täällä, mutta onneksi on tuo tekniikka nyt sellainen, että voi joka viikko keskustella Skypen kautta,” toteavat molemmat.

Alkuaan töihin Ruotsiin

Aila ja Jyrki tulivat Ruotsiin eri teitä, mutta samoihin aikoihin. Aila kertoo: ”Me tultiin vissiin aika samoihin aikoihin vuonna 1970, Jyrki Olofströmiin minä Göteborgiin - tai oikeastaan Surteen, mutta asuin siellä vain muutaman kuukauden. Tulin niin kuin kaikki muutkin, pari vuotta käyn täällä töissä ja palaan takaisin Suomeen. Alussa asuin alivuokralaisena silloisen poikakaverini serkun luona helmikuusta toukokuuhun. Sitteen muutimme Gårdsteniin. Ne oli ne ensimmäiset talot, jotka valmistui Salviagatanille. Se oli vielä ihan rakennustyömaata.

Jyrki: ”Opiskelin Helsingin yliopistossa matematiikkaa ja tulin kesätöihin Olofströmiin, Volvolle. Mutta kesätyö venyi vähän pidemmäksi. Se oli kesä 1970. Olin siellä vajaan vuoden. Helsingissä olin asunut opiskeluaikana alivuokralaisena ns. piiankamarissa, jossa oli oma sisäänkäynti. Volvolla oli Olofströmissä omiakin asuntoja, mutta minä asuin alivuokralaisena vanhemman naisihmisen luona. Kun sitten muutin Göteborgiin seuraavana vuonna, ei ollut mitään vaikeuksia löytää asuntoa. Siihen aikaan täällä oli paljon tyhjiä vuokra-asuntoja, koska miljoonaohjelman taloja oli jo valmiina. Samana päivänä sai asunnon, kun meni vain asunnonvälitykseen. Minä menin silloin Sirius-

gatanille Bergsjöhön. Ja sieltä muutin sitten Tuveen. Tu vessa asuin yhdessä silloisen tyttöystäväni kanssa. Mutta sitten tapasimme Ailan kanssa ja muutimme yhteen. Siitä on reilut 40 vuotta, naimisissakin olemme olleet jo 41 vuotta. Insatsiasuntoja oli silloin paljon ja ne oli halpoja. Meidän ensimmäinen yhteinen insatsi Tu vessa maksoi 10 000 kruunua vuonna 1975.”

Aila jatkaa: ”Tuvesahan asui silloin, ja asuu vieläkin, paljon suomalaisia. Tyttökin muutti sinne takaisin. Hän asui aiemmin Mölndalin puolella, mutta halusi Tuveen. Hän oli niitä viimeisiä, jotka kävi suomalaista luokkaa ja hänellä on edelleen kavereita siellä.

Olin ensin Volvolla kymmenen vuotta. Sitten lähdin opiskelemaan. Meitä oli siellä Volvolla sellainen suomalainen liiga, sanottiin. Minä olin hirveen ylpeä, kun tulin sinne vanhojen ukkojen joukkoon, Ne luuli, että minä oon tullu sinne kahvia keittämään. Mutta en tullu, sen saivat pian huomata. Sain liikanimen ’svarta eländet’. Yhtiön miehet sanoivat, että sillä on neuvotteluissa aina joku kortti takataskussa.”

Aila oli ensimmäinen suomalainen nainen maalaamon ryhmäjohtokunnassa ja sitten hänestä tuli varapuheenjohtaja. Jyrki puolestaan oli tuolloin prässäämön ryhmäjohtokunnan puheenjohtaja. Hän lähti myöhemmin opiskelemaan, suoritti korkeakoulututkinnon ja jatkoi muissa tehtävissä.

Perheen oma koti

Aila: ”Sitten kun tapasin Jyrkin muutettiin Tuveen. Asuttiin 3 kuukautta vuokra-asunnossa, mutta ostettiin sitten insatsi Tuvesta. Ja muutaman vuoden päästä ostettiin omakotitalo Grästuvevägeniltä. Se on vanha tie, joka menee Tuveen, lähellä Grimbota. Siellä me asuttiin, mitähän se oli, viisitoista vuotta. Vielä nytkin joskus, kun puhutaan, sanotaan, että silloin kun me asuttiin kotona. Se oli oikeastaan yksi iso luku meidän elämässä, sitä ennen ja sen jälkeen.

Siinä asuttiin 15 vuotta, ja lapsetkin puhuu aina, että se oli koti. Tytär oli vuoden vanha kun muutettiin siihen. Hän ei muistakaan, että me on jossain muualla asuttu.”

Mitkä seikat vaikuttivat siihen, että se tuntui eniten kodilta?

Aila mietti hetken ja jatkaa:

”Ehkä se oli se, että se oli oma talo ja meillä oli oma piha. Minä muistan, kun oli muutettu sinne ja minä makasin sohvalla olohuoneessa ja katsoin miten koivujen varjot liikkuvat katossa. Silloin ajattelin, ne on mun koivuja! Se tuntui kaikki niin, että se on omaa. Olihan me asuttu omistusasunnossa aiemminkin, mutta se oli ollut kerrostalo. Täällä oli lapsilla leikkipaikat metsässä talon takana. Siinä oli valtavan iso tontti ja siihen kuului vähän metsääkin. Lapsilla oli siellä omat koijat. Vielä vuosien jälkeenkin, kun kävelin siellä, havaitsin, että he olivat kaivaneet oikein perustan, melkein metrin syvyyteen. Ja aina kun jokin kahvipannu tai paistinpannu oli kateissa, tiesi mistä se löytyy. Ja siellä oli kaiken näköistä. Ne oli sisustaneet ne, ja jopa nukkuvat siellä yötä joskus.

Minä olin lapsuudessa asunut maalla, mutta olimme muuttaneet usein isän työn vuoksi, joten Suomessa ei sellaista kiintopistettä ollut. Asuimme monilla paikkakunnilla Pohjanmaalla, sitten asuin Kokkolassa ja Helsingissä, joten en oikein tiedä, mistä olen kotoisin.

Mutta se oli hyvin vanha talo, ja se oli aivan liian iso, 250 neliötä, ja siinä olisi pitänyt korjata niin paljon. Olisi pitänyt olla enemmän rahaa. Kaivinkoneella olisi pitänyt tehdä puutarhakin. Se oli villiintynyt, ihan luonnontilassa. Siinä oli vanhoja hedelmäpuita ja marjapensaita, ei minkäänlaista järjestystä. Minä ajattelin laittaa siihen sellaisen kyltin, että 'Luonnonsuojelualue'.

Olisi vaatinut valtavan paljon rahaa, että sen olisi saanut kuntoon, siinä oli, mitä se nyt oli, 2500 neliötä se tontti. Sitten pojat muutti pois kotoa, tytär oli enää jäljellä. Me myytiin se vuonna 1994. Eikä sinne ole kaivattu jälkeenpäin. Se oli se vaihe elämästä."

Jyrki lisää: "Kai se alussa tuntui vähän oudolta". Aila jatkaa: "Alussa tuntui pahalta, että toiset ihmiset tuli asumaan meidän kotiin. Mutta ei siinä kovin kauaa mennyt."

Keskusta-asunto toteutunut haave

Aila: "Sitten muutettiin taas Tuveen, vuokra-asuntoon. Tähtäimessä oli koko ajan saada asunto keskustasta. Oli tarkoitus asua Tuveissa vain muutama kuukausi, mutta siitä tuli muutama vuosi, kun jonotettiin tänne keskikaupungille. Ja tässä me on asuttu nyt 16 vuotta. Tänne ei ollut helppo päästä ja siksi asuminen Tuveissa pitkittyi, kun jouduimme odottamaan asuntoa monta vuotta. Eikä se olisi onnistunut, ellemmme olisi asuneet saman asuntoyhtiön huoneistossa Tuveissa, niin että saimme jonopaikan asuntoyhtiöstä. Silloin oli sellainen systeemi. Jokaisella asuntoyhtiöllä oli oma jono.

Tähänkin oli kolme, jotka oli olleet kauemmin jonossa ja joilla olisi ollut oikeus saada asunto ennen meitä, mutta jostain kumman syystä ne ei halunneet. Yhtäkkiä saimme tiedon, että saatte tämän, jos haluatte. Enkä minä ollut edes käynyt täällä. Ulkoa päin vain olin nähnyt missä se on. Enkä silloin ajatellut edes onko siinä parveketta, kunhan pääsemme tänne. Jyrki kävi täällä ja soitti mulle töihin. Hän sanoi, että se on ihan kivan näköinen, mutta huoneet on vähän omituisen mallisia, osa seinistä vinoja. Talo on rakennettu vuonna 1972.

Meillä tämä pikkuhuone ja keittiö on suorina, mutta makuuhuone ja olohuone on ihan vinoja. Ei se muuten häiritse, mutta huomattiin, kun aiottiin ostaa nurkkasohva, että se ei käy, kun niitä ei oo 44 asteen kulmassa. Kun muutto keskustaan järjestyi, alkoi taas uusi vaihe."

Käymme keskustelua Ailan ja Jyrkin kanssa heidän Göteborgin kodissaan, kerrostalossa, kaupungin historiallisessa ydinkeskustassa. Lähikortteleissa on edelleen paljon kaupungin hallintorakennuksia, mutta osa vanhoista tehdas- ja virastotaloista on muutettu asunnoiksi. Alueen omistaa kunnallinen Bostadsbolaget ja asunnot ovat vuokra-asuntoja.

Ailan ja Jyrkin asunto käsittää kolme huonetta, keittiön ja parvekkeen. Parveke antaa sisäpihalle, jossa on suojaisia oleskeluryhmiä asukkaitten käyttöön.

Aila: "Tämä on ihmeen rauhallinen alue ollakseen keskustassa. Niin keskustassa kuin yleensä voi olla. Västra Nordstan kuuluu Göteborgin vanhimpiin alueisiin. Tässä asuu enimmäkseen vanhempia ihmisiä."

Entä Suomi, käyttekö koskaan siellä: "Hautajaisissa" sanoo Jyrki ja Aila lisää: "Minä kävin tänä kesänä hautajaisissa ja pari vuotta sitten sukkokouksessa. Siinä ne on. Mutta kyllä Suomessakin on käyty. Alkuaikoina, kun lapset olivat pieniä, olimme Suomessa joka kesä. Minun isälläni oli mökki Keski-Suomessa ja Jyrkin vanhemmilla oli Lappeenrannassa kesämökki saarella, vaarin saari. Se oli sitä, kesäksi Suomeen heti, kun työt loppui. Auto oli valmiiksi pakattuna, kun viimeinen työpäivä alkoi ja joko perjantai-iltapäivällä tai lauantaiamuna lähdettiin Suomeen.

Alkuvuosina oli myöskin ajatus muuttaa takaisin Suomeen, mutta sitten se tuli päivän selväksi ettei koskaan. Oli tultu Ruotsin kansalaisiksi ja lapset oli kasvaneet täällä ja käyneet koulunsa. Kansalaisuuden vaihto johtui lähinnä siitä, että kun pojat alkoi lähestyä armeijaikää, he eivät halunneet lähteä Suomeen armeijaan. Kyllä me oltais muuten aivan hyvin voitu olla Suomen kansalaisia. Mutta silloin päätettiin että otetaan koko perhe Ruotsin kansalaisuus. Kun joku kysyy Göteborgissa, mistä sä oot kotosi, niin tietystihän me ollaan Suomesta. Mutta kun ulkomailla joku kysyy, niin sitä miettii, mistä me ollaan kotoisin, Suomesta vai Ruotsista. Mutta jos joku kysyy, missä sun koti on, niin se on Göteborgissa."

Matkat maailmalle Suomen sijaan

"Kun sitten tapahtui tämä hirvittävä muutos, meidän katastrofi, että nuori, aikuinen poikamme kuoli, päätimme, että emme vietä joulua. Sen jälkeen elämässä tuli uusi vaihe. Alettiin matkustaa. Silloin kun lopetettiin Suomessa käyminen, alettiin käydä aina kesäisin Bulgariassa. Oltiin siellä aina samassa paikassa. Samoissa huoneissa asuttiin. Se oli pariskunta, joka piti sitä majataloa, Heillä oli vain kuusi huonetta. Ja nyt, kun me on lakattu käymästä siellä, lapset käyvät samassa paikassa omien perheidensä kanssa. Niistä omistajista on tullut meidän hyviä tuttuja. Muutenkin on matkustettu paljon. Kerran laskimme, että olemme käyneet yli 30 maassa. Jouluksi lähdettiin aina pois. Marokossa oltiin aikuisten lasten kanssa useampana vuonna joulun aikaan. Mutta nyt, kun on tullut lastenlapsia, joulun on tullut takaisin. Jopa entistä hullumpana."

Yksi näkökulma asumiseen on Ailan ja Jyrkin kuvaus paikasta, missä he ovat käyneet Turkissa. "Ihmiset asuvat hiekkakiveen kaivetuissa luolissa. Siellä voi olla jopa kaksitoista kerrosta maan alla. Mekin kuljettiin muutama kerros alaspäin, ei nyt kuitenkaan kahtatoista kerrosta. Lämpötila luolissa on ympäri vuoden 18 astetta. Oli kesä tai talvi, lämmin tai kuuma ulkona. Sen takia ihmiset ei halua niistä muuttaa, kun

lämpötila on niin sopiva. Huoneet on aika isoja ja kun perhe kasvaa, kaivetaan lisää. Niissä maanalaisissa luolissa on hotellejakin, mutta en haluaisi niissä asua,” Aila sanoo.

Kun kysyn, onko nykyinen asumismuoto toteutunut haave, Aila ja Jyrki vastaavat yhdestä suusta. ”Haave on ollut asua Göteborgin keskustassa ja jossakin lämpimässä maassa, ei kuitenkaan Turkissa. Ajattelimme Marokkoakin yhdessä vaiheessa. Jos joku kymmenen vuotta sitten olisi sanonut, että minä asun Turkissa, en ikipäivänä olisi uskonut. Vaikka en ole ennakkoluuloinen, minulla on ollut ennakkoluuloja Turkia kohtaan. Se johtuu siitä, että olemme asuneet niin paljon Bulgariassa. Bulgarialaiset eivät ajattele välttämättä kovin lämpimästi Turkista ja turkkilaisista, koska maa on ollut Turkin vallan alla. Ja me olemme kyllä kääntäneet kokonaan käsityksen Turkista. Ei se ole ollenkaan sitä, mitä nämä ennakkoluulot on.”

Eikö sitten koskaan ollut ajatusta palata Suomeen? ”Ei, ei”, vastaavat molemmat.

”Ja nimenomaan halusimme lämpöön. Talvi on niin ikävä täällä. Vaikka olemme täällä kyllä sydäntalven, koska vietämme joulun Göteborgissa. Olemme täällä silloin kaksi kuukautta. Mutta välillä voi matkustaa johonkin muualle. Nyt kun on aikaa, voisi lähteä käymään vaikka Karibiassa taas,” Aila haaveilee. Kuuban matka on ollut ylitse muiden, he muistelevat.

Ailan ja Jyrkin Göteborgin kodissa on Turkkiin viittaavaa esineistöä, esimerkiksi lamppuja. Kysyn, oletteko vieneet täältä Turkkiin joitakin tärkeitä esineitä? ”Valokuvat, lastenlasten valokuvat kulkevat mukana”, Jyrki sanoo. ”Siellä on lastenlasten kuvia pitkin seiniä, mutta ei muuta”, lisää Aila.

Aila Ruuskanen oli opettajan työssään Göteborgin seudulla tietoinen suomalaisen kulttuurin välittäjä. Useana vuonna hän innosti koko koulunsa mukaan näyttävään Kalevala-näytelmään. Esimerkiksi veistotunneilla rakennettiin kanteleita. Kodin seinällä on vieläkin kaksi viisikielistä kanteletta. Ehkäpä ne vielä kulkeutuvat Turkkiin. Oven pielessä on myös vanha puukirnu. Se on kulkenut suvussa 1700-luvulta lähtien.

Aila pohtii suhdettaan Suomeen: ”Kun minä olen Ruotsissa, olen suomalainen, kun menen Suomeen, minusta tuleekin yhtäkkiä ruotsalainen. Minua pidetään ruotsalaisena. Keskellä Pohjanlahtea en ole kumpaakaan. Eikä suomen kielikään ole sama. Varsinkin nuoret puhuvat ihan eri tavalla, niillä on toinen melodiakin puheessa. Kyllä minulla juuret Suomessa on. Minä tiedän, että en koskaan tule ruotsalaiseksi, mulla on aina tää aksentti, kun puhun. Minä olen ruotsinsuomalainen. Siihen ajatukseen olen kotiutunut, että olen ruotsinsuomalainen.”

Jyrki tuumii: ”En minä Suomeen kaipaa. Meillä ei ole kummallakaan vanhemmat elossa enää. On tietysti sisaruksia, mutta ei minulla sinne ole mitään halua lähteä. Eikä Suomi ole enää se Suomi, josta lähdettiin.”

Aila Ruuskanen s.1950 Keuruu
Ruotsiin 1970

Jyrki Ruuskanen s. 1943 Lappenranta
Ruotsiin 1970
Jyrki Ruuskanen kuoli syksyllä 2017

7. Loppupäätelmiä, eli mistä lähdettiin – mihin päädyttiin

Olen seurannut muutamien Göteborgin suomalaisten askelia heidän muutettuaan Ruotsiin ja Göteborgiin 1960 – 1970-luvuilla nuorina, yksi jopa vauvana. Kaikki olivat syntyneet Suomessa. Tarmo tosin muutti vanhempineen Ruotsiin jo kolmen kuukauden ikäisenä, joten omia muistoja Suomen kodista ei ole.

Useimpien lapsuuden koti Suomessa oli vanhempien omistama talo, maalaistalo, rintamamiestalo tai pientilan omakotitalo. Joidenkin koti oli perheen yhdessä rakentama. Vanhemmat olivat maanviljelijöitä tai pienviljelijöitä, joskus työläisiä tai käsityöläisiä. Valtaosa, 20 henkilöä, oli siten varttunut perheen omassa talossa maaseudulla. Kaupungeissa kasvaneista kuusi asui vanhempien omistusasunnossa, kolme vuokra-asunnossa. Tämä vastaa hyvin sotien jälkeistä todellisuutta Suomessa, etenkin maaseudulla. Perhe omisti asunnon ja oli usein myös sen itse rakentanut hartiapankkimenetelmällä. Sitä oli Suomen asutuspolitiikka kannustanut 1940–1950-luvuilla. (Lujanen 2004, 338–339)

Ne, jotka olivat lähteneet lapsuuskodista jo ennen Ruotsiin muuttoa, asuivat yleensä alivuokralaisena kasvukeskuksissa, taajamissa tai kaupungeissa. Asunto liittyi usein työpaikkaan. Jotkut tytöt hoitivat lapsia perheessä ja asuivat siellä. Kyseessä saattoi olla sukulais- tai tuttavaperhe eikä ollut varmaa, että sai oman huoneen. Jotkut olivat toisella paikkakunnalla opiskelemaan ja asuivat joko alivuokralaisena tai opiskelija-asuntolassa. Useimmilla oli vielä kiinnekohta lapsuuden kotiin. Perheelliset asuivat vuokra-asunnossa, joka saattoi kytkeytyä työpaikkaan, vaikkei ollutkaan suoranainen työsuhdeasunto. Salmen perheellä Turussa oli omistusasunto, josta muutettiin Ruotsiin. (Salme Paasonen) Perheettömät asuivat usein kimpassa tyttökaverin tai sisarusten kanssa. Asuminen oli tilapäisluontoista, vuokra-asuminen oli epävarmaa, irtisanomissuoja oli sattumanvarainen.

Suomen aikaisessa asumisessa oli selvä ero perheellisten ja perheettömien kohdalla. Perheelliset olivat vähän vanhempia, perheettömät saattoivat olla jopa alaikäisiä. Esimerkiksi lastenhoitajaksi sukulaisperheeseen saatettiin tulla heti koulun jälkeen. Alaikäiset pojat asuivat vanhempiensa luona ennen Ruotsiin lähtöä.

Ruotsiin muuttaessaan haastattelemistani yhdellätoista oli perhe. Heidän muutonsa oli usein myös suunniteltua. Oli tavallista, että perheen isä lähti ensin yksin ja hankki valmiiksi työn ja asunnon ja muu perhe tuli vasta, kun nämä oli saatu. Myös muuttokuorma käsitti silloin ainakin karsitun talouden astioineen, liinavaatteineen ja huonekaluineen. Milja kertoo, että heidän perheensä piti Suomessa huutokaupan ennen lähtöä, joten kaikkia tavaroita ei tullut mukaan. Salme kertoo pesseensä jopa

Kartta 2. Haastateltavien kotipaikkakunta Suomessa.

matot ennen lähtöä ja numeroineensa muuttolaatikat tarkkaan. Useimmat pakkasivat pakettiautoon tai omaan henkilöautoon sen verran kuin mahtui. Ei ollut harvinaista, että auto hajosi matkan varrella, ehkäpä ylipainon vuoksi.

Perheettömätkin muuttivat harvoin yksinään. Moni lähti tutun tai sukulaisen kanssa tai Ruotsissa jo asuvan tuttavan tai sukulaisen luo. Aivan yksin tulijoita ei ollut monta. Heilläkin oli ennestään jokin kiinnekohta Ruotsissa. Perheettömien muuttopäätös saattoi olla hyvinkin äkkinäinen. Lähdettiin kimpassa kaverien tai sukulaisten mukana tai Ruotsissa jo asuvien tuttujen houkuttelemina heidän matkassaan. Mukaan tuli vain tärkeimmät henkilökohtaiset tavarat ja vaatteet. Sen verran kuin yhteen matkalaukkuun mahtui. Asunnosta ei ollut tietoaakaan. Useimmat eivät lähtiessään aikoneet jäädä pysyvästi Ruotsiin, mikä osittain selittää sen, ettei tavaraa ollut paljon mukana. Monet tulivat myös suoran lapsuuden kodista, joten omia tavaroita ei paljon ollut. Jos olikin, ne oli helppoa jättää vanhempien luo. Olin yllätynyt siitä, että monet olivat niin nuoria, jopa alaikäisiä. Alle 18-vuotiaita oli yksin muuttajista kuusi.

Haastattelemini muuttomatkat muistuttavat paljon Hanna Snellmanin ja Jari Kuosmasen kuvauksia. Vaihtelunhalu, uteliaisuus ja seikkailumieli olivat monen muuttajan kimmokkeena. Työn hankkiminen oli kuitenkin ensimmäisiä toimenpiteitä uudessa maassa, vaikkei työ olisi ollutkaan varsinainen muuttosyy. Kavereilta kuultiin Ruotsin oloista ja usein lähdettiin myös heidän matkassaan. Ruotsissa asuvat sukulaiset tai tutut auttoivat silloin myös alkuun. (Kuosmanen 2001, 93–; Snellman 2003, 103–.)

Mistä katto pään päälle?

On ehkä yllättävää, että useimmilla ei ollut tiedossa asuntoa Ruotsiin muuttaessaan, vaikka Ruotsissa oli vielä 1960-luvulla valtava asuntopula. Kuten aiemmin totesin, oli perheillä yleensä valmiina asunto, koska perheen isä oli muuttanut aiemmin järjestääkseen perheelle kodin. Toisaalta yritykset tarjosivat jonkinlaisen majapaikan heti, kun työpaikka oli tiedossa. Suurin osa asui kuitenkin aluksi tuttujen tai sukulaisten luona. Tätä pidettiin luonnollisena.

Ruotsissa vallitsi suuri asuntopula 1940-luvulta aina miljoonaohjelmaan 1965 asti. Yritykset olivat havainneet, että työväkeä ei saa muualta, ellei heille voi tarjota asuntoa. Työsuhdeasunnot olivat monenlaisia, eivätkä läheskään aina suoranaisia työsuhteeseen kytkettyjä asuntoja, vaikka se oli saatukin työpaikan kautta. Monet asunnoista sijaitsivat purkutaloissa Hagassa, Olskrokenissa ja Gamlestadenissa. Ne olivat kimppekämppejä, joissa asui tuttu poikamiesporukka. Gamlestadenin tehtailla oli paljon naisia, nuoret tytöt saivat usein yhteisasunnon. Muutamat haastattelemistani olivat aluksi Boråsin tekstiilitehtailla, joilla oli erityisiä naisten asuntoloita. Niissä oli jopa valvoja, etteivät miehet olisi päässeet vierailulle. Jos perusti perheen tai seurusteli vakituisesti, joutui muuttamaan ja hankkimaan asunnon muualta. (Sisko Halonen)

Suurilla työnantajilla oli erityisiä asuntoparakkeja työntekijöiden majapaikoiksi. Göteborgissa muistetaan yhä ns. Italian kolonia, asuntoparakkien rykelmä, joka rakennettiin, kun SKF haki joukon italialaisia työntekijöitä Gamlestadenin tehtailleen 1950-luvulla. Näissä parakeissa asui myöhemmin myös suomalaisia. Eriksbergin telakalla oli kaksi joen rantaan kiinnitettyä asuntolaivaa työntekijöiden asunnoiksi. (Lamér 2015, 136)

Parakit sijaitsivat usein tehtaiden läheisyydessä. Arvo muistelee aikaansa Skövdesä. Siellä oli Volvon tehtaiden tuntumassa kolme parakkirakennusta, joissa asui lähes pelkästään suomalaisia. Myös Unto asui parakissa velipojan kanssa Keski-Ruotsissa ennen Göteborgiin muuttoaan. Parakeissa oli eroja, joissakin yhden tai kahden hengen huoneita, joissakin myös suurempia makuusaleja. Liinavatteet vaihdettiin säännöllisesti ja joissakin tarjottiin jopa aamupuuro. Asumiskustannukset eivät olleet korkeat. Ne perittiin yleensä suoraan palkasta. Parakeissa asui ainoastaan miehiä. (Arvo Kiviniemi, Unto Moilanen)

Myös perheelliset saivat usein työsuhdeasunnon. Se saattoi olla hyvinkin vaatimaton, mutta vähitellen siitä päästiin muuttamaan isompaan, kuten Hilikka muistelee. Toisaalta työsuhdeasunto saattoi olla työnantajalle tuottoisa. Sekä Leevi että Salme kertovat, miten Volvo ohjasi perheellisiä isompaan asuntoon ja korotti samalla vuokria reippaasti. (Hilikka Hakala, Leevi Immonen, Salme Paasonen)

Kaveria ei jätetä – pulaan

Valtaosa tulokkaista, yli puolet, eli 15 haastattelemaani majoittui alkuun tuttujen tai sukulaisten luo. Työpaikan kautta sai asunnon välittömästi kymmenen henkeä, hotelliin majoittui kaksi ja omien vanhempien luo kaksi.

Taulukko 3. Ensimmäinen asunto Ruotsissa

Tuttujen/sukulaisten luona	15
Työpaikan kautta	10
Hotelli	2
Oma perhe	2
Yhteensä	29

Tuttujen ja sukulaisten luo majoittuminen oli alun perin tilapäistä. Tarkoitus oli muuttaa heti, kun työpaikka oli löytynyt. Useimmat muuttivatkin jo muutaman viikon kuluttua. Suomalaisten oma verkosto auttoi alussa asunnon saannissa. (Snellman 2003, 169-)

Perheettömillä oli mukana usein vain henkilökohtaiset tavarat. Liinavaatteita ja sänkyvaatteita ei ollut. Siinäkin mielessä tuttujen luo majoittuminen oli tarkoituksenmukaista. Makuusija saattoi olla patja lattialla, tai tilapäinen vuode pedattiin olo-

huoneen sohvalle. Kari sai ensimmäisen asunnon serkkutytön luota, jossa sai nukkua olohuoneen vuodesohvalla. Vuodesohva olikin monen suomalaistalouden ensimmäisiä hankintoja. Ei suinkaan niin, että perhe itse olisi siinä nukkunut, vaan vieraat ja tilapäiset asukkaat. (Kari Aro, Unto Moilanen)

Milja muistelee myös, miten heidän perhe oli vastaanottajana, kun he olivat saaneet oman asunnon:

Ja siellä sitä vasta porukkaa olikin. Meille tuli Suomesta eno ja muita sukulaisia ja tuttuja. Oi kuule, siellä oli meitä, milloin ketäkin. Tuli tuttuja ja piti auttaa niitä, kaupungilla käydä näyttämässä paikkoja mihin mennä, virastoja ja moneen paikkaan piti mennä mukaan. Minä vein Arjan ja Annelin Volvolle ja samoin Seppo-pojan Volvolle töihin.
(Milja Oksman)

Milja ei tarjonnut vain asuntoa, vaan auttoi tulijoita alkuun kaikin tavoin.

Suomesta tulijat saattoivat olla tervetulleita myös siksi, että siten hälvennettiin omaa alkuaikojen koti-ikävää, kun kuultiin kotiseudun tai ainakin Suomen uutisia. Silloinhan ei ollut internetiä, eikä kaikilla edes puhelinta, kännykkä oli tuntematon.

Hanna Snellman on havainnut tutkimuksissaan lappilaisista, miten suomalaisten verkostot auttoivat tulijan alkuun. Aina ei tarvinnut olla sukulainen tai edes tuttava. Suomalaisuus sinänsä riitti. "Maanmiehen alkutaipaletta uudessa ympäristössä helpotettiin." (Snellman 2003, 130—) Tämä ilmenee selkeästi myös minun haastateltavieni kertomuksista. Mutta asunto saattoi järjestyä myös ruotsalaisen työkaverin kautta, kuten Nappi muistelee. (Nappi Jouko Olsén)

Kun asunnoista oli pula, saattoi majapaikka järjestyä, jos maksoi pimeästi. Useilla haastateltavistani on kokemuksia niin sanotusta kynnysrahasta. Aina ei puhuttu suoranaisesta maksusta, vaan korvauksesta, jota piti maksaa joistakin asunnon varusteista, jotka saattoivat olla näennäisiä eivätkä vastanneet arvoltaan kynnysrahan suuruutta. Olennaista oli, että korvaus maksettiin pimeästi, ilman kuittia.

Tilapäisluontoista asumista saattoi kestää pidemmänkin aikaa, jopa vuosia. Asuttiin kimpapakämpässä, alivuokralaisena tai työnantajan järjestämässä asunnossa, joka ei aina ollut parakki. Muuttoja saattoi olla useitakin. Alkuajan asunnot olivat ainakin osittain kalustettuja. Sisustaminen tuli ajankohtaiseksi vasta kun muutettiin kerrostalohuoneistoon.

Omaan asuntoon

Ensimmäinen oma vuokrasopimus oli asumisuran neljäs tai viides asunto, joidenkin kohdalla jo kolmas, joidenkin vasta kuudes tai sitäkin useampi. Sitä ennen oli ehditty asua tilapäisesti monessa asunnossa ja monenlaisessa kokoonpanossa, useimmiten

kuitenkin muiden suomalaisten kanssa. Oma vuokrasopimus ja oma huoneisto tuli ajankohtaiseksi vasta, kun oli löytynyt elämänkumppani, muutettiin yhteen ja alettiin perustaa perhettä. Haastattelemistani näitä oli 21 eli yli kaksi kolmasosaa. Se oli kenties ensimmäinen askel kotoutumiseen, joskaan ei vielä tietoinen asettuminen.

Ensimmäisen lapsen syntymä joudutti oman asunnon tarvetta. Göteborgissa asuntopula helpottui vasta, kun miljoonataloja alkoi valmistua 60-luvun lopulla. Perheelliset muuttivat silloin puolimodernista vuokra-asunnosta, joka oli purku-tuomiolla, uusiin kerrostaloihin ja uusiin lähiöihin. Ensin asuttiin ehkä kaksiossa, mutta lapsiluvun lisääntyessä hankittiin isompi asunto. Monet kertovat muutosta upouuteen asuntoon, jossa maalit tuskin olivat kuivuneet. Vuokraisäntä oli yleensä kunnallinen, tai kuten sanottiin, yleishyödyllinen asuntoyhtiö, joka hallinnoi suuria kerrostaloalueita samassa kaupunginosassa. Saman yhtiön sisällä muutto toiseen asuntoon kävi joustavasti, koska uusi asunto saattoi sijaita saman kadun varrella tai jopa samassa talossa.

Vuokra-asumista jatkui vaihtelevasti useimpien kohdalla useita vuosia. Jotkut pysyttelivät uskollisesti samassa kaupunginosassa, jotkut siirtyivät alueelta toiselle. Useimmat asuivat vielä tuolloin Göteborgin eri lähiöissä, joissa vuokra-asuntoja oli runsaasti tarjolla.

Omistusasunto

Kaikki haastattelemani, yhtä lukuun ottamatta, ovat jossakin aikuiselämän vaiheessa asuneet, tai asuvat edelleen, omistusasunnossa. Jotkut asumisoikeusasunnossa eli insatsissa, jotkut rivitalossa tai omakotitalossa. Ennen omaa taloa on useimmiten asuttu insatsissa, mutta poikkeuksiakin on. Jotkut ovat siirtyneet vuokra-asunnosta suoraan talon omistajiksi.

Ruotsissa yleishyödyllisessä vuokra-asunnossa asuminen on turvallista. Vuokrasopimus on voimassa, kunhan maksaa vuokran ajallaan. Miksi sitten lähes kaikki ovat hankkineet omistusasunnon? Joissakin tapauksissa syy voi olla se, että vuokratalo muutettiin asumisoikeusasunnoksi. Ilmiö yleistyi 1980-luvulla ja on jatkunut. Tai vuokra nousee esimerkiksi talon kunnostuksen seurauksena, niin että asumiskustannukset kohoavat huomattavasti. Syynä saattaa olla myös se, että edullinen insatsi tarjoutuu sukulaiselta. Mutta onko myös niin, että meillä suomalaisilla on tarve omistaa asunto? Se on Suomessa ollut tavoiteltavaa ja sitä on asuntopolitiikka kannustanut.

Leevin mukaan oma talo on ollut monen suomalaisen haaveena. Eikä se ole pelkkä haave vaan realiteetti. Ruotsin asuntopolitiikassa painopiste on ollut vuokra-asumisessa. Käytännössä vuokra-asuntoa joutuu jonottamaan, varsinkin, jos haluaa sen tietyltä alueelta, kuten Aila kertoi. Myös Leevin kokemukset työtovereista Volvolla

ovat samanlaisia. Asunto-jonoon on voinut asettua jo 15-vuotiaana. Kymmenen vuotta myöhemmin on järjestynyt mieleinen vuokra-asunto. Tähän ei monilla Suomesta muuttaneilla ole ollut mahdollisuutta eikä tarpeeksi tietoaakaan. (Leevi Immonen, Aila Ruuskanen)

Magnus Mörck, etnologi, joka on tutkinut göteborgilaisten asumiskarriäriä, toteaa, että myös ruotsalainen työväestö haluaa usein omakotitalon tai rivitalon, mutta sen hankintaa pitkitetään, koska ei luoteta omaan taloudelliseen kantokykyyn. Oma talo hankitaan usein vasta, kun lapset ovat jo muuttamassa pois kotoa. Kantäväestöllä on etuna olemassa olevat verkostot. Suvussa tai tuttavapiirissä saattaa olla maalari tai muurari, joka auttaa talon rakentamisessa tai kunnostamisessa. (Mörck 1997, 47, 229)

Haastattelujeni perusteella vaikuttaa siltä, että suomalaiset ovat rohkeampia. Talo hankitaan jo, kun lapset ovat kouluikäisiä. Suomalaisvanhemmilla saattaa olla paremmat tulot, koska useimmiten molemmat ovat kokoaikaisessa ansiotyössä, usein teollisuudessa, jossa palkat ovat korkeampia. Monet tekevät myös lisätyötä tai nikkaroivat itse. Moni kertoo, miten talo on ostettu huonokuntoisena ja kunnostettu vähitellen. Remonttia tehtiin koko ajan, muistelee joku. Remonttihommissa saatiin apua muilta suomalaisilta. Tässä suomalaisten verkostot korvaavat kantäväestön sukulaissuhteet. (Erkki Hiltunen, Martta Wermundsén, Pirkko Honkavaara)

Myös talon sijainti on tärkeä. Useimmat haastattelemani alkoivat katsella taloa samalta alueelta, missä jo asuivat. Yhtenä tärkeänä syynä tähän oli lasten koulunkäynti tai päivähoito. (Meeri Aro, Arvo Kiviniemi) Toinen syy oli hinta. Kiinteistöjen hinnat ovat vaihdelleet eri aikoina ja vaihtelu on ollut suuri myös eri asuinalueilla. Talon kunto on yksi tekijä ja monet ovatkin hankkineet talon, joka vaatii kunnostusta. Moni myös laajentaa taloa, tai rakentaa ainakin saunan, mitä ruotsalaisissa taloissa ei usein ole. Ostetaan ehkä mökki, jota sitten korjataan ja laajennetaan tarpeen mukaan ympäri-vuotiseksi asunnoksi.

Omakotitalo ostetaan joskus myös naapurikunnasta, varsinkin jos se hankitaan, kun lapset ovat muuttaneet pois kotoa. Näin ovat tehneet sekä Arvo ja Lempi sekä Meeri ja Kari. Kummallakin pariskunnalla talo on jo toinen ja uuden talon sijainnin yhtenä tekijänä on, että aikuiset lapset asuvat lähellä. Ikääntyessä on myös tärkeää, että talo on yksikerroksinen, koska monella on liikuntavaikeuksia. (Arvo ja Lempi Kiviniemi, Meeri ja Kari Aro)

Omakotitalo merkitsee useimmille pysyvyyttä. Haastateltavistani monet olivat asuneet talossa kymmeniä vuosia, Salme yli 50 vuotta (kuolemaansa saakka v. 2017). Talosta luopumisen syynä on usein avioero. Puolison kuolema ei vaikuta samalla tavoin. Leskeksi jäätyään useimmat pitävät omakotitalonsa, silloinkin, kun lapset ovat jo muuttaneet.

Mielenkiintoista oli myös havaita, että kun muutettiin vuokrahuoneistoon, korostettiin asunnon kuntoa. Moni tähdensi, että kerrostalo oli uusi, tai vasta kunnostettu. Omakotitalo taas oli usein remontin tarpeessa, tai sitä haluttiin laajentaa. Näihin ratkaisuihin vaikuttavat luonnollisesti taloudelliset seikat.

Statusalueet

Oman asunnon tai talon hankkiminen on ainakin tiedostamaton merkki pysyvyydestä. Ruotsiin on asetettu, vaikkei sitä vielä myönnettäisikään. Mistä sitten omistusasunto tai talo hankitaan? Edellä mainitsin tutun asuinalueen merkityksen. Göteborgissa, kuten monissa suurkaupungeissa, on selvästi eriarvoisia asuinalueita. Halutaanko oma asunto hankkia tietoisesti ns. yleisesti arvostetulta alueelta?

Kuin sattumalta, tätä kirjoittaessani, paikallisessa päivälehdessä, Göteborgs-Postenissa, on iso artikkeli Göteborgin kunnallispoliitikkojen asuinalueista. Ruotsissa on äskettäin ollut vaalit ja lehdessä todetaan, että uudet kunnanvaltuutetut asuvat pääsääntöisesti kaupungin keskustassa. Esikaupunkialueita kartetaan. "Lundby, Majorna—Linné ja Askim—Frölunda—Högsbo ovat kunnallispoliitikkojen tavallisimmat asuinalueet. Ongelma-alueet sitävästoin ovat valkoisia läiskiä kartalla." (Göteborgs-Posten, 25.10.2018)

Haastattelemani asuvat vastaavasti voittopuolisesti Bergsjö—Kortedala-alueella, Biskopsgårdenissa tai Angeredissa. Näillä alueilla ei kunnan päättäjiä juuri asu. Moni suomalainen muutti näihin uusiin lähiöihin puolimoderneista keskusta-asunnoista heti, kun ne olivat valmistuneet. Selvä suuntaus oli, että ensin muutettiin kaksioon. Perhekoon kasvaessa siirryttiin isompaan asuntoon samalla alueella, usein myös saman asuntoyhtiön kerrostaloon. Näiltä alueilta hankittiin myös omistusasunto, insatsi/bostadsrätt. Myös omaa taloa hankittaessa samat seikat olivat merkityksellisiä. Talon hankinnassa olennaista oli lisäksi se, että taloon oli mahdollista rakentaa sauna.

Painava syy siihen, että pysyttiin samalla alueella oli lasten koulu tai hoitopaikka. Monille oli tärkeää, että lapsella oli suomenkielinen hoitaja tai koulussa suomen kielen opetusta. Ja suomenkielistä opetusta oli järjestetty juuri niille seuduille, missä suomalaisia asui noina vuosina 1970—1980-luvuilla. (Karttunen 1993, 89—99)

Koska haastateltavani ovat kaikki nykyään (2018) eläkeikäisiä, ovat jotkut luopuneet omistusasunnosta ja siirtyneet vuokra-asuntoon, kuitenkin edelleen samalla tai lähialueella. Perheen sisäiset muutokset ovat vaikuttaneet asunnon kokoon. Lasten muutto omilleen tai avioero ovat vauhdittaneet muuttopäätöstä. Myös oma sairaus, esimerkiksi liikuntakyvyn rajoittuminen vanhemmiten, vaikuttaa muuttoon.

Haastateltavistani neljä asui Gårdstenissa sijaitsevassa suomalaisessa senioritalossa Akaciagårdenissa. Viisikerroksinen talo sijaitsee lähiössä, missä aiemmin asui runsaasti suomalaisia. Nyt tosin asujaimisto on muuttunut melkoisesti. Entinen lähikoulu, jonka oppilaista valtaosa oli suomalaisia 1980-luvulla, on nykyisin somalien koulu. Myös suomalainen kansankorkeakoulu on muuttunut monikulttuuriseksi. Kävelymatkan päässä sijaitsee suomalaiseläkeläisten päiväkeskus Iltatähti, jonka vakiokävijöistä useimmat ovat senioritalon asukkaita. Joillakuilla Akaciagårdeniin muuttaneilla on ollut enakkoluuloja Gårdstenia kohtaan, mutta he kertovat nyt, että sen jälkeen kun he olivat käyneet tutustumassa taloon, he muuttivat mielensä ja viihtyvät siellä hyvin.

Sinne on tietoisesti hakeuduttu iän karttuessa. Jotkut asuvat yksin, jotkut parisuhteessa, mutta siellä, omakielisten naapurien seurassa, koetaan tiettyä yhteisyyttä ja turvaa. (Anki Pettersson, Gårdstens bostäder, puhelinhaastattelu)

Keskustan vetovoima

Vain kolme haastattelemistani olisi halunnut asua keskustassa. Jyrki ja Aila, aviopari, oli omakotitalon myytyään taktisesti siirtynyt kunnallisen asuntoyhtiön vuokrahuoneistoon ja sitä kautta onnistunut pääsemään keskusta-asuntoon usean vuoden jonotuksen jälkeen. ”Oli tarkoitus asua Tuversa vain muutama kuukausi, mutta siitä tuli muutama vuosi, kun jonotettiin tänne keskikaupungille” Aila kertoo. Keskikaupungille ei ollut helppoa päästä. Tuohon aikaan jokaisella asuntoyhtiöllä oli oma jono ja kun asui ennestään saman yhtiön vuokra-asunnossa saattoi saada asunnon toiselta alueelta, tässä tapauksessa suositulta keskusta-alueelta. He joutuivat tosin jonottamaan asuntoaan vuosikausia. Omistusasuntoa keskikaupungilta ei kukaan haastateltavistani havitellut. Realistinen ajatus, sillä hintataso on varsinkin viime vuosina kohonnut nopeasti. (Aila ja Jyrki Ruuskanen)

Toisaalta useilla on kokemuksia keskusta-asumisesta alkuvuosilta. 1960–1970-luvulla oli Hagassa, Olskrokenissa ja Gamlestadenissa saatavissa edullisia puolimoderneja asuntoja purkutaloissa. Muistot niistä eivät ehkä ole houkutelleet pyrkimään keskustaan uudelleen. Poikkeuksena Haga, jossa asuneet muistavat sitä haikeudella. Niin Liisa kuin Mattikin olisivat mielellään jääneet Hagaan, mutta talot, joissa he asuivat olivat purkutuomiolla. Toista ei sitten kuitenkaan purettu, vaan peruskorjattiin. Kumpikaan ei myöhemmin ole pyrkinyt Hagaan asumaan. (Liisa Sabell, Matti Harju)

Vaikuttaa siltä, että suomalaiset noudattavat samaa käyttäytymismallia kuin ruotsalaiset. Magnus Mörckin tutkimusten mukaan akateeminen keskiluokka viihtyy parhaiten keskikaupungilla, kun taas työväestö valitsee asuinpaikkansa lähiöistä, mielellään läheltä entisiä asuinalueitaan. (Mörck 1997, 46, 186)

Tapaamani henkilöt korostavat tärkeinä viihtyvyystekijöinä alueen rauhallisuutta ja luonnon läheisyyttä. Miljoona-alueet rakennettiin alkuaan kauas keskustasta usein ennestään asumattomille alueille, joten luonto oli lähellä, metsä melkein nurkan takana. Talot sijaitsivat väljästi ja liikenneväylät ovat pihapiirin ulkopuolella. Tämä vastaa hyvin 1960-luvun ideaa hyvästä asumisesta. Vaikutusmahdollisuuksia omaan asumiseen ei kukaan korostanut. Olennaista oli, että asunto vastasi perheen tarpeita. Naapurien kanssa ollaan hyvän päivän tuttuja. Useimmat haastattelemani asuvat alueilla, missä on runsaasti muitakin suomalaisia. Sillä, että alueella asuu muita suomalaisia, ei tunnu sinänsä olevan merkitystä. Epäsuorasti se kuitenkin tarkoittaa, että suomenkielisiä palveluja on näillä alueilla enemmän, esimerkiksi suomenkielistä päivähoitoa ja kouluopetusta. Joissakin tapauksissa voi päätellä, vaikkei sitä suoraan

Kuva 13. Haga on kokenut muodonmuutoksen, kun vanhoja maaherrantaloja on kunnostettu. Kuva Jukka Tuominen.

sanottaisikaan, että muiden kuin suomalaisten maahanmuuttajien lisääntyvä osuus naapurustossa voi olla yksi poismuuton syy.

Mökki – vapaa-ajan asunto

Perinteinen käsitys on, että ruotsinsuomalaiset teollisuustyöntekijät haluavat mahdollisimman pitkän kesäloman viettääkseen vapaa-ajan Suomessa. Näin on alkuaikoina ollutkin. Se ilmenee omista telakkatyöläisten haastatteluistani kirjassa *Raskas metalli*. (Lamér 2015) Se ilmenee myös mm. Hanna Snellmanin Salla-tutkimuksesta. (Snellman 2003, 230) Alkuvuosina matkustettiin lomalla kotiseudulle ja majailtiin sukulaisten luona. Oma vapaa-ajan asunto hankittiin vasta myöhemmin. Harva on kuitenkin hankkinut mökin Suomesta.

Olin olettanut, että monen mökki on Suomessa, mutta hämmästyksekseni useimpien kesäasunto sijaitsee Ruotsissa. Puolet haastateltavistani on ollut, tai on edelleen, mökin omistajia. Yhdellätoista on mökki Ruotsissa, kolmella Suomessa. Yhdellä on lisäksi ollut mökki Suomessa, mutta hän on luopunut siitä. Koska haastateltavani ovat eläkeläisiä, on monella mahdollisuus oleskella mökillä pidempiä aikoja, ei pelkästään lomina. Tavallista on myös viettää joulun pyhät mökillä. Mökki on monelle myös suvun

kokoontumispaikka. Siellä tavataan Ruotsissa asuvia lapsia ja lastenlapsia. Vapaa-ajan viettoon kuuluu marjastus ja kalastus. Monella on myös puutarha. Mökki on henkireikä, sanoo Inkeri, jolla on mökillä runsaat kukkaistutukset. (Inkeri Suomela) Todellisuudessa mökistä on muodostunut kakkosasunto. Siellä vietetään vapaa-aikaa, ei pelkästään kesälomia, kuten alkuvuosina Suomessa. Siksi on tärkeää, että mökki sijaitsee lähellä kaupunkiasuntoa. Mökkipaikka Ruotsissa merkitsee harvempia Suomen matkoja ja kiinnittää entistä vahvemmin uuteen kotiseutuun. Ruotsin mökit ovat lähellä Göteborgia, vain yhden mökki Smoolannissa. Suomen mökit ovat lapsuuden maisemissa, pariskuntien, ainakin jommankumman, kotiseudulla.

Mutta onko Ruotsin mökkipaikka valittu kuitenkin suomalaisin perustein, eikö siinä olekin paljon tuttua suomalaista järvimaismailaa? Göteborg sijaitsee suuren meren äärellä, ja siihen kuuluu runsas saaristo. Kenenkään tapaamani suomalaisen mökki ei sijaitse saaristossa tai ylipäätään meren tuntumassa. Mökki sijaitsee sisäjärvien rannalla, Mjörnin, Anten-järven tai pienemmän lähijärven rannalla. Mökkipaikka on usein löytynyt saman järven läheisyydestä, missä aiemmin teltailtiin ja käytiin kalastamassa viikonloppuisin. Ympäristö muistuttaa suomalaista sisäjärvimaismailaa. Kalastus onkin monelle tärkeä mökkiaskare. Mökin läheisyydessä olevasta järvestä saa sisävesikalaa, mitä merenrantakaupungin kalatiskiltä ei löydy.

Jotkut haastattelemistani ovat luopuneet mökistä joko iän vuoksi tai muista syistä. Yksi pariskunta on hankkinut kakkosasunnon Turkista, yksi henkilö on asunut pitkiä aikoja Kanarian saarilla. Monilla on ollut haaveena muuttaa eläkepäivinä etelän lämpöön, mutta haave on jäänyt toteutumatta. Yksi pariskunta toteaa, että kun on luopunut mökistä, on mahdollisuus oleskella pidempiä aikoja ulkomailla. Ulkomaanmatkailu onkin monien eläkepäivien harrastus. Etenkin lämpimissä maissa oleskelevat monet pitkiäkin aikoja. Muutamat matkustavat toistuvasti samaan paikkaan. Pysyvää asuntoa tai omaa paikkaa ulkomailta ei kuitenkaan hankita. Se on kenties ollut haave, mutta jäänyt toteutumatta, kun terveys on heikentynyt.

Yksitoista haastattelemistani omistaa sekä mökin että omakotitalon. Lisäksi neljä omistaa, tai on omistanut, samanaikaisesti kaupunkiasunnon ja mökin. Tässä suhteessa suomalaiset poikkeavat ruotsalaisista. Magnus Mörckin tutkimusten mukaan ruotsalaisilla työläisillä ei ole varaa hankkia sekä omakotitaloa että mökkiä, vaan he omistavat jommankumman. (Mörck 1997, 47) Suomalaisten kohdalla mökki on hankittu joko ennen tai jälkeen omakotitaloa. Mitään selkeää kaavaa ei ole. Mökkitarjous on tullut pikemminkin sattumalta.

Kotisaunan lauteilla...

Suomalaiselle mökille kuuluu sauna. Sauna rakennetaan usein ennen päärakennusta ja mahdollisia muita rakennuksia. Voi jopa päätellä, että mökki hankitaan, jotta saa-

daan sauna. Niin uumoilee Hanna Snellman Salla-tutkimuksessaan, hänen mukaansa kesämökki on käytännössä yhtä kuin sauna. (Snellman 2003, 177)

Jos haluaa hakea yhtä selvää eroa suomalaisen ja ruotsalaisen vapaa-ajan asunnon välillä, se on sauna. Ruotsalaisella mökillä sauna on harvinaisuus. Olen vieraillut usean ruotsalaisen tuttavani kesämökillä tai, kuten sitä usein kutsutaan ”torpassa”. Joka kerta on ensivaikutelmani sama. Pihapiirissä on useita rakennuksia päärakennuksen ohella, mutta jotakin aina puuttuu. Ei ole saunaa. Jotkut ovat suunnitelleet saunan rakentamista, mutta se ei ole tullut ajankohtaiseksi.

Kaikki haastatteleman suomalaiset, jotka asuvat omakotitalossa, ovat rakentaneet taloon saunan, ellei sitä alun perin ollut. Jopa Turkkiin muuttaneen pariskunnan taloyhteisössä on sauna. Ja kiuas, johon voi heittää löylyä. Myös jotkut vuokra-asuntoon muuttaneet korostavan saunan olemassaoloa yhtenä muuttopäätökseen vaikuttaneena tekijänä. Senioritalo Akaciagårdenin tärkeä houkutin on talossa sijaitseva sauna.

Sauna on ollut myös lähes kaikille muuttajille ensimmäinen kohde, joka on etsitty, kun on Ruotsiin muutettu. Se selittyy osittain siitä, että silloisessa asunnossa ei ollut pesumahdollisuuksia. Käytiin joko työpaikan saunassa tai yleisessä saunassa. Niitä oli etenkin uimahallien yhteydessä. Ne tosin olivat pettymys monelle. Kiuasta ei ollut tai jos olikin, saunassa ei voinut heittää löylyä. Myöskin lauteilla käyttäydyttiin eri tavalla kuin suomalainen oli tottunut. Luettiin lehteä tai syötiin eväitä. Esimerkiksi Jouko Olsénilla oli kokemuksia Valhallan uimahallin saunasta. Hän muistelee, että miehet lukivat lauteilla iltapäivälehteä. Moni asui alkuun Gamlestadenissa, missä oli puolimoderneja asuntoja. Lähellä oli Medborgarhusetin kylpylä, missä oli myös yleinen sauna. Siellä oli jopa suomalainen kylvettäjä. Monilla suurilla työpaikoilla oli myös sauna. Niin oli Volvolla ja telakoilla, kuten haastateltavat kertovat. Jotkut suomalaisseurat rakensivat oman talon, jonka rakentamista vauhditti saunan tarve. RSKL:n 50-vuotisjuhlakirjan mukaan, kun suomiseuroja perustettiin, niiden ensimmäisiä päätöksiä oli saunan rakentaminen. (Pekkala 2007, 142–145) Göteborgissa ainakin Ka-Re-kerhon sauna on edelleen käytössä. Talossa on erikseen miesten ja naisten sauna.

Sauna, tai sen puute, oli ehkä ensimmäinen, tai ainakin selkein, kulttuuriero suomalaisen ja ruotsalaisen elämäntavan välillä. Hanna Snellmanin mukaan saunomista ei kuitenkaan korostettu tietoisesti suomalaisen elämäntapaan kuuluvaksi ilmiöksi, vaan se oli itsestäänselvyys. (Snellman 2003,177)

Kuten sanottu sauna oli alkuun hygienian kannalta välttämätön, kun asunnon pesumahdollisuudet olivat puutteelliset. Monissa tuon aikaisissa ruotsalaistaloissa oli kellarissa pesuhuone, jossa saattoi käydä peseytymässä, mutta se ei oikein suomalaisille riittänyt. Varsinkin maalta muuttaneet kokivat, että sauna on ainoa oikea puhdistautumispaikka. Siihen oli totuttu lapsuudesta lähtien. Mahdollisuus saunomiseen, joko omassa tai yleisessä saunassa oli tärkeää.

Suomalainen tutkija Laura Seesmeri pohtii väitöskirjassaan (Seesmeri 2018) ihmisten saunakokemuksia ja toteaa, että arkisuudestaan huolimatta saunominen herättää

tunteiden ja aistikokemusten myötä ihmisessä eloon menneen. ”Sillä muistatko kun kesäisessä saunarannassa herkistyt katselemaan saunanraikkaana järvimaisemaa ja kuulostelemaan järvellä huutelevaa kuikkaa? Tai kuinka talvisena saunailtana pakkanen jäädyytti tähtitaivaan alla saunapuhuttaat hiukset ja puraisi tupaan kiirehtijän nenää?

Tällaiset kokemukset jäävät muistiin ja heräävät löylyn lempeydessä yhä uudelleen.” Seesmeri pohtii. (Laatikainen, Pirta 3/2018, 6)

Kodin esineet ja kotiseutu

Tein haastattelut ihmisten kodeissa, mutta ilmeneekö niistä, että ollaan suomalaisessa kodissa Ruotsissa? Puhumme suomea, koska tiedämme kaikkien asukkaiden sitä osaavan. Olemmehan sopineet tapaamisesta etukäteen. Kodin asukkaat ovat Suomesta muuttaneita, Ruotsissa kauan asuneita ja nyt eläkeläisiä. Monet ovat vaihtaneet asuntoa useita kertoja ja ehtineet karsia kodin esineistöä. Mitä on haluttu säilyttää?

Aarne on muuttanut monesti ja sanoo, että koti on aina siellä mihin on muutettu. Hänellä on eteisessä poronsarvet ja lapinleuku. (Aarne Kakkuri) Luovatko nämä, Suomen perua olevat esineet, erityisesti kodin tuntua? Olohuoneen kirjahyllyssä on perheen valokuvia. Perheen ja suvun, lasten ja lastenlasten kuvia on esillä useimmissa kodeissa. Jouko esittelee piirongin päällä olevia valokuviaan: ensimmäinen on vanhempien hääkuva, toinen kuva on sisaruksista ja kolmas Joukosta laivaston asussa. ”Ne ovat ainoat Suomen muistot, valokuvat ja rahapussi”. (Jouko Olsen) Aila ja Jyrki ovat kuljettaneet Turkin kotiin lasten ja lastenlasten valokuvia. (Aila ja Jyrki Ruuskanen)

Kirjahyllyn lasivitriineissä on (sekä suomen- että ruotsinkielisten) kirjojen ohella muistoesineitä, mutta myös huomattavan paljon suomalaista lasia. Sitä on tuotu vuosien varrella Suomesta, ja sitä on hankittu tšekäläisiltä kirpputoreilta. Näitä ovat mm. mariskooli ja muumimuki sekä Iittalan tuikkulasit. Varsin moni tapaamani henkilö on ahkera kirpparikävijä. Etsitäänkö kirpputorilta erityisesti suomalaisia esineitä? — Voi olla niin!

Suomen perua ovat rukki ja kirnu, joita on joissakin kodeissa. Myös erilaiset perintötekstiilit, ryijyt, raanut ja tākānāt, ovat esillä. Lapin esineistö, kuten Lapin leuku, poron sarvet ja muut Lapin matkamuistot toivottavat tulijan tervetulleeksi jo eteisessä. Salla-tutkimuksessaan Hanna Snellman oli kiinnittänyt huomion, kuten hän kutsuu, kotialttariin: ”...lähes kaikissa haastateltavien kodeissa oli näkyvällä paikalla kohta, johon oli kerätty matkamuistoja Lapista”. (Snellman 2003, 178)

Joillakuilla on alkuperäisiä perintötavaroita, joihin saattaa liittyä dramaattinen muisto. Milja osoittaa kahvipöydän posliinista kermanekkaa, joka pelastui ainoana ehjänä esineenä sodan tuhoista. (Milja Oksman) Salme huomaa kertoa kahvipöydässä, miten leikkauksin koristeltu, lasinen kakkuvati oli äidin kansalaissodassa kaatuneen sulhasen, 18-vuotispäivälahja. (Salme Paasonen)

Eräs seikka tarttuu korvaan monissa ruotsinsuomalaisissa kodeissa. Kun astun sisään, kuuluu jostakin suomalainen musiikki. Kun kysyn, mistä se tulee, käy ilmi, että monilla on internetyhteys Suomen radioon, usein vanhan kotiseudun kaupalliseen paikallisradioon. Siellä soi suomalainen musiikki. Hilkka kertoo oman kotinsa äänimaisemasta: "Varsinkin vanhaa musiikkia on mukava kuunnella, tytär on asentanut radioon kaikki kanavat". (Hilkka Hakala) Televisiossa voi olla meneillään suomalainen urheiluselostus tai siihen on kytketty Ruotsin radion suomenkielinen kanava, Sisuradio.

Haastateltavieni elinkumppani oli, tai on, useimmiten suomalainen. Joillakuilla on ollut myös ruotsalaisia tai muunmaalaisia kumppaneita, mutta olisiko kotoutuminen silloin ollut erilaista? Tämä kysymys ei ollut erikseen esillä. En myöskään kysynyt erikseen kielitaidosta, mutta ruotsista tulee kodin kieli ellei kumppani ole suomalainen. (Virtala 2012, 27) Keskusteluissa kävi ilmi, että ruotsia osataan ainakin niin paljon, että arkipäivästä selvittää, mikä toki on tärkeää kotoutumisen kannalta. Krister Björklundin tutkimuksen mukaan pitkään Ruotsissa olleet tosin sanovat osaavansa heikommin ruotsia, kuin myöhemmin muuttaneet, mutta siitä huolimatta he sanovat viihtyvänsä Ruotsissa hyvin. (Björklund 2012, 56)

Ovatko ruotsinsuomalaiset sitten ruotsalaistuneet, kun Ruotsista on tullut kotimaa? En sanoisi niin. Pikemminkin saa sen vaikutelman, että kodista on muodostunut pieni Suomi, tai ainakin osa siitä. Useat haastateltavista, noin puolet, löytyivät suomalaisseuroista, mutta on muistettava, että niissä käy vain pieni osa ruotsinsuomalaisista. Haastattelujen antama kuva voisi olla erilainen, jos mukana olisi enemmän muita kuin seura-aktiiveja. Suomalaisten omat yhdistykset ja harrastukset ovat monille tärkeitä vielä eläkeiässäkin. Ennen kaikkea juuri silloin. Suomalaistansseista on moni ikäihminen löytänyt uuden elämänkumppanin.

Suomi-seurat ovat, varsinkin alkuaikoina, olleet tärkeitä kotoutumisen kannalta. Seuroja perustettiin sitä mukaa, kun suomalaisia muutti Ruotsiin. Yhdessäolo ja tanssin järjestäminen olivat silloin keskeisiä. (Korkiasaari ja Tarkiainen 2000, 218–) Seuroja syntyi ja kuoli. Laskimme kollegani kanssa työpaikallamme, SR Radio Göteborgissa, että kuuntelualueellamme, Göteborgin seudulla, oli yli 100 suomalaista seuraa 1980-luvulla.

Suomalaiset olivat tullessaan nuoria, moni yksin tulleista jopa ala-ikäisiä. Oli tavata muita suomalaisia. Musiikkitieteilijä Pekka Suutari on tutkinut Göteborgin suomalaisten tanssitoimintaa. Varsinkin niinä vuosina, kun suuret joukot työvoima-siirtolaisia tuli Göteborgiin, oli tanssitoiminta vilkasta, tanssipaikkoja oli runsaasti ja monet Suomi-seurat syntyivät juuri tanssien järjestämiseksi. (Suutari 2000, 56–) Monet haastattelemistanikin muistelevat suomalaisia tansseja. Jotkut olivat niissä auttamassa, kuten Inkeri, joka ihmettelee nyt, että mihin ne nuoret on häipyneet. (Inkeri Suomela) Moni tapasi tansseissa myös tulevan elämänkumppaninsa.

Göteborgin Suomi-koti, missä oli myös kirkon toimintaa, oli tapaamispaikka, jota moni muistelee. Siellä saattoi pelata erilaisia pelejä ja opiskella ruotsia. Suomi-koti sulki ovensa 1980-luvulla, jolloin seurat olivat saaneet omia kokoontumistiloja.

Kuva 14. Entinen Suomi-koti Hvitfeldtsplatsenilla, jossa 1960-luvulla oli harrastustoimintaa nuorille suomalaisille. Kuva: Jukka Tuominen.

Haastattelemanani ovat kaikki Suomessa syntyneitä. Heidän lapsensa ovat aivan eri tavalla "ruotsalaisia", vaikka jotkut kertoivat lasten löytäneen oman suomalaisuutensa aikuisena ja siirtävän sitä edelleen omille lapsilleenkin. (Raija Hallikainen) Lotta Weckström on tutkinut, miten ns. toisen polven suomalaiset nuoret kokevat suomalaisuuden. Hänen tutkimuksensa mukaan vanhemmat ovat halunneet siirtää suomen kielen lapsilleenkin, joskin vaihtelevalla menestyksellä. Toisen sukupolven ruotsinsuomalaiset ovat ylpeitä suomalaisesta taustastaan, vaikka kokevat olevansa enemmän ruotsalaisia. (Weckström 2011, 149 —)

Yhteys sekä lapsiin että lastenlapsiin on tärkeä. Monilla ainakin joku lapsista asuu lähellä ja saattaa käydä tervehtimässä lähes päivittäin. Lapset ja lastenlapset ovat myös tärkeä lenkki ruotsalaiseen yhteiskuntaan. He auttavat monissa käytännön asioissa,

vaikkapa apteekkiasioissa tai viranomaisten kirjeiden tulkkina, ehkä myös tukena lääkärin vastaanotolla, varmuuden vuoksi, vaikka oma ruotsin kielen taito riittäisi-kin asiointiin. Ruotsin yhteiskunta tarjoaa myös virallista tulkkiapua, kun asioidaan viranomaisten kanssa, mutta sitä ei kukaan haastateltavistani käyttänyt.

Vuorovaikutus muiden kuin oman perheen jäsenten kanssa voi vahvistaa viihtyvyyttä. Naapurien kanssa eivät useimmat ole tekemisissä muutoin, kuin hyvänpäivän tuttuina. Tervehditään ja vaihdetaan muutama sana. Kun lapset ovat pieniä, on kanssakäyminen naapurien kanssa vilkkaampaa: ”Naapureiden luona saatetaan joskus käydä. ”Lähinaapurustossa asuu pariskunta, jonka poika syntyi samaan aikaan kuin meidän esikoinen. Heidän kanssaan on pidetty yhteyttä siitä asti eli lähes 40 vuotta”. (Raija Hallikainen)

Nuorempana opiskelu avasi monelle uusia ovia Ruotsin yhteiskuntaan. Kielitaito karttui, ystäväpiiri laajeni ja työmahdollisuuksia tuli lisää. Eläkkeelle jääminen on saattanut merkitä, että yhteys entisiin työkavereihin on heikentynyt, mutta varsinkin miehet pitävät enemmän yhteyttä myös entisiin työtovereihinsa. (Lamér 2015, 226)

Suomi vai Ruotsi, vai molemmat

”Mitä sinne Suomeen lähtee, kun on kaikki täällä.” — Näin kiteyttää Erkki, vaikka sanookin samaan hengenvetoon, ettei vielääkään tiedä, palaako Suomeen yli 40 Ruotsin vuoden jälkeen. Erkki on toinen kaikista haastattelemistani, joka ei ehdottomasti torju ajatusta Suomeen paluusta. Toinen on Hailuodosta kotoisin oleva Inkeri, joka vakuuttaa olevansa ”ikuinen luotolainen” vaikka rakastaa Göteborgia. Kaikki muut vastaavat päättäväisesti ”ei”, kun kysyn aikovatko he vielä joskus muuttaa Suomeen.

Samalla on muistettava, että Ruotsiin muuttaneista suuri osa on palannut Suomeen. Jouni Korkiasaari arvioi tilastojen pohjalta, että kaikkiaan noin puolet Ruotsiin vuoden 1945 jälkeen muuttaneista on palannut takaisin. Hän erottaa kaksi selvästi näkyvää jaksoa, jolloin paluumuutto oli vilkasta. Ensimmäinen oli vuosina 1971–1974, toinen alkoi vuonna 1981 ja jatkui lähes vuosikymmenen ajan. Esimerkiksi vuosina 1980–1998 Ruotsista muutti Suomeen yli 100 000 Suomen kansalaista. Ruotsiin muutti vastaavasti 78 000. (Korkiasaari ja Tarkiainen 2000, 473–474)

Mikä sitten saa jäämään Ruotsiin vaikka on tultu vain ”käymään eikä olemaan” kuten ruotsinsuomalaisten suosima ilmaisu 1970-luvulla kuului, Kai Hyttisen iskelmän sanoin?

Jouni Korkiasaari pohtii paluumuuton esteitä toteamalla mm. että alkuaikoina 1960-luvulla Suomen asuntopula oli iso este, samoin työn saanti, ylipäättään toimeentulo. Myöhempinä esteinä hänen mukaansa on henkinen sopeutuminen sekä käytännön järjestelyt, muuttopäätös on iso asia. (Korkiasaari ja Tarkiainen 2000, 478–480)

Tunnistan tämän myös haastateltavieni kohdalla. Koti-ikävää on koettu alkuvuosina, silloin moni myös palasi Suomeen. Vuodet ja sopeutuminen ovat Suomen kaipausta

lievittäneet. Seuraavan kerran paluumuuttoa harkitaan, kun lapset tulevat kouluikänsä. Jotkut ovat suunnitelleet Suomeen muuttoa tosissaan. He ovat jopa hankkineet työpaikan ja käyneet tutustumassa olosuhteisiin mahdollisella paluupaikkakunnalla. Eri syistä ei kuitenkaan ole haluttu palata. Työpaikka olisi löytynyt, palkka ehkä jäänyt pienemmäksi, mutta etenkin asumisen tasossa olisi jouduttu tinkimään siitä, mihin Ruotsissa oli jo totuttu. (Eija ja Unto Moilanen)

Haastattelemistani neljä miestä oli Ruotsiin muutettuaan suorittanut asevelvollisuuden Suomessa, mutta he palasivat, jotkut välittömästi, jotkut myöhemmin. Joku on ollut välillä hoitamassa ikääntyviä tai sairaita vanhempiaan, mutta se on ollut alun alkaen väliaikainen päätös. Kaksi henkilöä muutti Suomeen entiselle kotiseudulle, mutta kumpikin palasi takaisin. Pirkko otti virkavapaata työstään ja meni auttamaan tuttuun taloon: "Olihan mulla siellä tuttuja, mutta en minä viihtynyt". (Pirkko Metsälä) Jouko muutti eläkepäivinänsä kotiseudulle Kotkaan, mutta palasi takaisin: "Mie en löytänyt sieltä Suomesta sitä jotain". (Jouko Olsén)

Selkeä vedenjakaja on sukupolvien raja. Kun omat vanhemmat ovat poissa eikä lapsuuden kotiakaan enää ole, ei Suomeen ja kotiseudulle lähdetä joka kesä, kuten ennen, puhumattakaan pysyvästä muutosta. Ruotsissa pitävät jäljellä omat lapset ja viimeistään lastenlapset. He ovat epäilemättä tärkein syy jäädä Ruotsiin. Joidenkuiden haastattelemieni omat vanhemmat olivat muuttaneet Ruotsiin myöhemmin, niin että suuri osa suvusta oli vähitellen siirtynyt tänne.

Oman perheen ohella tärkein tekijä jäädä Ruotsiin on koti. Useimmille haastateltavilleni se oli omistusasunto tai oma talo. Talo, jossa oli asuttu kymmeniä vuosia. Eli kuten Hilkka totesi: "mihinkä sitä nyt kotoansa lähtee". (Hilkka Hakala) Samalla tavalla perusteli eräs haastateltava Irene Virtalan eläkeläistutkimuksessa. (Virtala 2012, 34) Monilla on lisäksi kesäpaikka Ruotsissa. Silloin, kun talo tai mökki hankittiin, ei ehkä vielä ajateltu, että ne ovat sellaisia siteitä Ruotsiin, että paluu Suomeen käy ylivoimaiseksi. Talo on kenties rakennettu itse tai ainakin remontoitu, kuten kesämökkikin. Mutta on kiintoisaa havaita, että vaikka talosta tai mökistä on luovuttu, ei silloinkaan Suomeen muutto ole ollut vaihtoehto. Esimerkiksi Milja ja Pekka totesivat, että kun mökki oli myyty, oli varaa ja mahdollista matkustaa ulkomaille ja oleskella siellä pidempiä aikoja. (Milja ja Pekka Oksman) Ruotsiin tultiin usein kevyin kantamuksin, mutta vähitellen on omaisuutta kertynyt ja Suomestakin on vuosien mittaan tuotu tärkeimmät esineet. Kuten Kari totesi, tyhjän matkalaukun kanssa mentiin Suomeen, mutta sieltä se tuotiin täynnä tavaraa. (Kari Aro)

Suomi on silti mahdollisuus. Siellä voi käydä vaikkapa kylpylässä, tai vuokramökissä. Näin monet haastateltavistani tapaavat tehdä. Joillakuilla on myös Suomessa asuvia lapsia, joita käydään tervehtimässä. Samalla useat toteavat, että Suomi on muuttunut. Se ei ole enää sama kuin silloin kun sieltä lähdettiin. Vaikka Suomessa ei enää olisi-kaan lähiomaisia, voi siellä käydä virkistytymässä, nauttia kulttuurista, esimerkiksi Suomen monista kesätapahtumista. Lotta Weckströmin haastattelemista nuorista joku koki olevansa turisti Suomessa. (Weckström 2011,127)

Väittäisin, että niin kokevat myös monet eläkeläiset. Suomesta muutettiin nuorina, ehkä suoraan kotipaikkakunnalta. Kesälomalla palattiin kotiseudulle perheen kanssa. Nyt halutaan tutustua muuhunkin Suomeen kuin entiseen kotiseutuun.

Mutta Ruotsista on tullut koti, kuten Liisa kiteyttää:

”Minä rakastan Suomea ja minä olen suomalainen ihan sydänjuuriani myöten! Mutta minä rakastan myös Ruotsia ja tunnen sen sydämessäni. Ruotsi on antanut minulle turvan ja tuen”. (Liisa Sabell)

Epilogi – Jalanjäljet

Suomalaisia pidetään Ruotsissa hiljaisena ja näkymättömänä vähemmistönä. Suomiseurojen aktiivit ovat pääasiassa eläkeläisiä ja ensimmäisen polven ruotsinsuomalaisia. Suomen kieltä kuulee nykyisin harvoin julkisessa tilassa. Göteborgin kadunniemissä ei ole yhtään, joka muistuttaa suomalaisista työvoimasiirtolaisista. Euroopan piha, jonka varrella moni on asunut aikoinaan, ei ole aukion virallinen nimi.

Mutta jotakin on. Erään betonikerrostalon päädyssä on koko seinän suuruinen muraalimaalaus. Se on Bergsjössä kasvaneen ruotsinsuomalaisen taiteilijan tekemä. Asuntoyhtiö Familjebostäder, joka hallinnoi useita Bergsjön vuokrakiinteistöjä, on halunnut kohentaa asuinaluetta. Yksi näkyvä esimerkki on nykyään New Yorkissa asuvalta, Göteborgin suomalaiselta muraalitaiteilijalta Tony ”Rubin” Sjömanilta tilattu seinämaalaus. Saturnusgatanilla sijaitseva talo, jonka päädyn seinämaalaus peittää, oli Tony’n isän entinen kotitalo.

Maalaus on kunnianosoitus isälle, jolta Tony sanoo perineensä taiteelliset lahjansa. ”Isä oli parempi piirtäjä kun minä, mutta nyt kun olen saanut maalata seinän, tuntuu kuin ympyrä olisi sulkeutunut.” Tony sanoo.

Näin Tony kertoo tuntemuksistaan, kun hän saapui New Yorkista Bergsjöhön maalaamaan: ”Se oli aivan surrealistinen tunne”. ”Olin lentänyt New Yorkista Landvetteriin, vuokrasin sieltä auton ja ajoin suoraan tuttuun maalikauppaan ostaakseni värit. Oli juhannusaatto, jota en tietenkään ollut tullut ajatelleeksi, eihän NY:ssä vietetä juhannusta. Maalikauppa oli kiinni, kaikki oli kiinni. Ajoin Bergsjöhön vanhan kotitalon pihaan, missä lapsena pelasimme jalkapalloa. Katsahdin vaistomaisesti isän entiseen ikkunaan. Aikoinaan hän oli maalannut siihen sarjakuvahahmon, Katten Gustaf. Se oli tosi hieno, isä oli taitavampi piirtäjä kuin minä.”

Pyhien jälkeen Tony ryhtyi maalaamaan Saturnusgatan 2 talon päätyä. Siinä on Tonylle tyypillinen muraali, jossa on voittopuolisesti harmaan eri sävyjä. Keskellä iso kuparinvärinen ympyrä. ”Kuparin väri on minulla nykyisin kaikissa teoksissani, se on minun signum, tunnusmerkki. Maalasin Bergsjössä kymmenen päivää ja siinä oli aikaa mietiskellä. Palata lapsuuteen ja lapsuuden muistoihin”.

Mitä Tony sitten muistaa lapsuuden Bergsjöstä?

Kuva 15. Muraali, Saturnusgatanin talon pääty Bergsjössä. Kuva: Jukka Tuominen.

"Bergsjön oli lapsille paras mahdollinen ympäristö" sanoo Tony, jonka oma poika varttuu Manhattanilla. "Luonto oli lähellä ja järvi. Oli mäkiä ja oli kallioita. Siellä oli aivan fantastisia leikkipaikkoja. Siinä meidän pihassa oli leikkipaikka, joka oli ihan ufon näköinen. Siinä oli alumiininen liukurata. Sen reunat olivat täysin sileää alumiinipintaa ja siihen maalasin, – tai töhertelin – tussilla ehkä ensimmäiset graffitini." Tony muistelee. "Kun se alumiiniliukurata sitten myöhemmin sahattiin pois, aloin ymmärtää, että sehän oli ollut oikeastaan taideteos."

Tonyn muotokieli on pelkistettyä. Väriskaalassa on tapahtunut muutoksia. Tony kertoo, että pelkistää maalauksiaan koko ajan. "Pelkistan niitä tiedostamattomasti. Väriskaalassani ovat keskeisinä harmaa ja jotkut pastellin sävyt sekä kuparinväri. Ehkä harmaa on jäänyt lapsuuden harmaista betoniseinistä, jotka silloin tuntuivat rumilta. Nyt arvostan harmaata, olen kääntänyt sen hyväksi, harmaa on minusta kaunista. Bergsjön vaikutus on tiedostamattomasti mukana. Kirjassani taittäja laittoi oman maalaukseni rinnalle kuvan bergsjöläisestä raitiovaunupysäkestä. Ihmeen paljon niissä on samaa. Raitsikkapysäkki on varmasti ollut inspiraation lähde vaikken ole sitä tiedostanut." (Sjöman, Almqvist 2016) Saturnusgatanin talon päädyn maalaus Bergsjössä oli erään ympyrän sulkeutuminen. Käden jälki taloon, jossa oma isä oli asunut. (Tony Sjöman: haastattelu 8.2.2019)

Sanasto

Puhekielellä

altaani
bustadspaviljonki
bunde
Femman
fiikkahetki
gillestuuga
halvmoderni
insatsi
insatsilegenheetti
jättemyyssig
koija
kontrahti
meklari
mööpel
passa på nu
pentry
potaattismarkkinat
pyykkibaari
renoveerata
skoolata
skumppa
slänga
stoorhandlata
svarta elände
varvi
vienerbrödi
viceväardi

suomeksi

terassi
asuntoparakki
maanviljelijä
Nordstan-kauppakeskus
kahvituokio
takkahuone
puolimoderni
asumisoikeusasunto
asumisoikeushuoneisto
kodikas
maja
sopimus
kiinteistövälittäjä
kaluste
käyttää tilaisuutta hyväkseen
keittokomero, -nurkkaus
perunamarkkinat
pikapesula
kunnostaa/korjata
skoolata
sampanja/kuohuviini
parakkirivi
tehdä viikko-ostokset
kiusanhenki
telakka
viineri
talonmies, isännöitsijä

ruotsiksi

altan
bostadspaviljong
bonde
Nordstan köpcentrum
fika
gillestuga
halvmodern
insats
insatslägenhet
jättemysig
koja
kontrakt
mäklare
möbel
passa på
pentry
potatismarknad
tvättbar
renovera
skola
mousserande vin
husslänga, barack
storhandla
svarta elände
varv
wienerbröd
vicevärd

Lähteet

- Andersson, Gerhard, Claes Caldenby & Mårten Tiselius (1993). *Kortedala: Kort historik och arkitektguide*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.
- Atlestam, Ingrid, Claes Caldenby & Tiselius, Mårten (1999). *Gamlestaden: Historik och arkitekturguide*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola. ledamöter
- ARA.fi/ saatavilla:[https://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/ARA 70/Mika Aravalaina/49733](https://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/ARA_70/Mika_Aravalaina/49733), luettu 28.5.2019
- Bengs, Christer (2015). Makeat mielikuvat ja tuima totuus – huomioita Ruotsin asuntojärjestelmästä. Jouni Häkli, Risto Vilkkio & Leena Vähäkylä (toim.) (2015) *Kaikki kotona? Asumisen uudet tuulet*. Helsinki: Gaudeamus, 45–57.
- Bengtsson, Bo (red.) (2014) *Varför så olika? Nordisk bostadspolitik i jämförande historiskt ljus*. Malmö: Égalité.
- Bergsjön, Stadsbyggnadskontoret, Arbetsgrupp, Göteborg (2008)
- Biskopsgården, Stadsbyggnadskontoret, Arbetsgrupp, Göteborg (2008)
- Bjur, Hans (2017). *Liljenbergs stad: Göteborg 1900–1930*. Göteborg: Balkong.
- Björklund, Krister (2012). *Suomalainen, ruotsalainen vai ruotsinsuomalainen? Ruotsissa asuvat suomalaiset 2000-luvulla*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Boverket (2018). Saatavilla: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/miljonprogrammet/>, luettu 4.7.2018.
- Brattberg, Lars (1996). Miljonprogrammet som stadsplaneuppdrag. *En miljon bostäder*, Arkitekturmuseets årsbok 1996 (red.) Martin Rödbj, Stockholm, 47–51
- Caldenby, Claes (1990). *Höga hus i Göteborg*. Göteborg: Novum Grafiska.
- Carlson, Gösta (2014). *Haga: En resa i tid och rum*. Göteborg: Tukan förlag.
- Eriksson, Olof (1996), Brännpunkt 60-tal den politiska och tekniska bakgrunden, *En miljon bostäder*, Arkitekturmuseets årsbok 1996 (red.) Martin Rödbj, Stockholm, 34–45
- Göteborgs-Posten (1985) *Höghuset försvann på två sekunder*, *Göteborgs-Posten*, 18.4.1985
- Göteborgs-Posten (2018). *Fullmäktiges ledamöter väljer centrum före förort*. *Göteborgs-Posten*, 25.10.2018
- Göteborgs stad, Stadsledningskontoret, skriftligt material, 2018
- Hansson, Einar & Claes Caldenby (red.) (2005). *Upptäck Angered*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.
- Hansson, Einar (red)(1993). *Göteborg: De små stadsdelarnas stad*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.
- Hansson, Einar (2003). *Att bygga staden*. Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.
- Hansson, Einar, Gert Nilson, Jan Norming & Peter Rundkvist (1981). *Nya Göteborgsguiden*. Göteborg: Korpen.

- Häkli, Jouni, Risto Vilkkio & Leena Vähäkylä (toim.) (2015.) *Kaikki kotona? Asumisen uudet tuulet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Karttunen, Jouko (1993). Yhteinen laulukirjammeko? Erkki Vuonokari & Juhamatti Pelkonen (toim.) *Luokan kynnyksen yli*. Tukholma: Ruotsinsuomalaisten arkisto, 89–99.
- Kettunen, Hanna & Hannu Ruonavaara (2015). Hylätty ja unohdettu vuokrien sääntely. Jouni Häkli, Risto Vilkkio & Leena Vähäkylä (toim.) (2015) *Kaikki kotona? Asumisen uudet tuulet*. Helsinki: Gaudeamus, 31–44.
- Korkiasaari, Jouni & Kari Tarkiainen (2000). *Suomalaiset Ruotsissa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Kummala, Petteri/Arkkituurimuseo/Rakennustaiteen museo (2004). Saatavilla: <http://www.mfa.fi/files/mfa/tiedotemateriaalit/jalleenrakennus.pdf> luettu 30.5.2019
- Kuosmanen, Jari (2001). *Finnkampen: En studie av finska mäns liv och sociala karriärer i Sverige*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Laatikainen, Satu (2018). *Muistot heräävät löylyn lämmössä s.4–6. Pirta, 3/2018*.
- Lag (1984:1052) om statlig fastighetsskatt.
- Lamér, Inkeri (2015) *Raskas metalli: Suomalaiset laivanrakentajat Göteborgissa*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Lindvall, Göran (1996) *En miljon bostäder, En miljon bostäder*, Arkitekturmuseets årsbok 1996, (red.) Martin Rödbj, Stockholm, 7–8.
- Lujanen, Martti (2004). *Housing and Housing Policy in the Nordic Countries*. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
- Mörck, Magnus (1997). *Medelvensson bor inte här längre*. Stockholm: Bygghörsnärädet.
- Olskroken (2018). Saatavilla: <https://www.olskroken.se/>, luettu 10.11.2018.
- Pekkala, Risto (2007). *Täysillä – RSKL puoli vuosisataa*. Tukholma: RSKL.
- Proposition (1967). Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för bostadspolitiken, m.m.; given Stockholms slott den 17 mars 1967. Saatavilla: http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/kungl-majts-proposition-nr-100-ar-1967_ES30100, luettu 10.11.2018.
- Ruonavaara, Hannu (2014). Finland – den dualistiska bostadsregimen och jakten på det sociala. Bo Bengtsson (red.), *Varför så olika? Nordisk bostadspolitik i jämförande historiskt ljus*. Malmö: Égalité, 277–340.
- Seesmeri, Laura (2018). *Sauno itsellesi menneisyys – Kehollisuus osana muisteltua ja esitetyä kokemusta*, Turku: Väitöskirja, Turun yliopisto 2018.
- SCB, Statistikcentralen/bostadsbeståndet 2017, saatavilla: www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/boende-byggande-och-bebyggelse/bostadsbyggande-och-ombyggnad/bostadsbestand/pong/statistiknyhet/bostadsbestandet-2017-12-31, luettu 1.8.2019
- Sisuradio (2017). uutiset 24.2.2017 saatavilla: <http://sverigesradio.se/sida/gruppsida.aspx?programid=185&grupp=23740&artikel=663807> luettu 20.5.2019
- Sjöman, Tony "Rubin" , Ahlqvist Björn (2016). *Rubin: studio works & murals*, Scandinavia – New York 2016

- Snellman, Hanna (2003). *Sallan suurin kylä — Göteborg: Tutkimus Ruotsin lappilaisista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Statistisk Årsbok för Sverige 1981* (1981). Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Suutari, Pekka (2000). *Götajoen jenkkä: Tanssimusiikki ruotsinsuomalaisen identiteetin rakentajana*. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura / Ruotsinsuomalaisten arkisto.
- Tilastokeskus, Asuntokanta 2017, saatavilla: www.stat.fi/til/asas/2017/01/asas_2017_01_2018-10-10_kat_001_fi.htm, luettu 1.8.2019
- Virtala, Irene (2012). *Genus och etnicitet i äldreomsorgen. Röster från sverigefinska pensionärer*. Åbo: Migrationsinstitutet.
- Weckström, Lotta (2011). *Representations of Finnishness in Sweden*. Helsinki: SKS, Finnish Literature Society.
- Wikipedia (2018). Tyypitalo. Saatavilla: <https://fi.wikipedia.org/wiki/Tyypitalo>, luettu 10.11.2018.

Haastattelut

Aro Meeri ja Kari.....	9.10.2016
Epäily Seija.....	2.11.2016
Forstén Marjatta	12.5.2017
Hakala Hilkkä.....	21.7.2017
Hallikainen Raija ja Tarmo	20.6.2017
Halonen Sisko ja Immonen Leevi.....	7. 2. 2017
Harju Matti ja Hämäläinen Tuula	28.6.2016
Hiltunen Erkki	18.3.2016
Honkavaara Pirkko	23.5.2016
Kakkuri Aarne	12.11.2016
Laaksonen Arvo.....	23.5.2016
Kiviniemi Lempi ja Arvo.....	31.7.2017
Metsälä Pirkko	26.4.2016
Moilanen Eija ja Unto	4. 3. 2017
Olsén Jouko, Nappi.....	15.4.2016
Oksman Milja ja Pekka	30. 11. 2016
Paasonen Salme	2. 5. 2016
Ruuskanen Aila ja Jyrki.....	18.7.2017
Sabell Liisa	14.12.2016
Sjöman Tony "Rubin"	8.2.2019
Suomela Inkeri	31.5. 2017
Wermundsén Martta	31.4.2016

Puhelimitse tietoja antaneet:

Kyllönen Sirpa, RSKL:n Göteborgin ja Bohusin piirin puheenjohtaja	5.10.2017
Pettersson Anki, Gårdstensbostäder AB:n tiedottaja	31.5.2018

Liite

Kysymykset haastateltaville:

Miten kauan asunut tässä?

Lapsuuden koti Suomessa, miten siellä asuttiin?

Mihin muutit sieltä ensimmäiseksi

 milloin

 miksi

Minkälaisesta asunnosta muutit tänne Ruotsiin?

 Mitä otit mukaan

Ensimmäinen asunto Ruotsissa

 miten sait (oliko työsuhdeasunto)

 millaisia vaikeuksia oli saada asunto

Miten sen jälkeen asuminen on järjestynyt

Mitkä asiat olleet tärkeitä, kun asuntoa on haettu

 sijainti

 kustannukset

 koko

Onko nykyinen asuntosi pysyvä vai suunnitteletko muuttoa

Ihanneasunto

Milloin tunsit, että tämä on koti

 Mikä siihen vaikutti

Koti Suomessa vai Ruotsissa

Haaveiletko/Suunnitteletko Suomeen muuttoa

 Miksi/Miksi et

Onko kodissasi jotakin, mikä muistuttaa Suomesta

 Esineitä Suomesta

Oletko kokeillut asua Suomessa

 Miksi muutit takaisin Ruotsiin

Miten paljon ympäristö vaikuttaa asumiseen

Naapurit, oletko tekemisissä naapurien kanssa

Jos vielä muuttaisit, millaiseen asuntoon haluaisit muuttaa

Inkeri Lamér

KOTONA RUOTSISSA

Suomalaisten asumisuria Göteborgissa

Inkeri Lamér on vierailut Göteborgin suomalaisten kodeissa ja keskustellut asukkaiden kanssa asumisesta.

Miten asuttiin Suomessa?

Mistä saatiin katto pään päälle, kun muutettiin Ruotsiin?

Miten asumisura eteni?

Kotona Ruotsissa -kirjassa 29 Göteborgin suomalaista kertoo asumisestaan Ruotsissa 1950-luvulta 2000-luvulle; parakkiasumisesta Hagan purkutaloihin ja miljoonalähiöihin, saunan kaipuusta ja omakotitalohaaveesta.

Onko koti vaikuttanut siihen, että Ruotsiin jäätiin, vaikka tultiinkin vain käymään?

Kirja on sisarteos Inkeri Lamérin aiemmin kirjoittamalle kirjalle *Raskas metalli*, missä suomalaiset kertovat työelämän kokemuksia Göteborgin telakoilta.